

PLAN UPRAVLJANJA

**SVJETSKIM DOBROM UNESCO-A
„STARIM GRADOM DUBROVNIKOM“**

NACRT

(01.02.2021.)

IMPRESSUM

NARUČITELJ

Zavod za obnovu Dubrovnika

Stručna koordinatorica

Mihaela Skurić, dipl.ing.građ.

Povjerenstvo za praćenje izrade

Bruno Diklić, dipl.ing.arh., mr.sc. Marina Oreb, Jelka Tepšić, prof., dr.sc. Ana Marinković, dr.sc. Ivanka Jemo, Marija Grazio, prof., dr.sc. Biserka Dumbović Bilušić, dr.sc. Antun Baće, dr.sc. Saša Poljanec – Borić, dr.sc. Ivona Vrdoljak Raguž

IZRAĐIVAČ

Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet

Podugovaratelj

Urbanex d.o.o. Split

Autorski tim

prof.dr.sc. Nenad Lipovac (urbanistički, pejzažni i arhitektonski aspekt), voditelj izrade

prof.dr.sc. Jukka Jokilehto i dr.sc. Ivana Katurić (strukturiranje i modeliranje Plana upravljanja)

prof.dr.sc. Zlatko Karač i prof.dr.sc. Krunoslav Šmit (baštinski, građevinski i povijesno urbanistički aspekt)

prof.dr.sc. Ognjen Čaldarović, dr.sc. Jana Vukić i dr.sc. Sanja Klempić Bogadi (sociološki, demografski, identitetski i kulturološki aspekt)

prof.dr.sc. Damir Pološki (prometni aspekt)

dr.sc. Hrvoje Carić i dr.sc. Ana Portolan (turistički, ekonomski, okolišni i komunalni aspekt)

Urednica

dr.sc. Katarina Horvat Levaj

STRUČNA REVIZIJA

Katri Lisitzin MSc

Zagreb, 2021.

Sadržaj

Predgovor	5
Sažetak	5
Vizija	7
I. UVOD	8
I.1. Razlozi i potrebe izrade Plana upravljanja	8
I.2. Obuhvat Plana upravljanja	9
I.3. Priprema Plana upravljanja	10
II. SVJETSKO DOBRO I NJEGOVO OKRUŽENJE	12
II.1. Opis svjetskog dobra i kontaktne zone	12
II.1.1. Dubrovnik kao svjetska baština	12
II.1.2. Kratki pregled povijesti Dubrovnika	14
II.1.3. Urbanističko-arhitektonska i prostorna obilježja svjetskog dobra i njegove kontaktne zone	16
II.1.4. Povijesni urbani krajolik	18
II.2. Izjava o izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti (OUV)	19
II.2.1. Kriteriji	19
II.2.2. Obrazloženje	20
II.2.3. Stanje integriteta i autentičnosti	21
II.2.4. Opis sastavnica izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra	22
II.2.5. Sastavnice šireg značenja	25
II.3. Postojeći sustav upravljanja	29
II.3.1. Mreža dionika	29
II.3.2. Pravni i strateški okvir	31
III. IZAZOVI	41
III.1. Pravni izazovi	41
III.2. Izazovi društva, prostora i okoliša	41
III.3. Izazovi upravljanja	44
III.4. Izazov upravljanja rizikom od katastrofa	45
III.5. Izazov turizma i nosivog kapaciteta	46
IV. AKCIJSKI PLAN UPRAVLJANJA	49
IV.1. Strateške aktivnosti	49
IV.1.1. Upravljanje dobrom i izgradnja kapaciteta	51
IV.1.2. Zaštita, očuvanje i održavanje	56
IV.1.3. Održivi razvoj	65
IV.1.4. Upravljanje turizmom	72
IV.1.5. Upravljanje prometom	76
IV.1.6. Upravljanje rizikom od katastrofa	80
IV.1.7. Horizontalne aktivnosti	82
IV.2. Akcijski plan	83
IV.3.1. Postavke akcijskog plana	83

IV.3.2. Izvještavanje i praćenje	84
IV.3.2. Prikaz akcijskog plana	86
V. DODATCI	91
V.1. Opis mreže dionika	91
V.2. Opis područja unutar svjetskog dobra	100
V.3. Ilustracije	107
V.4. Participacijski proces	112
V.5. Spremnost na rizik od katastrofa	121
V.6. Povezanost horizontalnih aktivnosti zelene i digitalne tranzicije	126
V.7. Pojmovnik	129
V.8. Popis kratica	133
V.9. Popis suradnika na različitim fazama izrade plana i/ili pripreme i provedbe radionica	134
V.10. Literatura	135

MANACRI

Predgovor

Sažetak

Dubrovnik, grad na južnom dijelu hrvatske obale Jadrana, stoljećima je očuvao karakter urbane cjeline iznimne baštinske vrijednosti. Dobro svjetske baštine u Dubrovniku očuvan je primjer planiranoga srednjovjekovnog grada, jedinstvenog urbanog područja s povijesnom jezgrom koja je okružena gradskim zidinama na obali i padinama brda Srđ. Svjetska baština obuhvaća povijesnu jezgru, manje dijelove predgrađa Ploče i Pile te otok Lokrum. Obližnji otok Lokrum zaštićeni je rezervat šumske vegetacije s povijesnim samostanskim i fortifikacijskim cjelinama. Zajedno s okruženjem, dobro svjetske baštine u Dubrovniku čini integralnu cjelinu, a različite komponente doprinose ukupnom značaju mjesta. Dobro svjetske baštine u Dubrovniku je živući dio cijelog urbaniziranog prostora. Grad Dubrovnik simbol je hrvatske kulture i tradicije i vrhunskih dostignuća na području urbanizma, arhitekture, likovne umjetnosti, književnosti; očuvanih i prenesenih običaja od srednjega vijeka i renesanse do danas, brigom njegovih stanovnika. Grad i luka na jugu Dalmacije administrativno je središte Dubrovačko-neretvanske županije i jedno od najvažnijih povijesno-turističkih središta Hrvatske. Svjetsko dobro značajne probleme evidentira preko negativnih demografskih procesa koji su potaknuti gentifikacijom, prekomjernim razvojem turizma i vezanih usluga te povećanjem troškova života, a što u konačnici smanjuje kvalitetu života lokalnom stanovništvu te dovode u opasnost status svjetskog dobra. Problemi su evidentirani i u načinu i opsegu izgradnje u urbanom prostoru, sužavanje javnog prostora, smanjenje javnih zelenih površina i zagušenje prometne infrastrukture. Usklađivanje prioriteta razvoja i integriranje održivih principa razvoja jedna je od važnih tema Plana upravljanja.

Kao i u mnogim zapadnoeuropskim gradovima, sustav upravljanja karakteriziraju složeni odnosi između različitih dionika. Kada je riječ o urbanim mjestima svjetske baštine, kao što je to slučaj sa dobrom svjetske baštine u Dubrovniku, vlasništvo nad dobrima i njihova namjena su vrlo važni elementi. U prostoru se nalazi više vlasnika nekretnina koji uz javna tijela koja imaju značajnu kontrolu nad načinom na koji se imovina koristi u smislu njene namjene, a tako i izravnog utjecaja na javne aspekte kulturnog dobra. Stoga bi vlasnici trebali biti uključeni u procese donošenja odluka koji se tiču namjene i funkcionalnog otiska njihovog vlasništva na ukupno stanje i razvoj zaštićene spomeničke cjeline. Uključivanje lokalne zajednice i civilnog sektora u upravljanje dobrom pruža mogućnost za razmjenu informacija i znanja, razvijanje kolektivne odgovornosti, kao i za dobivanje njihove potpore za aktivnosti zaštite i unaprjeđenja vrijednosti dobra. Grad u zidinama treba i dalje biti urbano središte iz kojeg proizlazi identitet grada, koje senzibilizira sve stanovnike kompletnog grada Dubrovnika na Grad kao njihovu baštinu, dio njihovog identiteta jer samo tako će oni moći biti ti koji će tu baštinu čuvati i prosljediti dalje. Iz tog razloga, primaran fokus ovog Plana upravljanja stavljen je na očuvanje „živog grada“ i razvoj adekvatne upravljačke strukture.

Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Starim gradom Dubrovnikom“ prvi je plan upravljanja za dobro svjetske baštine u Dubrovniku (i prvi takve vrste u Republici Hrvatskoj) te predstavlja svojevrsan temelj daljnjim procesima izrade sljedećih generacija planova. Potreba izrade Plana upravljanja proizašla je iz uputa Odbora svjetske baštine i reaktivne misije UNESCO/ICOMOS 2015. godine, a nedostaje izrada Plana nosivog kapaciteta za područje dobra svjetske baštine, što je predviđeno provedbom Plana upravljanja. Sukladno uputama, proširena je kontaktna zona kako bi se pružila učinkovita zaštita za izvanrednu univerzalnu vrijednost (OUV - *outstanding universal value*) dobra svjetske baštine. Jedan od mehanizama zaštite OUV je efikasan sustav koordiniranog upravljanja svjetskim dobrom. Kako bi se što kvalitetnije pristupilo izradi Plana upravljanja i budućem sustavu upravljanja, proveden je opsežan participativan proces kojim su s građanima, lokalnom zajednicom i brojnim dionicima dijagnosticirana problematična pitanja, ali i potencijalna rješenja. Ovaj Plan upravljanja uvelike se oslanja na rezultate participativnog procesa.

Strateške aktivnosti Plana upravljanja su:

- A: Upravljanje dobrom i izgradnja kapaciteta
 - o Cilj 1: Uspostavljanje stabilne upravljačke strukture i kontinuirane izgradnje kapaciteta
- B: Zaštita, očuvanje i održavanje
 - o Cilj 2: Upravljanje povijesnim urbanim krajolikom
 - o Cilj 3: Osigurati očuvanje i održavanje dobra svjetske baštine u skladu s izvanrednom univerzalnom vrijednosti
 - o Cilj 4: Osigurati učinkovit i pravovremeni nadzor svjetskog dobra
 - o Cilj 5: Unaprjeđenje razine svijesti učinkovitom edukacijom o očuvanju i održavanju svjetskog dobra
 - o Cilj 6: Osigurati očuvanje i odgovarajuću valorizaciju okoliša
- C: Održivi razvoj
 - o Cilj 7: Dubrovnik kao *živi grad*
 - o Cilj 8: Očuvati javno dobro, zaštititi javni interes i javni prostor
 - o Cilj 9: Osigurati zaštitu visokih ekoloških standarda
- D: Upravljanje turizmom
 - o Cilj 10: Razvoj informiranog turizma koji stvara dodatnu ekonomsku, ekološku i baštinsku vrijednost za lokalnu zajednicu s naglaskom na diversifikaciju i poboljšanje kvalitete
- E: Upravljanje prometom
 - o Cilj 11: Razviti prometni sustav uz jačanje održive mobilnosti
- F: Upravljanje rizikom od katastrofa
 - o Cilj 12: Ublažiti potencijalne rizike i razviti uspješan sustav odgovora u slučaju aktivacije rizika

Izrađen je akcijski plan za provedbu strateških aktivnosti, zajedno s pokazateljima praćenja za mjerenje provedbe ciljeva i aktivnosti.

Vizija

Grad Dubrovnik štiti i upravlja dobrom svjetske baštine poštujući zahtjeve društvene, ekološke i gospodarske održivosti. To se provodi s ciljem unaprjeđenja i zaštite baštine, ljudi i okoliša u dogovoru s lokalnom zajednicom i ostalim dionicima, uzimajući u obzir njihove potrebe, istovremeno težeći ciljevima održivog kulturnog, okolišnog, demografskog, ekonomskog, turističkog, infrastrukturnog, planskog razvoja.

Glavni smjerovi upravljanja dobrom uključuju potrebu za:

1. Zaštita, očuvanje, unaprjeđenje i planiranje korištenja zaštićene spomeničke cjeline i njezina okružja
2. Očuvanje „živoga“ grada, kvalitete i načina života lokalnog stanovništva
3. Razvoj adekvatnih infrastrukturnih sustava i mreža
4. Turizam koji informirano stvara dodatnu društvenu, ekonomsku, ekološku i baštinsku vrijednost za lokalnu zajednicu, s naglaskom na diversifikaciju i podizanje kvalitete turističkih usluga
5. Organizacija održivoga prometnog sustava i povećanja protočnosti prometa
6. Osiguranje zdravog i sigurnog okoliša usklađenog sa suvremenim tendencijama u prevenciji štetnih klimatskih promjena
7. Jačanje kapaciteta svih uključenih dionika i unaprjeđenje sustava upravljanja spomeničkom cjelinom utemeljeno na suradnji među dionicima
8. Nastavak trajne brige o stanju građevinskog fonda spomeničke cjeline putem organiziranih i strogo nadziranih intervencija te ojačanja građevinskih struktura za otpornost na potres.

I. UVOD

I.1. Razlozi i potrebe izrade Plana upravljanja

Plan upravljanja proizlazi iz zahtjeva Operativnih smjernica (čl. 108-109),¹ ali i zbog potrebe za razvojem sinergija i unaprjeđenjem nedostataka trenutnog sustava upravljanja, kao što naglašavaju uključeni dionici.

Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Starim gradom Dubrovnikom“ predstavlja prvi takav dokument namijenjen ukupnom povijesnom urbanom krajoliku Dubrovnika kojeg čini svjetsko dobro - živa urbana povijesna gradska jezgra - otok Lokrum, pripadajući akvatorij, te kontaktno područje svjetskog dobra zajedno s njegovim okruženjem.

Svrha Plana upravljanja područjem svjetskog dobra i njegovim okruženjem je osiguranje dugoročnog sustava upravljanja koji će omogućiti očuvanje izvornosti i cjelovitosti svjetskog dobra kao i svih sastavnica izvanredne univerzalne vrijednosti, istodobno stavljajući u središte ciljeva upravljanja kvalitetu života građana i aktivnu multifunkcionalnu namjenu gradskog središta.

Osnovni princip Plana je upravljanje vrijednostima, a proces konzultacija i jačanje konsenzusa tijekom izrade plana osnova je za buduće dugoročno i uspješno upravljanje svjetskim dobrom.

Plan upravljanja daje opće i konkretne smjernice za upravljanje očuvanjem te upućuje na međunarodno prihvaćene standarde i alate za upravljanje baštinom. Plan upravljanja usmjeren je na dovođenje u međuodnos svih vrijednosti materijalne i nematerijalne baštine s potrebama održivog razvoja Dubrovnika uz aktivno sudjelovanje svih dionika.

Dubrovnik je danas poput brojnih mjesta svjetske baštine izložen različitim pritiscima razvoja: turizma, razvojnih projekata, društveno-ekonomskih i ekoloških promjena. Jedan od ključnih problema povezanih s nekontroliranim turizmom, danas predstavlja odljev stalnih stanovnika povijesne jezgre. Turizam se smatra najvažnijom gospodarskom aktivnosti u Dubrovniku o kojoj je grad danas gotovo u potpunosti ovisan. Iako se industrija turizma dominantno oslanja na baštinu, postavlja se pitanje na koji način usuglasiti ekonomiju turizma, zaštitu baštine i stvaranje novih socio-kulturnih vrijednosti. Brojni su drugi problemi koji su identificirani kroz Plan upravljanja, a od kojih također valja istaknuti utjecaj klimatskih promjena, opasnost od prirodnih i antropogenih rizika (potres, požari) te utjecaj pandemije.

Razvoj turizma, istodobno, bitno utječe i na prevladavajući način života u povijesnoj jezgri, odnos stanovnika prema turistima/posjetiteljima, prevladavajući način korištenja prostora, kao i na učinkovitost/raspoloživost vitalnih sustava komunalne infrastrukture i prometa.

U promatranom području, osim gradske jezgre i ostalih povijesnih predjela grada, na uskom koridoru između brda Srđ i mora nalazi se glavnina stambenih, poslovnih i javnih sadržaja i

¹ “Svako nominirano dobro mora imati odgovarajući plan upravljanja ili drugi dokument sustava upravljanja koji mora navesti kako treba sačuvati izvanredne univerzalne vrijednosti dobra, po mogućnosti kroz participativan proces. Svrha sustava upravljanja je osigurati učinkovitu zaštitu nominiranog dobra za sadašnje i buduće generacije.” (Operativne smjernice UNESCO-a).

funkcija grada, Gruški zaljev s pomorskom lukom, sve pristupne i tranzitne cestovne komunikacije, te ključni dio gradske prometne mreže. Prihvat i transfer nekoliko tisuća turista s velikih brodova na kružnim putovanjima do gradske jezgre zahtijeva prometna i infrastrukturna rješenja koja mogu imati značajan utjecaj na prostor.

Ovaj proces posljednjeg je desetljeća prepoznat kao ozbiljna prijetnja materijalnim i nematerijalnim vrijednostima grada, ne samo od konzervatorske struke i tijela UNESCO-a, već i od značajnog dijela građana, udruga civilnog društva, ali i aktualne gradske uprave koja već poduzima različite interventne mjere.

Pritisak nove izgradnje u okruženju svjetskog dobra te zahvata na povijesnim zgradama na području povijesnih gradskih predgrađa radi novih smještajnih kapaciteta prijetnja je očuvanju integriteta svjetskog dobra.

Razlozi izrade plana su potrebe za uspostavljanjem kontinuiranog sustava upravljanja koji će osigurati rješavanje svih navedenih izazova koji su kroz stupnjeve prioriteta provedbe definirani Akcijskim planom, a s ciljem očuvanja izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra.

Tijekom aktivnosti unutar procesa izrade Plana upravljanja dogodila se globalna pandemija COVID-19 koja je utjecala na samu provedbu kroz ograničavanje participativnih aktivnosti, ali i na analize koje su provedene prije javljanja pandemije. Sam utjecaj pandemije na prostor Grada Dubrovnika je značajan, posebice na sektor turizma, no pravi mjerljivi rezultati još nisu dostupni. Trenutno nije moguće utvrditi daljnji tijek pandemije, stoga je utjecaj ovog rizika potrebno razmotriti tijekom prvih provedbenih aktivnosti ovog Plana upravljanja. Posebice se na ovu tematiku fokusira aktivnost 12.1. Izrada Plana upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik, koja obuhvaća prirodne i antropogene rizike i katastrofe.

I.2. Obuhvat Plana upravljanja

Planom upravljanja obuhvaćeno je područje svjetskog dobra, njegove kontaktne zone i pripadajuće okruženje.

Područje svjetskog dobra čini povijesna jezgra s gradskim zidinama, dio predjela Pila s tvrđavom Lovrijenac, Lazaretima, otokom Lokrumom i pripadajućim akvatorijem. **Kontaktno područje** (*buffer zona*) u najvećem dijelu obuhvaća povijesni urbani krajolik Dubrovnika, uključujući povijesne predjele Konale, Boninovo i Gruž zapadno od gradske jezgre, Ploče i Sv. Jakov istočno, te vršnu zonu i južnu padinu Srđa. **Okružje** (*setting*) uključuje ladanjski krajolik Rijeke dubrovačke, fortifikacijski krajolik platoa Srđ, turistički krajolik Lapada i Babinog kuka te očuvanu prirodnu stjenovitu obalu i šumovite uzvisine predjela Montovjerne te Velike i Male Petke.

Područje obuhvata kontaktne zone i njene granice određene su prvenstveno na temelju procjene povijesne, vizualne, funkcionalne, estetske i drugih vrsta povezanosti dobra i njegovog okruženja, odnosno na temelju procjene osjetljivosti i ugroženosti područja na kojem razvoj, a osobito daljnja izgradnja stambenih, turističkih i poslovnih kapaciteta te prometne i energetske infrastrukture može imati utjecaj na autentičnost i cjelovitost Starog grada Dubrovnika - područje kulturnog dobra svjetske baštine (WHP – *World Heritage Property*). Obuhvaćanjem jugozapadnih padina brda Srđ, od istočne administrativne granice grada (uključujući hotel Belvedere) do Rijeke dubrovačke, uključivo 50 m od linije grebena brda prema unutrašnjosti,

kontrolira se ukupna slika grada s kopna i mora, sukladno Izvješću o reaktivnoj promatračkoj misiji UNESCO-a i ICOMOS-a iz 2015. godine. Uspostavom ovakve kontaktne zone omogućuje se predviđanje i upravljanje prostornim promjenama koje bi mogle imati negativan utjecaj na fizičku, duhovnu i vizualnu cjelovitost povijesnog urbanog krajolika dobra svjetske baštine.

I.3. Priprema Plana upravljanja

Izradi Plana upravljanja prethodile su godine pripremnih radova i provođenja inicijalnih istraživanja koja su koordinirali Povjerenstvo za izradu Plana upravljanja i Zavod za obnovu Dubrovnika (ZOD). U razdoblju 2016. do 2019. godine provedena su sociološko-demografska istraživanja i komparacije stanja s prethodnim istraživanjima, istraživanja utjecaja turizma i prometa na život u Gradu, a građani Gradskog kotara Grad su proveli interni popis stanovništva prema metodološkom predlošku znanstvenika Odsjeka za sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Dubrovniku. Proveden je niz aktivnosti koje prethode izradi Plana u koje su bili uključeni lokalno stanovništvo i civilni sektor, zbog čega su očekivanja lokalnog stanovništva rasla. Preko procesa participacije i komunikacije, Plan upravljanja je građanima ubrzo postao jedan od važnijih načina iskazivanja potreba za rješavanje problema svih aspekata života unutar dobra svjetske baštine. Dobiveni podatci i informacije bile su visoke razine detaljnosti temeljem kojih je Povjerenstvo za izradu i praćenje izrade Plana upravljanja 08.04.2019. izradilo *Program za izradu plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom grada Dubrovnika - projektni zadatak*. Navedeni Program definirao je glavne probleme te utvrdio viziju, ciljeve i prioritete. Glavni cilj izrade Plana upravljanja jest dovesti u zajednički međuodnos sve vrijednosti Grada, koje osim materijalne i nematerijalne baštine uključuju i način života (gospodarski, obrambeni, humanistički) te potaknuti da cjelokupna baština bude osnova za budući razvoj temeljen na cjelovitosti i ukupnosti prostora. Stoga je jedan od ciljeva uspostaviti ravnotežu između zaštite i obnove graditeljskog naslijeđa s jedne strane, a s druge ekonomskog razvoja, funkcionalnosti i životnosti grada. Temeljem participativnih aktivnosti, definirani su inicijalni ciljevi i prioritete:

- Očuvanje i unaprjeđenje stanja zaštićene povijesne urbane cjeline
- Očuvanje i afirmacija kulturnog identiteta grada
- Život u Gradu
- Održivi turistički razvoj
- Sigurnost i prometna povezanost
- Upravljanje rizikom od katastrofa
- Suvremeni Dubrovački statut (zastupanje javnog interesa, osiguravanje transparentnosti upravljanja te uključivanje civilnog društva, građana i stanovnika).

Navedene aktivnosti nastavile su se tijekom izrade Plana upravljanja započinjanjem procesa izgradnje kapaciteta, a koji će se kasnije nastaviti provedbom ciljeva. Brojne radionice, razgovori, sastanci, „okrugli stolovi“ te intervjui sa stručnjacima, organizirani su kako bi se prikazala razlika između plana i procesa planiranja. Proces izgradnje svijesti o tome što plan upravljanja jest kao dokument i što se može postići tim dokumentom kao instrumentom za održivi, društveno odgovorni i uravnoteženi razvoj, bila je prva faza izgradnje kapaciteta i pripreme Plana upravljanja. Jedna od važnih stavki u procesu pripreme dokumenta bilo je

koordiniranje i sintetiziranje očekivanja. Očekivanjima stanovnika i dionika o tome što je plan i što bi plan trebao postati.

Izrada Plana upravljanja započela je analiziranjem postojećeg stanja od strane stručnjaka, a u suradnji s javnim tijelima Grada Dubrovnika, pod koordiniranjem Povjerenstva za izradu Plana upravljanja i Zavoda za obnovu Dubrovnika. Proces je evaluiran prvim participacijskim krugom preko kojeg su se iznjedrile potrebe i potencijali daljnjeg upravljanja. Na temelju rezultata izrađen je prvi nacrt strateških aktivnosti. Drugi participacijski i komunikacijski krug evaluirao je nacrt strateških aktivnosti te akcijski plan od strane svih uključenih dionika i građana. Participativni proces je detaljnije prikazan u prilogu. Drugi participativni krug uključio je radionice, projekciju filma, izložbu i intervju s međunarodnim stručnjakom i lokalnim dionicima, a sve u cilju kvalitetnije integracije građana u proces donošenja odluka te pripremu građana i dionika za provedbenu fazu suradnje. Proces izrade dokumenta završava javnom raspravom i usvajanjem dokumenta od strane Gradskog vijeća Grada Dubrovnika. Proces izrade je nadziran od strane Povjerenstva za monitoring nad izradom Plana upravljanja.

Plan upravljanja izrađen je na temelju načela i preporuka UNESCO-a iz 2011. godine o povijesnom urbanom krajoliku (HUL - *historic urban landscape*) i prema standardima UNESCO-a definiranim Operativnim smjernicama Svjetskog centra za baštinu (WHC - *World heritage centre*), a izrađen je za razdoblje od 5 godina (2020.-2025.).

Plan upravljanja revidirat će se svakih pet godina. Opis baštine i njezin sustav upravljanja neće se nužno mijenjati od jednog razdoblja do drugog, ali akcijski plan će se revidirati sukladno novim prioritetima i zahtjevima nakon pet godina upravljanja.

II. SVJETSKO DOBRO I NJEGOVO OKRUŽENJE

II.1. OPIS SVJETSKOG DOBRA I KONTAKTNE ZONE

II.1.1. *Dubrovnik kao svjetska baština*

Godine 1972. Opća skupština UNESCO-a usvojila je Konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine. Konvencijom se utvrđuje kako su *dijelovi kulturne ili prirodne baštine od izuzetnog interesa i stoga ih treba sačuvati kao dio svjetske baštine čovječanstva u cjelini*. U tu svrhu, Konvencijom je utvrđen Popis svjetske baštine.

Dobro svjetske baštine grada Dubrovnika predstavlja *jedinstveno umjetničko dostignuće, remek djelo ljudske kreativnosti, no, bez obzira na pojedinačnu umjetničku vrijednost građevina, on je kompleks izvanredne vrijednosti koji pokazuje volju za stvaranjem, razvojem i uljepšavanjem urbanog krajolika kao da je umjetničko djelo* (kriterij i); ispunjava također kriterij da je *jedinstveno, iznimno rijetko i drevno* (kriterij iii) te spada u *najkarakterističnije primjere određenog tipa strukture koji pokazuje visoke kulturne, društvene, umjetničke, znanstvene, tehnološke ili industrijske domete* (kriterij iv). Također, Dubrovnik ispunjava uvjete autentičnosti i integriteta mjesta iznimne univerzalne vrijednosti (OUV), koje uključuje sve prostore unutar i izvan zidina koji pokazuju značaj u smislu urbanističkog planiranja i arhitektonskih postignuća dok će se ovim dokumentom uspostaviti odgovarajuće upravljanje kojim će se iznimne univerzalne vrijednosti Dubrovnika sačuvati za buduće naraštaje.

Povijesna jezgra Dubrovnika, među prvim je dobrima upisanim na Popis svjetske baštine, 1979. godine pod nazivom „Stari grad Dubrovnik“. Dobro je upisano na temelju dokumentacije koju je izradio Institut za povijest umjetnosti iz Zagreba, a prema kriterijima (i), (iii) i (iv). Prostorno je obuhvaćalo povijesnu jezgru okruženu gradskim zidinama.

Iste godine, u potresu jačine 7° po MCS ljestvici koji je pogodio Dubrovnik, njena graditeljska struktura je teško oštećena. Zbog posljedica ratnih razaranja tijekom agresije 1991. i 1992. godine tijekom Domovinskog rata, Dubrovnik je bio na Popisu ugrožene svjetske baštine od 1991. do 1998. godine.

Godine 1994. na prijedlog savjetodavnog povjerenstva koje je uključivalo i UNESCO-ve stručnjake, dobro je prošireno na područja izvan gradskih zidina i to na predgrađe Pile, tvrđavu Lovrijenac, Lazarete, valobran Kaše i otok Lokrum.

Površina upisanog dobra iznosila je 96,7 ha, te je uspostavljena manja kontaktna zona površine 53,7 ha.

Tijekom drugog ciklusa periodičnog izvješćivanja UNESCO-a, utvrđena je potreba za proširenjem kontaktne zone kako bi se očuvao prostorni i vizualni integritet svjetskog dobra te ga ujedno zaštitilo od povećanih pritisaka suvremenog razvoja.

Potrebu za proširenjem kontaktne zone potvrdili su stručnjaci zajedničke ICOMOS/UNESCO reaktivne misije u listopadu 2015. godine.

Proširena kontaktna zona usvojena je 2018. godine, a obuhvaća područje površine 1.188,6 ha koje uključuje okolna urbana i prirodna područja: povijesne predjele Gruž, Boninovo i Konale zapadno od gradske jezgre, Ploče i Sv. Jakov istočno, vršnu zonu i južnu padinu Srđa.

Prostornim planom Dubrovačko-neretvanske županije 2019. godine uspostavljen je status područja **okruženja svjetskog dobra** (*setting*) čime je određen dodatni, širi prostorni okvir za institucionalnu kontrolu zahvata u osjetljivom okruženju svjetskog dobra. Okruženje koje ujedno odgovara području povijesnoga urbanog krajolika Dubrovnika predstavlja prostor na kojem bi promjene ili razvoj mogle utjecati na OUV dobra svjetske baštine (razvojni projekti, promjena okoliša i sl.). Obuhvaća područje Rijeke Dubrovačke s padinama, područje brda Srđ s padinama te morski dio s otocima.

Detaljniji opis karakteristika ovih kategorija prikazan je u poglavlju *Kratki opis dobra i njegove kontaktne zone*.

Slika 1. Prostorna pokrivenost područja svjetske baštine, kontaktne zone i okruženja

II.1.2. Kratki pregled povijesti Dubrovnika

Dubrovnik kao srednjovjekovni planirani grad na južnom dijelu hrvatske obale sačuvao je tijekom stoljeća karakter iznimne urbane cjeline definirane gradskim zidinama. Njegova povijest uvjetovana je geografskim i geopolitičkim položajem na južnoj obali istočnog Jadrana, na dodiru mediteranskog prostora i „balkanskog“ zaleđa koje je okarakterizirano burnom povijesti.

Najraniji tragovi života na dubrovačkom području zabilježeni su već u prapovijesti, a u samoj povijesnoj jezgri Dubrovnika, odnosno na mjestu današnje gradske luke najranija svjedočanstva o nastanjenosti tog područja datiraju iz helenističkog doba. Od kasne antike jačanje Dubrovnika odvijalo se, naime, paralelno s opadanjem gospodarske i političke moći obližnjega rimskog kolonijskog središta u Epidauru (Cavtat). Preseljenje sjedišta biskupa iz Epidaura u Ragusi uvjetovalo je i postepenu izgradnju složenoga crkvenog kompleksa na mjestu današnje barokne katedrale i Bunićeve poljane. Dubrovnik se nastavio razvijati na romanskoj i hrvatsko-slavenskoj etničkoj podlozi pod višestoljetnom zaštitom Bizanta. Gospodarski uspon tijekom srednjega vijeka grad duuguje brodarstvu, posredničkoj trgovini i diplomatskom umijeću, ali i vojnoj snazi.

Krajem 10. stoljeća papa Grgur V. uzdigao je dubrovačku biskupiju na rang nadbiskupije i metropolijskog središta. Prema tradiciji, u jednom u nizu sukoba Dubrovčana s Mlečanima, koji se prema dubrovačkim analima zbilo 972. godine, grad je dobio i svoga sveca zaštitnika – sv. Vlaha (no prema istraživanjima sv. Vlaha postaje zaštitnikom Dubrovnika tek između 1153. i 1158.). Tijekom 12. stoljeća Dubrovnik sklapa niz trgovačko-političkih ugovora s gradovima, sredozemnim lukama i vladarima susjednih područja, koji mu uz određene ustupke osiguravaju slobodnu trgovinu i plovidbu.

Poput ostalih srednjovjekovnih gradova, Dubrovnik sustavno razvija samostalne upravne i sudbene institucije i širi autonomiju. Godine 1272. donesen je Statut, temeljni zakonik u kojem su kodificirane pravne norme građana i grada. Regulacije proizašle iz razvijenoga upravnog sustava vidljive su u morfološkoj strukturi grada. To su autentične urbanističke regulacije koje ne samo da definiraju graditeljske zahvate, nego i javni prostor.

Tijekom druge polovice 13. i početkom 14. stoljeća, Dubrovčani postavljaju prve konzule koji skrbe o organizaciji trgovine u trgovačkim kolonijama na Balkanu. Zbog razvoja kreditne trgovine i novčarstva Dubrovnik je od 1337. godine počeo kovati svoj novac u vlastitoj kovnici (Sponza). U to doba grad posjeduje velik Fontik (žitnicu), a izgrađen je i lučki Arsenal. Daljnji razvoj grada bio je donekle usporen velikom epidemijom kuge 1348. godine, u kojoj je stradala gotovo polovica stanovništva. Nakon poraza u sukobu s hrvatsko-ugarskim kraljem Ludovikom I., Venecija je mirom u Zadru 1358. bila prinuđena odreći se cijele istočne obale Jadrana. Tada se Dubrovnik, jedini od hrvatskih priobalnih gradova, trajno oslobađa mletačke dominacije.

Godina 1358. prijelomnica je u dubrovačkoj povijesti. Višegradskim ugovorom s Ludovikom I., Dubrovnik je stekao zaštitu ugarsko-hrvatske krune i postao dijelom Kraljevstva Dalmacije i Hrvatske. Najsnažniji gospodarski, politički i kulturni uspon Republike uslijedio je početkom 15. stoljeća, u doba prodora Osmanlija. Crkveni je sabor u Baselu 1433. odobrio Dubrovčanima *Privilegium navigationis ad partes Orientis*, ekskluzivno pravo trgovine sa zemljama pod vlašću islamskih vladara.

U novom državno-pravnom okviru Dubrovnik je zadobio punu političku samostalnost, stekavši sve bitne unutrašnje elemente vlasti samostalne države, koju je uspio zadržati sve do Napoleonovog pohoda početkom 19. stoljeća. Stekavši postupno sve atribute državnosti, kao što su teritorij koji se proteže 50 km južno i sjeverno od Dubrovnika, državljanstvo, novac, grb,

pečat, zastavu, samosvojnu upravu, sudstvo i zakonodavstvo, vlastita diplomatska predstavništva te vanjsku politiku, dubrovačka se zajednica počinje nazivati republikom - *Respublica Ragusina*. Tako je Dubrovnik postao jedan od najvažnijih posrednika u trgovini između Istoka i Zapada. Prateći razvoj trgovačke flote, Republika je tijekom 15. stoljeća utemeljila više od 20 konzulata, najviše u lukama na Apeninskom poluotoku i na Siciliji.

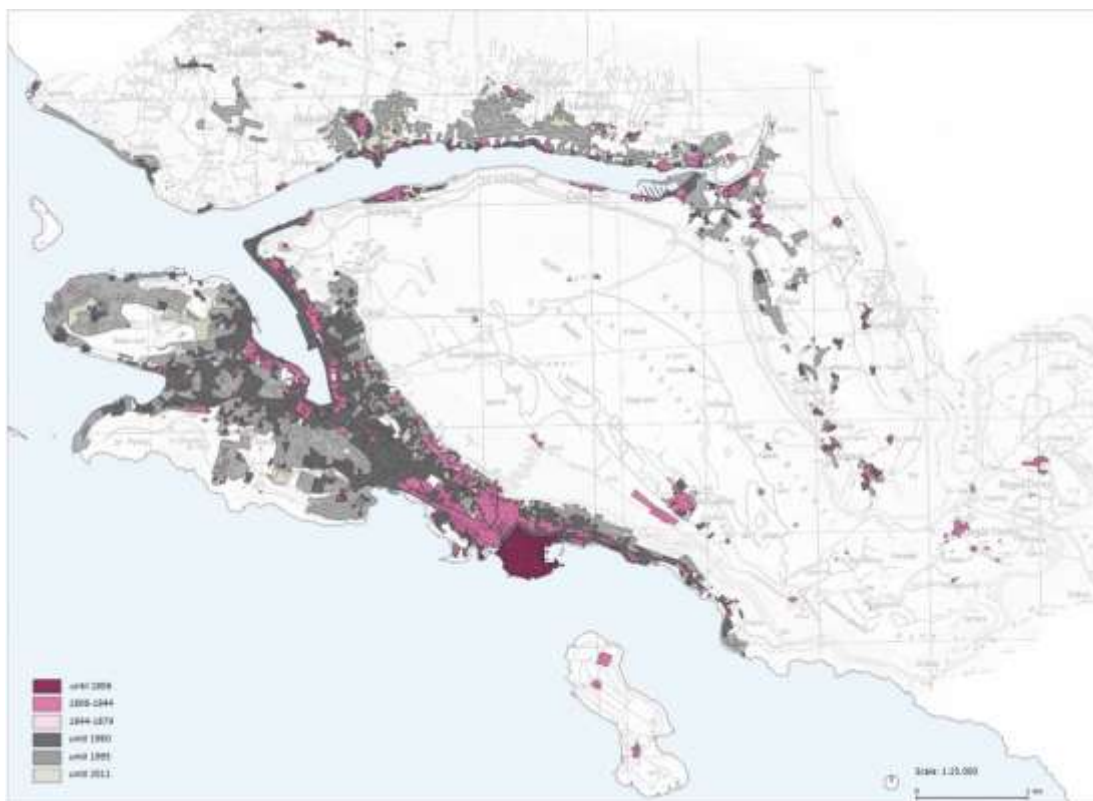
Katastrofalni potres 6. travnja 1667. godine nije samo velika prijelomnica dubrovačke povijesti, već je doveo u pitanje opstanak samog grada. Uslijedila je tridesetogodišnja borba za opstanak, tijekom koje je Republika ustrajnošću i samoprijegom svih staleža prebrodila najteže razdoblje svoje povijesti. Nakon obnove grada od potresa, Dubrovnik se u 18. stoljeću ponovno podiže stvarajući veliku flotu trgovačkih brodova, a broj konzularnih predstavnika popeo se na više od 80. U posljednjem desetljeću 18. stoljeća Dubrovnik se nastoji prilagoditi zbivanjima u Francuskoj nakon Francuske revolucije, steći povjerenje nove građanske vlasti, a istovremeno suzbijati sve revolucionarne i demokratske ideje u vlastitoj sredini.

Dubrovnik se 1806. predao francuskim postrojbama, a 1808. godine maršal Marmont je ukinuo Dubrovačku Republiku i nezavisnost te priključio Dubrovnik Ilirskim pokrajinama pod francuskom upravom. Nakon Bečkog kongresa 1815. godine područje Dubrovnika pripalo je Austriji, za koju ono ima nemali geostrateški značaj. Do 1886. godine Dubrovnik je u funkciji utvrđenog grada, a sustav utvrđenja i pratećih vojnih građevina, koji su nastavile razvijati austrijske vojne vlasti, danas se očitava kao fortifikacijski krajolik.

Izgubivši samostalnost, u promijenjenim geopolitičkim i društvenim okolnostima, Dubrovnik se tijekom 19. stoljeća gospodarski konsolidira te postupno, šireći se izvan granica utvrđene jezgre na dotadašnja prigradska područja, zadobiva nove prostorne konture i suvremena urbana obilježja.

Tijekom 20. stoljeća, Dubrovnik je bio dio Jugoslavije, a 1979. nominiran je za upis na Listu UNESCO-ve svjetske baštine, kada je iste godine doživio značajna oštećenja od potresa. Godine 1991. Dubrovnik je dio neovisne Republike Hrvatske. Tijekom agresije na Dubrovnik 1991.-1995., dugotrajno granatiranje nanijelo je ozbiljnu štetu urbanom tkivu povijesnog grada. Godine 1993., na prijedlog Republike Hrvatske, Odbor za svjetsku baštinu prihvatio je proširenje područja dobra svjetske baštine, također dodajući i kontaktnu zonu. Istodobno, dobro svjetske baštine uvršteno je na Popis ugroženih mjesta svjetske baštine. To je omogućilo UNESCO-u da pomogne u obnovi i rekonstrukciji koja se nastavila do 1998. godine, kada je dobro moglo biti uklonjeno s Popisa ugroženih mjesta svjetske baštine. Danas je Dubrovnik gospodarsko, kulturno i administrativno središte Dubrovačko-neretvanske županije i jedno od najposjećenijih turističkih odredišta na Mediteranu.²

² "Povijesni pregled razvoja Dubrovačko-neretvanske županije" (izvadak), Maja Nodari, Dubrovnik, 2017.

Slika 2. Razvoj urbanog prostora kroz povijest

Izvor: Identifikacija i valorizacija prirodnih i kulturnih krajolika na pilot području Grada Dubrovnika, 2014.

II.1.3. Urbanističko-arhitektonska i prostorna obilježja svjetskog dobra i njegove kontaktne zone

Značajke dobra svjetske baštine, opisane u Izjavi o izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti (OUV), određuju elemente koji opravdavaju upis grada Dubrovnika na popis svjetske baštine. Bitni elementi srednjovjekovne strukture utvrđenog grada su očuvani, uključujući gradske zidine, srednjovjekovni uzorak urbanističkog tkiva s važnim javnim zgradama i privatne stambene zgrade. Opseg utvrđenog grada definiran je u 13. stoljeću, a obrambeni sustav koji se sastoji od zidina s predziđima i opkopom, kula, tvrđava, bastiona i valobrana Kaše, koji štiti gradsku luku, razvijan je i usavršavan kroz naredna stoljeća. Gradske zidine izgrađene su u kamenu i dugačke su 1940 metara.

Urbanu strukturu grada, s pretežno ortogonalnom uličnom mrežom, uvjetovale su stroge odredbe u pogledu širina ulica, površina stambenih i javnih prostora, vrsta građevinskog materijala za zgrade, ulice i trgove, te za komunalnu infrastrukturu. Glavna gradska ulica Placa proteže se od istoka prema zapadu čineći os grada i žarište javnog života. Placa je obrubljena stambenim zgradama, dok se Luža i njezin južni nastavak sastoje od upravnih, poslovnih, sakralnih i općinskih zgrada.

Među važne graditeljske spomenike grada Dubrovnika ubrajaju se: Knežev dvor, carinarnica (palača Sponza), sklop franjevačkog i dominikanskog samostana, katedrala Gospe Velike, crkva sv. Vlaha (zaštitnika grada), isusovačka crkva sv. Ignacija s kolegijem. Visokom kvalitetom ističu se i vlasteoske palače i kuće. Napredna komunalna infrastruktura i zdravstveni

sustav omogućavali su opskrbu vodom i odvodnju, ali i izgradnju posebnih građevina, poput zgrade žitnice Rupe, karantenske zgrade Lazareta, zgrade za medicinske usluge, ljekarne, bolnice za siromašne i sirotišta.

Kontaktna zona i okružje svjetskog dobra može se podijeliti na tri glavna karakteristična područja: brdo Srđ, urbana područja, obala i pripadajuće područje mora.

Brdo Srđ strmo se izdiže iz mora i završava grebenima u nizu istaknutih vrhova. Njime dominira prirodan krajobraz sa stjenovitim strmim južnim padinama i rijetkom prirodnom vegetacijom u gornjoj, a ponegdje i crnogoričnom šumom u donjoj zoni. Sastoji se od fortifikacijskog krajolika na platou sa sustavom utvrda, reduta i baterija. Jedan od osnovnih obilježja je širok pogled s utvrda. Na središnjem vrhu Srđa nalazi se tvrđava Fort Imperial, na zapadu tvrđava Strinčjera, a na istoku utvrda Delgorgue na Žarkovici. Osim važnosti pogleda, Srđ je nedjeljivi dio urbanog krajolika Dubrovnika, a njegove južne padine čine dio kontaktne zone.

Urbana područja čine različiti tipovi urbanih uzoraka koja okružuju svjetsko dobro a uključuju povijesna predgrađa te vrtni grad Pile i Konali, Ploče, te predjele Sv. Jakov, Boninovo, Montovjerna, Gruž, Lapad, suvremena područja obiteljskih kuća, višestambenih i poslovnih zgrada, lučko područje, javno zelenilo i linijska infrastruktura. U širem obuhvatu uključena su uzorci ladanjskog krajolika Rijeke dubrovačke, te ruralni uzorci Šumeta i Bosanke.

Dubrovački akvatorij dijeli se na vanjsku obalnu zonu s pripadajućim dijelom otvorenog mora te estuarij Omble i Gruški zaljev. Unutar akvatorija vanjske obalne zone nalazi se otok Lokrum kao dio svjetskog dobra koje svojim položajem u odnosu na gradsku jezgru određuje akvatorij svjetskog dobra. Dvije su karakteristične vrste obala: prirodna obala sa strmim liticama i urbanizirana obala lučkih i hotelskih sadržaja. Otok Lokrum, specifičan je primjer prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti s fortifikacijskim i samostanskim građevinama, te povijesnim vrtovima. Mjesto usmenih predaja i legendi, slojevite kulturne i prirodne baštine Lokrum je ujedno zaštićen kao prirodni rezervat s botaničkim vrtom.

Slika 3 Povijesna urbana jezgra s kontaktnom zonom koja je dio povijesnog urbanog krajolika

II.1.4. *Povijesni urbani krajolik*

U posljednjim je desetljećima sve prisutniji pristup afirmiranja povijesnog urbanog krajolika, koji sagledava povijesni grad kao živi organizam koji se stalno mijenja u okviru svojega prostornog, društvenog i gospodarskog konteksta. Pristup sagledavanja povijesnog urbanog krajolika odgovor je na planiranje i upravljanje povijesnim gradovima pod novim oblicima razvojnih pritisaka s glavnim ciljem očuvanja baštinskih, koje su ujedno i identitetske vrijednosti grada. Bečki memorandum (2005.) uspostavlja novi pristup u analizi i vrednovanju povijesnog grada, koji umjesto dotadašnjeg načina sagledavanja povijesnih zgrada kao nezavisnih struktura uvodi kontekstualnost, odnosno sagledavanje grada kao cjelovitog prostornog sustava - povijesnog urbanog krajolika. Temelji se na polazištu da je za planiranje i upravljanje urbanim krajolikom bitno razumijevanje povijesti, kulture i arhitekture grada u pripadajućem prostornom i vremenskom kontekstu te unoenju suvremene izgradnje koja uvažava naslijeđene uzorke.

Osim konceptualnog pristupa, pod sintagmom povijesni urbani krajolik podrazumijeva se povijesno urbano područje kojega čine slojevi kulturnih i prirodnih vrijednosti i obilježja, izgrađene strukture, otvoreni prostori (trgovi i zelene površine), prostorna organizacija, percepcija i vizualni odnosi, a osim povijesnog središta uključuje širi prostorni kontekst kao i njegov geografski smještaj. Također podrazumijeva društvene i kulturne prakse i vrijednosti, ekonomske procese i nematerijalnu baštinu koja doprinosi raznolikosti i identitetu grada. Ideja urbanog krajolika, odnosno urbanog područja kojega čine izgrađene strukture, otvoreni prostori, funkcije i sadržaji, duhovne i nematerijalne tradicije te vizualni odnose koji zajednički određuju njegov karakter. Koncept povijesnoga urbanog krajolika uključuje potrebe i zahtjeve lokalne zajednice u pogledu kulturno i okolišno održivog razvoja, kao i transparentnost sustava upravljanja.

Povijesni urbani krajolik Dubrovnika obuhvaća područje svjetskog dobra s kontaktnom zonom i okruženjem, koje doprinosi očuvanju njegovog prostornog i vizualnog integriteta. Na taj se način povezuju ciljevi očuvanja urbane baštine s ciljevima društvenog i ekonomskog razvoja. Preporuka UNESCO-a o povijesnom urbanom krajoliku (2011.) zbog nekontroliranog razvoja u okruženju dobra baštine upućuje na očuvanje kvalitete ukupnoga urbanog područja, uravnoteženi i održivi odnos između urbanog i prirodnog okoliša, jačanje produktivnog korištenja i promicanje socijalne i funkcionalne raznolikosti.

Kako bi se osnažio pristup upravljanju povijesnim urbanim krajolikom u priručniku UNESCO-a (2013)³ istaknute su aktivnosti u koje je potrebno uključiti tri ključne skupine dionika: javni, privatni i civilni sektor.

³ UNESCO, 2013. *New life for historic cities – The historic urban landscape approach explained.*

II.2. IZJAVA O IZVANREDNOJ UNIVERZALNOJ VRIJEDNOSTI (OUV)

II.2.1. Kriteriji⁴

Kriterij (i): Umjetničko djelo ljudskog kreativnog genija: Povijesni urbani i arhitektonski kompleks Dubrovnika do danas je zadržao bitne elemente srednjovjekovne strukture utvrđenog grada: bedeme, urbanu matricu ulica i trgova, impresivne javne građevine i veliki broj privatnih stambenih građevina. Ne razmatrajući umjetničku vrijednost pojedinih građevina, ovdje nalazimo prvenstveno kompleks izvanredne vrijednosti koji pokazuje volju za stvaranjem, razvojem i uljepšavanjem urbanog krajolika kao da je umjetničko djelo.

Kriterij (iii): Jedinstveno ili barem izuzetno svjedočanstvo kulturne tradicije ili civilizacije koja živi ili koja je nestala: Gradski povijesni kompleks Dubrovnika jedinstveno je ostvarenje srednjovjekovne arhitekture i urbanizma, koje je imalo značajan utjecaj na prostoru jadranske obale i Balkana. Ono pruža jedinstven dokaz o snazi Republike kao trgovačkog središta na Jadranu. Između svih srednjovjekovnih europskih gradova, Dubrovnik se ističe uspostavljenim odnosom između pojedinih građevina i cjelokupnog kompleksa kao i ogromnom arhivskom dokumentacijom koja omogućuje da se svaki stadij njezina razvoja proučava u svjetlu povijesti.

Kriterij (iv): Izniman primjer vrste građevine, arhitektonske ili tehnološke cjeline ili krajolika koji predstavlja (a) značajan(ne) stadij(e) ljudske povijesti: Gotovo sve faze razvoja grada kroz stoljeća su sačuvane u njegovoj strukturi, a osobito opsežni urbanistički zahvati 13. stoljeća kojima je ovaj grad dobio jedinstvo. Među izvanrednim srednjovjekovnim, renesansnim i baroknim građevinama unutar veličanstvenih utvrda s monumentalnim gradskim vratima su Knežev dvor (nastao u 15. stoljeću gotičko-renesansnom preobrazbom srednjovjekovnog kaštela); gotičko-renesansna carinarnica – Sponza (iz 16. stoljeća,) franjevački samostan (sagrađen u 14. stoljeću) s romaničko-gotičkim klaustrom, zvonikom i barokiziranom crkvom; prostran dominikanski gotički samostan (započet u 13. stoljeću) također s impozantnim klaustrom, zvonikom i crkvom; barokna katedrala Gospe Velike (obnovljena nakon potresa 1667. na mjestu romaničke katedrale); i brojne druge barokne crkve, poput one sv. Vlaha (zaštitnika grada) i isusovačke crkve sv. Ignacija s monumentalnom skalinadom.

⁴ Kriteriji i obrazloženje za uvrštavanje dobra svjetske baštine Dubrovnika ponovno su revidirani 2015. godine.

II.2.2. Obrazloženje

Grad Dubrovnik, na južnom dijelu istočne jadranske obale, izvanredno je dobro sačuvan primjer srednjovjekovnoga planiranog grada. Utemeljen u 7. stoljeću, grad je naposljetku spojio latinski i slavenski prostor u grad-državu koja je trajala do osvajanja Napoleona 1808. godine.

Njegova zidinama opasana povijesna jezgra smještena u podnožju brda Srđ, sačuvala je svoj karakter kao jedinstveno urbano područje koje definiraju gradske zidine, usprkos posljedicama potresa 1667. godine. Grad ima **značajno mjesto u povijesti urbanog planiranja**. Temeljeći svoj razvoj i opstanak na trgovini i plovidbi, Dubrovnik se razvio u **snažno pomorsko i trgovačko središte** istočne obale Jadrana i važno središte Mediterana. Svoj vrhunac dosegnuo je u 15. i 16. stoljeću, kada je njegov komercijalni i pomorski uspjeh bio popraćen velikim postignućima u umjetnosti i znanosti. Dubrovnik je razvio visok stupanj **općinske infrastrukture i zdravstvenog sustava**: imao je komunalni kanalizacijski i vodovodni sustav, žitnicu, karantensku zaštitu, medicinsku službu, apoteke, bolnice - hospicije i sirotište. **1272. godine** gradski statut donio je precizne odredbe za planirani urbani razvoj na temelju visokog stupnja racionalizacije u korištenju prostora.

Ortogonalna ulična mreža projektirana je sa strogo propisanim širinama za ulice, rasporedom stambenih i javnih prostora, građevinskim materijalima (kamen umjesto drva), popločavanjem ulica i trgova i vrlo naprednom komunalnom infrastrukturom. Stambena izgradnja morala se podrediti pravilnim blokovima. Osovina grada i žarište javnog života glavna je ulica - Placa, koja se proteže u smjeru istok-zapad i završava na središnjem gradskom trgu Luži. Dok je Placa obrubljena patricijskim palačama i općinskim kućama, Luža i njezin južni nastavak omeđeni su upravnim, poslovnim, sakralnim i općinskim zgradama. Među izvanrednim srednjovjekovnim, renesansnim i baroknim građevinama unutar moćnih utvrda ističu se Knežev dvor (15. stoljeće) franjevački samostan s crkvom (14. stoljeće); dominikanski samostan s crkvom (13.-14. stoljeće); impozantna katedrala (17./18. stoljeće); carinarnica - Sponza (16. stoljeće), gradski sat, Arsenal i brojne druge crkve, poput one sv. Vlaha, zaštitnika grada (početak 18. stoljeća) i isusovačke crkve (18. stoljeće). Grad je opasan monumentalnim kamenim zidinama, ukupne duljine 1940 metara. Impresivni obrambeni sustav dobio je današnji oblik u 13. stoljeću, proširen je renesansnim predziđem u 15. stoljeću, a njegove su utvrde dovršene u 17. stoljeću. Sustav se sastoji od glavnih gradskih zidina s kulama, donjonima i bastionima, barbikana, jarka i lukobrana Kaše koji štiti luku.

Svjetsko dobro je prošireno 1994. godine kako bi obuhvatila područja izvan gradskih zidina, koja su srodna njegovoj povijesti i razvoju. To su srednjovjekovno industrijsko predgrađe Pile, planski razvijeno u 15. stoljeću i tvrđava Lovrijenac, smještena na litici, koja je vjerojatno započela još u 11. stoljeću, ali je današnji izgled zadobila u 15. i 16. stoljeću. Uključeni su i Lazareti, sagrađeni početkom 17. stoljeća kao karantena za smještaj došljaka iz ino, valobran Kaše s kraja 15. stoljeća, izgrađen radi zaštite luke od jugoistočnih oluja, i tvrđave Revelin iz 1449. godine. Dobru je priključen i otok Lokrum oko 500 m od obale, s benediktinskom opatijom iz 11. stoljeća i tvrđavom Fort Royal iz 19. stoljeća..

Tijekom Domovinskog rata za neovisnost, dobro je doživjelo značajnu štetu te je bilo upisano na Listu ugrožene Svjetske baštine od 1991. do 1998. godine.

Unatoč proširenju iz 1994. pokazala se potreba za povećanjem kontaktne (buffer) zone da bi se dobro bolje prezentiralo u svom širem okruženju (setting) uključivanjem područja funkcionalno povezanih sa svjetskim dobrom, kako bi se omogućio dodatan sloj zaštite dobra od rastućih pritisaka razvoja i turizma.

II.2.3. Stanje integriteta i autentičnosti

II.2.3.1. IZJAVA O INTEGRITETU

Svjetsko dobro uključuje sve bitne elemente potrebne za izražavanje izvanredne univerzalne vrijednosti. Ističe se jedinstveni monumentalni, u cijelosti očuvan kompleks kamenih gradskih zidina s kulama, bastionima, predziđem, opkopima i gradskim vratima (13.–17. stoljeće). Dobro također uključuje sve prostore unutar i izvan gradskih zidina koji pokazuju njegov značaj u smislu srednjovjekovnoga urbanističkog planiranja i arhitektonskih postignuća s javnim, sakralnim i stambenim građevinama visoke kvalitete iz razdoblje srednjeg vijeka, renesanse i baroka. Unatoč štetama uzrokovanim potresima 1667. i 1979. godine i za vrijeme agresije na Dubrovnik 1991.-1995. godine, elementi koji izražavaju njezinu izvanrednu univerzalnu vrijednost su dovoljno očuvani. Osim stalne prijetnje potresa, moguće buduće prijetnje su turistički pritisak i depopulacija, te neodgovarajući razvoj u okruženju svjetskog dobra.

II.2.3.2. IZJAVA O AUTENTIČNOSTI

Unatoč prolasku stoljeća, obrata bogatstva i različitih životnih stilova, dubrovačka povijesna jezgra sačuvala je svoju kasnosrednjovjekovnu urbanu matricu, u kojoj - zahvaljujući načelu da svaka zgrada mora biti u skladu s cjelinom - postoje različiti stilovi gradnje, savršen sklad od razdoblja romanike do baroka. Ovaj sklad plod je visoko razvijene svijesti stanovnika o vrijednostima i ljepotama svoga grada. Iako je 1667. godine teško stradao u potresu, Dubrovnik je uspio sačuvati gotičke i renesansne crkve, samostane, palače i fontane, a obnova nakon potresa unijela je u gradsko tkivo i barok. Opet oštećen tijekom agresije na Hrvatsku 1991.-1995. godine oružanim napadom, sada je u središtu velikog programa obnove.

Izvorna nominacija Dubrovnika za UNESCO-vu listu svjetske kulturne baštine iz 1979. godine bila je ograničena na povijesnu jezgru unutar zidina. Kasnije, 1994. godine, uključene su i vanjske obrambene strukture, dijelovi obalnog poteza i otok Lokrum. Godine 2018. kontaktna zona dobra proširena je na cijelo okruženje na kopnu na sjeveru i na obalnim područjima. Uzimajući u obzir kako je glavni predmet prepoznavanja svjetske baštine usmjeren na nominirano područje, uvjet integriteta i autentičnosti mora biti glavna točka koju treba pratiti i štiti. Nadalje, kontaktna zona čini sastavni dio povijesnog urbanog krajolika Dubrovnika. Temelj njena upravljanja zahtijeva da se svaki element održiva razvoja planira u odnosu na područje svjetske baštine. Nova kontaktna zona opravdana je kao bitna za vizualni integritet prostornog karaktera povijesnog urbanog krajolika:

Glavni kriterij proširivanja kontaktne zone je povijesna aglomeracija grada s kojom iznimne univerzalne vrijednosti čine funkcionalnu cjelinu, kao i s kriterijem očuvanja vizualnog integriteta područja svjetske baštine. (...) Cilj upravljanja je očuvanje karaktera kulturnog i prirodnog krajolika koji okružuje grad Dubrovnik. Najučinkovitije mehanizme upravljanja područjem čine dokumenti prostornog upravljanja koji na odgovarajući način reguliraju intervencije na građevinskim područjima uzimajući u obzir kapacitet, tipologiju, svrhu i učinak na okoliš; kako bi se sačuvala autentičnost neizgrađenih prirodnih područja i reguliralo korištenje pomorske zone te očuvali elementi povijesnog okruženja.

Zaključno, s gledišta upravljanja, dobro svjetske baštine grada Dubrovnika mora se razumjeti kao cjelina u kojoj je okruženje s njegovim kulturnim i prirodnim elementima integralni dio povijesnog urbanog krajolika Dubrovnika u odnosu na njegov funkcionalni i vizualni integritet.

II.2.4. Opis sastavnica izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra

Urbana struktura povijesne jezgre (i, iii, iv)

Utvrđeni srednjovjekovni grad na istočnoj obali Jadrana očuvanom cjelovitošću jedinstven je primjer urbane cjeline planski regulirane u 13. stoljeću. Iako su prirodne katastrofe, stilske i društvene mijene značajno utjecale na gradsko tkivo i pojedinačne građevine, izvorna srednjovjekovna planirana matrica ostala je jasno čitljiva do danas, skladno integrirajući sve naknadne intervencije. Duga linija kontinuiteta, kako jedna od osnovnih obilježja uprave Dubrovačke Republike, ocrtava se i u urbanističkoj i arhitektonskoj pojavnosti grada, njegovih javnih prostora, upravnih, sakralnih i privatnih građevina. Sve političke, kulturne i duhovne težnje generacija upravitelja Republike, našle su u pomno planiranoj, uravnoteženoj i odmjerenoj cjelini, jasan simbolički odraz, poruku koja se danas može lako iščitati.

Fortifikacijski sustav (i, iii, iv)

Gradske zidine i utvrde tvore impozantni fortifikacijski sklop koji opasava cijelu gradsku jezgru u dužini od 1940 metara i definira njen opseg. Ovaj jedinstveni fortifikacijski sustav sastoji se od glavnog gradskog zida sa šesnaest kula, tri tvrđave, šest bastiona, dva ugaona utvrđenja, predziđa s nizom „*toreta*“ - niskih polukružnih kula, gradskog jarka, dvije predutvrde – tvrđave, te valobrana Kaše i dva gradska podizna mosta koji vode do gradskih vrata. Mjestimično su visoke i do 25 metara a glavni je gradski zid s kopnene strane debeo 4-6 metara dok s morske strane njegova debljina iznosi 1,5-3 metra. Sustav je dograđivan i usavršavan tijekom dugog vremenskog razdoblja. Iako je sustav gradskih zidina usavršavan prvenstveno u skladu s mijenama fortifikacijske doktrine i razvoja naoružanja, njegova pojavnost u svim segmentima ne može se opravdati isključivo utilitarnim razlozima, već sadrži i jaku simboličku, pa tako i estetsku komponentu.

Javne upravne i socijalno-zdravstvene građevine (i, iii)

Knežev dvor s Vijećnicom podignutom nad Velikim arsenalom, spremištem ratnih brodova, činio je okosnicu uprave Dubrovačke Republike. Porijeklo Kneževa dvora seže u najranija stoljeća formiranja gradske zajednice, a u njegovim se građevinskim strukturama naziru brojne mijene od srednjovjekovlja, preko renesansnih obnova (uzrokovanih dvama eksplozijama baruta u 15. stoljeću), do obnove nakon potresa 1667. godine. Na upravni sklop (Vijećnicu i Arsenal zamijenila je u 19. stoljeću nova Općinska zgrada s kazalištem) vezana je na trgu Luže zgrada Glavne straže (pročelje oblikovano početkom 18. stoljeća) i Gradski zvonik (iz sredine 15. stoljeća, obnovljen 1929.) te palača Sponza (carinarnica i kovnica novca) podignuta 1516.-1522. godine. U europskim razmjerima napredna socijalna i zdravstvena skrb Dubrovačke Republike ogleda se u nizu institucija i građevina poput bolnice Domus Christi (podignuta 1540. na mjestu ranijeg hospita iz 14. stoljeća), nahodišta (osnovanog 1432.), spremišta žita - žitnice Rupe (16. stoljeće), te karantenskog sklopa Lazareta na Pločama iz 17. stoljeća (instituciju karantene Republika uvodi već u 14. stoljeću).

Stambene građevine (i, iii)

Većina stambenog fonda doživjela je u razdoblju nakon razornog potresa 1667. značajne strukturne i oblikovne promjene. Tek je razmjerno malen udio dubrovačkih kuća i palača oblikovanjem vanjštine i prostornom dispozicijom očuvao dominantna obilježja romanike, gotike i renesanse. Za Dubrovnik karakteristično prožimanje gotike i renesansne ocrtava se u oblikovanju palača Braichi-Isusović na Prijekome, Ragnina na Pustijerni (Braće Andrijića 10), a unutar visokorenesansnog sloja monumentalnošću se izdvajaju palača Toma Stjepovoća

Skočibuhe (Restićeva 1), dvojna palača Ghetałdi-Stay (Između polača 9 i 11), palača Bona (Marojice Kaboge 8). Barokni sloj reprezentativne stambene arhitekture (koji u sebi gotovo redovito integrira strukture starijih, predpotresnih građevina) obuhvaća više od pedeset palača. Uz pojedinačne primjere, kod kojih je osim reprezentativne vanjštine očuvana i vrijedna oprema interijera, poput palače Sorkočević (danas Biskupska palača), palače Vljaki (Od Sigurate 7), palače Gučetić (Bunićeva poljana 5), palače Bassegli (Cvijete Zuzorić 4), zaseban urbanističko-arhitektonski poduhvat predstavlja ujednačeno oblikovanje pročelja kuća i palača uz Placu. Inovaciju uvedenu u stambenu arhitekturu nakon potresa 1667. znači i oblikovanje ozelenjenih terasa i vrtova, uređenih na mjestima srušenih starijih kuća, te priključenih baroknim palačama. Skromnija stambena arhitektura, zbog izostanka stilskih obilježja teže databilna, predstavlja ravnopravan čimbenik u tvorbi urbane strukture Dubrovnika, a u strukturnom smislu (veličina građevinske čestice, katnost, dispozicija) često odražava kontinuitet srednjovjekovne planske matrice.

Sakralne građevine i sklopovi (i, iii)

O genezi i razvoju grada, te duhovnom i kulturnom kontinuitetu svjedoči i niz očuvanih većih i manjih crkvenih građevina od razdoblja predromanike do baroka, a bogati fond sakralne arhitekture Dubrovnika uključuje i privatne kapele, najčešće vezane za palače vlasteoskih obitelji. U arheološkim istraživanjima pronađen prvi episkopalni sklop pod današnjom katedralom Gospe Velike i Bunićevom poljanom, predstavlja glavno vrelo za poznavanje najranije povijesti Dubrovnika, a zajedno s arheološkim ostacima kasnije romaničke katedrale te današnjom baroknom katedralom iznimno je svjedočanstvo duhovnog, no i graditeljskog kontinuiteta. Od brojnih samostanskih sklopova iz doba Republike neki su danas očuvani tek kao arheološke strukture, nekima je promijenjena izvorna namjena, dok su oni površinom najveći – dominikanski i franjevački samostan te isusovački kolegij do danas najvećim dijelom očuvali izvorne namjene. Upravo ovi posljednji, funkcionalnom i arhitektonskom složenošću, umjetničkom vrsnošću i bogatstvom inventara, trajno su ostali žarišta duhovnosti, kulture i znanosti. Iako je pripadnost katoličanstvu bila jedna od temeljnih duhovnih, identitetskih i političkih odrednica Republike, židovska zajednica opstoji unutar utvrđenog grada od sredine 16. stoljeća, s do danas očuvanom sinagogom. Uspon pravoslavne građanske zajednice ogleda se u monumentalnoj crkvi podignutoj u središnjem dijelu grada u drugoj polovici 19. stoljeća.

Javni prostori (i, iii)

Uz pojedine ulične pravce koji svoje porijeklo vuku iz najranijih epoha razvoja grada te svjedoče o njegovoj genezi i razvoju u prvim stoljećima, veći dio ulične mreže Dubrovnika zasnovan je na statutarnim odredbama 13. stoljeća. Glavnu okosnicu grada, ujedno i njen najreprezentativniji javni prostor, predstavlja Placa, s trgom Luže i njezinim nastavkom Pred Dvorom. U razdoblju nakon razornog potresa 1667. formiraju se novi veći javni prostori (Gundulićeva i Boškovićeva poljana, povezane monumentalnim kasnobaroknim stubištem, Držićeva poljana pred novim pročeljem katedrale) u oblikovnom i urbanističkom smislu u potpunosti obilježeni baroknim načelima i duhom. Tijekom 19. i 20. stoljeća nasipanjem i formiranjem nove linije obale u Gradskoj luci nastaju veći slobodni prostori i javni komunikacijski pravci.

Povijesna infrastruktura (i, iii)

Sustav odvodnje otpadnih i oborinski voda zasnovan je na statutarnim odredbama 13. stoljeća, a unapređivan je i održavan sve do danas. Otvoreni kanali (klončine) položeni uzdužno sred dvojnih stambenih blokova te mreža zatvorenih, svodjenih kanala, koja prati uličnu mrežu, svjedoče o visokoj komunalnoj svijesti srednjovjekovnog Dubrovnika. Izgradnja vodovoda 1436.-1437. godine, kojim je voda u svega 16 mjeseci dovedena u grad s gotovo dvanaest

kilometara udaljenih izvora u Šumetu, djelu Onofria Giordana iz Cave, predstavlja oličenje renesansnog duha, samosvijesti i samopouzdanja zajednice. Iako najvećim dijelom danas izvan funkcije, trasa renesansnog vodovoda i danas se ocrta u urbanoj strukturi nekadašnjih prigradskih zona, a o značaju poduhvata svjedoče Mala te posebice Velika Onofrijeva fontana s posvetnim natpisom, jednim od remek-dijela ranorenesansne epigrafike. O potrebama grada za vodom svjedoči i niz očuvanih pučeva i cisterni u javnim građevinama, samostanima, palačama i kućama.

Predgrađe Pile (i, iii)

Smještene zapadno od utvrđene jezgre Dubrovnika, Pile su bile organizirana proizvodna zona srednjovjekovnog i ranomodernog grada s razgranatom radioničko-zanatskom djelatnošću te složenijim manufakturnim pogonima, stambenim i manjim sakralnim građevinama. Iako su novovjeke promjene u funkcionalnom i arhitektonsko-oblikovnom pogledu unutar predgrađa uočljivije no one unutar utvrđenog grada, zbijena urbana struktura predgrađa Pila i danas svjedoči o njegovom srednjovjekovnom podrijetlu i neraskidivoj vezi s gradskim središtem. U doba manirizma i baroka na Pilama se grade i impozantni suburbani ljetnikovci (vile) s velikim vrtovima.

Otok Lokrum (i, iv)

Smješten oko 600 metara jugoistočno od utvrđenog grada, otok je u geomorfološkom i povijesnom smislu neraskidivo vezan za genezu i razvoj Dubrovnika. Benediktinska opatija na Lokrumu osnovana je 1023. godine. Uz očuvane romaničke strukture crkve i prvotnog samostana, gotičko-renesansni klaustar iz 15. i 16. stoljeća, sklop je u 19. stoljeću transformiran u rezidenciju nadvojvode Maksimilijana Habsburškog. Uz geometrijski oblikovane parkovne površine uz nekadašnji samostan, čitav otok je u ovom razdoblju preuređen uređenim stazama te pojedinim pratećim građevinama. Na Lokrumu je očuvana i nikad dovršena zgrada Lazareta iz 16. stoljeća, svjedočanstvo neprekinutog razvoja zdravstveno-sanitarne skrbi Dubrovačke Republike. Utvrda Royal na najvišoj uzvisini otoka, važan je dio je fortifikacijskog krajolika Dubrovnika 19. stoljeća. Otok Lokrum je 1948. godine proglašen posebnim rezervatom šumske vegetacije.

Pokretna baština (iii)

Iznimno dobro očuvan arhiv Dubrovačke Republike, danas smješten u palači Sponzi, nepresušan je izvor za izučavanje dubrovačke, nacionalne, ali i svjetske povijesti, a dopunjavaju ga bogate arhivske i knjižnične zbirke Franjevačkog i Dominikanskog samostana, arhiv Dubrovačke biskupije te knjižnična zbirka Znanstvene biblioteke. Politički, kulturni i znanstveni značaj Dubrovačke Republike zrcali se i u muzejskim zbirkama smještenima u povijesnim prostorima Svjetskog dobra – Kulturno-povijesni muzej u Kneževu Dvoru, Pomorski muzej u tvrđavi Sv. Ivan, Etnografski muzej u žitnici Rupe, Arheološki muzej u tvrđavi Revelin te u nizu muzejskih zbirki crkvenih zajednica. Osobito bogatu pokretnu baštinu čini raskošna oprema brojnih dubrovačkih crkava (oltari, kipovi, slike, liturgijski predmeti i ruho), uključivo i Moćnik katedrale (s preko 200 relikvija).

II.2.5. Sastavnice šireg značenja

II.2.5.1. Povijesni okoliš

Uprava Dubrovačke Republike, zahvaljujući višestoljetnom kontinuitetu opstojnosti, na svim je razinama čvrsto strukturirala život na cjelokupnom svom teritoriju od poluotoka Pelješca na zapadu do Konavala na istoku, uključujući Elafitsko otočje, te otoke Mljet i Lastovo. Specifične društveno-političke okolnosti udružene s prirodnim datostima rezultirale su posebnostima u odnosu na druge prostore jadranskog i mediteranskog bazena, a koje se mogu očitati kao specifično nasljeđe dubrovačke regije.

Stanovnici ovog područja do danas su, unutar nacionalnih odrednica, očuvali osjećaj kulturološke i identitetske bliskosti i zajedništva, a strukturiranje i organizacija uprave i života svih slojeva stanovništva Republike ostavila je duboke, do danas jasno čitljive tragove u prostornoj slici čitavog teritorija. Organizacija uprave ogleda se u velikim dijelom očuvanom korpusu upravnih zgrada – područnih kneževih dvorova. Drugu prepoznatljivu graditeljsku sastavnicu teritorija predstavlja ladanjska izgradnja – povremenih boravišta zemljoposjednika stalno nastanjenih u gradskom središtu. Ladanjska je izgradnja tijekom najvećeg gospodarskog i kulturnog uzleta Republike u 15. i 16. stoljeću premrežila i u znatnoj mjeri strukturirala prostor, kako kopna, tako i otoka, pa iako gustoća izgrađenosti, kao i reprezentativnost i složenost arhitektonskog programa ovih zdanja značajno opada na područjima udaljenijim od gradskog središta, ona se, u određenom obliku, susreću na svim dijelovima teritorija i odražavaju način njegovim upravljanjem i gospodarenjem. I organizacija crkvene uprave, u doba Republike strogo vezana i podređena državnim interesima, predstavlja prepoznatljivu sastavnicu uređenja i upravljanja teritorijem. Dok se župne crkve većih područnih središta (najčešće posvećene zaštitniku Republike, sv. Vlahu), položajem redovito vežu za kneževe dvorove, i tako na simboličkoj razini zrcale neraskidivost duhovne i političke vlasti, odabiri lokacija za podizanje samostana tijekom 14. i 15. stoljeća, pogotovo onih franjevačkog reda, odražavaju strateške interese, nastojanje da se novostečeni teritoriji na svim razinama integriraju u državnu cjelinu.

Konačno, zasebno poglavlje u organizaciji i upravljanju teritorijem, predstavlja izgradnja planiranih naselja i složenog fortifikacijskog sustava Stona, koji se nakon pridruženja poluotoka Pelješca državnom teritoriju u prvoj polovici 14. stoljeća razvija kao drugo urbano središte Dubrovačke Republike. Zbog proizvodnje soli od iznimnog državnog značaja, urbani krajolik Stona, u kojem se prisustvo čovjeka dokumentira još od prapovijesti, od 14. stoljeća će biti neraskidivo vezan za Dubrovnik te će se u njemu jasno zrcaliti sva upravljačka, gradotvoračka i fortifikacijska iskustva državnog središta.

Grad Dubrovnik i njegova okolica, koja je činila dio Dubrovačke Republike, tvore snažnu funkcionalnu povezanost koja traje i danas kao rezultat povijesnog razvoja.

II.2.5.2. Nematerijalna baština i identitet

Nematerijalna baština kao integralni dio urbanog krajolika Dubrovnika, svjedočanstvo kontinuiteta života grada, bez kojega ni njegova fizička supstanca ne bi opstala, nisu mogli biti prepoznati prilikom upisa na listu Svjetske baštine 1979. godine. Zahvaljujući novijim teorijskim pristupima kulturnoj baštini, danas je razvidno da očuvanje nematerijalne baštine i identiteta zajednice predstavlja nedjeljivu sastavnicu u očuvanju integriteta i autentičnosti Svjetskog dobra.

Festa sv. Vlaha, prepoznata je i priznata od UNESCO-a 2009. godine kao svjetsko nematerijalno dobro te je na taj način zaokružen značaj tisućljetnog kulta gradskog zaštitnika u sveukupnosti dubrovačkog nasljeđa.

Na nacionalnoj razini kao nematerijalno dobro prepoznati su Dubrovački govor, Dubrovačka kolenda i Ljekarništvo Male braće. Prepoznavanje nematerijalne baštine Dubrovnika ovim zasigurno nije iscrpljeno te će biti predmetom daljnje obrade.

I rad udruge građana Društva prijatelja dubrovačkih starina, koja upravlja i skrbi o Dubrovačkim zidinama, počiva upravo na širem, amaterskom i volonterskom interesu građanstva za dubrovačko nasljeđe, pa kao model predstavlja specifikum sredine. Na sličnom interesu za književno i umjetničko nasljeđe Dubrovnika počiva i rad brojnih drugih udruga i društava (poput Art radionica Lazareti, Deša Dubrovnik, Studentski teatar Lero i brojni drugi).

U kontekstu baštine, valja istaknuti i poznatu dubrovačku diplomaciju koja je Dubrovnik kroz povijest izdvajala na političko-geografskoj karti svijeta.

II.5.2.3. Značaj Dubrovačkog statuta

Izrađen 1272. godine na temeljima dotadašnjih pravnih odredbi i običajnog prava komune, među sastavnicama dubrovačkoga pravnog poretka Statut je imao najistaknutije mjesto. Dopunjavan novim odredbama od samog nastanka te izvrnut nekolicini redakcija koje zrcale značajne političke mijene (prestanak mletačke vlasti 1358. godine), Statut je konačno zatvoren početkom 15. stoljeća. Iako je vremenom za pravnu praksu postao anakron, sve do utruća Dubrovačke Republike Statut nije odbačen, trajno postavši simbolom državnog poretka i vlasti. Na tekst prisege u Statutu prisegu su polagali knez i drugi državni dužnosnici, a jednom godišnje i svi vijećnici, a da je Statut bio simbol staleškog identiteta i tradicije svjedoče očuvani primjerci koji su pripadali pojedinim patricijskim obiteljima.

Statutarne odredbe koje se odnose na regulaciju postojećih i izgradnju novih dijelova grada nezaobilazno su vrelo za poznavanje razvoja grada, odraz samosvijesti njegove uprave i općih gradotvoračkih težnji vremena u kojem nastaje. Među raznim odredbama koje se odnose na izgradnju, unesenih u petu knjigu Statuta iz 1272. godine, neke su sigurno nastale mnogo prije kodifikacije i odnose se na gradnje u najstarijim dijelovima naselja. Najznačajnije su ipak one kojima se određuje izgradnja u novijim dijelovima grada, a koje nastaju u samom 13. stoljeću. Premda je teško uspostaviti točniji kronološki slijed niza odredaba sabranih u Statutu, ipak je posve razvidno postupno jačanje intervencija u kojima se izražavaju interesi zajednice, a potiskuju interesi pojedinih vlasnika. Težnja da se pojedinačno podvrgne zajedničkome, prije svega da ulica dobije značaj javnog, zajedničkog prostora, posebno je naglašena u odredbi dodanoj Statutu nakon velikog požara 1296. godine, kojom se regulira izgradnja na više od dvije trećine površine grada. Regulacijom ulica koje protječu gradskom cjelinom povezujući sve njegove dijelove, srednjovjekovno se naselje iz skupine građevina pretvara u jedinstven gradski organizam.

II.5.2.4. Znanstveni i umjetnički značaj

Tijekom svog dugog trajanja, u kojem povijest bilježi razdoblja prosperiteta i blagostanja, no i povremene duboke krize, Dubrovačka će Republika, kao sredina samoodređenjem usmjerena zapadnom, europskom kulturnom krugu, biti domovina više značajnih znanstvenika i mislilaca, koji su svojevremeno u europskim okvirima ostvarili znatan ugled. Pod utjecajem europske, prije svega talijanske književnosti, u Dubrovniku će se od 15. stoljeća razvijati bogata

književnost na narodnom jeziku, koja će, uz istovremene vrsne dosege dubrovačkih latinista, biti presudna karika u formiranju hrvatskog nacionalnog jezičnog standarda u 19. stoljeću.

Matematičar i fizičar **Marin Getaldić** (1568.-1626.), osnovno je obrazovanje primio u Dubrovniku, a kao plemić i obnašatelj brojnih državnih zaduženja, veći je dio života i proveo u rodnom gradu. Ipak, zahvaljujući poslovnim putovanjima i boravcima u europskim metropolama, Londonu, Antwerpenu, Parizu, Padovi i Rimu, u dodiru s cijenjenim onodobnim znanstvenicima razvit će široke znanstvene interese, koje će uobličiti u više utjecajnih dijela tiskanih u Rimu i Veneciji.

Matematičar, fizičar, astronom, filozof, diplomat i pjesnik **Ruđer Bošković** (1711.-1787.) zasigurno je jedan od najznačajnijih i najutjecajnijih europskih znanstvenika svoga vremena. Školovanje je započeo u Dubrovniku, nastavio u Rimu, pa iako je neprekidno održavao kontakte s rodnim gradom te za Republiku obavljao diplomatske zadatke, u njega će do smrti navratiti tek jednom. Ovog dubrovačkog pučanina, pripadnika isusovačkog reda, znanstvena slava i diplomatski zadaci vodit će po brojnim europskim metropolama, u kojima će objavljivati svoja djela.

Složenost i inovativnost dramskog djela **Marina Držića** (1508.-1567.) u nacionalnim je okvirima, a i izvan njih, u punini prepoznata tek u 20. stoljeću. Temeljeno na suvremenim talijanskim dosezima, ali i dobrom poznavanju antičkih uzora, dramsko djelo Držića obilježava nemir i kritičnost manirističke epohe. Istim je duhom prožet i osobni život dubrovačkog pučanina i svećenika, kojeg je nepomirljivost spram dubrovačke oligarhijske vlasti odvela u samoizabrano progonstvo.

Dubrovački plemić **Ivan Gundulić** (1589.-1638.) čitav je život proveo u rodnom gradu, obavljajući mnoge dužnosti u upravi Republike. Visoki dosezi Gundulićeva književnog stvaralaštva, istančani pjesnički jezik koji u punini odražava barokno bogatstvo izričaja i duh katoličke protureformacije, prepoznati su već za pjesnikova života, a od 19. stoljeća slavljani i kanonizirani unutar nacionalne hrvatske književnosti.

Osim navedenih, brojni Dubrovčani istakli su se na području umjetnosti i znanosti, dajući tako svijetu bogat doprinos u općem razvoju čovječanstva. Nemjerljiva dostignuća osigurala su posebno mjesto Gradu Dubrovniku na karti svjetske umjetnosti i znanosti.

II.2.5.5. Turizam kao novovjeka tradicija

Teško dostupan, na rubu Habsburške monarhije i još uvijek u neposrednom dodiru s Turskim carstvom, tijekom 19. stoljeća Dubrovnik je, kao razvojem nenarušeni urbani povijesni ambijent i kulturna oaza okružena surovim zaleđem, uvijek iznova fascinirao putopisce i umjetnike.

Kao gospodarska grana turizam se u Dubrovniku počinje ozbiljno razvijati od kraja 19. stoljeća izgradnjom prvog modernog hotela, Grand hotela Imperial na Pilama (1897.). Usprkos slaboj željezničkoj i brodskoj povezanosti, do Prvog svjetskog rata u Dubrovniku je izgrađeno još nekoliko većih hotela, da bi do početka Drugog svjetskog rata postao važno turističko odredište s razvijenom turističkom infrastrukturom. Tridesetih godina 20. stoljeća u njemu borave brojne znamenite ličnosti, a odražavaju se i međunarodni skupovi, poput povijesnog XI. kongresa PEN-a 1933. godine na kojem je po prvi put javno osuđen nacizam.

Nakon Drugog svjetskog rata, u promijenjenim društveno-političkim okolnostima i u okvirima planske privrede tadašnje države, Dubrovnik se, zahvaljujući u prvom redu svojoj kulturnoj baštini, nastavlja razvijati kao turističko odredište. Uz individualne posjetitelje, Dubrovnik je i

dalje mjesto održavanja međunarodnih skupova, poput X. kongresa CIAM-a 1956. godine. Omasovljenje turizma od šezdesetih godina 20. stoljeća prate ulaganja u povećanje smještajnih kapaciteta, izgradnjom brojnih novih hotela u Dubrovniku i njegovoj okolini.

Uvrštenje Dubrovnika na Listu svjetske baštine 1979. godine pridonijelo je njegovoj prepoznatljivosti kao nezaobilaznog svjetskog turističkog odredišta, a tendencija rasta posjetitelja, nakon zastoja i stradanja u agresiji na Hrvatsku (1991.-1995.), ubrzano se nastavlja sve do danas.

Postupno postavši dominantna gospodarska grana Dubrovnika, turizam s očuvanom hotelskom izgradnjom iz svih faza njegova razvoja i dokumentarnim svjedočanstvima o događanjima i boravcima znamenitih povijesnih ličnosti, predmet je interesa i valorizacije istraživača recentnije dubrovačke povijesti te njegova novovjeka tradicija.

MAACRI

II.3. POSTOJEĆI SUSTAV UPRAVLJANJA

II.3.1. *Mreža dionika*

Područje Grada Dubrovnika i bivše Dubrovačke Republike ima dugu povijest planiranja prostora, od srednjovjekovnoga zakonodavnog sustava do danas razvijene nacionalne politike planiranja. Iako je ugrađen u nacionalni sustav planiranja i zaštite, zbog posebnih propisa (zakona i podzakonskih akata) koji reguliraju isključivo dugoročan proces obnove materijalnih dobara nakon potresa, sustav upravljanja dobrom ima značajne lokalne specifičnosti.

Trenutni sustav upravljanja karakteriziraju s jedne strane složeni odnosi između raznih dionika i preklapanje njihovih nadležnosti, a s druge strane nedostatna uključenost nekih dionika u upravljanje i odlučivanje. Kao što je već navedeno, zahtjevnost uspostave upravljačkog sustava je dodatno komplicirana zbog nepostojeca regulativnog okvira na koji bi se taj sustav referirao. Upravo iz tih razloga se predloženi upravljački sustav temelji na modelu koji ima kapacitete izvedivosti, funkcionalnosti i održivosti, a podrazumijeva međudjelovanje javne (samo)uprave, institucionalnog, civilnog i privatnog sektora te građana.

Tijekom procesa pripreme i izrade Plana upravljanja, pod koordinacijom Zavoda za obnovu Dubrovnika oformljeno je **Povjerenstvo za monitoring nad izradom Plana upravljanja**. Povjerenstvo je postavljeno na način da otvara mogućnosti sudjelovanja ključnih dionika u procesu, pa ga tako čine predstavnici Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Konzervatorskog odjela u Dubrovniku, Grada Dubrovnika, Zavoda za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije, Sveučilišta u Dubrovniku te predstavnika stručne javnosti, građana i organizacija civilnog društva (udruga).

Mreža dionika koja bi trebala biti uključena u provedbu Plana upravljanja svjetskim dobrom, a koji svojim djelovanjem mogu utjecati na svjetsko dobro, je kompleksna i raznolika. Trenutni sustav upravljanja nije razvijen na regionalnoj i lokalnoj razini, a na nacionalnoj razini postoji Služba za UNESCO unutar Ministarstva kulture i medija, Uprave za međunarodnu kulturnu suradnju i europske poslove na čelu s glavnom tajnicom Hrvatskog povjerenstva za UNESCO. Upravljački sustav trebao bi podrazumijevati sudjelovanje širokog spektra dionika na svim razinama (međunarodna, nacionalna, regionalna i lokalna) kroz međudjelovanje javnog, civilnog i privatnog sektora. Sinergija svih dionika nužan je uvjet za dobro upravljanje, odlučivanje, zaštitu, ali i razvoj lokaliteta.

Kako bi se postiglo upravljanje koje omogućuje ravnotežu između društvenih i ekonomskih ciljeva s jedne, a između zajedničkih i individualnih ciljeva s druge strane, važno je raditi na unaprjeđenju javno-civilno-privatnog partnerstva. Sinergija svih dionika nužan je uvjet za dobro upravljanje, odlučivanje, zaštitu, ali i razvoj lokaliteta.

Mreža dionika

1. Međunarodni dionici

UNESCO (ICOMOS, ICCROM, IUCN)

2. Dionici na lokalnoj razini

Ministarstvo kulture i medija (Služba za UNESCO), Ministarstvo kulture i medija – Konzervatorski odjel u Dubrovniku, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i

državne imovine, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Sveučilište u Dubrovniku, Institut za povijest umjetnosti, Lučka uprava Dubrovnik

3. Dionici na regionalnoj razini

Dubrovačko-neretvanska županija, Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije, Županijska lučka uprava Dubrovnik, DUNEA, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Dubrovačko-neretvanske županije, Turistička zajednica Dubrovačko-neretvanske županije, obrazovne institucije

4. Dionici na lokalnoj razini

- Javni sektor

Grad Dubrovnik, Zavod za obnovu Dubrovnika, DURA, Turistička zajednica grada Dubrovnika, komunalna poduzeća, obrazovne institucije, ustanove u kulturi Grada Dubrovnika, Javna ustanova Rezervat Lokrum, tvrtka Baština, vijeća gradskih kotareva (organizirani građani)

- Civilni sektor

zaklade, udruge, nevladine organizacije, građanske inicijative, ustanove

- Privatni sektor

poduzetnici i obrtnici

Detaljan pregled dionika nalazi se u Dodatku V.1. ovog Plana.

Pored gore navedenih dionika, postoje i druge inicijative i pojedinci koji su usmjereni svojom djelatnošću na očuvanje i promicanje vrijednosti dobra, čime također ostvaruju značajan doprinos.

Područje dobra svjetske baštine u Dubrovniku po pitanju vlasništva karakterizira visoki udio privatnog vlasništva, kao i značajan udio institucionalnih vlasnika, bilo svjetovnog ili religijskog karaktera. Upravljanje dobrom tako ovisi o načinu na koji vlasnici koriste svoju imovinu. Stoga vlasnici trebaju ravnopravno sudjelovati u procesu donošenja odluka zajedno s ostalim dionicima u procesu upravljanja. I privatni i institucionalni vlasnici koriste svoju imovinu za stanovanje ili u komercijalne svrhe, pri čemu se po funkciji glavnina prostora koristi za djelatnosti pružanja smještaja, pripremu i usluživanje hrane, te za trgovinu na malo. Nešto manje su zastupljene financijske uslužne djelatnosti i osobne uslužne djelatnosti. Institucionalni vlasnici u svojim prostorima pružaju smještaj važnim formalnim i kulturnim institucijama, od javne uprave, obrazovanja, zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, do umjetnosti.

Dobro svjetske baštine trenutno ima četiri glavne skupine vlasnika. Prva skupina su privatni vlasnici objekata. Druga skupina su institucionalni vlasnici, što uključuje Grad Dubrovnik, Dubrovačko-neretvansku županiju i Republiku Hrvatsku te povezane pravne osobe. Treću skupinu vlasnika čine vjerske zajednice: Dubrovačka biskupija, Srpska pravoslavna crkva te Židovska općina koje, osim sakralnih objekata, imaju nekretnine koje se daju u zakup za komercijalne svrhe, za stanovanje ili za smještaj javnih institucija. Četvrta skupina vlasnika je Zaklada Blaga djela koja datira iz doba Dubrovačke Republike (14.-18. stoljeće). Određeni dio spomenutih vlasnika nema predstavničko tijelo u postojećem sustavu upravljanja dobrom svjetske baštine te je potrebno stvoriti uvjete za njihovo uključivanje.

Lokalnu zajednicu predstavlja lokalno stanovništvo, stanovništvo koje živi na području dobra svjetske baštine te organizacije civilnog društva. Upravljanje dobrom svjetske baštine podrazumijeva osjećaj pripadnosti baštine lokalnoj zajednici, kao i pripadnosti lokalne zajednice baštini. Uključivanje lokalne zajednice u upravljanje dobrom pruža mogućnost za razmjenu informacija i znanja, razvijanje kolektivne odgovornosti, kao i za dobivanje njihove potpore za aktivnosti zaštite i unaprjeđenja vrijednosti dobra.

Kao indirektni dionici se pojavljuju turisti i posjetitelji budući da je turizam dominantna tema i okosnica održivog razvoja koja se u glavnini oslanja na dobro svjetske baštine kao resurs. Na osnovu njihovog iskustva, moguće je ostvariti prijenos i/ili povrat informacija o vrijednostima dobra.

Predlaže se da u upravljačkom tijelu budu dionici koji su direktno nadležni za upravljanje lokalitetom, tj. dionici na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini koji izravno utječu na očuvanje i razvoj svjetskog dobra, s tim da na lokalnoj razini budu zastupljeni i javni i civilni i privatni sektor.

II.3.2. Pravni i strateški okvir

Područje Grada Dubrovnika i dijela DNŽ u granicama nekadašnje Dubrovačke Republike ima dugu povijest planiranja prostora, od srednjovjekovnoga zakonodavnog sustava do danas razvijene nacionalne politike planiranja.

Potrebno je smjestiti Plan upravljanja u pravni i strateški okvir zaštite dobra i planiranja (strateškog i prostornog), istodobno otkrivajući snage i slabosti sustava kako bi se dale preporuke za njegovo poboljšanje.

Sustavi strateškog planiranja, prostornog planiranja te zaštite prirode, okoliša i kulturnih dobara, koji se moraju međusobno uskladiti, imaju odlučujući utjecaj u pravnom okviru za izradu Plana upravljanja. Pritom imaju važnost administrativna područja povezana s prilagodbom na klimatske promjene i njihovo ublažavanje, kao i smanjenje rizika od prirodnih katastrofa. U slučaju Dubrovnika, s obzirom na seizmičnost područja, prisutna je stalna opasnost od potresa koji su dosad u više navrata nanijeli značajnu štetu kulturnoj baštini koja je nakon toga zahtijevala temeljitu obnovu.

Sustavom prostornog planiranja ostvaruje se ukupna povezanost strateških postavki iz svih sektorskih strateških dokumenata na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini. Posebna pozornost posvećuje se sustavu prostornog uređenja i ulozi prostornih planova u planiranju i provedbi strateških ciljeva u prostoru.

Svi posebni zakoni o planiranju i zaštiti predviđaju da strategije, programi i planovi svih sektora trebaju biti usklađeni s njihovim krovnim strategijama.

Osnovni model upravljanja kulturnom baštinom uključuje interakciju glavnih razina: zakonodavnog/predstavničkog tijela, izvršnog/upravnog tijela, savjetodavnih tijela i kulturnog sektora.

II.3.2.1. INSTRUMENTI ZAŠTITE I UPRAVLJANJA SVJETSKIM DOBROM

Zaštita područja svjetske baštine osigurana je međunarodnim konvencijama i poveljama te pravnim normama na nacionalnoj i lokalnoj razini. Na nacionalnoj razini zaštita se primarno ostvaruje primjenom Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Zakonodavstvo vezano za gradnju, prostorno uređenje i zaštitu okoliša također utječe na zaštitu dobra svjetske baštine. Od važnosti za zaštitu dobara su i propisi lokalne razine poput odluke o komunalnom redu, odluke o reklamiranju i dr.

Institucionalni okvir za zaštitu i očuvanje svjetskog dobra čine Ministarstvo kulture i medija RH, Grad Dubrovnik, Konzervatorski odjel u Dubrovniku, Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije i Zavod za obnovu Dubrovnika. Ovim Planom upravljanja zahtijeva se jačanje institucionalnog okvira jačanjem kapaciteta Zavoda za obnovu Dubrovnika i drugih dionika.

Međunarodni okvir zaštite i upravljanja

Zaštita dobara svjetske baštine regulirana je politikama izraženima u konvencijama i poveljama UNESCO-a, ICOMOS-a i Vijeća Europe:

- Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba (1954.)
- Konvencija o načinima zabrane i sprječavanja ilegalnog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva nad kulturnim dobrima (1970.)
- Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (1972.)
- Europska konvencija o krajolicima (2000.)
- Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine (2001.)
- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine (2003.)
- Konvencija za zaštitu i promicanje raznolikosti kulturnih izričaja (2005.)
- Okvirna konvencija Vijeća Europe o značenju kulturne baštine za društvo (2005.)
- Povelja o upravljanju turizmom u mjestima povijesnog značaja* (1999.) (*ICOMOS, *Managing Tourism at Places of Heritage significance*).

Od 2005. godine Centar za svjetsku baštinu Operativnim smjernicama propisuje izradu Plana upravljanja za sve nove nominacije za Listu svjetske baštine, kao i obvezu potpisnika konvencije za izradom Plana upravljanja za sva dobra već upisana na Listi.

Preporuka o povijesnim urbanim krajolicima (2011.) nadopunjuje i proširuje pojam zaštite kulturne baštine, posebno s aspekta upravljanja, očuvanja i razvoja.

Nacionalni okvir zaštite i upravljanja

Zaštita i upravljanje kulturnim dobrima

Osnovna administrativna zaštita najznačajnijeg dijela prostornog obuhvata svjetskog dobra - povijesna jezgra grada sa zidinama i otok Lokrum - ostvaruje se temeljem Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20).

Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara definirana je pravna osnova za upravljanje svim promjenama na zaštićenim kulturnim dobrima, kako unutar dobra svjetske baštine, tako i u kontaktnoj zoni i okruženju. Zakon, između ostalog, uređuje vođenje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, sustav mjera i posebnih uvjeta zaštite kulturnih dobara, izradu planova upravljanja kulturnim dobrima, obveze i ovlasti vlasnika kulturnih dobara, institucije zaštite i očuvanja kulturnih dobara te financiranje zaštite. Temeljem Zakona, zaštitu kulturne baštine provodi Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske posredstvom Uprave za zaštitu kulturne baštine te teritorijalno nadležnoga Konzervatorskog odjela u Dubrovniku.

Među temama presudnim za upravljanje kulturnim dobrima i njihovim kontaktnim zonama koje su identificirane u dosadašnjim procesima dionika, a koje nisu sadržane i opisane Zakonom ili njegovim podzakonskim aktom ističu se: pravo prvokupa, nedostatak mehanizma

međusektorske suradnje zaštite prostorno-planskom dokumentacijom, zaštita kulturnih krajolika te nedostatak propisa za HIA-u.

Povijesna jezgra Dubrovnika prvi put je zaštićena i upisana u Registar spomenika kulture tadašnje Skupštine općine Dubrovnik rješenjem broj: 12-08/1-66 od 15. siječnja 1966. godine, a zaštitom je obuhvaćen grad sa zidinama, utvrdama i tvrđavskim jarkom. U sklopu postupka usklađivanja sa Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i uvođenja jedinstvenog registra kulturnih obara na razini Republike Hrvatske, Ministarstvo kulture donijelo je Rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra (KLASA: UP-I612-08/06-008/0438, URBROJ.: 532-04-01-01/4-08-2 Zagreb, od 10. rujna 2008.), temeljem kojeg je Povijesna cjelina grada Dubrovnika i njena neposredna okolina upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod nazivom Kulturno-povijesna urbanistička cjelina Dubrovnika i pod brojem Z-3818. Mjere zaštite iz Rješenja za zonu A - **Potpuna zaštita povijesnih struktura** – koje odgovaraju obuhvatu svjetskog dobra su sljedeće:

Sustavom mjera zaštite u ovoj zoni, uvjetuje se cjelovita zaštita i očuvanje svih kulturno povijesnih vrijednosti uz najveće moguće poštivanje tradicije i funkcija prostora i sadržaja. Na području ove zone strogo se kontrolira unošenje novih struktura i sadržaja stranih ili neprikladnih sačuvanim kulturno - povijesnim vrijednostima. Prilagođavanje postojećih povijesnih funkcija i sadržaja suvremenim potrebama može se prihvatiti uz minimalne fizičke intervencije u povijesne strukture.

Sukladno vrijednosti i stanju očuvanosti pojedinačnih kulturnih dobara unutar zone A povijesne cjeline u postupku obnove uvjetuje se izrada konzervatorske dokumentacije s arhitektonskim snimkom postojećeg stanja izrađenog po usvojenoj metodologiji dokumentiranja kulturnih dobara („Sadržaj i obrada arhitektonskog snimka postojećeg stanja graditeljskog naslijeđa“, Split 1993.) te provedba konzervatorskih istražnih radova neophodnih za kvalitetnu obnovu i revitalizaciju.

Na postojećim građevinama može se provoditi metoda sanacije, konzervacije, restauracije, konzervatorske rekonstrukcije i prezentacije. Mogu se izvoditi samo one intervencije, sukladno zaključcima konzervatorske dokumentacije koje se odnose na sanaciju konstrukcije, rekonstrukciju krovišta, zamjenu dotrajale stolarije, uz uporabu isključivo tradicionalnih materijala, konstrukcijskih detalja, oblikovanih na tradicionalni način. Potrebno je zadržavanje tlocrtnih i visinskih gabarita građevina, a nije dozvoljeno objedinjavanje manjih građevnih jedinica u veće, izrade balkona i lođa, te krovnih terasa. Radovima obnove na kućama unutar povijesne cjeline nužno je osigurati cjelovitu konstruktivnu konsolidaciju bloka, a projekt rekonstrukcije treba uvažiti povijesni princip gradnje, uz primjenu suvremenih metoda u zaštiti temeljem mišljenja i stručne ekspertize konstruktora specijaliziranog za rad na kulturnim dobrima. Sanaciju međukatne konstrukcije potrebno je očuvati u izvornom stanju, a može se zamijeniti isključivo temeljem konzervatorskog elaborata usklađenog sa smjernicama nadležne konzervatorske službe. U slučaju kada valorizacija dopušta obnovu, međukatne konstrukcije se mogu izvesti drvene ili spregnute s daščanim podgledom. Podne grede trebaju biti oslonjene na način kako su bile izvorno, ovisno o stilskoj valorizaciji kuće. Krovnu konstrukciju potrebno je očuvati, a u slučaju potrebe izrađuje se nova, isključivo drvena, uz primjenu tradicionalnih detalja izvedbe, uz prethodno konzervatorsko odobrenje.

Sva infrastruktura treba se rješavati u podzemlju, uz prethodne konzervatorske uvjete i zaštitna arheološka istraživanja, a za popločavanje javnih površina treba izraditi konzervatorski elaborat i projekt uređenja ovjeren od nadležnog konzervatorskog odjela.

Za rekonstrukciju i restauraciju arhitektonske plastike pročelja i kamenog inventara unutarnjeg prostora, potrebno je izraditi izvedbene nacрте svih otvora s prikazom oštećenja ili

eventualnih recentnih intervencija, te ih sanirati u skladu s konzervatorskim uputama, a radove izvoditi u skladu s restauratorskim tehnikama.

U ovoj zoni (A) uvjetuje se očuvanje povijesnih i tradicijskih detalja građevina kao znakova identiteta povijesne cjeline, a odnose se na čuvanje kamenih poklopnica, poklopce vodovodnih i odvodnih komora, kamene rešetke odvodnih kanala, karakteristično oblikovanje prozora građevina, zadržavanje i čuvanje detalja poput „špijuna“ i „špijončina“, naduličnih zahoda - „gajfuna“, prizidnih dimnjaka - „kominata“, prozorskih rešetki od kovanog željeza - „infera“, metalnih ukrasa u lunetama portala kuća i palača, vanjske stolarije, odnosno okova vrata, kucala na vratima, zasuna - „kračuna“, kovinskih balkonskih ograda i nosača, pogotovo ako su umjetnički obrađeni ili imaju karakteristike određenog stilskog sloga, tradicionalne tipologije obrade svih drvenih zatvora na otvorima kuća i palača, kao i svih drugih elemenata spomeničke vrijednosti.

Prozorski zasloni na zgradama („persijane“) i prozorski okviri bez zaslona, ulazna kućna vrata i ostali otvori unutar povijesne jezgre moraju biti oličeni bojom koju odredi nadležna konzervatorska služba.

Ne dopušta se postavljanje novih instalacijskih elemenata na pročelja kuća i unutar sustava utvrda grada Dubrovnika, kao što su: uređaji mobilne telefonije, solarni kolektori, vanjske jedinice rashladnih uređaja, reklamni panoi, satelitske antene i neprimjereno izvedena rasvjeta.

Kako bi se adekvatno organizirala obnova dobra svjetske baštine u Dubrovniku uslijed potresa iz 1979. godine, usvojen je poseban Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika (NN 21/86, 33/89, 26/93, 128/99, 19/14, 32/14, 99/14). Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika je pravna osnova za djelatnost obnove graditeljske baštine koju provodi Zavod za obnovu Dubrovnika. Zavod kontinuirano provodi programe obnove i obavlja stručne i druge poslove pripreme, organizacije i provedbe obnove na prostoru dobra svjetske baštine, te na kulturnim dobrima u kontaktnoj zoni i okruženju.

Ostali dokumenti kojima se definira i štiti prostor dobra svjetske baštine Dubrovnika su:

- Nominacija za upis na popis mjesta svjetske baštine, Dubrovnik (1979., 1993.)
- Revidirana izjava o Izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti Dubrovnika – Stari grad Dubrovnik (2015.)
- Prijedlog proširenja kontaktne zone, Dubrovnik (2018.)
- Rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra Kulturno-povijesne urbanističke cjeline Dubrovnika Z-3818
- Konzervatorska podloga za kontaktnu zonu svjetskog dobra Starog grada Dubrovnika, Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Zagreb (2020.)
- Generalni urbanistički plan Grada Dubrovnika
- Prostorni plan uređenja Grada Dubrovnika
- Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije.

Zaštita okoliša i prirode

Uspješnost očuvanja povijesnoga urbanog krajolika Dubrovnika ovisi o stanju i očuvanosti okoliša stoga se Planom upravljanja moraju poštovati načela zaštite okoliša. U praksi to znači da je za svaki planski i strateški dokument te svaki zahvat u okolišu potrebno ispitati utjecaj na okoliš posebnim okolišnim postupcima u kojima sudjeluju nadležna tijela.

Specifičnost okoliša dobra svjetske baštine leži u činjenici kako kontaktna zona obuhvaća prostore specifičnih karakteristika - padine Srđa, morsko područje te otok Lokrum kao područje posebne zaštite sukladno Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19). Ovakva konfiguracija terena uvjetuje različiti spektar mogućih ljudskih utjecaja na okoliš koji u nedostatku sinkronizacije postupaka planiranja i upravljanja može imati negativne posljedice na okoliš i na samo dobro svjetske baštine. Kako bi se ublažili negativni utjecaji, potrebno je poštivati temeljni zakonski okvir koji regulira teme zaštite okoliša i prirode u Republici Hrvatskoj, odnosno Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18) i Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19).

Strateška procjena utjecaja na okoliš (SPUO) provodi se kao jedinstveni postupak sukladno navedenim zakonima za sve strategije, planove i programe na svim razinama upravljanja, a koji se donose iz područja poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, energetike, industrije, rudarstva, prometa, elektroničkih komunikacija, turizma, prostornog planiranja, regionalnog razvoja, gospodarenja otpadom i vodnog gospodarstva kada daju okvir za zahvate koji podliježu procjeni utjecaja na okoliš te za koje se prema propisima zaštite prirode utvrdi kako mogu imati značajan negativan utjecaj na ekološku mrežu.

Cilj provođenja postupka SPUO je omogućiti da se mjerodavne odluke o prihvaćanju strategije, plana i programa donose uz poznavanje mogućih značajnih utjecaja koje bi provedba tih dokumenata mogla imati na okoliš, a nositeljima zahvata se pružaju okviri djelovanja i daje se mogućnost uključivanja bitnih elemenata zaštite okoliša u donošenje odluka.

Budući kako se Planom upravljanja ne planiraju zahvati koji podliježu procjeni, odnosno koji mogu imati značajan utjecaj na ekološku mrežu, ocijenjeno je kako nije potrebno provoditi postupak strateške procjene.

Međutim svi zahvati koji će se provoditi unutar obuhvata kojim se plan upravljanja bavi, imat će utjecaja na okoliš (okoliš je prirodno ili stvoreno okruženje u kojem žive čovjek i druga bića; ukupnost svih prirodnih i stvorenih vrijednosti, kojima svojim djelovanjem upravlja čovjek što znači da se pored prirodnog okruženja podrazumijeva i kulturna baština), te će tijelo koje određuje je li potrebno raditi procjene morati uzeti u obzir ne samo ekološku mrežu i prirodu, nego i sveukupnu kulturnu baštinu koje zajedno čine okoliš.

Zaštita krajobraza

Republika Hrvatska je kao potpisnica *European Landscape Convention* (2000.) donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (NN 12/02). Iako na državnoj razini još nije izrađena Krajobrazna osnova Republike Hrvatske, za Dubrovačko-neretvansku županiju izrađena je krajobrazna studija kojom je provedena tipološka klasifikacija krajolika, čiji su rezultati ugrađena u Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije (PPDNŽ). Kao podloga za izradu Izmjena i dopuna PPDNŽ izrađen je niz studija kojima su prepoznati i vrednovani kulturni i prirodni krajolici Županije, te su zaštićeni odredbama navedenog prostornog plana.⁵

⁵ *Prepoznavanje i vrednovanje kulturnih krajolika Dubrovačko-neretvanske županije – podloga za zaštitu*, 2018.; *Identifikacija i valorizacija prirodnih i kulturnih krajolika pilot područja Grada*

Prema vrstama i tipovima prepoznati su obalni i morski krajolici, urbani i ruralni, agrarni, fortifikacijski, sakralni, turistički, proizvodni i asocijativni krajolik Dubrovačke Republike. Prema vrijednostima razvrstani su u kategorije od lokalnog do svjetskog značaja.

II.3.2.2. NACIONALNI OKVIR PLANIRANJA

Strateško planiranje

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) postavlja osnovnu strukturu i hijerarhijski odnos između razvojnih strateških dokumenata na svim razinama te sistematizira njihovu osnovnu strukturu i način izrade. Na temelju ovog Zakona, u izradi je Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine. Trenutno je izrađen Nacrt strategije i upućen je u javno savjetovanje (12.11.2020.). Usvajanje se očekuje 2021. godine, kao i početak provedbe. Mnogi trenutno važeći strateškoplanski dokumenti morat će se uskladiti s novim okvirom strateškog planiranja.

Planiranje regionalnog razvoja temelji se na Zakonu o regionalnom razvoju (NN 147/14, 123/17, 118/18), na temelju kojeg je donesena Strategija regionalnoga razvoja Republike Hrvatske te na strategijama razvoja županija i lokalnih jedinica koje bi trebale biti povezane s odgovarajućim prostornim planovima. Dokumenti regionalnog razvoja za područje dobra svjetske baštine su Strategija razvoja Dubrovačko-neretvanske županije i Program razvoja Grada Dubrovnika.

Grad Dubrovnik je izradio Strategiju razvoja kulture koja uključuje izradu Plana upravljanja. U Strategiji se unutar prvog strateškog cilja „Održivo upravljati kulturnom baštinom, čuvati prostor i razvijati infrastrukturu za kulturne potrebe“ navodi podcilj jačanja održivog korištenja materijalne i nematerijalne kulturne baštine unutar čega je postavljena mjera pokretanja i provođenja projekata urbane revitalizacije i regeneracije povijesne jezgre grada te promicanje očuvanja i korištenja nematerijalne kulturne baštine i tradicionalne kulture življenja. Od ostalih sektorskih strategija ističu se: Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske, Strategija razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije i Strategija razvoja turizma i odredbe u kruzing-turizmu na području grada Dubrovnika.

Sustav prostornog uređenja

Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19) pravni je okvir za provedbu prostornog planiranja i uređenja prostora.

Krovni strateški dokument je Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske (NN 106/17) koja mora biti usklađena s Nacionalnom razvojnom strategijom te mora biti okvir za izradu Državnog plana prostornog razvoja kao temeljnog prostornog plana RH. Prostorni plan uređenja Grada Dubrovnika i urbanistički planovi su instrument za njegovu provedbu i temelj za ishodenje akata za građenje i zahvate u prostoru.

Odnos između sustava prostornog uređenja i ostalih upravnih područja (sektora) reguliran je posebnim zakonima kojima se uspostavlja vertikalna i horizontalna suradnja. Iako pojedini sektori sudjeluju u procesu izrade i usvajanja dokumenata prostornog uređenja, oni samostalno

Dubrovnik, 2017.; Obilježja područja sa stanovišta zaštite prirode s prijedlogom mjera zaštite DNŽ, 2018.

izrađuju svoje sektorske dokumente. Već usvojeni sektorski dokumenti prolaze prvo ozbiljno ispitivanje u prostoru kroz proces izrade i usvajanja prostornih planova.

S obzirom na međusobnu povezanost pitanja zaštite i očuvanja kulturnih dobara i prostornog planiranja, potrebno je definirati način provedbe (osnažiti Zakonom prostorne planove kao alat u zaštiti očuvanja kulturne baštine).

Prostorni i urbanistički planovi

Prostorni i urbanistički planovi pravno su obvezujući za sve intervencije u prostoru. Izrađuju se na nacionalnoj, regionalnoj (županijskoj) i lokalnoj razini. Kako bi se razjasnila uloga ključnih sektora u integriranom prostornom planiranju, daje se kratak pregled zakonom propisane procedure za izradu prostornih planova.

Izrada prostornog plana (Plan) započinje odlukom o njegovoj izradi koju donosi predstavničko tijelo odgovarajuće razine (u slučaju GUP-a to je Gradsko vijeće). Teme iz nacрта odluke rezultat su izvještavanja o stanju u prostoru, planiranja realizacije ciljeva/prioriteta iz razvojnih strateških dokumenata, interesa pojedinaca/skupina (Zakon o prostornom uređenju, članak 85.) i/ili ažuriranja zakonodavnog i strateškog okvira. Odluka o izradi prosljeđuje se javno-pravnim tijelima (JPT) koja imaju određeni interes na području obuhvata Plana, a koji dostavljaju posebne uvjete za izradu prostornog plana koji nisu dio informacijskog sustava.

Javno-pravna tijela su ponovno uključena u zakonski postupak tijekom javne rasprave kada daju mišljenje o tome jesu li njihovi zahtjevi pravilno ugrađeni (članak 101. Zakona o prostornom uređenju). Nakon obrade primjedbi iz javne rasprave na prijedlog prostornog plana i strateške studije, izrađuje se nacrt konačnog prijedloga plana (u slučaju Grada Dubrovnika, konačni prijedlog utvrđuje Gradonačelnik). Konačni prijedlog Plana dostavlja se mjerodavnom Ministarstvu radi ishoda suglasnosti da je isti izrađen u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju. Po dobivanju suglasnosti Ministarstva, Konačni prijedlog Gradonačelnik upućuje na donošenje na Gradsko vijeće.

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, prostorni i urbanistički planovi moraju sadržavati podatke iz konzervatorske podloge koji sadrže sustav mjera zaštite kulturnih dobara unutar obuhvata Plana. Konzervatorsku podlogu utvrđuje mjerodavni konzervatorski odjel, a utvrđuje opće i posebne uvjete zaštite i očuvanja kulturnih dobara te granice i način zaštite kontaktne zone. U slučaju da nije izrađena konzervatorska podloga, utvrđuje se sustav mjera zaštite kulturnih dobara koji se nalaze na području obuhvaćenom Planom, uključujući granice kontaktne zone kulturnog dobra i način zaštite u kontaktnoj zoni (članak 56. i 57.).

Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara propisano je kako se Plan ne može donijeti bez prethodne suglasnosti mjerodavnog tijela da je u skladu s konzervatorskom podlogom ili uspostavljenim sustavom mjera zaštite.

Međutim, Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19) ne predviđa izdavanje suglasnosti mjerodavnog tijela Ministarstva kulture i medija na planove.

Planovi uključuju zaštitu i očuvanje, ne samo zaštićenih i preventivno zaštićenih kulturnih dobara i krajolika temeljem Zakona, već štite i sveukupnu kulturnu baštinu uključujući i evidentirana kulturna dobra i krajolike. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara nema odredbe o zaštiti i očuvanju evidentirane kulturne baštine, te se na njih ne primjenjuje Zakon, a posljedično niti zaštita prostorno-planskim dokumentima. Međutim kada bi Zakon propisao da se zaštita evidentirane baštine, uključujući i krajolike provodi putem prostornog plana tada

bi zaštita baštine bila potpunija. Plan je jedini mehanizam za zaštitu evidentirane kulturne baštine koja je u opasnosti od oštećenja i/ili nestajanja, što je često nedostatno.

Prostorni i urbanistički planovi relevantni za dobro svjetske baštine Dubrovnika

Cijelo područje upisanog dobra zajedno s kontaktnom zonom nalazi se unutar obuhvata nekoliko hijerarhijskih planova prostornog uređenja:

- Državni plan prostornog razvoja – daje temeljna usmjerenja koja su opisana u članku 67. Zakona o prostornom uređenju
- Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 6/03, 3/05, 3/06, 7/10, 4/12, 9/13, 2/15, 7/16, 2/19, 6/19, 3/20) je plan "stare generacije" i strateški je, ali uključuje niz preporuka i mjera za zaštitu i očuvanje kulturne i prirodne baštine te krajobraza. Izmjenama i dopunama donesenim 2019. godine u Prostorni plan Županije je ucrtano okruženje dobra Svjetske baštine koje kao kategorija ne postoji prikazano niti u jednom Planu niže razine, a nije uvršteno ni u Rješenje o zaštiti dobra Svjetske baštine. Sastavni dio Prostornog plana čine i stručne podloge i elaborati, temeljem kojih su izrađene prostorno-planske smjernice.⁶
- Prostorni plan Grada Dubrovnika (Službeni glasnik Grada Dubrovnika, 07/05, 06/07, 10/07, 3/14, 9/14, 19/15, 18/16, 25/18, 13/19, 15/19)
- Generalni urbanistički plan Grada Dubrovnika (Službeni glasnik Grada Dubrovnika, 7/05, 6/07, 10/07, 03/14, 9/14) – Ovi planovi za područje svjetskog dobra nisu ažurirani i usklađeni s Prostornim planom Dubrovačko-neretvanske županije. Postojeći Generalni urbanistički plan uzima u obzir nepokretnu kulturnu baštinu na području svog obuhvata i donosi načelne smjernice i odredbe za njeno očuvanje koje u provedbi postupka izdavanja dozvole za gradnju nisu od presudnog značaja. Osobit problem predstavljaju zahtjevi za izgradnjom u okolini kako pojedinačnih kulturnih dobara, tako i cjeline svjetskog dobra, a koji mogu imati znatan utjecaj na njihov vizualni i prostorni integritet. Jedan od najvećih i najosjetljivijih problema koji se s konzervatorskog gledišta prepoznaje u urbanom prostoru Dubrovnika je reguliranje izgradnje u neizgrađenom dijelu građevinskog područja na padinama Srđa, osobito predjelima Ploče – Sv. Jakov i Bosanka. Aktualnim izmjenama i dopunama GUP-a, Konzervatorska podloga za kontaktnu zonu svjetskog dobra iz rujna 2020. godine, integrirati će se u GUP sukladno Zakonu o prostornom uređenju s mjerama zaštite svjetskog dobra, a koje će prema nadležnosti provoditi Upravni odjel za izdavanje građevinskih dozvola, odnosno Upravni odjel za prostorno uređenje.
- Urbanistički planovi uređenja su planovi lokalnog značaja i njihova izrada je propisana Prostornim planovima uređenja Grada ili Općine (za neizgrađena i neuređena područja).

Manjkavost ovog sustava je nedostatak prostorno-planske regulative prilagođene za kulturno-povijesne cjeline.

Konzervatorska podloga za kontaktnu zonu svjetskog dobra iz rujna 2020. godine daje detaljno konzervatorske mjere i smjernice za svako područje zajedničkih obilježja koja se nalaze izvan

⁶ Prije donošenja Konzervatorskog plana za kontaktnu zonu svjetskog dobra Dubrovnika izrađene su brojne studije, uključujući i rezultate projekta Baština – pokretač razvoja. Studijom slike grada i Srđa i uređenja šetnice trasom antičkog vodovoda, po prvi put se područje obuhvata razmatra cjelovito, dok su projektom Baština pokretač razvoja iz 2019. i stvorene pretpostavke za integrativno, kulturno-povijesno vrednovanje i upravljanje prostorom.

granica zaštite svjetskog dobra, te će nakon ugradnje u GUP Dubrovnika biti podloga za izdavanje akata o gradnji mjerodavnog tijela gradske uprave. Na ovaj način prostorno planska dokumentacija postaje glavni instrument za provođenje smjernica za zahvate na području kontaktne zone, uz izuzetak područja u obuhvatu nacionalne zaštite kulturno-povijesne urbanističke cjeline Dubrovnika, gdje se izravno primjenjuje Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Nužno je za javne lokacije i građevine, kao i za sve ostale intervencije u javnom prostoru i one bitne za sliku grada, inzistirati na obavezi provođenja urbanističko-arhitektonskih natječaja, čak i kad se radi o rekonstrukcijama postojećih zgrada.

II.3.2.3. PROCESI

Za svaku intervenciju na prostoru dobra svjetske baštine i njegove okoline koja se nalazi unutar granica nacionalne zaštite, uz uvjete propisane prostorno-planskom dokumentacijom, moraju se izdati posebni konzervatorski uvjeti i odobrenje za provedbu projekta kako bi se ishodilo konačni akt o gradnji. Ovaj postupak provodi Konzervatorski odjel u Dubrovniku.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske - Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Dubrovniku, prilikom izrade mišljenja predlaže izradu Procjene utjecaja na baštinu/okoliš za projekte koji mogu imati utjecaj na svjetsko dobro.

Nedostatak detaljnijih prostornih planova (nekadašnjih PUP-ova, DPU-ova i sl.) poglavito za područje dobra svjetske baštine stvara veliko opterećenje različitim stručnim službama Ministarstva i/ili Grada zaduženim za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara.

Prostorno-planski dokumenti često su jedino mjesto na kojem je evidentiran veliki broj različitih kulturnih i krajobraznih vrijednosti, a koje nisu zaštićene niti jednim drugim zakonskim aktima. Na žalost, provedba zaštite ovih vrijednosti (prema uvjetima iz odredbi za provođenja i kartografskih prikaza plana) nije jednoznačna, te je potrebno nadograditi proces provođenja zaštite. Drugim riječima potrebno je uključiti druge dionike (ministarstva nadležna za zaštitu kulturne baštine, prirodnih obilježja, krajobraza i sl.) u proces provedbe planova.

Dionici navode problematiku primjene Pravilnika o jednostavnim građevinama i njegovim utjecajem na dobro svjetske baštine. Smatraju kako je zloupotreba tog Pravilnika dovela do čestih neprimjerenosti u prostoru, a često je i javljanje nepoštivanja procedure definirane Pravilnikom.

II.3.2.4. PROCJENE UTJECAJA NA BAŠTINU I OKOLIŠ

Za sve zahvate unutar kontaktne zone i okružja svjetskog dobra koji mogu imati utjecaj na OUV (izvanrednu univerzalnu vrijednost), potrebno je provesti postupak HIA-e (procjene utjecaja na kulturnu baštinu), sukladno smjernicama ICOMOS-a iz 2011.

Posebnu pozornost treba obratiti na odredbe važećeg GUP-a koji je nekritički planirao okružje svjetskog dobra, a posebno se odnosi na proizvoljno tumačenje koje može generirati izgradnju koja narušava univerzalnu vrijednost. Važećim GUP-om planirana je izgradnja na prirodnim padinama Srđa, u kontaktnoj zoni u neposrednoj blizini svjetskog dobra, što potencijalno

predstavlja značajno negativan utjecaj na prostorni i vizualni integritet svjetskog dobra. Također, dodatni problem odredbi GUP-a u kontaktnoj zoni je velika izgrađenost i visoka katnost zgrada te zanemarenost terasaste izgradnje. GUP-om su zanemarene zelene i otvorene javne površine, čiji nedostatak također uvelike utječe na vizualni integritet svjetskog dobra (uz dodatne negativne utjecaje kao što su kvaliteta života, boravka u javnom prostoru, pješačka povezanosti, ekološki i društveni aspekti i sl.).

Procjena utjecaja na baštinu (HIA) se smatra dobrim alatom koji treba izraditi unaprijed za bilo koji predloženi zahvat i kombinirati ga s PUO (procjenom utjecaja na okoliš). Važno je naglasiti kako SPUO (strateška procjena utjecaja na okoliš) i PUO obvezno sadrže poglavlje o nepokretnoj kulturnoj baštini, kao važne sastavnice okoliša.

Iako regulativa propisuje u PUO i SPUO integraciju prirodne i kulturne baštine, okoliš se i dalje smatra samo prirodom i ekološkom mrežom, a kulturna baština se zanemaruje iako ima mogućnost da se sagledava integralno i to ne samo zaštićena nego ukupna kulturna baština.

Potrebno je da Ministarstvo kulture i medija Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara horizontalno uskladi sa Zakonom o zaštiti okoliša i Zakonom o prostornom uređenju. Ujedno Ministarstvo kulture i medija treba izraditi protokol za provedbu HIA-e u skladu s načelima UNESCO-a.⁷

⁷ Godine 2011. ICOMOS je izradio dokument *Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties* kojeg je potrebno uzeti u obzir prilikom integracije HIA-e u sustav upravljanja.

III. IZAZOVI

Izazovi razvoja prostora i upravljanja utvrđeni su prethodnim analizama stanja uključenih stručnjaka i opsežnim participativnim procesom tijekom i prije procesa izrade Plana upravljanja. U nastavku su prikazani sažeti pregledi osnovnih izazova u prostoru i u konceptu upravljanja.

III.1. *Pravni izazovi*

U kontekstu pravnih izazova koji se javljaju u procesu izrade Plana upravljanja, potrebno je navesti:

- preklapanje nadležnosti javnog sektora na području svjetskog dobra
- nedostatak regulatornog okvira za provedbu plana upravljanja u zakonodavnom sustavu RH
- nedostatak mehanizma međusektorske suradnje zaštite kulturne baštine prostorno-planskom dokumentacijom (evidentirana kulturna baština i krajolici)
- nepostojanje propisa i ovlaštenja za izradu HIA u zakonodavnom sustavu RH
- SPUO i PUO neadekvatno sagledavaju kulturnu baštinu kao dio okoliša te se u procjenama o potrebi provedbe tih ocjena ne sagledava utjecaj zahvata ili plana na kulturnu već često samo na prirodnu baštinu
- nedostatak detaljnijih prostornih planova (poput PUP, DPU) za područje dobra svjetske baštine
- nema horizontalnog usklađenja Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara sa Zakonom o zaštiti okoliša i Zakonom o prostornom uređenju koji bi osnažio te Zakone da štite i kulturnu baštinu, naročito evidentiranu i krajolike
- nepostojanje regulative za očuvanje povijesnog urbanog krajolika
- ...

III.2. *Izazovi društva, prostora i okoliša*

Važan aspekt planova upravljanja je poticanje i kontinuirano uključivanje lokalnog stanovništva i lokalne zajednice u planiranje razvoja, donošenje svih odluka koje utječu na kvalitetu života stanovnika, zaštitu okoliša i materijalne i nematerijalne baštine. Ciljevi Plana upravljanja u sociološkom i demografskom dijelu primarno se odnose na revitalizaciju i urbanu regeneraciju povijesne jezgre Dubrovnika i okolnog područja (dobra u cjelini). Nužno je ostvarenje rasta novog i zadržavanje sadašnjeg broja stanovništva, unaprjeđenje kvalitete života (dostupnost sadržaja i usluga potrebnih za svakodnevni život, rješenje problema prometa i dostave robe unutar dobra, problema odvoza i odvajanja otpada, unaprjeđenja komunalne infrastrukture, rješenje problema preopterećenja turizmom), smanjenje zagađenja (zraka, mora, svjetlosnog zagađenja, buke) te zaštita i unaprjeđenje stanja okoliša (urbane zelene površine i parkovi, zrak, more, Lokrum, padine Srđa i dr.). Pritom se kao prioriteti razvoja ističu: očuvanje „živog grada“ u kontekstu razvoja i osnaživanja lokalne zajednice, očuvanje materijalne i

nematerijalne baštine od pretjeranog i neadekvatnog korištenja i/ili komercijalizacije, razvoj i očuvanje broja stanovnika i njihovog životnog prostora i prirodnog okoliša od pretjeranog zagađenja, očuvanje javnog dobra i javnog prostora te aktivna participacija građana.

Generalni urbanistički plan Dubrovnika obuhvaća gotovo cjelokupno područje okruženja, unutar kojeg se nalaze dobro svjetske baštine i kontaktna zona za čiji je obuhvat izrađena Konzervatorska podloga, ali još nije ugrađena u Plan. Analize su pokazale da promjene na padinama u vidu nove gradnje u blizini dobra (područje Ploča) i u ostalim područjima kontaktne zone, temeljene na važećem Generalnom urbanističkom planu prema kojemu se izdaju odobrenja za gradnju, mogu imati negativan utjecaj na izvanrednu univerzalnu vrijednost. Stoga je podlogom utvrđeno kako je potrebno zabraniti novu gradnju na neizgrađenim dijelovima građevinskog područja na padinama Srđa te sačuvati prirodu i zelena područja koji su dijelovi kulturnog krajolika svjetske baštine.

S turističkog aspekta, u Gradu Dubrovniku se tijekom posljednjeg desetljeća razvijao turizam visoke razine koncentracije turističkog prometa u prostoru i vremenu, s naglaskom na privatni turistički smještaj u vlasništvu fizičkih osoba te masovni kruzerski turizam. Tijekom participativnog procesa održanog u okviru izrade Plana upravljanja, dionici su naglasili kako se turistički razvoj temelji na maksimiziranju dijela dobiti bez međusobne sinergije i ukupne optimizacije, što stvara osjećaj nekoordiniranosti razvoja, improviziranja i zapostavljanja ostalih elemenata održivog turističkog razvoja (društvo, kultura i okoliš). Evidentirano je nepostojanje sustava kontinuiranog i sveobuhvatnog praćenja pozitivnih (npr. ekonomskih) učinaka i negativnih fizičkih i financijskih pokazatelja te monitoringa vezanih ekoloških i socioloških parametara. Upravo u tom kontekstu, ističe se nužnost usklađivanja potreba lokalnog stanovništva, zaštite kulturne baštine i njene turističke valorizacije kako bi se osigurao dugoročan održiv razvoj.

Na stanje okoliša najviše utječu:

- S aspekta zaštite okoliša i ljudskog zdravlja trebalo bi dodatno analizirati informacije i korelirati s volumenom prometa. Unatoč traženju reaktivne misije UNESCO/ICOMOS, uz strategiju razvoja turizma s posebnim osvrtom na kruzerski turizam nije napravljen drugi dio studije -akcijski plan, te ne postoji implementacija niti monitoring te studije. Nedostaje Studija nosivog kapaciteta koja je neophodna za održivo planiranje i razvoj kruziranja turizma.
- elektroenergetski sustav - ključne teme su učinci skokova te korelacija trendova porasta potrošnje, sezonalnosti, turističkih specifičnosti (rashladni uređaji, grijalice, restorani, hoteli i sl.).
- klimatske promjene - meteorološke anomalije te vezani problemi (npr. suše i poplave).
- ekološko-ekonomska učinkovitost - uštede vode i energije, recikliranje, obnovljivi izvori energije i sl., odnosno smanjenje okolišnog otiska proizvoda i usluga s ciljem smanjenja potrošnje prirodnih dobara, nastanka opasnih i toksičnih tvari, emisija u zrak, vodu i tlo te smanjenje ili sprječavanje nastajanja otpada na mjestu nastanka.
- utjecaji prometa - (učinkovita mobilnost, javni prijevoz, emisije plinova i čestica iz prometa) na okoliš i ljudsko zdravlje, posebno na morski ekosustav.
- usmjeravanje na održivu potrošnju i proizvodnju – zelena javna nabava, stimuliranje potražnje lokalnih proizvoda.
- problem javne odvodnje koji se bazira na sustavu koji datira iz 14. stoljeća. Uz to se veže problem neugodnih mirisa u glavnim kanalima sustava odvodnje, problem održavanja crpnih stanica zbog sastava otpadnih voda, infiltracija mora, nedostatak mreže oborinskih voda, problemi istjecanja prilikom većih količina oborina i sl.
- buka

- povećana količina otpada uslijed povećanog broja privremenih stanovnika i turista
- neadekvatna i zastarjela infrastrukturna mreža na području svjetskog dobra
- negativni vizualni i okolišni utjecaj infrastrukturne mreže na području svjetskog dobra
- ...

S prometnog aspekta, Grad Dubrovnik je natprosječno opterećen grad. Nedovoljna propusna moć gradskih prometnica uzrokuje svakodnevne prometne zastoje posebno u ljetnim mjesecima. Nedostatak parkirališnog prostora dodatno pogoršava stanje na gradskim prometnicama. Dubrovnik je uglavnom zračna turistička destinacija, pa je zračna luka osnovni punkt dolaska turista. Međutim, zračna luka je udaljena od Dubrovnika 20 km, a glavna prometnica koja ga spaja sa zračnom lukom je Jadranska turistička cesta koja prolazi iznad Grada i Lokruma, lokaliteta svjetske baštine. Stoga je potrebno Grad i Lokrum promatrati u svjetlu njegovoga povijesnog urbanog krajolika, kontaktne zone i okruženja, te unutar tog perimetra iznaći najpovoljnije prometno rješenje po svjetsku baštinu. Za sve intervencije u kontaktnoj zoni potrebno je posebno paziti na vizualnu komponentu zahvat u odnosu na OUV svjetske baštine.

Prostor Grada Dubrovnika i šire okolice je prostor visokog seizmičkog rizika te potrebuje kontinuiranu prilagodbu infrastrukture i građevinskog fonda na potrese, ali i druge prirodne i antropogene rizike. Posebice je istaknuta opasnost od požara te potreba za prilagodbom infrastrukture (dotok i pritisak vode za gašenje požara, dostupnost za vatrogasna vozila i dr.).

Od ostalih izazova, ističu se:

- pritisak nove izgradnje u okruženju svjetskog dobra - potencijalna ugroza svjetskog dobra planiranom izgradnjom na padinama Srđa
- neprihvatljivi građevinski zahvati na području uže zone i vrtnog predgrađa svjetskog dobra koji su prijetnja očuvanju integriteta
- neadekvatni građevinski i infrastrukturni zahvati na pojedinačnim građevinama svjetskog dobru
- nije ugrađena Konzervatorska podloga za kontaktnu zonu svjetskog dobra u GUP
- zloupotreba Pravilnika o jednostavnim građevinama
- nepostojanje konzervatorske podloge za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik i otok Lokrum
- neadekvatan nadzor stanja dobra svjetske baštine, njegove kontaktne zone i urbanog povijesnog krajolika
- pojava komercijalizacije i privatizacije javnog prostora svjetskog dobra
- opterećenost prometnog sustava
- opasnost negativnog utjecaja prometnog sustava na svjetsko dobro, padine Srđa
- odljev stalnih stanovnika gradske jezgre svjetskog dobra
- nedostatna uključenost svih dionika u upravljanju područjem svjetskog dobra
- manjak edukacije dionika o vrijednostima svjetskog dobra, kontaktne zone i povijesnog urbanog krajolika
- nepostojanje materijala za edukaciju dionika
- smanjenje kvalitete života stanovnika svjetskog dobra
- ...

III.3. Izazovi upravljanja

Dubrovnik se kao dobro svjetske baštine suočava s brojnim problemima i izazovima koji utječu na upravljanje. Očuvanje baštine zahtijeva uključivanje širokog spektra dionika koji trebaju imati potrebne kompetencije i znanja kako bi mogli u potpunosti prepoznati kvalitete baštine te njezino stanje unutar fizičkog, društvenog, kulturnog i ekonomskog konteksta. Trenutno stanje sustava upravljanja je rezultat nekoliko faktora od kojih je prvi nepostojanje zakonskog regulativnog okvira za upravljanje urbanim spomeničkim cjelinama koji bi omogućio i uputio na **uspostavu adekvatne upravljačke strukture i sustava**. Upravljanje utoliko postaje *ad hoc* praksa koja se oslanja na međuodnose o komunikaciju mahom lokalnih dionika i prijepore unutar razina političkih i institucionalnih ovlasti s jedne strane i društvene odgovornosti, legitimiteta i demokratičnosti procesa kojeg donosi uključenje građana s druge strane. Sadašnje stanje ukazuje na velik broj dionika, čije se odgovornosti i nadležnosti povremeno preklapaju zbog čega dolazi do kolizije s jedne strane te birokratizacije i „institucionalnog vakuuma“ s druge strane. Navedeno ukazuje na **potrebu koordinacije i razvoja upravljačkog sustava i strukture** koja će osigurati učinkovit proces upravljanja dobrom svjetske baštine. Brojni dionici tijekom participativnog procesa naveli su gorući problem i nedostatak aktivnije participacije civilnog sektora i građana u procesima donošenja odluka.

Aktivno civilno društvo, građani i zajednica okupljena oko dobra svjetske baštine trebaju biti ravnopravni partneri u procesu upravljanja čime bi se ostvario cilj očuvanja „živog grada“ te čime bi se konačno ostvarili i zadovoljili europski standardi dobrog upravljanja (*good governance*) baštinskim dobrima. Također, tijekom participativnog procesa utvrđen je nedostatak kapaciteta i znanja o potencijalima, mogućnostima i potrebama dobra svjetske baštine i lokalnih dionika – od političkih aktera i institucionalnih predstavnika, do predstavnika organizacija civilnog društva i građana. Većina dionika zahtijeva sustavni i dugotrajni pristup jačanju kapaciteta dionika i tijela uključenih u upravljanje.

Specifičnost dobra svjetske baštine u Dubrovniku leži u činjenici kako se na njenom prostoru teži usklađivanju potreba lokalnog stanovništva u jačanju prijeko potrebnih društvenih funkcija zaštićenog prostora te u organizaciji i strukturiranju turizma čija tržišna potražnja sve više raste i generira interese orijentirane na prihode. Ukoliko se nastavi ovakav **trend razvoja turizma**, atributi izvanredne univerzalne vrijednosti (OUV) biti će značajnije ugroženi, nego što je trenutno slučaj. Kao jedna od prepreka u organizaciji sustava upravljanja, ali i prostora, isti će se nedostatak objedinjene baze prostornih podataka za područje dobra svjetske baštine. Jedinstvena baza objedinila bi sve relevantne podatke za dobro svjetske baštine, kontaktnu zonu i okruženje u kontekstu namjene objekata i površina, statističkih, demografskih i socioekonomskih pokazatelja, pokazatelja kvalitete okoliša, pokazatelja kvalitete života stanovnika, turističkih pokazatelja, pokazatelja očuvanja i stanja kulturne baštine i sl. Takva baza omogućila bi unaprjeđenje sustava upravljanja posjetiteljima te praćenje svih pokazatelja koji utječu na ostvarivanje ravnoteže između potreba u prostoru čime bi se omogućila uspostava održivog razvoja.

Reaktivna promatračka misija UNESCO-a i ICOMOS-a 2015. godine ukazala je na hitnu potrebu za poboljšanjem situacije u kontekstu upravljanja očuvanjem dobra svjetske baštine. U kontekstu upravljanja kulturnom baštinom, često se javlja termin povijesnog urbanog krajolika. U tom pogledu, prethodno su definirane kontaktna zona i područje okruženja. Kako bi se osigurala adekvatna zaštita ovih prostora, potrebno je ojačati postojeće i razvijati nove instrumente planiranja, odluke i protokole. Prepreke predstavljaju **prostorno-planski dokumenti** u koje još nije ugrađena konzervatorska podloga, nedostatak konzervatorske podloge za dobro svjetske baštine te nedefiniran protokol za provedbu procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA). Osim toga, hrvatskom sustavu prostornog planiranja nedostaju razine

planiranja koje su standardne u zemljama EU, a uključuju planove za povijesne cjeline na nekadašnjoj razini provedbenog urbanističkog plana.

Dodatno pitanje koje se javilo kroz participativni proces jest pitanje **nadzora** dobra svjetske baštine, posebice u scenariju sve većeg priljeva posjetitelja. Negativna strana prekomjernog i nekontroliranog turizma degradira kvalitetu života građana, uvodi ozbiljne opasnosti u području zaštite i očuvanja društvenog i prirodnog okoliša s čime izravno ograničava mogućnosti očuvanja dobra svjetske baštine. Postojeće stanje ukazuje na nedovoljnu učinkovitost u provođenju postojećih uredbi, ograničenja područja nadležnosti komunalnih redara te opterećenost konzervatora kontinuiranim pregledima koji, zbog pravnog okvira, zahtijevaju komplicirane postupke. Pojednostavljenjem postupaka, jačanjem kapaciteta i usklađivanjima nadležnosti, omogućio bi se efikasniji nadzor dobra svjetske baštine. Vezano uz navedeno, ističe se i potreba usklađivanja nadležnosti brojnih institucija i javnih tijela te predstavnika građana (gradski kotarevi) i organizacija civilnog društva s ciljem stvaranja održivog i efikasnog sustava upravljanja. Nasuprot samog sankcioniranja prekršaja u prostoru dobra svjetske baštine, efikasnija metoda je izrada prostornog plana za dobro svjetske baštine kao i kontinuirana edukacija svih dionika, što je povezano s prethodnim pitanjem jačanja kapaciteta dionika, građana i javnih tijela. Izradom prostornog plana koji bi definirao sve potrebno i povećanjem razine educiranosti, svjesnosti, a onda i komunikacije svih dionika, potencijalno bi se smanjio broj prekršaja u prostoru te rasteretio sustav upravljanja.

Valja istaknuti kako ne postoji sustav upravljanja posjetiteljima te kako se javljaju preklapanja nadležnosti javnog sektora na području dobra svjetske baštine.

III.4. Izazov upravljanja rizikom od katastrofa

Iz povijesti Dubrovnika moguće je identificirati glavne rizike koje treba razumjeti i uzeti u obzir prilikom planiranja spremnosti na rizik od katastrofa na prostoru dobra svjetske baštine i njegova okruženja. Primjećuje se kako su rizici u prošlosti uključivali potrese, poplave, požare i oružane napade. Slijedom navedenog, Plan pripravnosti na rizike trebao bi ih smatrati potencijalnim prijetnjama. Istraživanje i dokumentacija dobra svjetske baštine i okruženja trebali bi posvetiti posebnu pozornost utvrđivanju ranjivosti građevinskog fonda i različitih sastavnica povijesnoga urbanog krajolika. Pitanje ranjivosti relevantno je za stanje pojedinačnih građevina i sposobnost vlasnika ili stanara da podnesu rizike vezane uz svoju imovinu unutar njenog okruženja. Ranjivost je također pitanje cjelokupnog okolišnog konteksta, što uključuje i urbanizirana i prirodna područja.

Postoje tri glavne faze upravljanja rizikom od katastrofa: prije, tijekom i nakon katastrofa. Aktivnosti pripremljenosti koje treba poduzeti prije katastrofe uključuju procjenu rizika, mjere prevencije i ublažavanje specifičnih opasnosti (održavanje i praćenje te formuliranje i provedba različitih politika i programa upravljanja katastrofama). Pripremljenost za hitne slučajeve prije katastrofe uključuje mjere kao što su stvaranje timova za hitne slučajeve, sustava upozorenja i vježbe te privremena skloništa.

Načela u pogledu spremnosti na rizike od katastrofa uključuju:⁸

⁸ Za dodatne informacije, vidjeti H. Stovel, 1998. *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage*, ICCROM.

- Identificiranje potencijalnih opasnosti na prostoru koji je predmet upravljanja. Provjeravanje ranjivost pojedinih svojstava i mogućih rizika u odnosu na različite vrste opasnosti.
- Ključ učinkovite zaštite ugrožene baštine je pravovremeno planiranje i spremnost. Planiranje treba biti zamišljeno u kontekstu cijelog povijesnog urbanog krajolika, pružajući rješenja za njegove komponente u povezanim kontekstima.
- Baštinska dobra, njihovi značajni atributi i povijest odgovora na katastrofe trebaju biti jasno dokumentirani za odgovarajuće planiranje, odgovor i oporavak od katastrofe. Održavanje bi trebalo sagledati kulturnu baštinu s perspektive rizika.
- Nakon katastrofe, treba uložiti sve napore kako bi se osiguralo zadržavanje i popravak struktura ili značajki koje su pretrpjele štetu ili gubitak. Načela očuvanja trebaju se integrirati tamo gdje je to prikladno u sve faze planiranja, odgovora i oporavka od katastrofe.

Valja istaknuti kako ne postoji plan upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro.

III.5. Izazov turizma i nosivog kapaciteta

Jedan od najistaknutijih problema na prostoru dobra svjetske baštine Dubrovnika je prekomjeran broj turista i posjetitelja kojima je ovaj prostor opterećen. Ovaj problem negativno utječe na stanje kulturne baštine, ali i na socioekonomski razvoj stanovništva zbog prekomjernih negativnih utjecaja na život u gradu. Kao rješenje problema nameće se izrada i provedba Plana nosivog kapaciteta prostora dobra svjetske baštine. Potreba za izradom Plana nosivog kapaciteta proizašla je iz uputa Odbora za svjetsku baštinu i Reaktivne misije UNESCO/ICOMOS iz 2015. godine, a njegova izrada predviđena je provedbom Plana upravljanja.

U okviru preopterećenosti povijesne jezgre posjetiteljima i teme važnosti implementacije nosivog kapaciteta, istaknuta je potreba za uspostavom sustava analize prostorne i vremenske raspodjele posjetitelja te razvojem podatkovnog sustava u stvarnom vremenu (*real-time*) koji bi kontinuirano podržavao sustav upravljanja posjetiteljima te provedbu nosivosti.

Tijekom participativnog procesa, dionici su izjavili kako je već bilo pokušaja izrade planova nosivog kapaciteta (studija nosivog kapaciteta), ali njihova izrada nije bila transparentna i nije u obzir uzimala potrebe lokalnog stanovništva i potrebe zaštite zaštićene povijesne cjeline. Izrada Plana nosivog kapaciteta mora biti u skladu s UNESCO-*vim* smjernicama. UNESCO je pripremio *UNESCO World Heritage Sustainable Tourism Online Toolkit* koji nastoji napraviti pozitivne promjene u lokalnom okruženju i proaktivno upravljati turizmom na područjima dobara svjetske baštine. Upravljanje posjetiteljskim tokovima i utjecaj na ponašanje posjetitelja ključan su aspekt razvoja održivog turizma. Ne samo da je ono presudno za zaštitu vrijednosti i atributa dobra svjetske baštine, već je i faktor koji doprinosi visokokvalitetnom doživljaju posjetitelja. Upravljujući tokovima posjetitelja, može se minimizirati negativan učinak na zajednicu i domaćina te maksimizirati mogućnosti za njihovu dobrobit. Neke od smjernica su:

- *Nije moguće upravljati posjetiteljskim tokovima ukoliko se prethodno ne izmjere ključne varijable*: širi trendovi, sezonalnost, mjesečne i dnevne analize, državni praznici i posebna događanja, doba dana
 - neki od načina prikupljanja informacija su: podaci o prodaji karata, podaci o stanju smještaja, promatranje, anketiranje i dr.

- *Potrebno je dobro razmotriti „nosivost“ ili „opseg nosivosti“ prostora te varijable koje utječu na mogućnosti upravljanja posjetiteljima – Zamisao o jedinstvenom broju koji identificira koliko posjetitelja može primiti prostor, tj. nosivi kapacitet prostora – je problematična. Istraživanja ukazuju kako je bolji način promišljanja o „nosivosti“ može postići promatranjem ograničenja na brojeve i varijable koji u prekomjernim iznosima potencijalno mogu neki prostor oštetiti s društvenog, ekološkog, ekonomskog ili kulturnog aspekta. Broj ljudi koji određeno mjesto može prihvatiti može se povećati ukoliko se njime upravlja na održiv način.*
- *Izraditi Plan nosivog kapaciteta i njegovu provedbu – Za neka dobra svjetske baštine su izrađene smjernice za razvoj planova nosivog kapaciteta te je razvijena infrastruktura za učinkovitijim upravljanjem posjetiteljskim tokovima. Najsofisticiraniji računalni sustavi mogu mijenjati protok posjetitelja i vrijeme zadržavanja jer se ključne varijable ažuriraju u stvarnom vremenu.*
- *Nekoliko metoda je potrebno razmotriti za upravljanje posjetiteljima:*
 - ograničiti pristup posjetiteljima
 - rasporediti posjetitelje prostorno i vremenski kako bi se smanjio intenzitet negativnih utjecaja
 - napredan sustav prodaje i ovjere ulaznica
 - sustavi cijena povezani sa stopama opterećenja prostora
 - rasporediti posjetitelje na manje posjećena područja
 - posjetiteljima ponuditi i druga iskustva, proizvode i usluge kako bi se umanjio njihov fokus na sužen broj elemenata koje žele vidjeti u prostoru
- *Pružiti posjetiteljima informacije za njihov dobar odabir – Pružiti posjetiteljima i turističkim operaterima informacije u stvarnom vremenu koje su potrebne za dobar odabir posjećivanja. Razviti sustav za vodiče i druge dionike u turizmu kako bi ih se upoznalo s problemima i rješenjima.*
- *Povećati vrijeme zadržavanja gdje lokalni poduzetnici i zajednica mogu osigurati korist od posjetitelja – Tokovi posjetitelja mogu se organizirati tako da lokalna zajednica može osigurati prednosti. Poduzetnici ne moraju prodavati svoje proizvode u najranjivijim i najposjećenijim prostorima – prodaja se može nuditi i izvan osjetljivih zona kako bi se na njima smanjilo vrijeme zadržavanja.⁹*

Uz navedeno, potrebno je istaknuti potrebu provjere nosivosti kapaciteta infrastrukture, posebice u vezi s brojem posjetitelja (voda, odvodnja, struja). Kroz razradu smjernica za nosivost potrebno je uključiti kontaktne zone, predprostore ulaza u Grad, u prerazmjertaju prometa, autobusa javnog prijevoza, te onih funkcija koje se ne mog zadovoljiti unutar zidina (podzemno parkiralište i skladište te pretovar roba- prostor iza Grada, noćni klubovi, veći ugostiteljski i zabavni sadržaji i sl.).

Ove se smjernice moraju integrirati u proces izrade Plana nosivosti, koji je predviđen za izradu tijekom provedbene faze Plana upravljanja.

Od ostalih izazova potrebno je istaknuti:

- opterećenost prostora svjetskog dobra pretjeranim brojem posjetitelja
- nepostojanje Plana nosivog kapaciteta prostora svjetskog dobra - Potreba za izradom Plana nosivog kapaciteta proizašla je iz uputa Odbora za svjetsku baštinu i Reaktivne misije UNESCO/ICOMOS iz 2015. godine, a njegova izrada predviđena je provedbom Plana upravljanja.

⁹ Managing visitor behaviour – UNESCO World Heritage Sustainable Tourism Online Toolkit, UNESCO

- kruzing-turizam - Prema Izvješću reaktivne misije iz 2015., kruzing-turizam je jedna od istaknutih tema (uz napomenu trenda porasta izletničkog aspekta kao posljedica izgradnje cestovne, morske i avio-infrastrukture). Dakle, posebno je važno da se kontinuirano, pouzdano i transparentno mjere aspekti utjecaja kruzing-turizma na ekonomske, socio-kulturološke, okolišne i prostorne pokazatelje.
- ...

NAČRTI

IV. AKCIJSKI PLAN UPRAVLJANJA

IV.1. STRATEŠKE AKTIVNOSTI

Prvu generaciju Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Starim gradom Dubrovnikom“ treba sagledati u odnosu na složenu strukturu postojećeg sustava upravljanja dobrom svjetske baštine i okolnim područjem. Cilj plana je uspostaviti adekvatnu, inkluzivnu i primjenjivu upravljačku strukturu te definirati glavne ciljeve upravljanja. Plan upravljanja ključan je dokument cjelokupnog sustava upravljanja koji daje sažet pregled prostora i njegovog značaja. Opisuje sustav upravljanja i formulira akcijski plan koji sadrži prioritete aktivnosti za određeno vremensko razdoblje.

Izradi Plana upravljanja pristupilo se na participativan i opsežan način, a koji je opisan u poglavlju I. *Uvod*. U okviru izrade Plana upravljanja, održane su brojne participativne aktivnosti uključivanja građana i dionika. Organizacija radionica udruga i građana započela je u prosincu 2015. godine. U pripremnj se fazi pristupilo organiziranju radionica s građanima i udrugama, s institucijama koje su smještene na područja povijesne gradske jezgre i kontaktnih zona Pile-Ploče-Sv. Jakov, kao i onih institucija koje direktno svojim radom utječu na kvalitetu života stanovništva navedenih područja. Sudionici su na radionicama izložili brojne probleme s kojima se susreću, bilo da je riječ o funkcioniranju života, ili organizaciji posla. Ti susreti rezultirali su brojnim prijedlozima i sugestijama s ciljem poboljšanja života i rada stanovništva.

Plan upravljanja ne daje detaljna rješenja za određene probleme, već mu je namjera definiranje okvira za upravljanje svjetskom baštinom u skladu s Preporukama UNESCO-a iz 2011. godine o očuvanju povijesnog urbanog krajolika.

Veliki je problem provedivost Plana upravljanja. Ona se može postići združenim aktivnostima pojednostavljenja kontrole i praćenja uz istovremeni rad na edukaciji i izgradnji kapaciteta. Nažalost, zbog pandemije COVID-19, nacionalni i lokalni proračun znatno je smanjen. Stoga je važno izgraditi model upravljanja koji osigurava ekonomsku, okolišnu i društvenu otpornost.

Plan upravljanja donosi se za razdoblje od pet godina, te će se na osnovu ocjene uspješnosti rješavanja aktualnih problema, prioriteta i ciljevi redefinirati.

Povijesni urbani krajolik Dubrovnika odličan je primjer velike raznolikosti resursa baštine, koji uključuje više od tisuću godina povijesti i elemente koji se odnose i na kulturnu i prirodnu baštinu sa svim svojim posebnostima. Očuvanje baštine zahtijeva uključivanje širokog spektra dionika koji trebaju imati potrebne kompetencije i znanja kako bi mogli u potpunosti prepoznati potencijale dobra svjetske baštine te njeno pozicioniranje unutar fizičkog, društvenog, kulturnog i ekonomskog konteksta razvoja. Posljedično, nužno je da nacionalne, regionalne i lokalne razine upravljanja poduzmu potrebne korake kako bi razradili te primijenili provedbene i strateške instrumente potrebne za upravljanje dobrom svjetske baštine.

U ovom poglavlju definirane su prioritetne aktivnosti koje bi trebalo poduzeti za dobro svjetske baštine koje je prepoznato kao baština od izvanredne univerzalne vrijednosti, kontaktno područje (*engl. buffer zone*) te okruženje (*engl. setting*) koji zajedno čine povijesni urbani krajolik Dubrovnika, temeljni kontekst koji podržava obilježja svjetske baštine. Strateške aktivnosti podijeljene su u prioritete pod slijedećim temama:

- **Upravljanje dobrom i izgradnja kapaciteta**
- **Zaštita, očuvanje i održavanje**
- **Održivi razvoj**
- **Upravljanje turizmom**
- **Upravljanje prometom**
- **Upravljanje rizikom od katastrofa**

MANACRPT

IV.1.1. Upravljanje dobrom i izgradnja kapaciteta

U upravljanju dobrom i pojedinim njegovim sastavnicama sudjeluje veliki broj dionika, a njihove odgovornosti nisu dovoljno koordinirane. Stoga je potrebno izgraditi adekvatnu upravljačku strukturu te osigurati učinkovit napredak u procesu upravljanja dobrom. Pritom je potrebno uvažiti specifičnu ulogu i prednosti Zavoda za obnovu Dubrovnika (ZOD) i na tome dalje graditi sustav upravljanja. Aktivno civilno društvo, strukovne organizacije, građani i zajednica okupljeni oko dobra svjetske baštine trebaju biti ravnopravni partneri u procesu upravljanja.

Svi dionici definirani u poglavlju 3. zahtijevaju sustavni i dugotrajni pristup izgradnji kapaciteta. Stoga je nužno pripremiti i usvojiti **strategiju za izgradnju kapaciteta** zasnovanu na specifičnim potrebama Dubrovnika. Treba razviti programe prilagođene raznolikim potrebama. Za neke od njih mogu se iskoristiti postojeći edukacijski modeli koje trenutno nude međunarodne organizacije poput ICCROM-a (Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine), kao i mnoga sveučilišta i tehničke škole. Nužno je u razvoj određenih programa uključiti i članove lokalnih institucija, udruga te privatnih tvrtki.

Operativne smjernice za primjenu Konvencije o svjetskoj baštini (UNESCO) potiču države članice da zajamče pripremu i provedbu odgovarajućih strategija za izgradnju kapaciteta na svom području i to na uzajamnu korist baštine i društva. To uključuje edukaciju i sinergiju s lokalnim gospodarskim sustavom kao i osiguranje edukacija za sve tipove stručnjaka čije je djelovanje vezano uz očuvanje, obnovu i korištenje kulturnom baštinom. Dodatan izazov u Dubrovniku predstavlja potreba za interpretacijom dobra i utvrđivanjem fizičkog prostora za edukaciju i izgradnju kapaciteta zajednice. Trebalo bi slijediti strategiju izgradnje kapaciteta za lokalne dionike i različite potrebe posjetitelja. Ovi aspekti bi se mogli postići razvojem centra svjetske baštine, kao mreže prostora smještenih u gradu koji ispunjavaju razne funkcije (interpretacija, obrazovanje, izgradnja kapaciteta, prostor zajednice i dr.).

Zavod za obnovu Dubrovnika (ZOD), osnovan 1979. godine posebnim zakonom nakon potresa, prepoznat je kao važan dionik. Zavod je osigurao kontinuitet procesa očuvanja i ima dobre temelje za vođenje daljnjeg procesa upravljanja nakon uvođenja nužnih unaprjeđenja. Zavod će trebati značajnu potporu kako bi povećao ili izmijenio svoje kapacitete iz perspektive prikupljanja podataka, analize, anketiranja, primjene IT i AI inovacija, upravljanja bazama podataka i dr.

CILJ 1: USPOSTAVLJANJE STABILNE UPRAVLJAČKE STRUKTURE I KONTINUIRANE IZGRADNJE KAPACITETA

AKTIVNOST 1: Uspostava sustava upravljanja

Glavni koordinatorski za provedbu Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Starim gradom Dubrovnikom“ je **Zavod za obnovu Dubrovnika (ZOD)**.

Zavod za obnovu Dubrovnika, koji prema UNESCO-vim načelima – odrednicama obavlja poslove i zadaće koji se mogu smatrati poslovima i zadaćama upravitelja svjetskim dobrom, ujedno obavlja poslove koordinatorski u sustavu upravljanja.

Kako bi Zavod za obnovu Dubrovnika mogao preuzeti ovim aktom dodijeljenu mu ulogu, a također radi uspješne provedbe Plana upravljanja, nužne su i žurno potrebne izmjene propisa koji predstavljaju pravni okvir vezan za djelatnost i obavljanje djelatnosti te djelokrug i način rada Zavoda za obnovu Dubrovnika.

Sustav upravljanja izvršava se i ostvaruje kroz Upravljačku komisiju, koja je tijelo upravljanja. Zbog potrebe obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, različitih u pogledu uvjeta i zahtjeva u organizacijskom smislu, Upravljačku komisiju čine **Upravni odbor** i **Izvršni odbor**. Upravljačka komisija poslove i zadaće upravljanja ostvaruje na način da vodi brigu za očuvanjem i održivim razvojem upisanih područja svjetskog dobra i njihovih postavki u korist boljitka zajednice, poštujući izvanredne univerzalne vrijednosti te ukupni integritet i autentičnost prostora. Upravljačka komisija dužna je osigurati uvjete za očuvanje resursa baštine i za mogućnost služenja baštine javnom interesu, pri čemu ima mogućnost i obvezu savjetovanja sa stručnjacima za relevantna područja.

Upravni odbor čine:

- ministar – Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske,
- gradonačelnik – Grada Dubrovnika
- župan – Dubrovačko-neretvanske županije.

U nadležnosti Upravnog odbora je praćenje provedbe Plana upravljanja u cijelosti te davanje savjeta, uputa i smjernica Izvršnom odboru.

Upravni odbor u pravilu se sastaje dva puta godišnje. Sastanci se održavaju na način da se organiziraju zajednički sastanci Upravnog odbora i Izvršnog odbora, s obzirom da je obveza Izvršnog odbora izvijestiti Upravni odbor o provedenim aktivnostima i problemima u provedbi, kao i o budućim koracima i potrebnim intervencijama koje se planiraju.

Izvršni odbor sastoji se od devet članova, koji su predstavnici:

- Ministarstva kulture i medija – kontakt točka za svjetska kulturna dobra UNESCO-a
- Ministarstva kulture i medija – Konzervatorski odjel u Dubrovniku
- Grada Dubrovnika – Upravni odjel za poslove gradonačelnika
- Zavoda za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
- Javne ustanove Rezervat Lokrum
- Gradskog kotara Grad
- Gradskog kotara Pile-Kono / Gradskog kotara Ploče iza Grada
- udruga civilnog društva
- privatnog sektora.

Članove Izvršnog odbora na prijedlog gradonačelnika imenuje Gradsko vijeće Grada Dubrovnika.

Po potrebi Izvršni odbor može dodatno strukturirati radne skupine prema temama i područjima prioriteta koji se rješavaju tijekom implementacije Plana upravljanja.

U nadležnosti je Izvršnog odbora i njegova je osnovna zadaća briga o neposrednoj primjeni Plana upravljanja i osiguravanje koordinacije svih dionika uključenih u provedbu Plana upravljanja. Izvršni odbor je kroz svoj rad odgovoran za učinkovitu koordinaciju i provođenje aktivnosti Plana upravljanja, o čemu podnosi izvješća Upravnom odboru.

Izvršni odbor se sastaje u pravilu šest puta godišnje (svaka dva mjeseca), od čega su dva sastanka zajednička – s Upravnim odborom.

AKTIVNOST 2: Uspostava Dijaloga svjetske baštine

Tijekom provedbe Plana upravljanja uspostaviti će se *Dijalog svjetske baštine* kao multisektorska platforma i radna skupina koja uključuje najširi raspon dionika iz svih sektora, što predstavlja alat za građane i organizacije civilnog društva (udruge) koje su izniman potencijal i važna karika u provedbi Plana upravljanja. Izvršni odbor će predložiti članove Dijaloga svjetske baštine. Tijekom prve godine provedbe, zadaća Dijaloga je otvorena javna rasprava o stanju svjetske baštine, utvrđivanje potreba građana vezano uz očuvanje i zaštitu svjetske baštine te vođenje rasprava o budućnosti razvoja dobra svjetske baštine (organizacija stručnih skupova, konferencija, radionica i dr. u sklopu centara svjetske baštine koji će na više lokacija u Dubrovniku biti ujedno i mjesto zajednice). Dijalog svjetske baštine je trajna platforma koja funkcionira u koordinaciji s ostalim tijelima na izgradnji kapaciteta i upravljanju te može imenovati volontere koji će pomoći u pojedinim provedbenim aktivnostima. Dijalog svjetske baštine organizirao bi se nekoliko puta godišnje u obliku niza višednevnih događanja (stručni skupovi, konferencije, radionice i dr.).

AKTIVNOST 3: Izrada i provedba Strategije za izgradnju kapaciteta dionika

Razvoj učinkovitog sustava upravljanja zahtijeva mogućnost ujedinjavanja interesa svih uključenih dionika s ciljem provedbe održivog razvoja i uravnoteženja svih komponenti razvoja. Osnova za izgradnju kapaciteta jest razvoj svijesti o područjima izvanredne univerzalne vrijednosti i aktivnim oblicima dijaloga, sudjelovanje u uključivanju dionika te zaštita javnog dobra. Potrebno je informirati dionike i građane o prilikama koje pruža svjetska baština te očuvanje kulturnog nasljeđa Dubrovnika.

Strategija za izgradnju kapaciteta dionika usmjerena je na jačanje kapaciteta dionika kroz provedbu Plana upravljanja, a prema strateškim smjernicama Konvencije o svjetskoj baštini (vjerodostojnost, očuvanje, izgradnja kapaciteta, komunikacija, uključenje zajednice).

Strategijom izgradnje kapaciteta dionika trebalo bi organizirati redovitu aktivnost usmjerenu na različite teme i pitanja vezana za očuvanje baštine. Strategija može obuhvatiti razne aktivnosti, uključujući javna predavanja i konferencije, tematske radionice koje se bave određenim tehničkim ili upravljačkim pitanjima, programe za djecu i mlade, i dr. Isto tako, trebala bi postojati strategija koja se odnosi na vlasnike kuća te strategija očuvanja i održavanja njihove imovine. Važna je također korist od stalnih radnih mjesta i organizacija posjeta različitim interesnim skupinama, od članova zajednice do tehničara, profesionalaca i administratora.

Takvom strategijom moguće je informirati dionike i članove zajednice o politikama i strategijama očuvanja te senzibilizirati javnost o vrijednostima u prostoru na kojem obitavaju. Strategija bi trebala ciljati različite interesne skupine, uvodeći pritom relevantne teme prema potrebama svake skupine. Potrebna je podrška različitih državnih, županijskih i gradskih tijela i privatnih nevladinih organizacija koje također mogu biti dionici edukacija u svojim specifičnim područjima interesa. Treba uspostaviti suradnju s područjima kulturnih dobara u županiji i široj regiji, uključujući svjetsku baštinu, radi razmjene informacija, iskustava te predavača na seminarima i radionicama.

Grad Dubrovnik vodi aktivni dijalog s građanima, no nužno je uvesti sustavnu edukaciju o odnosu javne uprave s izvaninstitucionalnim i izvanpolitičkim akterima, o komunikaciji s civilnim sektorom i participaciji građana u donošenju odluka kako bi se poboljšala javna svijest o upravljanju dobrom svjetske baštine. Nadalje, treba naglasiti potrebu pružanja javno dostupnih relevantnih informacija te poticati inovativne i transparentne načine sudjelovanja u odlučivanju (od participativne izrade proračuna do sveukupnog poticanja gradskih četvrti i lokalnih odbora na definiranje i rješavanje trenutnih problema stanovnika).

Jedan od ciljeva edukacije i obuke je razvoj razumijevanja očuvanja baštine i stručnosti u tradicionalnoj izgradnji, suvremenim korištenjem tradicionalnih tehnika i materijala na samom dobru, ali po potrebi i za okruženje, integralno očuvanje cijelog užeg i šireg prostora nekadašnje Dubrovačke Republike i dr.. To je preduvjet za primjenu intervencija usmjerenih prema očuvanju, te primjeni načela modernog očuvanja i restauracije u obnovi zgrada.

Ova aktivnost predviđa izradu Strategije za izgradnju kapaciteta dionika, ali i njenu provedbu čime obuhvaća sve aktivnosti koje su trenutno predviđene i one koje će biti predviđene tijekom same izrade Strategije. Aktivnosti će uključivati sve dionike te će definirati specifične aktivnosti koje su potrebne pojedinim kategorijama dionika kako bi se osigurala kvalitetna podrška provedbi Plana upravljanja.

AKTIVNOST 4: Osnivanje Centra svjetske baštine Dubrovnik kako bi se osiguralo tumačenje, edukacija i istraživanje zajedno s izgradnjom kapaciteta lokalne zajednice

Predlaže se osnivanje mreže centara svjetske baštine Dubrovnika koji bi činio kapilaran sustav interpretacije, edukacije i osnaživanja svih uključenih dionika. Sastojao bi se od prostora lociranih na samom dobru svjetske baštine, ali i u drugim dijelovima grada. Imao bi trostruku ulogu – tumačenje dobra svjetske baštine, edukaciju različitih razina korisnika i ulogu nove generacije društvenih centara. Po tipologiji namjene riječ je o kombinaciji centra svjetske baštine i urbanog centra, koji bi u kontekstu edukacije i osnaživanja dionika funkcionirali kao mreža prostora koja podupire provedbu strategije izgradnje kapaciteta. Predlaže se da centar služi kao **participativna platforma**, kao što je to slučaj s već osnovanim urbanim centrima u mnogim europskim gradovima. Urbani centar može se sagledati s dva aspekta. Prvi aspekt uključuje aktivnosti koje predstavljaju „prozor grada“, tj. predstavlja otvoreni javni prostor najčešće na području povijesne jezgre na kojem se prezentira i raspravlja o komunikaciji, informiranju i predstavljanju promjena u gradu. Drugi aspekt uključuje aktivnosti koje prate pojedine projekte i proces upravljanja spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika. Interna struktura centara uključuje četiri seta aktivnosti: prostor za aktivnosti zajednice (građana), prostor za radne sastanke predviđenih upravljačkih tijela, dokumentacijske i izložbene aktivnosti, te participativni procesi planiranja i obrazovanja.

AKTIVNOST 5: Unaprjeđenje funkcija Zavoda za obnovu Dubrovnika kao tijela za dinamično upravljanje i praćenje podataka

Kada je riječ o prostornim podatcima, za područje Dubrovnika ne postoji objedinjena baza podataka. Kako bi se stvorio informacijski sustav koji bi objedinio sve relevantne podatke o dobru svjetske baštine te njene kontaktne zone i okruženja, Zavod za obnovu Dubrovnika kao glavni koordinator provedbe Plana upravljanja treba proširiti opseg svojih djelatnosti. Nove funkcije Zavoda trebale bi uključivati prikupljanje i analizu podataka, dokumentiranje i edukaciju. Jedinstvena baza podataka koja objedinjuje sve podatke nužne za provedbu Plana upravljanja omogućit će pojednostavljen i transparentan postupak donošenja odluka. U jedinstvenu bazu podataka prikupljati će se svi podaci nužni za provedbu Plana upravljanja.

Baza podataka i geografski informacijski sustav trebaju imati ažurne podatke o postojećem i planiranom stanju (arhitektonske snimke svih blokova i kuća u njima, konzervatorske elaborate, izvještaje i snimke arheoloških istraživanja, projekte rekonstrukcije, adaptacije pojedinih objekata unutar lokaliteta svjetska baštine, seizmološke, sociološke i infrastrukturne studije i dr.), te pratiti stanje očuvanosti, obnove i nadzora nad izvođenjem radova unutar UNESCO područja, voditi bazu podataka o javnom i privatnom vlasništvu te javnim objektima (s integriranom poveznicom s drugim bazama podataka, prikazom stanja i promjena u stvarnom vremenu - engl. *real-time data*). Potrebno je omogućiti dijeljenje informacija i podataka među institucijama, izraditi informativnu mrežu arhiva, web platformu za razmjenu, komunikaciju i promociju informacija o lokalitetu, njegovom planu upravljanja i sadržaju, uspostaviti informacijski sustav koji će omogućiti interoperabilnost podataka urbanog i regionalnog planiranja te uspostaviti web GIS platforme za objavljivanje i razmjenu podataka o dobru i okruženju.

U razvoju je potrebno poboljšati sustav prikupljanja i obrade podataka za dobro svjetske baštine, kontaktne zone i zone okruženja. Navedeno je također u skladu s aktivnostima razvoja Plana otpornosti koji uključuje sve aspekte mogućih gospodarskih, okolišnih, društvenih i ostalih ugroza ili rizika s posebnim aspektom orijentiranim na klimatske promjene.

AKTIVNOST 6: Usvojiti izmjene i dopune Zakona o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika te izraditi prijedlog izmjena i dopuna Zakona o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara

Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika određuje aktivnosti Zavoda za obnovu Dubrovnika. U skladu s ciljevima i aktivnostima Plana upravljanja nužno je provesti odgovarajuće izmjene i dopune zakona i statuta Zavoda za obnovu Dubrovnika kako bi dobili pravnu osnovu za koordinaciju provedbe Plana upravljanja.

Također, potrebno je izraditi prijedlog izmjena i dopuna Zakona o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara, kako bi se isti uskladio sa Zakonom o prostornom uređenju i Zakonom o zaštiti okoliša, protokolom HIA te kako bi se uokvirila zaštita kulturne baštine kroz prostorno-plansku dokumentaciju.

IV.1.2. Zaštita, očuvanje i održavanje

Za očuvanje OUV-a svjetskog dobra i njegovog okruženja nužno je kontinuirano održavanje i obnova dobra po najvišim konzervatorskim standardima nastavljajući se na dugu tradiciju nacionalnog pristupa zaštiti te oslanjajući se na međunarodne principe i preporuke UNESCO-a, ICOMOS-a i Vijeća Europe.

Radi ostvarivanja ovog prioriteta utvrđeno je nekoliko ciljeva prikazanih u nastavku:

CILJ 2: UPRAVLJANJE POVIJESNIM URBANIM KRAJOLIKOM

Prepoznata je važnost Povijesnog urbanog krajolika (HUL - *Historic Urban Landscape*) u odnosu na dobra izvanredne univerzalne vrijednosti. Odluka o proširenju kontaktne zone bila je prvi korak u ovom procesu. Sve aktivnosti imaju za cilj očuvanje kvalitete povijesnoga urbanog krajolika radi čega je potrebno poboljšati instrumente planiranja, procedura i protokola. Generalni urbanistički plan Dubrovnika obuhvaća gotovo cjelokupno područje okruženja, unutar kojeg se nalaze dobro svjetske baštine i kontaktna zona za čiji je obuhvat izrađena Konzervatorska podloga, ali još nije ugrađena u Plan. Analize su pokazale da promjene na padinama u vidu nove gradnje u blizini dobra (područje Ploča) i u ostalim područjima kontaktne zone, temeljene na važećem Generalnom urbanističkom planu prema kojemu se izdaju odobrenja za gradnju, mogu imati negativan utjecaj na izvanrednu univerzalnu vrijednost. Stoga je podlogom utvrđeno kako je potrebno zabraniti novu gradnju na neizgrađenim dijelovima građevinskog područja na padinama Srđa te sačuvati prirodu i zelena područja koji su dijelovi kulturnog krajolika svjetske baštine.

Cijelo kontaktno područje potrebno je, temeljem izrađenog konzervatorskog plana, štiti GUP-om.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara propisuje izradu konzervatorske podloge za kontaktnu zonu čime se onemogućavaju zahvati koji mogu imati negativan utjecaj na svjetsko dobro. Zahvate bi trebalo preispitivati prema urbanističkim kriterijima, što se može (mora) regulirati GUP-om.

Ovim planom definirana su tri glavna područja djelovanja za rješavanje ovih problema:

- a) Izmjene Generalnog urbanističkog plana u skladu s konzervatorskom podlogom za kontaktnu zonu dobra svjetske baštine
- b) Postupak provedbe Procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA); (Uredba Ministarstva kulture i medija RH – uredba određuje za koje zahvate se HIA izrađuje, kako i tko je izrađuje, tj. koji stručnjaci s kojom specijalizacijom sukladno ICOMOS-ovim smjernicama)
- c) Uvođenje stručnog povjerenstva za praćenje uspješnosti nove gradnje u skladu s usvojenim Arhitektonskim politikama (ili povećanje određenih ovlasti stručnog savjetodavnog povjerenstva)
- d) Potrebno je razmotriti provedbu prostorno-planskih dokumenata, nadzor inspekcijskih službi i ilegalnu gradnju, legalizaciju i odgovarajuću urbanu sanaciju.

AKTIVNOST 1: Integriranje konzervatorske podloge za kontaktnu zonu dobra svjetske baštine u Generalni urbanistički plan

Na temelju Zakona o prostornom uređenju, konzervatorska podloga je kao stručna podloga polazište za izradu prostorno-planskog dokumenta na zaštićenom području.

Konzervatorska podloga za kulturno dobro i njegovu kontaktnu zonu propisana je člancima 56. i 57. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, te sadrži identifikaciju, analizu stanja, valorizaciju i mjere očuvanja kulturno-povijesnih vrijednosti, a sastoji se od grafičkog i tekstualnog dijela. Smjernice Ministarstva kulture i medija o definiciji njenih osnovnih elemenata - sadržaj, mjerilo i način prikaza konzervatorskih podloga već su definirane internom uputom, no iste je potrebno standardizirati propisima, odnosno podzakonskim aktom koji to regulira po uzoru na prostorno-plansku dokumentaciju.

Pilot projektom Ministarstva kulture i medija u suradnji s Gradom Dubrovnikom i upravnim odjelima grada i županije nadležnim za prostorno planiranje i uređenje izrađena je u rujnu 2020. godine Konzervatorska podloga za kontaktnu zonu svjetskog dobra Stari grad Dubrovnik, te su time prvi put stvorene pretpostavke za uspostavu dugoročnih prostorno planskih rješenja i mehanizama za provođenje i kontrolu zahvata u prostoru od utjecaja na vrijednosti i statusa dobra svjetske baštine.

Temeljem metodološkog pristupa koji povezuje koncept povijesnog urbanog krajolika s alatima procjene utjecaja na baštinu (HIA) i integralnog planiranja, podlogom se cjelovito analizirao prostor povijesnog urbanog krajolika Dubrovnika, ocijenila se osjetljivost područja te su se konačno utvrdile smjernice za umanjivanje ili otklanjanje negativnih utjecaja na izvanrednu univerzalnu vrijednost (OUV) i na ostale sastavnice prostora.

Općim načelima očuvanje/održavanje, unaprjeđenje i upravljanje promjenama, definirana je strategija očuvanja prihvatljivog okruženja povijesne jezgre grada od negativnih utjecaja na izvornost i cjelovitost dobra svjetske baštine.

Implementacijom konzervatorske podloge u prostorno plansku dokumentaciju smjernice dobivaju svoj legitimitet temeljem Zakona o prostornom uređenju, te je stoga nužan korak njena integracija u Generalni urbanistički plan Grada Dubrovnika odnosno u mjere zaštite, propisivanje uvjeta gradnje i ostale elemente prostorno-planskog dokumenta.

Temeljem smjernica konzervatorske podloge i izvedenih analiza vidljivosti, osjetljivosti, pritisaka i prijetnji definiraju se i aktivnosti Cilja 3.

AKTIVNOST 2: Razvoj protokola za provedbu Procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA)

Procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA) za nekoliko većih zahvata provedene su u okviru izrade urbanističkih planova uređenja u kontaktnoj zoni i okružju. ICOMOS-ove smjernice za izradu Procjene utjecaja na kulturnu baštinu HIA-u potrebno je ugraditi u nacionalno zakonodavstvo. Razvoj protokola mora integrirati participativne aktivnosti.

AKTIVNOST 3: Jačanje stručnih kompetencija za planiranje povijesnog urbanog krajolika i jačanje prostorno-planske dokumentacije u zaštiti i očuvanju kulturnih dobara

Evidentan je nedostatak razumijevanja odnosa između svjetskog dobra i njegovog okruženja te koncepta povijesnoga urbanog krajolika, što je rezultiralo neprimjerenom gradnjom s izrazitim negativnim vizualni utjecajem na integritet svjetskog dobra. Ministarstvo kulture i medija RH,

Konzervatorski odjel u Dubrovniku, ima pravnu osnovu za izdavanje konzervatorskih posebnih uvjeta, prethodnih odobrenja i potvrda glavnih projekata isključivo unutar obuhvata nacionalne zaštite kulturno-povijesne cjeline Dubrovnika. Kako bi se osigurao širi okvir zaštite OUV-a izvan područja nacionalne zaštite smjernice konzervatorske podloge ugradit će se u Generalni urbanistički plan i planove nižeg reda, temeljem kojih se izdaju rješenja o gradnji.

Radi dosljedne provedbe integralne zaštite ukupnoga povijesnog urbanog krajolika Dubrovnika nužno je jačanje kapaciteta stručnih službi grada Dubrovnika.

Za uspješnost provođenja prostornih zahvata u skladu sa smjericama konzervatorske podloge te kriterijima arhitektonske i urbanističke uspješnosti prema strateškim smjericama A-politika nužno je i uključivanje lokalnih strukovnih organizacija i udruženja (Društvo Arhitekata Dubrovnika) *ad hoc* povjerenstvima, putem okruglih stolova, ili stalnim uređenim protokolom s Gradom.

Slika 4. Zone zaštite A, B i C

CILJ 3: OSIGURATI OČUVANJE I ODRŽAVANJE DOBRA SVJETSKJE BAŠTINE U SKLADU S IZVANREDNOM UNIVERZALNOM VRIJEDNOSTI

AKTIVNOST 1: Izraditi konzervatorsku podlogu svjetskog dobra Starog grada Dubrovnika

Za dobro svjetske baštine (Stari grad, Pile i Lokrum) treba izraditi Konzervatorsku podlogu sukladno važećim stručnim standardima MKM koja će biti podloga za izradu Urbanističkog plana uređenja. Metodologija usmjerena na strukturu i vizualno-morfološku analizu i valorizaciju urbanog tkiva temelji se na urbanoj karakterizaciji, odnosno prepoznavanju područja zajedničkih obilježja, ocjeni stanja, degradiranih područja, prijetnji i pritisaka te izradi smjernica za održavanje i korištenje. Specifični urbani uzorci srednjovjekovne matrice oivičeni gradskim bedemima definiraju zatvorene blokovske strukture koje se izmjenjuju s javnim otvorenim prostorima ulica i trgova, koje akcentiraju reprezentativne, javne i sakralne zgrade te formiraju prepoznatljive urbane slike i doživljaj grada. Također uključuje analizu vizualnih obilježja, glavnih gradskih vizura, prostornih akcenata i degradirajućih obilježja. Osim tekstualnog dijela podloga sadrži grafičke prikaze s tipologijama gradnje i valorizacijom, urbanim strukturama, javnim otvorenim prostorima, arheološkim lokalitetima/površinama, komunalnom infrastrukturuom i objektima malog mjerila, parternom obradom (opločnjima), zelenilom, vizualnom opremom te vizualno morfološkim kvalitetama. Sadrži također ocjenu stanju, korištenje i zauzimanje javnih površina te smjernice za održavanje i potrebne zahvate na zgradama i vanjskim prostorima.

Kao stručne podloge za izradu ovog Plana bilo bi potrebno izraditi i Plan nosivog kapaciteta Grada, Strategiju turizma, Akcijski plan pripravnost u slučaju opasnosti te izraditi program za Urbanistički plan uređenja (UPU) područja dobra svjetske baštine u participativnom procesu. Potrebno je donijeti Odluku o izradi na Gradskom vijeću u kojoj će navedene studije biti definirane kao stručne podloge na kojima se bazira Plan.

Do donošenja konzervatorske podloge svjetskog dobra Starog grada Dubrovnika primjenjuje se sustav mjera zaštite iz Rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra Kulturno-povijesne urbanističke cjeline Dubrovnika, Z-3818.

AKTIVNOST 2: Izrada Urbanističkog plana uređenja (UPU-a) za područje svjetskog dobra s detaljnom razinom obrade

Iako nacionalno zakonodavstvo na prepoznaje specifičnosti urbanističkog plana za povijesne cjeline potrebno je unaprijediti postojeći sustav planiranja. Naime, Zakon o prostornom uređenju ne isključuje mogućnost da se urbanistički plan uređenja izrađuje na detaljnijoj razini (nekadašnjega provedbenog ili detaljnoga urbanističkog plana) koji bi odgovarao potrebama izgrađene i konsolidirane povijesne urbane cjeline. Izmjenama i dopunama GUP- trebalo bi uvesti granice UPU-a koje odgovaraju granicama dobra svjetske baštine i dati smjernice za njegovu izradu prema razini koja odgovara detaljnom planu uređenja.

Ova razina detaljnosti urbanističkog plana trebala bi riješiti mnoga važna pitanja za funkcioniranje gradske jezgre s otokom Lokrumom od namjene i korištenja prostora, infrastrukture od prometa, vodoopskrbe, elektroopskrbe, mjera zaštite, uvjeta gradnje do pitanja koja trenutno proizlaze iz više kontradiktornih odluka o uređivanju javnog prostora, kao i problematike koja proizlazi iz primjene Pravilnika o jednostavnim i drugim građevinama i radovima. Osim na konzervatorskoj podlozi takav urbanistički plan za područje svjetskog dobra trebao bi se temeljiti na sociološko-demografskoj i gospodarskoj studiji te studijama nosivih turističkih kapaciteta, energetske učinkovitosti, sigurnosti, prometa, itd.

AKTIVNOST 4: Razviti lokalne uredbe nove generacije za standardizaciju projektiranja, dizajna i postavljanja jednostavnih građevina, urbane opreme i drugih intervencija u javnom prostoru za svjetsko dobro

Odlukama vezanim za komunalni red donesenim na razini gradskog vijeća definiraju se različiti aspekti uređenja javnog prostora poput položaja i dimenzije terasa ugostiteljskih objekata, izgleda uličnih izloga te privremenih građevina u prostoru poput kioska. Kao stručnu podlogu za donošenje odluka, Ministarstvo kulture i medija izradilo je *Opće konzervatorske smjernice za upravljanje javnim prostorom kulturno-povijesnih cjelina gradskih obilježja* koje je Grad Dubrovnik u najvećoj mjeri integrirao.

Sve što ima svoj prostorni otisak ili što se može grafički prikazati, potrebno je odrediti kartografskim prikazom Urbanističkog plana uređenja (UPU), a razinom detalja trebalo bi odgovarati Provedbenom urbanističkom planu (PUP). Bez izrade UPU-a ove uredbe često su proturječne, ostavljaju mogućnost nedosljednog tumačenju i preklapanju mjerodavnosti što za posljednicu može imati loše stanje javnog prostora.

UPU i uredbe nove generacije o standardizaciji dizajna i postavljanju jednostavnih objekata i urbanih sadržaja na javnoj površini moraju sadržavati jasne standarde za sljedeće kategorije:

- postavljanje montažnih i demontažnih konstrukcija za privremene događaje (pozornice, klizališta, šatori, kiosk, štandovi, elementi filmskih setova itd.)
- korištenje javnih površina, ulica i trgova za ugostiteljske aktivnosti
- ugradnja uređaja, opreme i tehničkih sustava (klima uređaja, ventilacijskog sustava i dimnjaka, antena, solarnih panela)
- postavljanje reklama, ovisno o karakteristikama prostora
- ugradnja uređaja za podizanje i polaganje gotovine (bankomati i sl.)
- postavljanje ugostiteljske opreme (ležaljke, suncobrani, štandovi i sl.) na gradskim plažama i kupalištima
- ostale intervencije poput uređenja ulica, javne umjetnosti i dr.

Navedene standarde moguće je integrirati u novu odluku o standardizaciji dizajna i postavljanju jednostavnih objekata i urbanih sadržaja na javnim površinama.

Postoje pitanja koja se odnose na praćenje provedbe važećih i novih uredbi, reakcije na pritužbe građana i podizanje razine edukacije građana. Naglašena je potreba za kontinuiranim nadzorom provedbe ove Odluke, kako bi se smanjila zlouporaba prostora - mehanizmi praćenja i nadzora objašnjeni su u sljedećoj aktivnosti.

Posebnu pozornost potrebno je obratiti na tumačenje i provođenje Pravilnika o jednostavnim građevinama i njegovom ograničenju, odnosno ukidanju unutar obuhvata svjetskog dobra.

AKTIVNOST 5: Izraditi listu prioriteta za zahvate na zaštiti i očuvanju pojedinačnih kulturnih dobara unutar svjetskog dobra i kontaktne zone

Kako bi se utvrdili prioriteti aktivnosti i zahvata u kontekstu zaštite i očuvanja pojedinačnih kulturnih dobara unutar svjetskog dobra i kontaktne zone, izradit će se lista prioriteta. Lista će obuhvatiti aktivnosti konstruktivne sanacije, konzervatorsko-restauratorskih radova na vrijednoj opremi interijera i dr. Aktivnost će zajednički provoditi Ministarstvo kulture i medija, Konzervatorski odjel u Dubrovniku, a u suradnji sa Zavodom za obnovu Dubrovnika i Gradom Dubrovnikom.

AKTIVNOST 6: Razvoj projekta sufinansiranja očuvanja i obnove tradicijske vanjske stolarije

Kako bi se potaknulo očuvanje i obnova tradicijske vanjske stolarije koja predstavlja ne samo materijalnu, već i nematerijalnu baštinu i tradiciju Grada Dubrovnika, razvit će se projekt koji će (su)finansirati aktivnosti očuvanja i obnove. Uključit će obnovu postojeće i zamjenu PVC stolarije drvenom, u skladu s tradicionalnim ambijentom i arhitekturom.

AKTIVNOST 7: Osigurati dodatna sredstva za projekt statičke asanacije gradskih blokova

Kako bi se nastavile i unaprijedile aktivnosti koje vodi Zavod za obnovu Dubrovnika, osigurat će se dodatna sredstva za projekt statičke asanacije gradskih blokova.

CILJ 4: OSIGURATI UČINKOVIT I PRAVOVREMENI NADZOR SVJETSKOG DOBRA

AKTIVNOST 1: Unaprjeđenje kapaciteta svih javnih službi koje se brinu za prostor povijesne jezgre

Postojeće stanje ukazuje na nedovoljnu učinkovitost u provođenju postojećih uredbi, te ograničenja područja mjerodavnosti pojedinih javnih službi što ponekad dovodi do neriješenih pitanja u prostoru. Trenutno se lokalni stanovnici za većinu intervencija na kulturnim dobrima obraćaju Konzervatorskom odjelu Ministarstva kulture i medija RH. Osim konzervatorske problematike koja se primarno odnosi na očuvanje svojstva kulturnog dobra odnosno svjetskog dobra koju rješava Konzervatorski odjel, znatan dio spornih situacija uzrokuju problemi imovinsko pravne prirode i suvlasnički odnosi, kao i zahvati koji nisu nužno u nadležnosti konzervatora. Rješavanje takvih problema može se rasporediti na druge službe koje su u stalnoj suradnji s konzervatorima. Riječ je o Komunalnom redarstvu, Državnom inspektoratu, Upravnim odjelima Grada Dubrovnika i dr.

Njihovu djelatnost potrebno je podupirati elementima jačanja i unaprjeđenja njihova kapaciteta. Točne potrebe za kapacitetima bit će definirane Strategijom izgradnje kapaciteta, dok je veći fokus potrebno staviti na mogućnosti i kapacitete komunalnih redara.

AKTIVNOST 2: Uskladiti preklapanje institucionalnih mjerodavnosti u nadzoru dobra

Iako mnogo pitanja mogu riješiti lokalni službenici, postoje mnogi aspekti za koje je potrebna daljnja koordinacija između različitih inspekcija. To zahtijeva promjene u nacionalnom okviru i bolju koordinaciju na lokalnoj razini. Također, u tim intervencijama postoji odgovornost javnog sektora. Predložena je aktivnost praćenja intervencija sektorskih kontrolnih tijela i izvještavanje o ishodima, uz traženje daljnjih kazni za neaktivne službe. Prijedlog je osnažiti postojeće institucije delegiranjem osoba u Inspektoratu koje bi bile zadužene za zaštitu kulturnog dobra.

Potrebno je povećati inspekcije Ministarstva kulture i medija RH i drugih nadležnih javnih tijela.

AKTIVNOST 3: Unaprijediti mehanizam za dijalog s građanima

Potreba za uspostavljanjem učinkovitog mehanizma za dijalog s građanima, *Dubrovnik Eye*, trenutno nema potrebnu vjerodostojnost i u postojećim okvirima ne smatra se učinkovitim alatom za upravljanje pritužbama građana i stoga bi ga trebalo poboljšati i nadograditi s novim elementima koji će integrirati mehanizam za rješavanje komunalnih problema, a koji je prijeko potreban građanima. Također, potrebno je provoditi aktivnosti na promociji korištenja ovog alata kao sredstva dijaloga između građana i javnih službi.

CILJ 5: UNAPRJEĐENJE RAZINE SVIJESTI UČINKOVITOM EDUKACIJOM O OČUVANJU I ODRŽAVANJU SVJETSKOG DOBRA

AKTIVNOST 1: Pripremiti smjernice i priručnike za očuvanje i održavanje dobra svjetske baštine

Priprema tehničkih smjernica za održavanje i brigu o različitim vrstama dobara je prioritet za pravilno očuvanje baštine. Predlaže se niz malih tematskih publikacija koje se mogu distribuirati vlasnicima kuća i graditeljima, kao i rukovoditeljima različitih organizacija.

Osim lokalnih uredbi, u fokusu plana mora biti aktivan rad na edukaciji različitih dionika. Knjižice imaju zadatak tumačenja relevantnih uredbi i ostalih instrumenata zaštite. Trebaju biti široko distribuirane brošure koje na jednostavan i ilustrativan način objašnjavaju elemente očuvanja baštine. Informacije bi se također trebale odnositi na jednostavne intervencije na privatnim objektima koji nisu predmet Zakona o gradnji. Na taj način priručnici će omogućiti detaljnije informacije i komunikaciju, kako bi se izbjegle neodgovarajuće intervencije unutar dobra svjetske baštine.

U cilju podizanja svijesti građana i poboljšanja stanja u prostoru svjetskog dobra i pojedinačnih građevinama predlaže se izrada i objava stručno-tehničkih naputaka i priručnika namijenjenih vlasnicima i upraviteljima zgrada te nadležnim komunalnim službama, koji se odnose na održavanje i poduzimanje malih zahvata na zgradama koji ne zahtijevaju postupke pri mjerodavnim tijelima, prema Zakonu o gradnji. Jedna od tema ovih priručnika svakako bi trebala biti ušteda energije u povijesnim zgradama unutar svjetskog dobra te tradicionalni načini gradnje i uporabe tradicionalnih materijala prilikom obnove objekata. Ovi jednostavni i ilustrativni naputci, izrađeni na temelju konzervatorskih uvjeta i smjernica omogućili bi bolju informiranost i olakšali komunikaciju svih dionika, te smanjili broj neprimjerenih zahvata unutar svjetskog dobra.

AKTIVNOST 2: Poticanje znanstveno-istraživačke djelatnosti

Uvođenje sustava potpore studijama i projektima s ciljem očuvanja povijesnoga urbanog identiteta. To obuhvaća dokumentiranje, istraživanje, analizu i interpretaciju materijalnih i nematerijalnih sastavnica svjetskog dobra. Ovakav pristup daje doprinos razumijevanju integriteta i autentičnosti povijesnoga urbanog krajolika te donošenju održivih razvojnih odluka grada.

AKTIVNOST 3: Potaknuti pripremu i održavanje različitih obrazovnih programa

U razradi Strategije izgradnje kapaciteta potrebno je detaljno utvrditi potrebe za različitim tipom edukacija (odgojni i obrazovni programu u predškolskom i osnovnoškolskom sustavu, sveučilišni programi, cjeloživotno obrazovanje, specijalistički tečajevi, programi podizanja svijesti stanovnika i ostalih korisnika). U skladu s potrebama unutar ove aktivnosti potrebno je osigurati izgradnju svijesti o važnosti povijesnoga urbanog krajolika, ali i specifične stručne aktivnosti usmjerene na različite sektore koji sudjeluju u procesu obnove i zaštite.

CILJ 6: OSIGURATI OČUVANJE I ODGOVARAJUĆU VALORIZACIJU OKOLIŠA

AKTIVNOST 1: Očuvati i unaprijediti gradsko zelenilo i prirodno okruženje

Osiguravanje očuvanja i unapređenja zelenih površina i ostalih prirodnih elemenata krajobraza bitno je za okolišne i vizualne karakteristike urbanog prostora. Temelj za njihovo očuvanje je izrada *zelenog katastra grada*, kao alata za upravljanje javnim zelenim površinama, te razvoj krajobrazne osnove kao podloge za prostorno-plansku dokumentaciju. Krajobrazna studija Grada Dubrovnika koja je u procesu izrade dat će detaljan uvid u krajobrazne tipove i područja, postojeće stanje i očekivane razvojne pritiske. Obuhvatit će procjenu krajobraznih kvaliteta te dati smjernice za zaštitu, održivo planiranje i upravljanje krajobrazima Grada Dubrovnika. Dat će i osvrt na zelenu infrastrukturu i mogućnost njezinih razvojnih koncepata. Rezultati krajobrazne studije će se implementirati u prostorno-plansku dokumentaciju, sektorske dokumente i razvojne strategije te će poslužiti kao jedno od polazišta za održivi razvoj Grada. Razvoj planiranja mora uključivati zaštitu različitih elemenata - od velikih pejzažnih zona poput Srđa, do pojedinačnog zelenila u izgrađenoj urbanoj strukturi grada.

Katastar zelenila za urbano područja treba sadržavati inventar javnih zelenih površina i pripadajućeg zelenila, parkova, park šuma, drvoreda i privatnih vrtova unutar zidina grada i u okolici, posebice vrtova i perivoja samostana, ljetnikovaca i izvangradskih kuća te vrtova i ozelenjenih terase unutar zidina (formiranih nakon potresa 1667.).

Potrebno je zabraniti novu gradnju na padinama Srđa te sačuvati prirodu i zelena područja sprječavanjem preoblikovanja i ugrožavanja prirodnog krajolika. Posebice valja istaknuti očuvanje zelenila u dijelovima kontaktne zone Pile i Kono, karakterističnima po povijesnim vrtovima.

Važno je u okviru obje aktivnosti ovog cilja utvrditi činjenicu kako Europska unija kroz višegodišnje financijsko razdoblje 2021.-2027. i Europski zeleni plan otvara velike mogućnosti financiranja projekata razvoja zelene infrastrukture, urbanog zelenila i drugih aktivnosti koje su vezane uz smanjenje negativnih utjecaja na okoliš i poboljšanja stanja okoliša.

AKTIVNOST 2: Osigurati održivi razvoj i očuvanje Lokruma

Otok Lokrum zaštićen je kao posebni rezervat šumske vegetacije na nacionalnoj razini Zakonom o zaštiti prirode i njime upravlja Javna ustanova Rezervat Lokrum. Javna ustanova Rezervat Lokrum izradila je nacrt Plana upravljanja posebnim rezervatom otoka Lokrum (obvezan je za svako zaštićeno područje kojim upravlja javna ustanova). Otok Lokrum također je dio dobra svjetske baštine i predstavlja svjetsko dobro zajedno s povijesnom jezgrom.

Potrebna je izrada Urbanističkog plana uređenja - s razinom DPU-a za svjetsko dobro u cjelini. Kao podlogu za UPU treba izraditi konzervatorsko-krajobraznu studiju za cijelo svjetsko dobro.

S obzirom da je najveća prijetnja prirodnoj i kulturnoj baštini Lokruma nekontroliran prekomjeran broj posjetitelja, nužno je u okviru izrade nosivog kapaciteta Grada Dubrovnika hitno izraditi studiju nosivog kapaciteta cijelog svjetskog dobra. Nužno je definirati primjeren sadržaj samostanskog kompleksa.

AKTIVNOST 3: Razvoj projekta sufinanciranja istraživanja, očuvanja i obnove povijesnih vrtova

Povijesni vrtovi Grada Dubrovnika od posebnog su kulturnog, krajobraznog, arhitektonskog i ambijentalnog značaja za Grad Dubrovnik. Razvojem projekta sufinanciranja istraživanja, očuvanja i obnove povijesnih vrtova osigurala bi se njihova adekvatna zaštita i primjerena valorizacija.

MAACRI

IV.1.3. Održivi razvoj

Održivi razvoj je horizontalna tema strateškog okvira Plana upravljanja. Kod održivog razvoja prioritet je usmjeren na zaštitu prirode i okoliša te poboljšanje društvenog aspekta života u gradu, dok se gospodarski aspekt promatra u kontekstu *Upravljanja turizmom*. Razvoj gospodarstva odnosi se na ispitivanje mogućnosti svih gospodarskih potencijala temeljenih na bogatoj kulturnoj i prirodnoj baštini. Turizam kao tek jedan od ovih potencijala najzastupljenija je gospodarska djelatnost koja proizlazi iz statusa Dubrovnika kao svjetske turističke destinacije. U sadašnjem obliku, međutim, počeo je pokazivati negativne učinke na stanje svjetskog dobra i njegova okružja kao i na kvalitetu života lokalne zajednice. Potrebno je usmjeriti ovu djelatnost prema principima održivosti te simultano razvijati druge oblike održivog gospodarstva. Uostalom, usmjerenost samo na turizam je rizična u atmosferi globalnih prijetnji. Primjerice pandemijom COVID-19 dokazano je kako je ovisnost isključivo o turizmu u suprotnosti s održivim razvojem koji u planiranju kao polazište pretpostavlja sve globalne prijetnje.

Revitalizacija života u gradu i jačanje lokalne zajednice primarni su uvjeti koje treba ispuniti kako bi se sačuvao kulturni i društveni identitet ovog područja. Iako područje svjetskog dobra i njegovo okruženje čine vrlo važan gospodarski resurs, nužno je spriječiti negativan utjecaj turizma na živote stanovnika jer bi to moglo ugroziti zaštićenu kulturnu baštinu i način života građana Dubrovnika. Stoga zaštita baštine mora uključivati podizanje svijesti o gradu kao mjestu svakodnevnog života. Očuvanje živog grada podrazumijeva zaštitu prostora i kvalitete života lokalne zajednice kao nositelja specifičnoga lokalnog identiteta.

Održivi razvoj podrazumijeva uspostavu ravnoteže između svakodnevnog života i turizma, uključivanje lokalne zajednice u donošenje odluka i jačanje suradnje svih relevantnih dionika u zajedničkom cilju očuvanja kulturnog nasljeđa Dubrovnika. U tom smislu, nužno je kontinuirano surađivati na ograničavanju i odstranjivanju svih negativnih utjecaja na dobra svjetske baštine (kao turističkog odredišta i kao životnog prostora), kao i na prirodni okoliš (otok Lokrum, Srđ, more).

Kontinuirana poboljšanja i razvoj infrastrukturne mreže preduvjet su poboljšanja kvalitete života stanovnika i posjetitelja. Potrebno je pronaći nova rješenja kako bi se poboljšala „mikroklima“ unutar područja dobra svjetske baštine. Primjenom suvremenih tehničko-ekoloških prihvatljivih rješenja pridonijeti će se poboljšanju kvalitete života, uz očuvanje vrijednosti svjetskog dobra.

CILJ 7: DUBROVNIK KAO ŽIVI GRAD

Proces depopulacije područja svjetskog dobra najozbiljnija je prijetnja njegovoj održivosti. Utvrđen je nesrazmjerni odnos nastanjenih stanovnika s prijavljenim brojem što ukazuje na nužnost uspostave načina utvrđivanja broja stalnih stanovnika. Kako bi se ovaj problem riješio nužno je provesti mjere revitalizacije na svim razinama uprave. Dugoročnim sustavom upravljanja, grad u zidinama treba očuvati svoju aktivnu multi-funkcionalnu namjenu gradskog središta. Uz stanovanje potrebno je očuvati i dopunjavati postojeće administrativne, kulturne, edukativne, rekreativne i komercijalne sadržaje da bi se osigurala vitalnost povijesne jezgre.

Iako je Grad Dubrovnik uveo mjere demografske revitalizacije, trendovi su i dalje negativni i iskazuju se izrazitom depopulacijom povijesne jezgre. Stoga je nužno uspostaviti dodatne mjere revitalizacije i urbane regeneracije kroz kontinuiranu prilagodbu financijskih i ostalih mjera

(podizujući kvalitetu života) kako bi se zadržalo postojeće i privuklo nove stanovnike. Koristeći pravo prvokupa koje bi imalo za cilj demografsku revitalizaciju povijesne jezgre, potrebno je povećati broj stambenih jedinica koje su u vlasništvu Grada, uvesti financijske poticaje za vlasnike stanova unutar dobara svjetske baštine koji iznajmljuju stanove mladim ljudima u skladu s propisima etičkog iznajmljivanja, uvesti mogućnost subvencioniranih kredita za obnovu objekata unutar zaštićenog područja (u svrhe stalnog stanovanja), itd. Područje kontinuirano bilježi povećanje iseljavanja. Demografska struktura ukazuje kako su stanovnici sa stalnim prebivalištem trećinom starija populacija jednako kao što veći broj stanovnika u prostoru zaštićene cjeline imaju status zaštićenih najmprimaca.

Potreban je nastavak provedbe internog popisa stanovnika 2021. i 2025. kako bi se podatci kontinuirano prikupljali te kako bi se mogli dugoročno uspoređivati s ciljem dugoročnog praćenja tendencija kretanja broja stanovnika na području dobara svjetske baštine.

Sve aktivnosti koje su utvrđene ovim ciljem trebaju doprinijeti zaustavljanju i sprječavanju procesa gentrifikacije.

AKTIVNOST 1: Osnovati fond socijalnog stanovanja i model zadružnog stanovanja na području pod zaštitom

Kod prodaje nekretnine koja je dio kulturne baštine, prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, ona se mora prvo ponuditi gradu, županiji i državi. To je zakonska obveza prava prvokupa. Brojni dionici navode kako zbog demografskog starenja i pada broja stanovnika postoji problem stambenih prostora koji propadaju i ostaju zapušteni. Postoje dugogodišnje inicijative za osnivanje fonda za kupnju stambenih jedinica u povijesnoj jezgri. Cilj takvog fonda bio bi osigurati dodjelu sredstava za kupnju nekretnina, renovaciju i poboljšanje stambenih uvjeta ili prenamjenu za opće društveno korisne svrhe. Napuštene i zapuštene stambene jedinice predstavljaju prijetnju sigurnosti građana i prostora, a imaju izvrstan potencijal za prenamjenu. Različiti kooperativni modeli stambenog zbrinjavanja razmotreni su partnerskim akcijskim planovima Urbane Agende za Europsku uniju (UAEU) o pravu na stambeno zbrinjavanje. Sveobuhvatan i financijski održiv model treba se razviti da bi se privuklo raznoliko stanovništvo sa stalnim prebivalištem.

AKTIVNOST 2: Praćenje socioekonomske i vitalne statistike na području dobara svjetske baštine

Popis stanovništva pokazao je da su mnogi građani registrirani kao stanari sa stalnim prebivalištem na području pod zaštitom radi stjecanja određene kategorije iznajmljivača stanova. Državni model oporezivanja omogućuje tim stanovnicima niske poreze na prihod od kratkoročnog iznajmljivanja, što otvara prostor za zloupotrebu u Dubrovniku, ali i drugim gradovima. S gledišta upravljanja to je prepreka za utvrđivanje stvarnog broja stanovnika i planiranje odgovarajućih mjera. Osim toga, za potrebe upravljanja prostorom nedostaju ažurni socioekonomski i vitalni (demografski) podatci o lokalnom stanovništvu unutar dobara svjetske baštine. Takvi podatci mogli bi se koristiti za potrebe definiranja mjera demografske revitalizacije, prilagodbu aktivnosti definiranih Planom upravljanja te provođenje koordiniranih mjera unaprjeđenja socioekonomskog stanja stanovništva. Ova aktivnost provodit će kontinuiranu vitalnu statistiku kako bi se riješio problem nedostatka ažurnih i preciznih podataka.

AKTIVNOST 3: Utvrditi gornje granice za dohodovnu procjenu kako bi se poboljšali stambeni uvjeti – socijalno stambeno zbrinjavanje – zaštićeni najmoprimci

Fond stambenih prostora unutar povijesne jezgre obuhvaća raspon stanova od luksuznih do onih u vrlo lošem stanju. Iako bi zbog visokih troškova restauracije i održavanja kulturnog nasljeđa svi stanovnici trebali dobiti financijsku pomoć, trebalo bi provesti dohodovnu procjenu kako bi se odredili prioriteta u tom procesu. Takav nesrazmjer u stambenoj ponudi ima negativan učinak na demografsku situaciju i društvenu održivost. Pozornost također treba usmjeriti na problem zaštićenih najmoprimaca. Kako bi se riješio taj društveni problem unutar povijesne jezgre, nužno je naći te primijeniti prikladan model koji će uskladiti potrebe svih dionika.

AKTIVNOST 4: Rekonstrukcija stambenog fonda i unaprjeđenje stambenih uvjeta radi postizanja otpornosti na rizik od potresa

Potrebno je usvojiti hitne mjere kako bi se poboljšali stambeni uvjeti starog i nesigurnog smještajnog prostora stanovnika. Karta seizmičkog mikrozoniranja izrađena je 1980-ih prema različitim ulaznim podacima koji uključuju utvrđivanje razine oštećenosti i geomehaničko istraživanje. Područje dobra svjetske baštine je sukladno tome stavljeno u zone 8-10 po Mercallijevoj ljestvici. Dubrovnik je u kategoriji 8, a u dokumentu su identificirane zone u rasponu od 8-10. Najugroženijim se smatra područje Straduna i dijela Prijekog, budući da su zgrade u tom dijelu grada izgrađene na nasipanom terenu. Program sustavne aseizmičke sanacije koji se provodi od potresa 1979. godine potrebno je nastaviti do završetka na čitavom području svjetskog dobra.

Uspostavljena metodologija i tehnička rješenja prilagođavaju se vrsti i obilježjima zgrada, a temelji se na konzervatorskim uvjetima i smjernicama. Ključna sastavnica programa je dokumentacija postojećeg stanja svake zgrade koja uključuje detaljnu arhitektonsku snimku zgrade, snimku građevinskih detalja i kamene plastike te fotodokumentaciju. Osim za potrebe sustavne obnove i aseizmičke sanacije zgrada, izrada ove dokumentacije ujedno predstavlja nužnu preventivnu mjeru za slučaj oštećenja od potresa i drugih prijetnji.

Konstruktivska sanacija zgrade polazi od rehabilitacije nosivosti povijesne konstrukcije uz uvođenje protupotresnih ojačanja kompatibilnih povijesnim materijalima i tehnikama građenja.

U provedbu aktivnosti potrebno je integrirati dosadašnja iskustva (za hidroizolaciju, na zabranu bitumenskih izolacija koje su se pokazale neadekvatnim, (curenje po kamenim pročeljima uslijed visokih temperatura) i preferiranje suvremenih elastičnih, ekološki čistih materijala. Tijekom dugog perioda, uspostavljena je određena metodologija pristupa sanaciji, obnovi, koja se prilagođavala specifičnostima pojedinog kulturnog dobra ili zahvata. Osnovni princip bazira se na izradi detaljne dokumentacije postojećeg stanja, posebno arhitektonske snimke koja mora biti na razini izvedbenog projekta i treba sadržavati snimke građevinskih detalja, dekorativne kamene plastike, kao i fotodokumentaciju. Jedino takav stupanj detaljnosti omogućuje ponovnu rekonstrukciju porušenih građevina ili njihovih dijelova u eventualnom potresu.

Potrebno je usvojiti **hitne mjere** kako bi se poboljšali stambeni uvjeti starog i nesigurnog smještajnog prostora stanovnika.

AKTIVNOST 5: Poboljšati kvalitetu života stalnih stanovnika

Intenzivan razvoj turizma izazvao je negativan učinak na kvalitetu života lokalnog stanovništva, što je osobito vidljivo u povećanoj razini buke, zagađenju zraka te gužvama u pješačkom i cestovnom prometu. Nužno je slijediti UNESCO-ve preporuke i uvesti kontrolu i ograničenja broja posjetitelja i turista na prostoru dobra svjetske baštine u skladu s nosivim kapacitetima. Pri tome je potrebno uvesti mjere kontrole buke, svjetla i ostalih oblika zagađenja na dobrima svjetske baštine kako se ne bi ugrozio dnevni ritam stanovnika. Vodeći se svim navedenim, nužno je postrožiti kontrolu nad primjenom komunalnog reda i sankcionirati prekršitelje na dobrima svjetske baštine.

Smanjena kvaliteta života osobito je zamjetna kod starijih stanovnika, onih koji trebaju sigurniju okolinu i životni prostor i vrlo često organiziranu pomoć u obavljanju kućanskih poslova. Zbog toga je nužno usredotočiti se na jačanje solidarnosti i razvoj lokalne mreže pomoći, skrbi i povjerenja (očuvanje susjedskih, integrativnih i drugih oblika solidarnosti, razvijanje konkretnih mjera prilagođenih njihovim potrebama u dogovoru s lokalnim stanovništvom). Uz odgovarajuću pomoć, stanovnici jezgre trebaju prikladan prostor za druženje, sport i rekreaciju. To je posebno važno za djecu vrtićke dobi i osnovnoškolce. S obzirom na to da u povijesnoj jezgri trećinu čini starije stanovništvo, nužno je povećati dostupnost javnim objektima i uslugama svim starijim osobama i osobama s invaliditetom, s posebnim naglaskom na poboljšanje zdravstvenih usluga.

Izradit će se nove mjere demografske revitalizacije za područje dobra svjetske baštine. Dionici će o njima raspravljati tijekom aktivnosti Dijaloga svjetske baštine predviđenih u Cilju 1, a isti će razmatrati tijela navedena za upravljanje.

AKTIVNOST 6: Osigurati stanovnicima dostupnost usluga i opskrbe

U povijesnoj jezgri stanovništvo je trećinom starije životne dobi, s ograničenom mobilnosti kod obavljanja dnevnih aktivnosti. Potrebno je osigurati kvalitetnu dostupnost nedostatnih usluga te osigurati dostupnost hrane starijem stanovništvu. Moguće je u ovu aktivnost uključiti lokalne udruge koje bi pomogle u provedbi projekata i programa pomoći starijim osobama.

Urbanističkim planom treba osigurati mrežu lokacija trgovina za dnevno snabdijevanje stanovništva te neophodne usluge i servise, a zbog otežane dopreme robe, uz poticaje Grada i uz povoljne najamnine prostora.

Potrebno je pokrenuti javna, privatna i društvena partnerstva i programe kako bi se održale željene djelatnosti poput trgovina mješovitom robom i tradicionalnih zanata. Nužno je također dati poticaje za obrte koji se tiču obnove zgrada prema konzervatorskim kriterijima (drvenarija - persijane, limarija i kovano željezo, kamen, itd.).

AKTIVNOST 7: Ugraditi mjerače buke i razviti učinkovit sustav kontrole

Problem buke u povijesnoj jezgri predstavlja značajan problem. Trenutno su stanovnici u "institucijskom vakuumu". Ugradnja trajnih uređaja, kontinuirano i automatsko mjerenje buke, zajedno s aplikacijom za pametne mobitele (koja treba biti podatkovno povezana s *Dubrovnik Eye* u *real-time* okvirima) i njihova primjena, te odgovarajući odaziv i educiranost komunalnih redara doprinijeli bi značajno kvaliteti života unutar područja dobra svjetske baštine. Ova aktivnost bi bila dio uredbi nove generacije.

AKTIVNOST 8: Ograničenje iznajmljivanja

S obzirom na to kako je trend povećanja broja apartmanskih jedinica u izravnoj korelaciji s trendom opadanja stanovnika, izradit će se pravne mjere/odluke kojima bi se ograničilo kratkotrajno iznajmljivanje po uzoru na neke druge europske gradove (npr. Barcelona, Brugge, itd.) radi očuvanja atributa OUV-a. Kako bi se izbjegle poteškoće u provedbi ograničenja, mjere je potrebno izraditi zajedno s Planom nosivog kapaciteta.

CILJ 8: OČUVATI JAVNO DOBRO, ZAŠTITITI JAVNI INTERES I JAVNI PROSTOR

AKTIVNOST 1: Osigurati zaštitu javnog interesa i trajnu dostupnost javnih prostora

Očuvanje i dostupnost javnog prostora koje je javno dobro svih građana i posjetitelja dobra svjetske baštine i njegova okruženja od iznimnog je značaja. Nužno je osigurati propusnost, sigurnost i dostupnost javnog prostora za život, šetnju, druženje, plivanje i ostale aktivnosti unutar dobra svjetske baštine. Briga o posebnoj i autentičnoj atmosferi, ulicama i trgovima treba biti podignuta na višu razinu, a prostor treba sačuvati od pretjerane komercijalizacije. Kako bi se odredili prioriteti očuvanja javnog prostora, nužno je kontinuirano provoditi istraživanja o percepcijama i potrebama lokalne zajednice o kvaliteti života, baštini i zaštiti javnog dobra Grada Dubrovnika, te rezultate primjenjivati u prostorno planske dokumente i novu generaciju Odluka.

AKTIVNOST 2: Ograničiti komercijalizaciju i privatizaciju javnog prostora

Javni prostor treba očuvati i zaštititi od pretjerane komercijalizacije. Dionici su istaknuli mogućnost ograničavanja najma odnosno koncesije na javno dobro na kraće razdoblje, uz transparentni postupak i javnu participaciju, te vidljivu dobrobit za lokalnu zajednicu od zaprimljenih naknada od najma odnosno koncesije. Transparentnost postupka treba integrirati u izračun javnih prostora koji se mogu iznajmiti, a privatizacija javnog prostora treba biti strogo ograničena što će se osigurati podlogom koja će biti integrirana u UPU s detaljnošću DPU-a. Vodeći se navedenim, potrebno je zabraniti novu gradnju na padinama Srđa u kontaktnoj zoni te sačuvati prirodu i zelena područja sprečavanjem preoblikovanja i ugrožavanja prirodnog krajolika.

Koliko se površina može dati u najam i uz koje uvjete te vidljivu dobrobit mora biti definirano/ograničeno potrebama idealnog broja stanovnika koliko bi ih u gradu trebalo živjeti jer prevelika zauzetost javnih površina i sadržaji koji nisu namijenjeni životu je jedan od uzroka depopulacije. Živi grad treba javne prostore i slobodne trgove. Propisat će se mjere tko ima pravo i na koji način dobivati javnu površinu, a da to ne degradira attribute živoga grada.

AKTIVNOST 3: Modernizirati i povećati učinkovitost upravljanja otpadom i smanjiti stvaranje otpada

Povećanjem turističkih i ugostiteljskih djelatnosti također se povećava i količina nastalog otpada. Postojeći sustav ne uključuje učinkovitiji model razdvajanja otpada pa je nužno poboljšati cijelu mrežu odvojenog sakupljanja otpada na području dobra svjetske baštine i u kontaktnom području, uz aktivnu participaciju dionika i u skladu s potrebama lokalnog

stanovništva. Prostorna ograničenja unutar povijesne jezgre smanjuju mogućnosti i fleksibilnost u skupljanju otpada pa je zato važno poboljšati dostupnost područja za sve vrste vozila za gospodarenje otpadom, jednako kao i za dostavu i hitne intervencije.

AKTIVNOST 4: Obnoviti i unaprijediti infrastrukturnu mrežu na području pod zaštitom

Postojeći sustav odvodnje temelji se na povijesnom mješovitom kanalizacijskom sustavu starog Dubrovnika kojemu su potrebna značajna poboljšanja i kontinuiran rad na obnovi i modernizaciji infrastrukture. Dionici su ukazali na potrebu za poboljšanjem i modernizacijom infrastrukture otpadnih voda i infrastrukture odvodnje površinskih oborinskih voda. Potrebno je planirati radove na sanaciji kanalizacijske mreže Grada prema uputama konzervatora, odnosno cjelovitoj, interdisciplinarnoj konzervatorskoj podlozi. Potrebna je provedba edukacije dionika i uspostava kontrole načina korištenja sustava. Uz odvodnju, treba obratiti pozornost na modernizaciju i poboljšanje infrastrukture vodoopskrbe kako bi se riješio problem vodoopskrbe u ljetnim mjesecima te problem odvajanja oborinskih i otpadnih voda.

Potrebno je unaprijediti opskrbu električnom energijom. Postojeću telekomunikacijsku mrežu potrebno je uzemljiti. Sustave radijske i televizijske mreže treba modernizirati.

Fokus u raspravama dionika posljednjih godina je problem prevelikog broja vanjskih jedinica klimatizacijskih uređaja na uličnim fasadama. Ovaj problem je zamijetila i monitoring misija UNESCO-a te tražila intervenciju. Tendencija je uklanjanje vanjskih jedinica klimatizacijskih uređaja s uličnih fasada. Dugoročno rješenje je odabir alternativnih rješenja na pojedinim zgradama i/ili mjestima kao i financiranje takvih sustava, što je potrebno regulirati Odlukama nove generacije.

CILJ 9: OSIGURATI ZAŠTITU VISOKIH EKOLOŠKIH STANDARDA

AKTIVNOST 1: Nastaviti proaktivnu provedbu aktivnosti Programa zaštite okoliša Grada Dubrovnika

Grad Dubrovnik je pripremio Program zaštite okoliša Grada Dubrovnika za razdoblje od 2018. do 2021. godine. Program se sastoji od 8 prioriteta i povezanih ciljeva koji su važni za Plan upravljanja. Posebna pozornost treba biti usmjerena na provedbu aktivnosti unutar mjera: 1-1, 1-2, 1-4, 2-7, 2-8, 6-3, 7-4, 1-5, 1-9, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-5 to 3-9, 3-12, 4-2, 4-3, 5-1, 5-2, 5-3, 5-6, 5-12. Te mjere se trebaju proaktivno primjenjivati kako bi se osigurala visoka kvaliteta okoliša na području Grada Dubrovnika, uključujući dobra svjetske baštine te područje kontaktne zone i okruženja. Sve mjere usmjerene su na učinkovitu zaštitu prirode i poboljšanje okoliša (za Plan upravljanja od posebne su važnosti očuvanje obronaka Srđa, Lokruma, podmorja i akvatorija Gradske luke i akvatorija između otoka Lokruma i kopna, područja parkova u Gružu, itd.). Program zaštite okoliša ima provedbeno razdoblje do 2021. godine, nakon čega je potrebno nastaviti provedbu označenih aktivnosti ili uskladiti provedbu s novim Programom zaštite okoliša koji će biti izrađen.

AKTIVNOST 2: Praćenje utjecaja na zdravlje i baštinu

Cestovni i pomorski promet, te povećan pješački promet i promet uvjetovan opskrbom, pridonose narušavanju zdravlja lokalnog stanovništva te mogu utjecati na smanjenje kvaliteta stanja baštine. Dodatan monitoring emisija (zrak, buka, svjetlost) i utjecaja (javno zdravlje, stanje baštine) trebao bi se provoditi pod nadzorom nadležnih tijela i stručnjaka. Kontrolu i praćenje utjecaja na zdravlje trebaju provoditi neovisne, za to licencirane ustanove i tvrtke. Potrebno je unaprijediti infrastrukturu i mjerne uređaje te pratiti vrstu i izvor zagađenja.

Važno je u okviru obje aktivnosti ovog cilja utvrditi činjenicu kako Europska unija kroz višegodišnje financijsko razdoblje 2021.-2027. i Europski zeleni plan otvara velike mogućnosti financiranja projekata razvoja zelene infrastrukture, urbanog zelenila i drugih aktivnosti koje su vezane uz smanjenje negativnih utjecaja na okoliš i poboljšanja stanja okoliša.

MAACRIT

IV.1.4. Upravljanje turizmom

Problemi: Dubrovnik je jedno od najposjećenijih mjesta kulturne baštine na Jadranu koje ima zasluženost stečenu tržišnu prepoznatljivost i infrastrukturu za upravljanje turizmom te dostupnost smještaja. U 2019. godini posjetilo ga je 1,3 milijuna posjetitelja od kojih je većina noćila u Dubrovniku.

Izazovi: Turizam Grada Dubrovnika suočava se s kompleksnim izazovima. Sezonalnost rastućeg turizma preopterećuje najpoznatije lokacije u vrhuncu sezone, što dovodi u opasnost cijelu baštinu. Grad Dubrovnik je gospodarski i ekonomski u visokoj mjeri ovisan o turizmu. Istodobno je vidljivo da postoji nedostatak sustavnog upravljanja turizmom kao i nedostatak kontinuiranog praćenja pozitivnih i negativnih utjecaja na baštinu i život zajednice.

Posljedično, potrebno je raditi na informiranom upravljanju turizmom koje se temelji na diversifikaciji i poboljšanju kvalitete, smanjenju pritiska na najposjećenija mjesta, i nudi alternativnih i dodatnih oblika aktivnosti koji bi stvorili dodatnu gospodarsku, ekološku i baštinsku vrijednost za cijelu zajednicu. Potrebno je dugoročno planiranje temeljeno na balansiranoj i optimalnoj upotrebi društvenih, kulturnih i prirodnih resursa, uključenju i participaciji zajednice te poštovanju lokalnih običaja i načina života.

Problemi upravljanja turizmom ključni su za održivo upravljanje baštinom, a u pretpandemijskoj situaciji ti problem bili su najveći kod upravljanja područjem pod zaštitom. Stoga je prva aktivnost provedbe Plana upravljanja razvoj "Plana nosivog kapaciteta".

CILJ 10: RAZVOJ INFORMIRANOG TURIZMA KOJI STVARA DODATNU EKONOMSKU, EKOLOŠKU I BAŠTINSKU VRIJEDNOST ZA LOKALNU ZAJEDNICU S NAGLASKOM NA DIVERSIFIKACIJU I POBOLJŠANJE KVALITETE

Razvoj informiranog turizma mora utjecati u budućnosti na poboljšanje kvalitete života te na povećanje broja stanovnika u cijelom području zaštićene svjetske baštine.

AKTIVNOST 1: Uspostava sustava upravljanja posjetiteljima i izrada plana nosivog kapaciteta za sva područja obuhvata svjetskog dobra

Velik broj posjetitelja, pogotovo u ljetnim mjesecima, negativno utječe na cijelo područje: ugrožena je kulturna baština, smanjena kvaliteta života stanovnika, povećana količina otpada i rizika ljudskih aktivnosti.

Vrlo važna aktivnost Plana upravljanja je razvoj i izrada Plana nosivog kapaciteta Dubrovnika prema smjernicama i kriterijima postavljenima od strane UNESCO-a. Tim planom se želi procijeniti broj posjetitelja koje mjesto može prihvatiti odjednom. Nosivi kapacitet trebao bi se definirati kao varijabla koja ovisi o različitim vremenskim razdobljima. Od presudne je važnosti predložiti način na koji bi se upravljalo turizmom kada se premaši nosivi kapacitet. Sustav će također omogućiti kontinuirano dobivanje povratnih informacija o određivanju, uspostavljanju i provođenju ograničenja na temelju proračuna i analize turističkog kapaciteta (TCC-a definiranog kao varijabla koja ovisi o različitim vremenskim razdobljima). Potrebno je jasno

procijeniti uska grla, ključne stanice, kapacitete infrastrukture i broj posjetitelja koje lokacija može odjednom primiti. Važno je u obzir uzeti i kontaktnu zonu sa svim svojim funkcijama i sadržajima.

Izrada Plana nosivog kapaciteta mora biti usmjerena na zaštitu atributa OUV područja dobra svjetske baštine, a posebice na očuvanje „živog grada“. Iz tog razloga, ova aktivnost je horizontalna i povezuje sve ciljeve definirane Planom upravljanja kako bi se sveobuhvatno sagledali elementi nosivosti kapaciteta prostora u cjelini. Aktivnost je povjerena Zavodu za obnovu Dubrovnika koje treba angažirati neovisno tijelo za stručnu analizu, a u proces moraju biti uključeni stručnjaci i institucije.

Nužna je izrada zasebne studije nosivosti za Lokrum, a koju je potrebno integrirati s Planom nosivog kapaciteta za cijelo područje dobra svjetske baštine.

AKTIVNOST 2: Uspostaviti praćenje održivosti turizma

Cilj aktivnosti je uspostava sustava kontinuiranog prikupljanja, obrade i analize jasno definiranih i konkretnih informacija o pozitivnim i negativnim učincima turizma na okoliš, kulturu, društvo i gospodarstvo po zonama (dobro svjetske baštine, kontaktna zona, okruženje).

Ovaj će sustav biti omogućen za izračunavanje i analizu aspekata i ograničenja turističkog kapaciteta, kako bi se mogli koristiti u upravljanju posjetiteljima.

Ova aktivnost može se podijeliti na tri segmenta: procjenu turističko-ekonomskih učinaka na gospodarstvo Dubrovnika i na lokalnu zajednicu, procjenu pritiska turizma na okoliš i ljudsko zdravlje te procjenu korištenja prostora.

Prvi segment procjene uključuje nadgledanje i mjerenje zadovoljstva, potrošnje i motivacije turista, uzimajući u obzir višestruke učinke turizma, izradu analize troškova i koristi turističke ponude i potražnje, praćenje investicije sredstava dobivenih od turizma, istraživanja lokalnog zadovoljstva, itd. Istraživanja moraju doprinijeti smanjenju ugroze svjetskog dobra, te tomu prilagoditi odabrane indikatore.

Drugi spomenuti segment procjene uključuje pripremu četverogodišnjih izvješća o provedbi Programa zaštite okoliša Grada Dubrovnika¹⁰, ali i godišnjih izvješća o provedbi Plana gospodarenja otpadom.

Treći aspekt uključuje poboljšanje skupljanja podataka na dobrima svjetske baštine, ažuriranje podataka, mapiranje korištenja dobara svjetske baštine po pojedinim objektima, praćenje promjena u vlasničkim strukturama objekata unutar dobra svjetske baštine, uspostavljanje sustava prostorno-vremenske raspodjele posjetitelja i analize podataka u stvarnom vremenu, praćenje zadovoljstva lokalne zajednice turizmom itd.

Ove aktivnosti odrađuju se u suradnji Zavoda za obnovu Dubrovnika i Sveučilišta u Dubrovniku. Posebno je važno naglasiti postojanje velike količine podataka u Zavodu, Sveučilištu, lokalnim i regionalnim agencijama, turističkim zajednicama, nacionalnim institutima i sl. Ova aktivnost se stoga provodi u skladu s nadogradnjom kapaciteta Zavoda i postojećih kapaciteta i resursa Dubrovačkog sveučilišta.

¹⁰ Poseban naglasak potrebno je staviti na mjere: 1-1, 1-2, 1-4, 2-7, 2-8, 6-3, 7-4, 1-5, 1-9, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-5, 3-9, 3-12, 4-2, 4-3, 5-1, 5-2, 5-3, 5-6, 5-12

AKTIVNOST 3: Razvijanje sustava upravljanja posjetiteljima

Temeljem monitoringa održivosti turizma cilj je poboljšati sustav upravljanja i koordinacije posjeta i protoka turista kako bi se izbjegla prostorna i vremenska koncentracija posjetitelja te kako se ne bi narušila kvaliteta života lokalnog stanovništva. Prikladan sustav upravljanja posjetiteljima otklonit će pritisak na najposjećenija mjesta uvođenjem ograničenja i davanjem ponude alternativnih i dodatnih oblika aktivnosti. Plan nosivog kapaciteta prvi je korak, koji se izrađuje paralelno s izgradnjom sustava za uspostavu praćenja i temeljno je usmjerenje sustava upravljanja posjetiteljima, koji predstavlja dugoročni i kontinuirani rad.

Izgradnju sustava provodit će Grad Dubrovnik i Turistička zajednica Grada Dubrovnika, u suradnji s relevantnim dionicima uključenima u provedbu Plana upravljanja.

AKTIVNOST 4: Poboljšati i ojačati porezni sustav ulaganja prihoda ostvarenog od privatnog i javnog turizma u prirodnu i kulturnu baštinu

Tijekom participativnog procesa lokalno stanovništvo izrazilo je potrebu za transparentnim procesom ulaganja prihoda ostvarenog od privatnog i javnog turizma u prirodnu i kulturnu baštinu, s posebnim naglaskom na fond za otkup stanova na području dobra svjetske baštine i očuvanje OUV. Pojedini elementi prirodnog i kulturnog nasljeđa koriste se kao osnovni resurs u razvoju turizma, no postoji nedostatak povrata investicija u zaštitu, očuvanje i obnovu korištenih resursa. Stoga je potrebno razviti plan investiranja u kulturno nasljeđe (određivanjem prioriteta financiranja, utvrđivanjem svih dostupnih lokalnih i županijskih izvora financiranja, transparentnošću javnih nabava, usklađivanjem izvora financiranja s nacionalnim i EU izvorima financiranja, analizom pojedinačnih prihoda ostvarenih od javnih kulturnih resursa i dodjelom tih sredstava u kulturi). Isto tako postoji potencijal da se društvo rastereti lokalnih poreza i davanja i da se daju poticaji za investiranje u područja koja potiču očuvanje baštine, kvalitetu života i zdravlje, itd. (npr. festivalska renta).

Prije početka provedbe aktivnosti, upravljačka tijela moraju utvrditi odnos prema institutu spomeničke rente te dati prijedlog rekonfiguriranja lokalnih poreza u cijelu poticanja zaštite kulturne i prirodne baštine. S obzirom na utjecaj turizma na živi grad kao najvažniji atribut OUV, ulaganja je potrebno integrirati u tom smjeru. Upravljačka komisija će kroz provedbu aktivnosti utvrditi precizne potrebe za ulaganja.

AKTIVNOST 5: Razviti strategiju integriranog upravljanja turizmom

Grad Dubrovnik treba razviti strategiju integriranog upravljanja turizmom koja bi uključivala nadležna tijela, turističke operatere i predstavnike zajednice, kako bi razmotrili razvoj strategije Upravljanja turizmom šireći i diversificirajući turističke ciljeve uz programiranje pristupa najposjećenijim mjestima te definiranje akcijskog plana. Plan se treba integrirati s ostalim gospodarskim sektorima (poljoprivreda, ribarstvo, informatičke usluge i ostale aktivnosti indirektno povezane s turizmom) da bi se ostvarila potrebna sinergija i postigao dugoročni održivi razvoj.

Postoji potreba za usmjeravanje posjetitelja na šire područje Dubrovnika kroz jačanje atraktora. U kontekstu Dubrovnika, mjesto koje se mora posjetiti je dobro svjetske baštine i to njegov centralni dio ili Grad. Već prilikom izrade Plana nosivog kapaciteta nužno je primijeniti određene aktivnosti i poslije ih koordinirati. Moguće alternative uključuju poljoprivredu, povijesne vrtove kraj Dubrovnika, uređenje lučice u Pilama, Pile kao industrijski centar Republike, rekreativne sadržaje i dr. Zbog pritiska kruzera u području Gruža treba uvesti sadržaje poput centra svjetske baštine u Gružu s karakteristikama urbanog centra, obilazak ljetnikovaca i obilazke dobra svjetske baštine s mora bez ulaska u Grad itd. Kako bi se

rasteretilo dobro svjetske baštine potrebno je turistički aktivirati raspoloživu materijalnu i nematerijalnu resursno-atrakcijsku osnovu, ali i fizički raspoloživ razvojni prostor cjelokupnog područja Dubrovačko-neretvanske županije koje se povijesno može dovesti u kontekst Dubrovačke Republike. Samo će, naime, kroz sadržajno i/ili tematsko integriranje vrijednog, a još uvijek relativno slabo komercijaliziranoga kulturnog krajobraza cijelog ovog prostora u kompleksan i višedimenzionalni doživljajni okvir biti moguće dugoročno rasteretiti povijesnu jezgru i uže područje Grada Dubrovnika od sve veće investicijske potražnje, ali i od sve većeg broja istodobnih (stacionarnih i jednodnevnih) posjetitelja.

AKTIVNOST 6: Diversificirati turističku ponudu kako bi se rasteretilo dobro svjetske baštine

Brojni dionici u participativnom procesu istaknuli su problem “monokulture” turističkog sektora unutar dobra svjetske baštine, zbog čega Dubrovnik previše ovisi o turističkom sektoru. Ovo je posebno vidljivo tijekom COVID-19 pandemije. Moguće aktivnosti koje bi pridonijele diversifikaciji turističke ponude su:

- povećanje zadržavanja na mjestima gdje su lokalni obrti i usluge
- inkubator u povijesnoj jezgri (koji bi podržavao preraspodjelu ne samo starih već i suvremenih zanata – poput dizajna, arhitekture, itd.)
- poticanje oživljavanja tradicionalnih zanata
- poticanje razvoja manjih specijaliziranih trgovina s lokalnim proizvodima
- davanje povlaštenih najamnina u gradskim prostorima za tradicionalne zanate i deficitarne djelatnosti i aktivnosti
- davanje potpore aktivnostima koje vodi lokalno stanovništvo
- poticanje društvenih, kulturnih i umjetničkih aktivnosti koje su primarno usmjerene na građane, potom i posjetitelje
- poticanje razvoja kulturne i kreativne industrije, zanata i aktivnosti
- rasterećenje protoka turista razvojem i promoviranjem posebnih oblika turizma izvan glavne turističke sezone
- stalno poboljšavanje kvalitete turističke ponude uz uvažavanje kulture i načina života lokalnog stanovništva
- poticanje društvenih događanja sa sadržajima namijenjenim i lokalnom stanovništvu i posjetiteljima

IV.1.5. Upravljanje prometom

Trenutno stanje prometnog sustava grada Dubrovnika može se okarakterizirati kao prekomjerno opterećeno. Stanje prometa i kretanja područjem dobra svjetske baštine je vrlo loše već nekoliko desetljeća. Konfiguracija terena, pretjerano korištenje automobila i turističkih autobusa, preveliki broj posjetitelja te loše upravljanje dovelo je do prometnih gužvi u svim dijelovima grada. Tijekom turističke sezone promet u Gradu je zakrčen na mnogim mjestima i stanje oko dobra svjetske baštine je kaotično pa je nužno naći održivo rješenje u bliskoj budućnosti.

Cestovni promet ograničen je nedostatkom prostora (blizina granice, uzak državni teritorij), terenskim uvjetima (brdovito i strmo područje) i nedostatnom infrastrukturom što utječe na zagušenje prometa u cijeloj mreži. Prosječno prometno opterećenje premašuje postojeće kapacitete. Problem je posebno izražen tijekom ljeta kad sustav postaje sasvim neodrživ. Osim toga, zabilježen je značajan trend pojačanoga cestovnog prometa vezan uz povećan zračni promet u zračnoj luci Čilipi. Naime poznato je kako je Dubrovnik uglavnom zračna turistička destinacija, pa je zračna luka osnovni punkt dolaska turista. Međutim, zračna luka je udaljena od Dubrovnika 20 km, a glavna prometnica koja ga spaja sa zračnom lukom je Jadranska turistička cesta koja prolazi iznad Grada i Lokruma, lokaliteta svjetske baštine..

Stoga je potrebno Grad i Lokrum promatrati u svjetlu njegovoga povijesnog urbanog krajolika, kontaktne zone i okruženja, te unutar tog perimetra iznaći najpovoljnije rješenje po svjetsku baštinu. Navedeno rješenje treba tražiti unutar izračuna nosivog kapaciteta, i prema njemu modelirati prometna rješenja. Za sve intervencije u kontaktnoj zoni potrebno je posebno paziti na vizualnu komponentu zahvat u odnosu na OUV svjetske baštine.

Na problem prometnog opterećenja nadovezuje se i problem nedovoljnoga parkirnog prostora. Posjetitelji koji pokušavaju parkirati u blizini dobra svjetske baštine pridonose prometnim gužvama i zagušenju. Nedostaje parkirnih mjesta za stanovnike sa stalnim prebivalištem na području dobra svjetske baštine. Zadnjih godina se kao jedno od mogućih rješenja pojavio koncept *Park&Ride*, ali nedostatni prostorni kapaciteti i kvaliteta javnog prijevoza ograničavaju njegovu upotrebu. Javni prijevoz putnika odvija se autobusima na gradskim i prigradskim prometnim linijama, ali kvalitetu i učestalost je potrebno poboljšati.

Unutar povijesne jezgre nalazi se pješačka zona. Glavni problemi su na periferiji dobra svjetske baštine, na području Ploča i Pila, gdje automobili i turistički autobusi dijele prostor s malim teretnim vozilima – gradskom logistikom u isporuci i uklanjanju robe i materijala za potrebe stanovnika tog područja. Takva opterećenja na lokaciji Pila stvaraju gužve ispred ulaza u jezgru, a cijeli sustav karakterizira nedostatak prostora za poboljšanje pješačkog prometa (uske ulice). Biciklistički promet unutar jezgre nije dozvoljen, a mogućnosti njegovog razvoja u kontaktnoj (*Buffer*) zoni su ograničene zbog nedostatka prostora, nepovoljne konfiguracije terena i nesigurnosti zbog prometnog preopterećenja.

Luka Dubrovnik u Gružu udaljena je oko 3,5 km od dobra svjetske baštine. U prosjeku bilježi 735.000 putnika godišnje. Problem je nedostatak prometne infrastrukture između luke i grada što uzrokuje zagušenje prometa. Uz prekomjeran broj posjetitelja s kruzera u Gruškoj luci, javljaju se značajna prometna zagušenja. Broj posjetitelja potrebno je svesti na održive okvire.

Zračni promet bilježi kontinuirani rast broja putnika. Zračna luka Dubrovnik je treća zračna luka u Republici Hrvatskoj prema kriterijima odlazaka putnika godišnje, dok po broju putnika u srpnju i kolovozu prednjači zajedno s destinacijom. Problem je nedostatak prometne infrastrukture prema/od zračne luke i prometne gužve oko zgrade zračne luke.

Kod analize dokumentacije o prostornom uređenju definirane su potrebe i mogućnosti razvoja prometnog sustava na području Grada Dubrovnika, u skladu s potrebama dobra svjetske baštine:

- prometnu mrežu potrebno je reorganizirati s obzirom na budući utjecaj povećanja broja vozila nakon izgradnje Pelješkog mosta, potrebu za boljom povezanošću sa zračnom lukom Čilipi te ispitivanje prihvatnog kapaciteta "Jadranske turističke ceste" koja prolazi južnom padinom Srđa iznad lokaliteta svjetske baštine i graničnih prijelaza
- utjecati na smanjenje intenziteta unutargradskog prometa i razvoj alternativnih transportnih sredstava (*Park&Ride*, itd.)
- razviti elemente intermodalnog prometnog sustava kao modela za integrirano rješenje prometnih problema
- podržati pješački promet, olakšati i omogućiti kretanje ljudima s posebnim potrebama, povezati šetnice i pješačke rute u mrežu koja povezuje sve dijelove grada
- potaknuti izgradnju parkirališta za stanare izgradnjom manjih grupnih garaža
- orijentacija na manja vozila javnog prometa na električni pogon u određenim dijelovima kontaktne zone, kao i smanjenje i kontrola dozvoljene brzine.

Slika 5. Prometni terminal na Pilama za vrijeme dolaska posjetitelja s kruzera

Upravljanje prometnim sustavom zahtijeva organizaciju održivog prometnog sustava i povećanje protoka prometa. Razvojna strategija mora ciljati na poboljšanje i promicanje javnog prijevoza, smanjivanje cestovnog prometa i poticanje inovativnih rješenja. Ideja je smanjiti udio prometa osobnim automobilima i kontinuirano razvijati učinkovit sustav javnog prijevoza koji će biti ekološki prihvatljiv i vremenski učinkovit. Rezultat provedbe cilja bit će povećanje

dostupnosti dobra svjetske baštine i smanjenje zagušenja u prometnoj mreži koje ima negativan utjecaj na razvoj Grada

CILJ 11: RAZVITI PROMETNI SUSTAV UZ JAČANJE ODRŽIVE MOBILNOSTI

AKTIVNOST 1: Osigurati da promet ne blokira zaštićeno područje

Razviti alternativnu prometnicu koja će dio prometa preusmjeriti na manje opterećena područja. Međunarodna zračna luka Dubrovnik je udaljena 20 km od grada Dubrovnika i uzrokuje preopterećenje tranzitnog prometa u Dubrovniku. Zbog geoloških i prostornih ograničenja, cjelokupan cestovni promet vezan uz zračni promet prolazi kroz Grad Dubrovnik.

Glavnim planom Funkcionalne regije Južna Dalmacija planirana je brza cesta Dubrovnik (Osojnik) – zračna luka Dubrovnik sa spojnim prometnicama na prometnu mrežu Dubrovnika koja će dio tranzitnog prometa preusmjeriti na manje opterećena područja, te na adekvatan način povezati Dubrovnik sa zračnom lukom i prometnom mrežom Županije i ostalog dijela Hrvatske.

Razviti integrirano upravljanje opskrbom. Povijesna jezgra grada je prometno ograničena pa sustav dostave i opskrbe nailazi na česte probleme. Dionici su naglasili potrebu i potencijal za razvoj logističkog centra blizu područja svjetske baštine s ciljem razvoja integriranog upravljanja teretnim prometom. Takvo rješenje bolje bi organiziralo sustav dostave u povijesnom središtu grada.

AKTIVNOST 2: Izraditi plan održive urbane mobilnosti

Glavni je pitanje iznijeti sveobuhvatan plan održive urbane mobilnosti zaštićenim područjem. Iako se trenutni dubrovački masterplan prometa bavi ovim pitanjima, nedostaju mu aspekti Plana održive urbane mobilnosti (*engl. SUMP*) u postupku izrade, razina detalja i prioritizacija održivih načina prijevoza. Stoga je njegov okvir koji se odnosi na zaštitu izvanredne univerzalne vrijednosti područja ograničen. Zato je potrebno razviti Plan održive urbane mobilnosti.

Ciljevi takvog planiranja mobilnosti su dostupnost održivim načinom prijevoza, povećanjem sigurnosti prometa, smanjenjem emisija stakleničkih plinova i potrošnje fosilnih goriva, povećanjem atraktivnosti urbanih prostora, povećanjem kvalitete života, zdravijeg okruženja i smanjenjem štetnog utjecaja na zdravlje građana. Prema mjerenjima, prometni sustav Grada Dubrovnika jedan je od najprometnijih sustava u Europi i postoji iznimna potreba za definiranjem Plana održive urbane mobilnosti koji bi slijedio ciljeve Plana upravljanja.

Urediti podzemno parkiralište na odgovarajućem prostoru. Nedostatak parkirnog prostora umanjuje mogućnosti mobilnosti lokalnog stanovništva u povijesnoj jezgri, ali i kontaktnoj zoni. Izgradnja podzemne garaže smanjila bi problem prometnog opterećenja i stvorila preduvjete za razvoj alternativnih oblika prometa (*Park & Ride*, pomorski javni prijevoz itd.). Osim toga, izgradnjom podzemnih garaža mogli bi se integrirati logistički i pretovarni sustavi za zaštićeno područje svjetske baštine.

AKTIVNOST 3: Potaknuti razvoj integriranog prijevoza putnika

Prometni sustav Grada Dubrovnika pod velikim je opterećenjem cestovnog prometa. Javni prijevoz u postojećem okviru opterećenog prometa smanjio je fleksibilnost pa je potrebna njegova modernizacija i popularizacija. S ciljem razvoja integriranog sustava prijevoza putnika, postoji potreba za usklađivanjem redova vožnje različitih grana javnog prijevoza (autobusni, pomorski promet ...). Postoje inicijative za razvoj metroa, što je potrebno razmotriti.

Uvođenje obalnoga linijskog prijevoza pojavljuje se kao potencijalno korisna alternativa postojećem sustavu javnog prijevoza. Zbog trenda povećanja broja dolazaka turista avionom, od strateške je važnosti poboljšati dostupnost zračne luke u Čilipima ostalim dijelovima Grada. Za ukupnu modernizaciju integriranog putničkog prijevoza veliki potencijal leži u uvođenju moderne naplate cestarine i integraciji "pametnih" prometnih rješenja. S ciljem rasterećenja prometnog sustava, važan se naglasak stavlja na razvoj rješenja za parkiranje lokalnog stanovništva (izgradnja garaža) s mogućnošću integracije sustava *Park & Ride* (uz mogućnost integriranja električnih bicikala i drugih alternativnih oblika individualnog prometa).

Uključiti morski obalni prijevoz u sustav prijevoza putnika. Obalni pomorski promet nije odgovarajuće vrednovan u sustavu javnog prijevoza, a predstavlja odgovarajuću alternativu za rasterećenje postojećeg sustava. S Lučkom upravom Dubrovnik potrebno je razviti nove gradske prometne linije koje će povezivati dijelove grada, ali i one prigradske (koje povezuju Grad s okolicom). Ova aktivnost bi trebala biti obuhvaćena razvojem Plana održive urbane mobilnosti.

AKTIVNOST 4: Osigurati razvoj održive mobilnosti u kontaktnoj zoni

Biciklistički i pješački promet odgovarajuća je mogućnost razvoja održive mobilnosti u gradskom prometu, a postojeća infrastruktura nedostatna je za njezinu veću upotrebu. Najveći problem je nedostatak prostora i nepovoljna konfiguracija terena te gusto urbanizirano područje kontaktne zone. Potrebno je preispitati mogućnosti uređenja biciklističke infrastrukture i pješačkih staza/zona kroz cjelovito planiranje javne i zelene gradske infrastrukture u cijelom gradu, s posebnim naglaskom na kontaktnu zonu. U planu je izrada podloge za razvoj zelene infrastrukture i krajobrazne podloge, a koje je potrebno uskladiti s ovom aktivnosti. Svu navedenu infrastrukturu trebalo bi prilagoditi osobama s invaliditetom. Održiva mobilnost bit će preispitana i planirana izradom Plana održive urbane mobilnosti (SUMP).

Uspostaviti dinamički Geografski informacijski sustav (GIS) upravljanja posjetiteljima.

Ova aktivnost ponavlja se u kontekstu izgradnje kapaciteta Zavoda za obnovu Dubrovnika, izgradnje sustava za upravljanje posjetiteljima i poboljšanja pješačkog prometa.

IV.1.6. Upravljanje rizikom od katastrofa

Upravljanje rizikom, shvaćeno kao procjena rizika i učinkovito planiranje odgovora, jedan je od ključnih alata u upravljanju zaštićenim područjem te je u znatnoj mjeri povezano s ostalim aspektima upravljanja koji se razrađuju ovim planom. Ono ima svoje specifičnosti, kako u Dubrovniku, tako i na ostalim područjima koja su živi gradovi. To znači da postoje važeći i unaprijed definirani sustavi regulirani nacionalnim i lokalnim zakonodavstvom i propisima. Glavni rizici identificirani za dobro svjetske baštine u procjeni rizika su: poplave, potresi i druge prirodne opasnosti (suša, toplinski val, olujno vrijeme, klizište, tuča, snijeg, led i dr.) te tehničko-tehnološke katastrofe i pandemije. Glavna opasnost je potres koji je do sada nekoliko puta pogodio Dubrovnik i nanio veliku štetu na zaštićenom području dobra svjetske baštine. Zbog velike mogućnosti pojave, mjere ublažavanja potresa integrirane su u Plan upravljanja.

Prepoznata su tijela u upravljanju izvanrednim situacijama koja su regulirana nacionalnim zakonodavnim okvirom.

Temeljem izražene zabrinutosti Reaktivne promatračke misije UNESCO-a i ICOMOS-a u 2015. godini zbog stanja očuvanosti dobra svjetske baštine, utvrđena je hitna potreba za poboljšanjem situacije. Uz opće operativne smjernice za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini, izvješće sadrži i preporuke za poboljšanje stanja na prostoru dobra svjetske baštine, koje se moraju uzeti u obzir prilikom izrade Plana upravljanja.

S obzirom na latentnu opasnost od potresa i požara potrebno je planove pripravnosti i evakuacije uskladiti s postojećim građevinskim strukturama: drvena krovšta neotporna na požar, zgrade oštećene konstrukcije i nosivih kamenih zidova, nastanjenost pojedinih sklopova, protočnost ulica, postojanje hidrantske mreže itd. Potrebno je stoga sve planove za ublažavanje potencijalnih rizika izrađivati u suradnji sa Zavodom za obnovu Dubrovnika u kojem postoje potrebni podaci. Također treba planove obnove usklađivati s planiranim koridorima za evakuaciju.

CILJ 12: UBLAŽITI POTENCIJALNE RIZIKE I RAZVITI USPJEŠAN SUSTAV ODGOVORA U SLUČAJU AKTIVACIJE RIZIKA

AKTIVNOST 1: Izrada Plana upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik

Pored postojećeg dokumenta *Procjena rizika od velikih nesreća za Grad Dubrovnik* donesenog 2018. godine, koji predstavlja širi okvir te donosi procjenu rizika za potres, poplavu i požar otvorenog tipa, potrebno je prioritarno pristupiti izradi ciljanog plana upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik, prema metodologiji utvrđenoj u dokumentima i stručnim publikacijama UNESCO-a, ICOMOS-a i ICCROM-a. Plan uključuje sve segmente upravljanja rizicima od katastrofa kao što su smanjenje rizika, pripremljenost, odgovor i oporavak. Razrada uključuje razmatranje svih vrsta prijetnji, identifikaciju mogućih (izglednih) prijetnji za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik, analizu ranjivosti svjetskog dobra odnosno njegovih pojedinačnih sastavnica, procjenu potencijalnog utjecaja identificiranih prijetnji, mjere za smanjenje rizika odnosno jačanje otpornosti, te mjere za oporavak nakon katastrofe. Pored sastavnica izvanredne univerzalne vrijednosti, potrebno je uzeti u obzir i nematerijalne vrijednosti povezane sa svjetskim dobrom. Osim područja svjetskog dobra, planom upravljanja i procjenom rizika potrebno je obuhvatiti i područje kontaktne zone.

AKTIVNOST 2: Pratiti provedbu mjera identificiranih u Procjeni rizika za Grad Dubrovnik

Procjena rizika od velikih nesreća za Grad Dubrovnik izrađena je 2018. godine. Studija služi kao podloga za daljnje kontinuirano poboljšanje i definiranje mjera za smanjenje rizika i povećanje sigurnosti. Trenutno stanje svih relevantnih pokazatelja detaljno je dokumentirano, a predložene su organizacijske mjere za daljnje poboljšanje strukture Civilne zaštite. Trebalo bi integrirati međunarodne smjernice relevantne za Plan upravljanja, poput okvira Sendai.

Mnoge mjere namjeravaju se provesti izradom prostornih planova. To znači da bi novi Urbanistički plan uređenja (UPU) područja dobra svjetske baštine trebao biti planiran u skladu s ovim i drugim dokumentima koji uređuju prostorno planiranje i zaštitu kulturne baštine.

AKTIVNOST 3: Ojačati bazu znanja o riziku od potresa

Nacionalna mreža seizmografa i akceleroografa nije odgovarajuća. Potrebno je razviti mrežu, posebno na području Dubrovnika. U skladu s nacionalnim projektom, instalacija uređaja planira se na rubnim područjima dobra svjetske baštine. Potrebno je nastaviti aktivnosti Seizmološkog zavoda i Zavoda za obnovu Dubrovnika za pronalazak adekvatnih objekata i lokacija za stalnu postavu seizmografa, kako bi se mogla pratiti seizmička aktivnost i o tome redovno izvještavati lokalnu upravu i Zavod za obnovu Dubrovnika.

AKTIVNOST 4: Osigurati dodatne kapacitete Zavoda za obnovu Dubrovnika za različite aspekte praćenja i upravljanja rizicima povezanih s dobrom svjetske baštine

Jedan od segmenata buduće funkcionalnosti Zavoda za obnovu Dubrovnika je povećati znanje vezano uz rizike/opasnosti, praćenje rizika i upravljanje rizikom. Potrebno je provesti obuku i osigurati odgovarajuća sredstva i opremu za ove aktivnosti.

AKTIVNOST 5: Organizirati kontinuiranu edukaciju djece, građana i lokalnih stručnjaka o prirodnim i antropogenim rizicima

Kao što je istaknuto u Strategiji izgradnje kapaciteta, jedna od aktivnosti za smanjenje rizika i povećanje sigurnosti je organizacija kontinuirane edukacije građana i lokalnih stručnjaka u vezi s prirodnim i antropogenim rizicima. Ta je edukacija obavezna za dionike uključene u proces provedbe Plana upravljanja.

AKTIVNOST 6: Integriranje mjera prilagodbe klimatskim promjenama

Posljedice klimatskih promjena sve su uočljivije te predstavljaju znatan rizik za buduću zaštitu, očuvanje i valorizaciju dobra svjetske baštine. Potrebno je na vrijeme integrirati mjere prilagodbe klimatskim promjenama kako bi se stvorila adekvatna razina otpornosti. Ova aktivnost je horizontalna unutar strateškog okvira te ju je potrebno primijeniti u provedbi svih ostalih aktivnosti.

Važno je u okviru aktivnosti ovog cilja utvrditi činjenicu kako Europska unija kroz višegodišnje financijsko razdoblje 2021.-2027. i Europski zeleni plan otvara velike mogućnosti financiranja projekata razvoja zelene infrastrukture, urbanog zelenila i drugih aktivnosti koje su vezane uz smanjenje negativnih utjecaja na okoliš, poboljšanja stanja okoliša te ublažavanje negativnih posljedica klimatskih promjena kroz jačanje otpornosti na rizike.

IV.1.7. Horizontalne aktivnosti

Pored ciljeva i aktivnosti koje su definirane akcijskim planom Plana upravljanja ističu se i dvije "horizontalne" teme koje su u skladu s novim ciljevima EU za razdoblje 2021.-2027.: zelena tranzicija uz prilagodbu klimatskim promjenama i digitalizacija. Posljedice klimatskih promjena sve su uočljivije te predstavljaju znatan rizik za buduću zaštitu, očuvanje i valorizaciju dobra svjetske baštine i njegova okruženja. Potrebno je na vrijeme integrirati mjere prilagodbe klimatskim promjenama da bi se stvorila adekvatna razina otpornosti. Ova tema je horizontalna unutar strateškog okvira, te je prepoznata u definiranju niza aktivnosti. Digitalizacija pretpostavlja unaprjeđenje javnih digitalnih usluga kao potpornih elemenata funkcioniranju upravljanja i zaštite kulturne baštine te jačanju segmenta participativnosti. Obje horizontalne teme prikazane su u tablicama u Prilogu V.6. kako bi se jednostavnije ukazalo na aktivnosti koje je moguće aplicirati i financirati na natječaje EU koji će se otvarati u okvirima tema prilagodbe klimatskim promjenama i digitalizaciji.

Među horizontalnim temama valja istaknuti aktivnost 10.1. „Izrada Plana nosivog kapaciteta i uspostava sustava upravljanja posjetiteljima“ kroz koju je potrebno izraditi Plan nosivog kapaciteta koji će objediniti sve aspekte nosivosti prostora, uključujući potrebe lokalnog stanovništva, ograničavanja trenutnog razvoja turizma u održive okvire, potrebe za socioekonomskim razvojem stanovništva (ponajviše u prostoru dobra svjetske baštine), očuvanja kulturnog lokalnog identiteta stanovništva, očuvanja okoliša i javnog prostora te druge elemente koji su važni u kontekstu nosivosti prostora. Pritom fokus definiranja i provedbe Plana nosivog kapaciteta mora biti usmjeren u očuvanju „živog grada“.

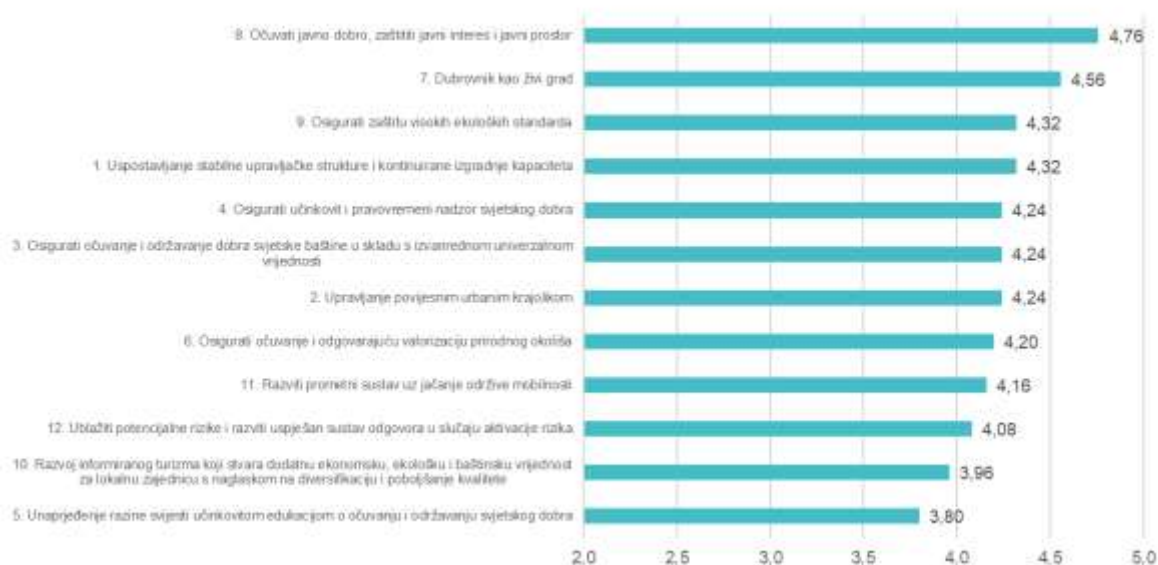
IV.2. AKCIJSKI PLAN

IV.3.1. Postavke akcijskog plana

Akcijski plan povezuje planirane ciljeve i aktivnost s upravljačkim kapacitetima mjerodavnih institucija i dionika. Za svaku aktivnost definirana su tijela koja će biti nadležna za provedbu.

U okviru participativnih radionica s lokalnim i regionalnim dionicima izrađena je prioritizacija ciljeva. Rezultati radionice prikazani su u nastavku, a ciljevi su selektirani prema važnosti prioriteta na:

- Prioritet I – potrebna najviša prioritetnost provedbe aktivnosti definiranim navedenim ciljevima. Prioritet predstavlja kratkoročne aktivnosti najvišeg prioriteta.
- Prioritet II – umjerena prioritetnost provedbe aktivnosti definiranim navedenim ciljevima. Prioritet predstavlja srednjoročne aktivnosti umjerenog prioriteta.
- Prioritet III – potrebna provedba aktivnosti u skladu s ciljevima višeg stupnja prioriteta. Prioritet predstavlja dugoročne aktivnosti nižeg prioriteta.

Slika 6. Ocjena prioritetnosti provedbe ciljeva prema rezultatima participativne radionice s dionicima

Prioritizacija ciljeva prikazana je u tablici u nastavku.

Razina prioriteta		
I	II	III
8. Očuvati javno dobro, zaštititi interes i javni prostor	4. Osigurati učinkovit i pravovremen nadzor svjetskog dobra	11. Razviti prometni sustav uz jačanje održive mobilnosti
7. Dubrovnik kao <i>živi grad</i>	3. Osigurati očuvanje i održavanje dobra svjetske baštine u skladu s izvanrednom univerzalnom vrijednosti	12. Ublažiti potencijalne rizike i razviti uspješan sustav odgovora u slučaju aktivacije rizika
9. Osigurati zaštitu visokih ekoloških standarda	2. Upravljanje povijesnim urbanim krajolikom	10. Razvoj informiranog turizma koji stvara dodatnu ekonomsku, ekološku i baštinsku vrijednost za lokalnu zajednicu s naglaskom na diversifikaciju i poboljšanje kvalitete
1. Uspostavljanje stabilne upravljačke strukture i kontinuirane izgradnje kapaciteta	6. Osigurati očuvanje i odgovarajuću valorizaciju okoliša	5. Unaprjeđenje razine svijesti učinkovitom edukacijom o očuvanju i održavanju svjetskog dobra

Kriteriji za definiranje prioritetnosti pojedinih aktivnosti:

- usklađenost sa predviđenom dinamikom raspisa poziva VFO¹¹ i RRF-a¹²
- dugoročnost provedbe
- doprinos pokazateljima provedbe
- stupanj doprinosa viziji do 2025.

Akcijski plan izrađen je prema inputima uključenih dionika i građana, a temeljem prethodno definiranih strateških ciljeva i aktivnosti. Akcijski plan upravljanja prikazan je u tablici u nastavku. Radi jednostavnosti, prema uputama dionika, izrađena je objedinjena tablica akcijskog plana koja prikazuje i pokazatelje praćenja.

IV.3.2. Izvještavanje i praćenje

Praćenje (monitoring) se može promatrati kroz dva aspekta. Prvi aspekt je praćenje stanja svjetskog dobra kojeg na nacionalnoj razini vrši Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Konzervatorski odjel u Dubrovniku, te UNESCO putem periodičnih i izvanrednih izvješća Ministarstva svjetske baštine, dok je drugi aspekt usmjeren na praćenje provedbe Plana upravljanja. Funkcionalnost praćenja vidljiva je pružanjem objektivnih podataka o stanju svjetske baštine i provedbom prioriteta, ciljeva i aktivnosti Plana upravljanja. Podatci cjelokupnog monitoringa koristit će se radi procjene uspješnosti provedbe Plana upravljanja i ažuriranja Plana upravljanja.

IV.3.2.1. PRAĆENJE STANJA SVJETSKJE BAŠTINE

Praćenje se odnosi na sustav redovitih inspekcija, istraživanja i izvještavanja, koji vlasnicima objekata i stručnjacima omogućuje usporedbu trenutne situacije s prethodnim izvješćima. Kao rezultat navedenog, moguće je pravovremeno uočiti slabosti i rizike te pripremiti intervencije za održavanje ili konzervaciju. Sva obilježja svjetske baštine podliježu redovnom praćenju njihova očuvanja, koje se provodi svakih pet godina.

¹¹ VFO – višegodišnji financijski okvir za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

¹² RRF (eng. Recovery and Resilience Facility) – Mehanizam za oporavak i otpornost

Obnova i zaštita trebaju se temeljiti na jasnoj definiciji resursa kulturne baštine i njihovom odnosu prema okruženju. Ova definicija dio je važnog procesa usmjerenog na njegovanje vrijednosti baštine kao sastavnog dijela današnjeg društva, razvojem okvira za procjenu vrijednosti resursa, uspostavljanjem ciljeva upravljanja i pripremom strategija prezentacije i interpretacije. Ovaj postupak ima četiri različita koraka:

- istraživanje: metodički pregled, istraživanje i dokumentiranje resursa, njihovog povijesnog fizičkog okruženja;
- definiranje: kritičko-povijesna definicija i procjena predmeta i njegove okoline
- analiza: znanstvena analiza i dijagnostika materijalnih elemenata i pripadajućega strukturnog sustava s ciljem očuvanja kulturne baštine
- strategija: dugoročni i kratkoročni programi za očuvanje i promjenu okoliša (okruženja), uključujući redovite preglede, ciklično održavanje i kontrolu okoliša.

IV.3.2.2. PRAĆENJE PROVEDBE PLANA UPRAVLJANJA

Praćenje provedbe Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Starim gradom Dubrovnikom“ predstavlja proces prikupljanja, analize i usporedbe pokazatelja kojima se sustavno prati uspješnost provedbe dokumenata. Ciljevi u aktima strateškog planiranja moraju biti jasno definirani i mjerljivi uporabom relevantnih pokazatelja. Pokazatelji ishoda su kvantitativni i/ili kvalitativni mjerljivi podaci koji omogućuju praćenje, izvještavanje i vrednovanje uspješnosti u provedbi ciljeva i aktivnosti. Radi efikasnije provedbe, a prema uputama dionika, izrađeni su pokazatelji na razini aktivnosti. Popis pokazatelja i ciljanih vrijednosti aktivnosti koje je potrebno ispuniti do 2025. godine prikazan je u tablici u nastavku. Provedba ciljeva mjeri se postotkom provedbe pripadajućih aktivnosti.

Radi preciznog praćenja provedbe i prilagodbe akcijskog plana novonastalim situacijama tijekom razdoblja provedbe potrebno je jednom godišnje izraditi izvješće koje kvantificira trenutno stanje provedbe. Svrha izrade ovakvih izvješća jest precizno praćenje provedbe definiranog akcijskog plana i prilagodba potencijalnim rizicima koji se javljaju u fazi provedbe. Ukoliko je potrebno, akcijski plan i pokazatelji će se ažurirati i revidirati kako bi se provedba uskladila s tekućim financijskim mogućnostima koje je moguće očekivati zbog posljedica globalne pandemije COVID-19. Na kraju provedbenog razdoblja izrađuje se izvješće o provedbi Plana upravljanja koje evaluira pokazatelje te utvrđuje uspješnost provedbe Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Starim gradom Dubrovnikom“. Izvješće o provedbi bit će korišteno prilikom pripreme i izrade novog Plana upravljanja za razdoblje nakon 2025. Novi planovi upravljanja revidirat će se svakih pet godina. Ključni akteri u praćenju uspješnosti provođenja Plana upravljanja su Upravni i Izvršni odbor Upravljačke komisije, te Zavod za obnovu Dubrovnika kao koordinator izrade i provedbe Plana upravljanja. Podjela odgovornosti u praćenju provedbe definira se poslovníkom navedenih tijela. Prijedlog je da Izvršni odbor odredi radnu skupinu koja će provoditi praćenje provedbe i izraditi godišnje izvještaje o stanju provedbe. Izvršni odbor tako će davati Izvještaj o provedbi Upravnom odboru.

IV.3.2. Prikaz akcijskog plana

Br.	Naziv cilja/aktivnost	Nadležna tijela i dionici ¹³	Razina prioriteta	Pokazatelji provedbe ciljeva			
				Naziv	Mjerilo (jedinica)	Početna vr. (2020.)	Ciljana vr. (2025.)
A	UPRAVLJANJE DOBROM I IZGRADNJA KAPACITETA						
1	Uspostavljanje stabilne upravljačke strukture i kontinuirane izgradnje kapaciteta	Grad Dubrovnik, ZOD	I				
1.1.	Uspostava sustava upravljanja	Grad Dubrovnik, ZOD	I	Uspostavljena upravljačka struktura (svako upravljačko tijelo započelo s radom)	1	0	1
1.2.	Uspostava Dijaloga svjetske baštine	Grad Dubrovnik, ZOD	I	Osnovan Dijalog svjetske baštine	1	0	1
1.3.	Izrada i provedba Strategije za izgradnju kapaciteta dionika	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD, ZZPUDNŽ, DNŽ	I	Izrađena Strategija za izgradnju kapaciteta	1	0	1
1.4.	Osnivanje Centra svjetske baštine Dubrovnik kako bi se osiguralo tumačenje, edukacija i istraživanje zajedno s izgradnjom kapaciteta lokalne zajednice	Grad Dubrovnik, ZOD, DNŽ	I	Osnovan Centar svjetske baštine (mreža prostora Centra)	1	0	1
1.5.	Unaprjeđenje funkcija Zavoda za obnovu Dubrovnika kao tijelu za dinamično upravljanje i praćenje podataka	ZOD	II	Proširena djelatnost i opseg funkcija ZOD-a radi upravljanja i praćenja podataka	1	0	1
1.6.	Usvojiti izmjene i dopune Zakona o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika te izraditi prijedlog izmjena i dopuna Zakona o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara	MKM, Grad Dubrovnik, ZOD, ZZPUDNŽ	I	Usvojene izmjene i dopune Zakona o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika	1	0	1
				Izmijenjen Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i posljedično Zakon o prostornom uređenju i Zakon o zaštiti okoliša	1	0	1
B	ZAŠTITA, OČUVANJE I ODRŽAVANJE						
2	Upravljanje povijesnim urbanim krajolikom	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD, ZZUPDNŽ	I				
2.1.	Integriranje konzervatorske podloge za kontaktnu zonu dobra svjetske baštine u Generalni urbanistički plan	MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD, ZZUPDNŽ	I	Izrađene IDGUP-a u kojem je integrirana konzervatorska podloga za kontaktnu zonu	1	0	1
2.2.	Razvoj protokola za provedbu Procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA)	MKM, Grad Dubrovnik, ZZUPDNŽ	I	Razvijen protokol za provedbu Procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA)	1	0	1

¹³ Upravljačka komisija (posebice Izvršni odbor) može tijekom procesa provedbe imenovati dodatne dionike za provedbu aktivnosti. Navedeni su glavni dionici koji su odgovorni za provedbu.

Br.	Naziv cilja/aktivnost	Nadležna tijela i dionici ¹³	Razina prioriteta	Pokazatelji provedbe ciljeva			
				Naziv	Mjerilo (jedinica)	Početna vr. (2020.)	Ciljana vr. (2025.)
2.3.	Jačanje stručnih kompetencija za planiranje povijesnog urbanog krajolika i jačanje prostorno-planske dokumentacije u zaštiti i očuvanju kulturnih dobara	MKM, Grad Dubrovnik, ZOD, ZZUPDNŽ	II	Broj polaznika programa edukacija i jačanja kompetencija za planiranje povijesnog urbanog krajolika u okvirima prostornog planiranja	broj	0	10
3	Osigurati očuvanje i održavanje dobra svjetske baštine u skladu s izvanrednom univerzalnom vrijednosti	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	II				
3.1.	Izraditi konzervatorsku podlogu svjetskog dobra Starog grada Dubrovnika	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	I	Izrađena konzervatorska podloga za dobro svjetske baštine	1	0	1
3.2.	Izrada Urbanističkog plana uređenja (UPU-a) za područje svjetskog dobra s detaljnom razinom obrade	Grad Dubrovnik, ZZPUDNŽ	I	Pokrenuta izrada UPU za područje svjetskog dobra s visokom razinom detaljnosti	1	0	1
3.3.	Razviti lokalne uredbe nove generacije za standardizaciju projektiranja, dizajna i postavljanja jednostavnih građevina, urbane opreme i drugih intervencija u javnom prostoru za svjetsko dobro	Grad Dubrovnik	II	Razvijene lokalne uredbe nove generacije za standardizaciju projektiranja, dizajna i postavljanja jednostavnih građevina, urbane opreme i drugih intervencija u javnom prostoru	1	0	1
3.4.	Izraditi listu prioriteta za zahvate na zaštiti i očuvanju pojedinačnih kulturnih dobara unutar Svjetskog dobra i kontaktne zone	ZOD, MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik	I	Lista prioriteta za zahvate na zaštiti i očuvanju pojedinačnih kulturnih dobara unutar Svjetskog dobra i kontaktne zone izrađena	1	0	1
3.5.	Razvoj projekta sufinanciranja očuvanja i obnove tradicijske vanjske stolarije	Grad Dubrovnik, ZOD, MKM, MKM KO-DU	I	Projekt sufinanciranja očuvanja i obnove tradicijske vanjske stolarije razvijen	1	0	1
3.6.	Osigurati dodatna sredstva za projekt statičke asanacije gradskih blokova	Grad Dubrovnik, ZOD	I	Postotak povećanja sredstava za projekt statičke asanacije gradskih blokova u odnosu na postojeća sredstva	%	-	20%
4	Osigurati učinkovit i pravovremeni nadzor svjetskog dobra	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	II				
4.1.	Unaprjeđenje kapaciteta svih javnih službi koje se brinu za prostor povijesne jezgre	Grad Dubrovnik, ZOD	II	Udio lokalnih stanovnika gradskih kotara koji smatraju kako javne službe adekvatno brinu za prostor povijesne jezgre (anketa)	%	-	60%
4.2.	Uskladiti preklapanje institucionalnih mjerodavnosti u nadzoru dobra	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD, DNŽ	I	Udio lokalnih stanovnika gradskih kotara koji smatraju kako su javne službe efikasne u nadzoru dobra (anketa)	%	-	60%
4.3.	Unaprijediti mehanizam za dijalog s građanima	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	I	Uspostavljanje učinkovitog mehanizma za dijalog s građanima	1	0	1
5	Unaprjeđenje razine svijesti učinkovitom edukacijom o očuvanju i održavanju svjetskog dobra	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	III				
5.1.	Pripremiti smjernice i priručnike za očuvanje i održavanje dobra svjetske baštine	MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	II	Izrađene smjernice i priručnici za očuvanje, održavanje i korištenje dobra svjetske baštine	1	0	1
5.2.	Poticanje znanstveno-istraživačke djelatnosti	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD	III	Broj provedenih znanstveno-istraživačkih projekata	broj	0	3
5.3.	Potaknuti pripremu i održavanje različitih obrazovnih programa	MKM, MKM KO-DU, Grad Dubrovnik, ZOD, Sveučilište u Dubrovniku	II	Broj polaznika edukacijskih programa očuvanja i održavanja	broj	0	500
6	Osigurati očuvanje i odgovarajuću valorizaciju okoliša	Grad Dubrovnik	II				
6.1.	Očuvati i unaprijediti gradsko zelenilo i prirodno okruženje	Grad Dubrovnik	I	Izrada katastra zelenila	1	0	1

Br.	Naziv cilja/aktivnost	Nadležna tijela i dionici ¹³	Razina prioriteta	Pokazatelji provedbe ciljeva			
				Naziv	Mjerilo (jedinica)	Početna vr. (2020.)	Ciljana vr. (2025.)
6.2.	Osigurati održivi razvoj i očuvanje Lokruma	Grad Dubrovnik, JU Rezervat Lokrum	II	Revitalizirana kulturna i prirodna dobra otoka Lokruma i uspostavljeno njihovo održivo korištenje	1	0	1
6.3.	Razvoj projekta sufinanciranja istraživanja, očuvanja i obnove povijesnih vrtova	Grad Dubrovnik, ZOD, MKM, MKM KO-DU	I	Projekt sufinanciranja istraživanja, očuvanja i obnove povijesnih vrtova razvijen	1	0	1
C	ODRŽIVI RAZVOJ						
7	Dubrovnik kao živi grad	Grad Dubrovnik	I				
7.1.	Osnovati fond socijalnog stanovanja i model zadružnog stanovanja na području pod zaštitom	Grad Dubrovnik	I	Osnovan fond socijalnog stanovanja i model zadružnog stanovanja	1	0	1
7.2.	Praćenje socioekonomske i vitalne statistike na području dobra svjetske baštine	Grad Dubrovnik, volonteri	I	Uspostavljen sustav praćenja vitalne statistike za područje dobra svjetske baštine	1	0	1
7.3.	Utvrđiti gornje granice za dohodovnu procjenu kako bi se poboljšali stambeni uvjeti – socijalno stambeno zbrinjavanje – zaštićeni najmoprimci	Grad Dubrovnik	I	Definirana gornja granica za dohodovnu procjenu i integrirana u sustav socijalnog stambenog zbrinjavanja	1	0	1
7.4.	Rekonstrukcija stambenog fonda i unaprjeđenje stambenih uvjeta radi postizanja otpornosti na rizik od potresa	Grad Dubrovnik, ZOD, MKM KO	II	Uspostavljene poticajne mjere revitalizacije i obnove objekata za stalno stanovanje te seizmičko ojačavanje	1	0	1
7.5.	Poboljšati kvalitetu života stalnih stanovnika	Grad Dubrovnik	II	Udio stanovnika povijesne jezgre koji su uglavnom ili u potpunosti zadovoljni brojem i dostupnošću društvenih sadržaja u povijesnoj jezgri (anketa)	%	-	60%
				Rast broja prijavljene djece s mjestom stanovanja u Gradu koja idu u školu Marina Getaldića	%	-	10%
7.6.	Osigurati stanovnicima dostupnost usluga i opskrbe	Grad Dubrovnik	II	Udio stanovnika povijesne jezgre koji su uglavnom ili u potpunosti zadovoljni brojem i dostupnošću javnih usluga i opskrbe (anketa)	%	-	60%
7.7.	Ugraditi mjerače buke i razviti učinkovit sustav kontrole	Grad Dubrovnik	I	Sustav kontrole mjerenja razine buke u funkciji	1	0	1
7.8.	Ograničenje iznajmljivanja	Grad Dubrovnik	II	Uspostava sustava kontrole iznajmljivanja	1	0	1
8	Očuvati javno dobro, zaštititi javni interes i javni prostor	Grad Dubrovnik	I				
8.1.	Osigurati zaštitu javnog interesa i trajnu dostupnost javnih prostora	Grad Dubrovnik	I	Definirani pokazatelji za praćenje kvalitete života, zaštite baštine i javnog dobra	1	0	1
				Određena optimalna površina javnog prostora pod najmom/koncesijama (mapiranje, izračun i određivanje optimalne površine)	1	0	1
8.2.	Ograničiti komercijalizaciju i privatizaciju javnog prostora	Grad Dubrovnik	I	Uvedena precizna i jasna ograničenja korištenja javnog prostora	1	0	1
				Smanjenje udjela komercijaliziranog i nedostupnog javnog prostora	%	-	-15%
8.3.	Modernizirati i povećati učinkovitost upravljanja otpadom i smanjiti stvaranje otpada	Grad Dubrovnik, Čistoća d.o.o.	II	Unaprijeđen sustav upravljanja otpadom	1	0	1
8.4.	Obnoviti i unaprijediti infrastrukturnu mrežu na području pod zaštitom	Grad Dubrovnik	III	Udio lokalnih stanovnika gradskih kotara koji smatraju kako je infrastruktura na području svjetskog dobra adekvatna (anketa)	%	-	60%
9	Osigurati zaštitu visokih ekoloških standarda	Grad Dubrovnik	I				

Br.	Naziv cilja/aktivnost	Nadležna tijela i dionici ¹³	Razina prioriteta	Pokazatelji provedbe ciljeva			
				Naziv	Mjerilo (jedinica)	Početna vr. (2020.)	Ciljana vr. (2025.)
9.1.	Nastaviti proaktivnu provedbu aktivnosti Programa zaštite okoliša Grada Dubrovnika	Grad Dubrovnik	III	Udio uspješno provedenih mjera Programa zaštite okoliša	%	-	60%
9.2.	Praćenje utjecaja na zdravlje i baštinu	Grad Dubrovnik	II	Udio lokalnih stanovnika gradskih kotara koji smatraju kako je okoliš u gradu visoke kvalitete (anketa)	%	-	60%
D	UPRAVLJANJE TURIZMOM						
10.	Razvoj informiranog turizma koji stvara dodatnu ekonomsku, ekološku i baštinsku vrijednost za lokalnu zajednicu s naglaskom na diversifikaciju i poboljšanje kvalitete	Grad Dubrovnik, TZGD	II				
10.1.	Uspostava sustava upravljanja posjetiteljima i izrada plana nosivog kapaciteta za sva područja obuhvata svjetskog dobra	Grad Dubrovnik, ZOD, TZGD	I	Izrađen Plan nosivog kapaciteta	1	0	1
10.2.	Uspostaviti praćenje održivosti turizma	Grad Dubrovnik, TZGD	II	Uspostavljen i praćen indeks održivosti turizma	1	0	1
10.3.	Razvijanje sustava upravljanja posjetiteljima	Grad Dubrovnik, TZGD	II	Udio stanovnika koji smatraju kako je sustav posjetitelja u gradu održiv (anketa)	%	-	60%
10.4.	Poboljšati i ojačati porezni sustav ulaganja prihoda ostvarenog od privatnog i javnog turizma u prirodnu i kulturnu baštinu	Grad Dubrovnik, TZGD	II	Uspostavljen sustav ulaganja prihoda ostvarenog od privatnog i javnog turizma	1	0	1
10.5.	Razviti strategiju integriranog upravljanja turizmom	Grad Dubrovnik, TZGD	II	Razvijena Strategija integriranog upravljanja turizmom	1	0	1
10.6.	Diversificirati turističku ponudu kako bi se rasteretilo dobro svjetske baštine	Grad Dubrovnik, TZGD, DNŽ, TZDNŽ	III	Udio turističkih noćenja izvan glavne turističke sezone	%	0,2	0,3
E	UPRAVLJANJE PROMETOM						
11	Razviti prometni sustav uz jačanje održive mobilnosti	Grad Dubrovnik, DNŽ	III				
11.1.	Osigurati da promet ne blokira zaštićeno područje	Grad Dubrovnik, DNŽ	II	Udio stanovnika koji smatraju kako je problem prometnog zagušenja adekvatno riješen (anketa)	%	-	60%
11.2.	Izraditi plan održive urbane mobilnosti	Grad Dubrovnik	II	Izrađen Plan održive urbane mobilnosti	1	0	1
11.3.	Potaknuti razvoj integriranog prijevoza putnika	Grad Dubrovnik (Libertas, LU Dubrovnik, Sanitat)	II	Udio stanovnika koji su uglavnom ili potpuno zadovoljni prometnim sustavom (anketa)	%	-	60%
11.4.	Osigurati razvoj održive mobilnosti u kontaktnoj zoni	Grad Dubrovnik	III	Površina novoizgrađene biciklističke i/ili pješačke infrastrukture	m ²	0	10000
F	UPRAVLJANJE RIZIKOM OD KATASTROFA						
12	Ublažiti potencijalne rizike i razviti uspješan sustav odgovora u slučaju aktivacije rizika	Grad Dubrovnik, ZOD	III				
12.1.	Izrada Plana upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik	Grad Dubrovnik, ZOD	I	Izrađen Plan upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik	1	0	1
12.2.	Pratiti provedbu mjera identificiranih u Procjeni rizika za Grad Dubrovnik	Grad Dubrovnik, ZOD	III	Izrada izvješća o provedbi mjera identificiranih u Procjeni rizika unutar provedbe aktivnosti Plana upravljanja	1	0	1
12.3.	Ojačati bazu znanja o riziku od potresa	Grad Dubrovnik, ZOD	II	Unaprijeđena i razvijena infrastruktura za praćenje potresa	1	0	1

Br.	Naziv cilja/aktivnost	Nadležna tijela i dionici ¹³	Razina prioriteta	Pokazatelji provedbe ciljeva			
				Naziv	Mjerilo (jedinica)	Početna vr. (2020.)	Ciljana vr. (2025.)
12.4.	Osigurati dodatne kapacitete Zavoda za obnovu Dubrovnika za različite aspekte praćenja i upravljanja rizicima povezanih s dobrom svjetske baštine	Grad Dubrovnik, ZOD	II	Osigurana potrebna infrastruktura za praćenje i upravljanje rizicima povezanim s dobrom svjetske baštine	1	0	1
12.5.	Organizirati kontinuiranu edukaciju djece, građana i lokalnih stručnjaka o prirodnim i antropogenim rizicima	Grad Dubrovnik, ZOD, Civilna zaštita	II	Broj provedenih edukacija djece, građana i lokalnih stručnjaka o prirodnim i antropogenim rizicima	broj	0	10
12.6.	Integriranje mjera prilagodbe klimatskim promjenama	Grad Dubrovnik, ZOD	II	Udio aktivnosti Plana upravljanja unutar kojih su korištene mjere prilagodbe klimatskim promjenama	%	-	30%

NACRI

V. DODATCI

V.1. Opis mreže dionika

MEĐUNARODNI DIONICI

UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) – Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu) osnovan je u Londonu 1945. godine kao organizacija Ujedinjenih naroda. Godine 1972. Opća skupština UNESCO-a je usvojila Konvenciju o prirodnoj baštini. Misija Konvencije je identifikacija, zaštita, očuvanje i prezentacija kulturne i prirodne baštine koja ima izvanrednu vrijednost. Dobro svjetske baštine u Dubrovniku upisano je na Popis mjesta svjetske baštine 1979. godine. Godine 2015. organizirana je misija reaktivnog praćenja UNESCO-ICOMOS na dobru svjetske baštine u Dubrovniku. Nakon misije, UNESCO je snažno preporučio izradu Plana upravljanja za dobro svjetske baštine u Dubrovniku. ICOMOS, ICCROM i IUCN su stručna savjetodavna tijela UNESCO-a koja se bave zaštitom i očuvanjem svjetskih dobara.

ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*) je međunarodna nevladina organizacija orijentirana na očuvanje i zaštitu mjesta svjetske kulturne baštine koju čine mreža interdisciplinarnih stručnjaka iz različitih područja poput povijesti umjetnosti, antropologije, sociologije, povijesti, inženjerstva, urbanizma itd., te 27 međunarodnih znanstvenih odbora i 95 nacionalnih odbora (ICOMOS Hrvatska također).

ICCROM (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property* - Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine) je međunarodna organizacija koja ima za cilj očuvanje svih oblika kulturne baštine. Djeluje u okviru Univerzalne deklaracije UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti iz 2001. godine, a koja navodi kako su „poštivanje kulturne raznolikosti, dijalog i suradnja u okruženju međusobnog povjerenja i razumijevanja među najboljim jamstvima međunarodnog mira i sigurnosti“.

IUCN (*International Union for Conservation of Nature*) – Međunarodni savez za očuvanje prirode) okuplja nevladine organizacije s ciljem zaštite okoliša i promicanja održivog razvoja. Djelovanje je usmjereno na zaštitu biološke raznolikosti, održivo upravljanje prirodnim resursima te pronalazak praktičnih rješenja za globalne izazove poput klime, održivog razvoja, ekološkog uzgoja i dr.

Preko mnogih bilateralnih i drugih suradnji s drugim gradovima u Republici Hrvatskoj te u inozemstvu, Grad Dubrovnik razmjenjuje iskustva i znanje u održivom upravljanju i razvoju. S dvanaest gradova ima potpisane **sporazume o suradnji** koji se većinom realiziraj kulturnim programima.

Grad Dubrovnik pokrenuo je inicijativu za osnivanje te je član **Hrvatske udruge povijesnih gradova** (HUPG). To je platforma za jedinstveni nastup i promociju specifičnih interesa i potreba hrvatskih povijesnih gradova i njihovih građana. Udruga organizira konferencije, radionice i kulturne manifestacije na temu očuvanja kulturne i prirodne baštine, tradicijske kulture, potreba građana povijesnih gradova i odnosa građana prema kulturnoj baštini,

prepoznavanju važnosti i vrijednosti hrvatskog kulturnog naslijeđa, te načina upravljanja i korištenja istog.

Organizacija gradova svjetske baštine (OWHC – *Organization of World Heritage Cities*) je međunarodna neprofitna nevladina organizacija koja okuplja preko 200 gradova iz cijelog svijeta koji su upisani na Popis svjetske baštine, a kojih je jedan od članova i Grad Dubrovnik. Organizacija je osobito usmjerena na poticanje međunarodne suradnje i razmjene iskustava i informacija te provedbom različitih programa jača kapacitete gradova u upravljanju dobrima svjetske baštine.

DIONICI NA NACIONALNOJ RAZINI

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (MKM) obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na istraživanje, proučavanje, praćenje, evidentiranje, dokumentiranje i promicanje kulturne baštine, vođenje središnje informacijsko-dokumentacijske službe, utvrđivanje svojstva zaštićenih kulturnih dobara, utvrđivanje uvjeta za korištenje i namjenu kulturnih dobara te upravljanje kulturnim dobrima, mjere zaštite kulturnih dobara, utvrđivanje posebnih uvjeta građenja za zaštitu dijelova kulturne baštine te obavlja inspekcijske poslove zaštite kulturne baštine.

Ministarstvo obavlja stručne i upravne poslove za Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO i brine se za opću usklađenost s UNESCO-ovom Konvencijom o svjetskoj baštini u smislu osiguravanja pravilnog upravljanja dobrima svjetske baštine u Republici Hrvatskoj te za utvrđivanje i predlaganje novih dobara za uvrštenje na Listu svjetske baštine. Razmjena svih relevantnih informacijskih materijala s UNESCO-m obavlja se putem Ministarstva, odnosno Hrvatskog povjerenstva za UNESCO, putem kojeg se ostvaruje prijenos i primjena međunarodnih iskustava i spoznaja nastalih djelatnošću UNESCO-a.

Konzervatorski odjel u Dubrovniku (KOD) kao dio Uprave za zaštitu kulturnih dobara, Ministarstva kulture i medija, obavlja stručne i upravne poslove koji se odnose na istraživanje, proučavanje, dokumentiranje i promicanje kulturnih dobara te primjenu odgovarajućih metoda i mjera zaštite kulturnih dobara. Utvrđuje posebne uvjete građenja za zaštitu dijelova kulturne baštine, uvjete korištenja, namjene i upravljanja kulturnim dobrima, utvrđuje režim zaštite na kulturnim dobrima, organizira zaštitne radove na kulturnim dobrima te obavlja stručne poslove prema propisima o zaštiti i očuvanju kulturne baštine.

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine Republike Hrvatske (MPGI) mjerodavno je za poslove koji se odnose na sustav prostornog uređenja. Sustavom prostornog planiranja utječe na provedbe prostorno-planskih akata.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU) najviša je hrvatska znanstvena i umjetnička institucija. Akademija potiče i organizira znanstveni rad i zalaže se za primjenu postignutih rezultata, razvija umjetničku i kulturnu djelatnost i brine se o hrvatskoj kulturnoj baštini i njezinoj afirmaciji u svijet. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku ostvaruje značajne znanstvene rezultate na istraživanju povijesti Dubrovnika i njegova stanovništva.

Interuniverzitetski centar Sveučilišta u Zagrebu (IUC) je osnovan 1972. godine, kao međunarodno, neovisno udruženje sveučilišta. U sklopu Programa održavaju se poslijediplomski tečajevi i konferencije iz svih akademskih područja. Sudionici dolaze sa sveučilišta i znanstvenih instituta iz svih krajeva svijeta. Programe Centra podržava Sveučilište u Zagrebu, Ministarstvo, brojne međunarodne fondacije, te sveučilišta članice i brojne institucije sa svih kontinenata, koje šalju svoje profesore, znanstvenike i studente na programe

u Dubrovnik. Posebnu važnost ima upravo Dubrovnik koji svojim duhom i tradicijom tolerancije i otvorenosti privlači članove akademske zajednice na programe Centra, ali s djelatnošću IUC-a jača i ugled Dubrovnika u svjetskim znanstvenim i obrazovnim krugovima.

Sveučilište u Dubrovniku (UNIDU) osnovano je 2003. godine. Iako je jedno od najmlađih, Sveučilište u Dubrovniku po svojim studijima, ustroju i tehničkoj opremljenosti, vrlo je suvremena visokoškolska ustanova. Sa svojim odsjekom za povijest uključeno je u istraživanje Dubrovnika. Valja istaknuti Odjel za umjetnost i restauraciju, koji u svojim odjelima ima i Odjel za konzervaciju-restauraciju tekstila, jedini takav smjer u RH.

Institut za povijest umjetnosti (IPU) javna je znanstvena ustanova osnovana 1961. godine sa svrhom unapređenja i usustavljanja znanstvenog rada na proučavanju nacionalne povijesno-umjetničke baštine. Uz znanstvena istraživanja, djelatnici Instituta – povjesničari umjetnosti i arhitekti – angažirani su i na obnovi gradova, naselja i arhitekture, a jedan od najopsežnijih zadataka u tom pogledu ostvaren je upravo u Dubrovniku. Započeto kasnih šezdesetih godina 20. stoljeća, istraživanje Dubrovnika rezultiralo je brojnim znanstvenim radovima, te izradom arhitektonske i fotografske dokumentacije, a nakon potresa 1979. godine stručnjaci Instituta su aktivni sudionici u obnovi Grada i njegove arhitekture. Uz brojne konzervatorske studije, čija se izrada nastavlja i nakon Domovinskog rata, u novije doba sustavno se obrađuju najistaknutije dubrovačke crkve, zaokružene objavom monografija na hrvatskom i engleskom jeziku (Katedrala Gospe Velike, Zborna crkva sv. Vlaha). Valja istaknuti kako je dokumentacija Instituta za povijest na temu Dubrovnika bila temelj za upis Dubrovnika na Listu svjetske baštine 1979. godine.

Lučka uprava Dubrovnik (LUD), upravlja lučkim područjem luke otvorene za javni promet državnog značaja u Gružu u kontaktnoj zoni. Luka Dubrovnik, putnička luka međunarodnog značaja u koju uplovljava veliki broj kruzerska.

DIONICI NA REGIONALNOJ RAZINI

Dubrovačko-neretvanska županija (DNŽ) kao jedinica područne (regionalne) samouprave pokriva cijeli teritorij nekadašnje Dubrovačke Republike, a sjedište joj je u Gradu Dubrovniku unutar povijesne jezgre, ustrojena je radi obavljanja poslova od područnoga (regionalnog) značaja. Županija u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove koji se odnose na: prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, održavanje javnih cesta, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova. U nadležnosti županije je izdavanje akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje županije izvan područja grada. Dubrovačko-neretvanska županija je jedan od osnivača Zavoda za obnovu Dubrovnika.

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije (ZZPUDNŽ) osnovan je 1994. godine, izrađuje, odnosno koordinira izradu i prati provedbu prostornih planova područne (regionalne) razine, izrađuje izvješća o stanju u prostoru, vodi informacijski sustav prostornog uređenja i upravlja istim u okviru svojih ovlasti; priprema polazišta za izradu, odnosno za stavljanje izvan snage prostornih planova uži područja te obavlja i druge poslove u skladu sa Zakonom i Statutom. Zavod je vodio izradu brojnih studija na temu zaštite kulturne, prirodne baštine i krajolika te je aktivno sudjelovao u identifikaciji i valorizaciji krajobraza užeg područja Grada Dubrovnika s aspekta izvanredne univerzalne vrijednosti. Time je potaknuo i stručno obrazložio potrebu proširenja kontaktne zone, ucrtao u prostorno-plansku dokumentaciju područja kontaktnih zona i okruženja, kako za Grad Dubrovnik tako i za

lokalitete na tentativnoj listi UNESCO-a (Ston, Korčula). Kao voditelj EU projekta prekogranične suradnje *Baština-pokretač razvoja* Zavod je potaknuo i naručio izradu niza relevantnih studija za dobro svjetske baštine, uveo metodologiju Procjene utjecaja na kulturnu baštinu (HIA – *Heritage Impact Assessments*) u sustav zaštite, te izradio okvir Procjene za povijesni urbani krajolik Dubrovnika. Proširenjem kontaktne zone i sagledavanjem dobra kao povijesnog urbanog krajolika uloga prostornog planiranja u zaštiti postaje najvažniji faktor u očuvanju i upravljanju dobrom, što se ostvaruje sudjelovanjem ovog tijela.

Županijska lučka uprava Dubrovnik (ŽLUD) osnovana je 2005. godine radi upravljanja, gradnje i korištenja Gradske luke Dubrovnik i još 15 luka otvorenih za javni promet na lučkom području Dubrovačko-neretvanske županije. Uprava se brine o gradnji, održavanju, upravljanju, zaštiti i unapređenju pomorskog dobra koje predstavlja lučko područje, osigurava trajno i nesmetano obavljanje lučkog prometa, tehničko-tehnološko jedinstvo i sigurnost plovidbe, osigurava pružanje usluga od općeg interesa te usklađuje i nadzire rad ovlaštenika koncesija koji obavljaju gospodarsku djelatnost. U obuhvatu dobra svjetske baštine je Gradska luka Dubrovnik i luka Lokrum, dok je u kontaktnoj zoni luka Gruž.

Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije (DUNEA) osnovana je 2006. godine u Dubrovniku, na inicijativu Dubrovačko-neretvanske županije. Osnovna uloga agencije je postizanje ravnomjernog i održivog razvoja Županije, unaprijeđenje i koordinacija postojećih razvojnih aktivnosti u skladu s potrebama regije, nacionalnim potrebama i zahtjevima Europske unije te planiranje budućnost gospodarskog razvoja sa susjednim regijama. Specijalizirana je za upravljanje projektima, koordinaciju regionalnog razvoja, razvoj zajedničkih projekata, pružanje savjetodavne i tehničke podrške javnopravnim tijelima, organizaciju različitih radionica, seminara i događanja, te sudjeluje u aktivnostima statističke regije i promicanju mogućnosti ulaganja.

Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode DNŽ, osnovana je 2004. godine. Djelatnost Javne ustanove je zaštita, održavanje i promicanje zaštićenih dijelova prirode u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, te nadzor nad provođenjem uvjeta i mjera zaštite prirode za područje kojim upravlja. Na području buffer zone svjetskog dobra pod upravom JUZUZPVDNŽ je ZK Rijeka dubrovačka, Park šuma Mala I Velika Petka te pojedinačno stablo platina na Pilama. Posebni rezervat šumske vegetacije Otok Lokrum predan je na upravljanje gradskoj ustanovi.

Turistička zajednica Dubrovačko-neretvanske županije (TZ DNŽ) osnovana je od strane DNŽ da vodi i koordinira rad TZ JLS. Zadaće Zajednice, kao regionalne destinacijske menadžment organizacije, su Strateško planiranje i razvoj, Upravljanje sustavom turizma, Informacije i istraživanja te Marketing.

Dionici na regionalnoj razini su također i obrazovne institucije kojima je osnivač DNŽ kao što su sve srednje škole u Dubrovniku (Glazbena škola Luke Sorkočevića, Gimnazija Dubrovnik, Umjetnička škola Luke Sorkočevića, Ugostiteljsko-turistička škola itd.).

DIONICI NA LOKALNOJ RAZINI

Javni sektor

Grad Dubrovnik, kao jedinica lokalne samouprave s jedanaest upravnih odjela, obavlja niz upravnih, stručnih i pomoćno-tehničkih poslova i aktivnosti kako bi osigurala potrebe građana i kvalitetnu perspektivu za dugoročan razvoj. Njegova odgovornost je pružanje niza javnih usluga koje utječu na svakodnevni život unutar dobra svjetske baštine.

Gradsko vijeće je predstavničko tijelo građana i tijelo lokalne samouprave koje u okviru svojih prava i dužnosti donosi akte i obavlja poslove u skladu sa Ustavom, zakonom i Statutom Grada Dubrovnika. Nakon izrade konačnog prijedloga Plana upravljanja, Gradsko vijeće je ovlašteno odlučivati o njegovom prihvaćanju te donosi Plan upravljanja.

Upravni odjel za urbanizam, prostorno planiranje i zaštitu okoliša obavlja administrativne i stručne poslove iz područja urbanizma, prostornog planiranja i zaštite okoliša, sudjeluje u izradi nacрта akata kojima se uređuje problematika prostornog uređenja i zaštite okoliša, prati stanje u prostoru i priprema izvješća o stanju u prostoru, obavlja poslove vezane za uvođenje i održavanje informatičke baze podataka (GIS) Grada, osigurava uvjete za izradu i provedbu programa zaštite okoliša, sudjeluje u provedbi programa održavanja posebno zaštićenih dijelova prirode na području Grada te surađuje s državnim i drugim tijelima i pravnim osobama u obavljanju poslova iz svog djelokruga.

Upravni odjel za izdavanje i provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje vodi upravne i neupravne postupke iz područja prostornog uređenja i gradnje, obavlja tehnički pregled građevina i izdavanje uporabnih dozvola, lokacijske dozvole, građevinske dozvole, vodi podatke o zgradama za potrebe statističkih izvješća i dr.

Upravni odjel za kulturu i baštinu

Upravni odjel obavlja upravne i stručne poslove osiguravanja lokalnih potreba stanovnika u djelokrugu kulture, prati i usklađuje aktivnosti u zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Grada te surađuje s Ministarstvom kulture i medija RH i drugim ustanovama i institucijama iz područja zaštite kulturne baštine, osmišljava i provodi programe i projekte za što kvalitetnije promicanje gradske kulturne baštine, sudjeluje u osmišljavanju i provedbi kulturnih manifestacija od značaja za Grad Dubrovnik, prati rad i upravljanje u ustanovama u kulturi kojima je Grad osnivač, priprema i predlaže programe javnih potreba u kulturi, sudjeluje u izradi strategija, akcijskih planova i ostalih stručnih dokumenata kulturne politike Grada te surađuje s državnim i drugim tijelima i pravnim osobama u obavljanju poslova iz svog djelokruga.

Upravni odjel za komunalne djelatnosti i mjesnu samoupravu obavlja poslove ugovaranja i nadzora nad provođenjem radova održavanja komunalne infrastrukture (održavanje čistoće, održavanje javnih površina, javnih zahoda, javne rasvjete i sl.), dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije na području Grada; koordinira poslove opskrbe pitkom vodom te odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda; surađuje u održavanju čistoće; regulira rad tržnica; brine o opskrbi trgovina i građana unutar povijesne jezgre posebnim vozilima; brine o označavanju naselja, ulica, obala, trgova i zgrada; surađuje u održavanju javne hidrantske mreže i vatrogasnih putova; obavlja poslove komunalnog redarstva i ostale poslove nadzora; izrađuje opće i druge akte o komunalnom redu; utvrđuje i vrši naplatu komunalnog doprinosa, komunalne naknade, spomeničke rente; surađuje u pripremi i provođenju programa gradskih kotareva i mjesnih odbora te surađuje s državnim i drugim tijelima i pravnim osobama u obavljanju poslova iz svog djelokruga.

Upravni odjel za turizam, gospodarstvo i more obavlja poslove analize gospodarskih kretanja u Gradu te predlaže poboljšanje uvjeta za poslovanje i daljnji gospodarski razvitak, organizira i prati izradu razvojne gospodarske strategije Grada, sudjeluje u izradi prostornih planova te u odlučivanju o korištenju nekretnina u gospodarske namjene, predlaže i provodi dokumente za razvoj gospodarstva osobito turizma te koordinira aktivnosti svih dionika iz područja turizma, koordinira programe poticanja razvoja tradicionalnih obrta, maloga i srednjeg poduzetništva te poljoprivredne proizvodnje, brine se o održavanju i upravlja javnim plažama i kupalištima, provodi postupke dodjele koncesijskih odobrenja na pomorskom dobru te surađuje s državnim i drugim tijelima i pravnim osobama u obavljanju poslova iz svog djelokruga.

Zavod za obnovu Dubrovnika osnovan je 1979. godine s ciljem obnove graditeljske baštine nakon potresa, a od 1986. njegova je djelatnost određena Zakonom o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika. Obavlja stručne i druge poslove organiziranja i provođenja programa obnove – programa zaštite kulturnih dobara, te se osim obnove nakon potresa ističe poslijeratna obnova od oštećenja nastalih u Domovinskom ratu 1991.-1995. godine. Još za vrijeme ratnih razaranja Zavod je izradio Akcijski plan obnove u suradnji s UNESCO-m, na temelju čega je 1998. godine, nakon provedene obnove objekata značajnije spomeničke vrijednosti (palača i sakralnih objekata-kompleksa), Dubrovnik uklonjen sa Popisa ugrožene svjetske baštine. Zavod provodi program aseizmičke sanacije blokova zgrada unutar povijesne jezgre, organizira i koordinira izradu stručno-tehničke i druge dokumentacije (studije, projekti), kontinuirano organizira izradu digitalne arhitektonske snimke postojećeg stanja objekata u povijesnoj cjelini, te čuva i upravlja korištenjem registraturnog gradiva Zavoda. Obradom podataka o izrađenoj dokumentaciji i izvršenoj obnovi graditeljske baštine putem Zavoda, nastala je informacijsko-dokumentacijska baza podataka o dobru svjetske baštine, koja se redovito ažurira u geoinformacijskom sustavu. Gradsko vijeće Grada Dubrovnika imenovalo je Zavod koordinatorom izrade Plana upravljanja.

Javna ustanova Rezervat Lokrum upravlja Rezervatom odnosno otokom Lokrumom kao zaštićenim dijelom prirode, a koji je dio dobra svjetske baštine Dubrovnika. Javna ustanova je osnovana u cilju zaštite, održavanja i promicanja rezervata Lokrum. Djelatnost ustanove je i organiziranje prijevoza posjetitelja i razgledavanja Rezervata, koja je značajna zbog osiguravanja prihoda. Otok Lokrum zaštićen je i kao „poseban rezervat šumske vegetacije“ prema Zakonu o zaštiti prirode te je za isti izrađen Plan upravljanja Rezervatom Lokrum (koji još nije usvojen te nije izrađena studija nosivog kapaciteta). Ustanova se brine za regeneraciju autohtonog biljnog pokrova, očuvanja zasađenih površina, botanički vrt, prirodni izgled krajolika i životinjski svijet na otoku.

Dubrovačka razvojna agencija (DURA) d.o.o. pruža potporu pripremi i provedbi domaćih i međunarodnih projekata od ekonomskog, društvenog i kulturnog značenja za razvoj Grada Dubrovnika. Agencija svojim aktivnostima predstavlja sponu između Grada i ostalih institucija i organizacija važnih u davanju podrške lokalnom razvoju, osobito inovatorima i mladim poduzetnicima. Programima edukacije jačaju kapacitete značajne za lokalni razvoj (nezaposleni, mladi, poduzetnici, obrtnici, osobe s invaliditetom, udruge civilnog društva).

Turistička zajednica Grada Dubrovnika kao organizacija destinacijskog menadžmenta, ključni je dionik kada je u pitanju razvoj turizma. To obuhvaća profiliranje posjetitelja, diversifikaciju turističkog proizvoda te upravljanje posjetiteljima. Većina promotivnih strategija i aktivnosti ovog tijela orijentirana je na materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu Grada.

Dubrovačka baština d.o.o. je poduzeće Grada Dubrovnika osnovano 2009. godine te je između ostalog registrirana za upravljanje, skrb i održavanje svih objekata kulturne baštine u

vlasništvu Grada Dubrovnika, objekata u vlasništvu ustanova u kulturi, Lazaretima, Revelinom i svim ljetnikovcima u vlasništvu Grada Dubrovnika. U suradnji s Platformom za Lazarete, skupom nevladinih organizacija koje borave i upravljaju dijelom kompleksa Lazareti (Platforma za Lazarete, Studentsko kazalište Lero, Deša), društvo radi na uspostavi socio-kulturnog centra Lazareti.

Dionici na lokalnoj razini u okviru javnog sektora su također ustanove, ostale tvrtke i dionička društva, te sve obrazovne ustanove kojima je osnivač Grad Dubrovnik.

Kulturne resurse Grada Dubrovnika osim naslijeđenih materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara čini snažni kulturni sektor. Njega čine ustanove u kulturi, čije je postojanje dio tradicije te predstavlja značajan potencijal za kulturni razvoj i interpretaciju vrijednosti dobra svjetske baštine. S obzirom na činjenicu da je svih jedanaest ustanova u kulturi Grada Dubrovnika smješteno na području dobra svjetske baštine, kulturni programi koje kreiraju izravno doprinose povećanju kvalitete života u povijesnoj jezgri, neposrednoj okolici, kao i području čitavog grada. To su: Dubrovačke knjižnice, Dubrovački muzeji (kulturno-povijesni, etnografski, pomorski i arheološki muzej), Dubrovački simfonijski orkestar, Kazalište Marina Držića, Umjetnička galerija Dubrovnik, Dom Marina Držića, Dubrovačke ljetne igre, Kinematografi Dubrovnik, Folklorni ansambl Lindo, Prirodoslovni muzej Dubrovnik.

Imajući u vidu potencijal dobra svjetske baštine za obrazovanje i istraživanja, obrazovne institucije su također dionici upravljanja, te predstavljaju potencijal za izgradnju kapaciteta kao i jačanje ugleda Dubrovnika u svjetskim znanstvenim i obrazovnim krugovima. Osim toga, mnoge su smještene na području dobra svjetske baštine Dubrovnik – Osnovna škola Marina Držića, Osnovna škola Marina Getaldića, Glazbena škola Luke Sorkočevića, Gimnazija Dubrovnik, Umjetnička škola Luke Sorkočevića, Klasična gimnazija Ruđera Boškovića, Libertas međunarodno sveučilište. U neposrednoj blizini dobra nalaze se Dječji vrtići Dubrovnik, Turističko-ugostiteljska škola, Sveučilište u Dubrovniku, Rochester Institute of Technology, te međunarodno neovisno udruženje sveučilišta Interuniverzitetski centar u Dubrovniku.

Komunalna trgovačka i dionička društva koja upravljaju komunalnom infrastrukturom dobra svjetske baštine, kontaktne zone i okruženja su: **Vodovod Dubrovnik** (vodoopskrbni sustavi), **Domouprava Dubrovnik** (upravljanje zgradama), **Vatrogasci Dubrovnik**, **Čistoća Dubrovnik** (gospodarenje otpadom), **Vrtlar Dubrovnik** (održavanje javnih zelenih površina), **Sanitat Dubrovnik** (upravljanje javnim parkiralištima, javnim tržnicama, dezinfekcija, dezinfekcija, deratizacija), **Libertas** (javni prijevoz), **Luka Dubrovnik** i slično.

Vijeća gradskih kotareva predstavljaju institucionalne oblike sudjelovanja građana u procesima donošenja odluka kada je riječ o neposrednom i svakodnevnom utjecaju na njihov život. Mogu utjecati na urbane procese planiranja i upravljanja, stanovanje, zdravstvena pitanja, radno vrijeme javnih službi i ugostiteljskih objekata, regulaciju prometa itd. Jedna od njegovih glavnih uloga je komuniciranje i informiranje gradskih i županijskih odjela o potrebama i problemima u njihovim kotarevima. Gradski kotarevi osnivaju se za područja koja predstavljaju gospodarsku i socijalnu cjelinu, a koja su povezana zajedničkim interesima građana. U okviru dobra postoje tri kotara i njihova vijeća: Ploče iza Grada, Grad i Pile-Kono, no u upravljanje je potrebno uključiti i vijeća koja pripadaju kontaktnoj zoni: Gruž, Montevjerna i Lapad.

Civilni sektor

Dubrovnik ima dugogodišnju tradiciju aktivnih građana i velik broj aktivnih nevladinih organizacija koje svoj rad usmjeravaju na demokratizaciju procesa donošenja odluka koji se

tiču javnih resursa i interesa preko uključivanja izvan političkih i izvan institucionalnih aktera u procese donošenja odluka čime se izravno doprinosi održivom urbanom razvoju, aktivnom građanstvu i društvenoj odgovornosti. Oni obuhvaćaju razna stručna područja te predstavljaju neizostavnu ulogu i veliki potencijal u očuvanju dobra svjetske baštine. Brojne udruge, ali i građani individualno, godinama ulažu napore i rade na poboljšanju svih aspekata života na prostoru dobra svjetske baštine (aktivna suradnja s UNESCO-m, provođenje internog popisa stanovnika, inicijative povezane s javnim tijelima i brojne druge aktivnosti). Njihov doprinos je nemjerljiv u održavanju povijesne jezgre Dubrovnika kao „živog grada“. Tijekom pripreme faze Plana upravljanja, nekoliko organizacija civilnog društva je značajno pridonijelo u definiranju strateških aktivnosti i potreba za očuvanjem dobra. To su Platforma za Lazarete (Art radionica Lazareti, DEŠA, Lero, Audiovizualni centar Dubrovnik te Udruga za promicanje medijske kulture Luža), Kinookus, Društvo arhitekata Dubrovnik, Placa, Dubrovačka art udruga bez granica - DART, Društvo prijatelja prirode - DUB, Društvo turističkih vodiča, platforma Grada Gladan i dr. Druge nevladine organizacije izrazile su svoj interes da pomognu svojom stručnošću i budu uključene u provedbu Plana upravljanja (Građanska inicijativa Srđ je naš i dr.). Njihova aktivnost u provedbi predviđena je Ciljem 1 i uključanjem u upravljačku strukturu i nastavak djelovanja postojećeg Povjerenstva za praćenje izrade Plana u okvirima nadograđenog Partnerskog tijela i pratećih radnih skupina. U proces provedbe Plana upravljanja potrebno je jače uključiti lokalne udruge radi boljeg upravljanja lokalitetom i povećanja znanja dionika o potencijalima svjetske baštine jer su upravo organizacije civilnog društva u fokusu suvremenih europskih modela upravljanja kulturnim dobrima s obzirom na to da njeguju najveće vrijednosti dobra svjetske baštine i kontinuitet znanja o izvanrednim univerzalnim vrijednostima dobra te doprinose demokratskom procesu upravljanja javnim baštinskim dobrima.

Zaklada Blaga djela koja datira iz doba Dubrovačke Republike (14.-18. stoljeće). Njen se fond sastoji od imovine koju su donirali građani. Kroz stoljeća, Zaklada je došla u vlasništvo danas vrlo atraktivnih komercijalnih i stambenih objekata u povijesnoj jezgri. Kao dobrotvorna zaklada, njen glavni cilj je briga o socijalno ugroženim građanima Dubrovnika. Zaklada iznajmljuje stambene objekte (po znatno nižim cijenama od tržišnih) korisnicima koji se biraju, između ostalog i po socijalnom statusu. Zaklada također iznajmljuje nekoliko svojih nekretnina tradicionalnim obrtima i drugim poslovima koji se smatraju potrebnim u povijesnoj jezgri, ali si ne mogu priuštiti iznajmljivanje nekretnina po trenutnim komercijalnim cijenama.

Društvo prijatelja dubrovačke starine je osnovano 1952. godine kao društvo građana, s ciljem senzibiliziranja široke javnosti za dubrovačko kulturno povijesno naslijeđe. Temeljem ugovora iz 1969. godine, bivša Općina Dubrovnik povjerila je Društvu održavanje i upravljanje kompleksom gradskih zidina, te održavanje nekih komunalnih objekata kao npr. fontana, gradskog sata i dr. Temeljem Ugovora s Gradom Dubrovnikom iz 1998. Društvo gospodari dubrovačkim fortifikacijskim sustavom (svi zatvoreni i otvoreni prostori, uključivo Lovrijenac, osim tvrđave Revelin) i čini ga dostupnim javnosti uz naplatu ulaznica. Društvo upravlja površinama i prostorima gradskih zidina uz obvezu održavanja reda i čistoće, graditeljskog i konzervatorskog održavanja u skladu s važećim propisima i uz suglasnost Konzervatorskog odjela u Dubrovniku te promicanja jedinstvenosti i značaja zidina u zemlji i inozemstvu. Ugovor iz 1998. godine noveliran je Dodatkom Ugovoru 2009., kojim je izmijenjen način raspodjele prihoda od ulaznica za gradske zidine na način da se prihodi dijele na jednake dijelove. Od 2019. godine Grad i Društvo dijele prihode na način da Grad dobiva 60% od njih. Prihodi generirani upravljanjem gradskim zidinama, pored održavanja zidina omogućuju obnovu i druge kulturne baštine na teritoriju nekadašnje Dubrovačke Republike, kao i druge djelatnosti: od znanstvenih i terenskih istraživanja, preko dokumentiranja stanja do otkupa nepokretne i pokretne kulturne baštine. Društvo pruža financijsku pomoć drugim dionicima u očuvanju kulturne baštine, kao i u izdavačkoj djelatnosti povezanoj s dubrovačkom baštinom.

Vjerske zajednice čine veliku skupinu vlasnika atraktivnih nekretnina kulturnih dobara i dionici su civilnog sektora: Dubrovačka biskupija, Srpska pravoslavna crkva, Islamska zajednica Dubrovnik te Židovska općina koje, osim sakralnih objekata, imaju nekretnine koje se daju u zakup za komercijalne svrhe, za stanovanje ili za smještaj javnih institucija.

Privatni sektor

Poduzetnici i obrtnici su kroz Interesne skupine, koje uključuju predstavnike poduzetnika i obrtnika, također sudjelovale u fazi pripreme plana upravljanja. Tu spadaju Ceh ugostitelja i turističkih djelatnika, Udruženje obrtnika Dubrovnik, Udruženje obrtnika autotaksi prijevoznika Dubrovnik, Hrvatska gospodarska komora Dubrovnik, Društvo turističkih vodiča Dubrovnik, Udruga iznajmljivača smještaja, Udruga autobusera Ragusa, predstavnici hotelijera i dr.

MAACRI

V.2. Opis područja unutar svjetskog dobra

Urbano područje s povijesnom jezgrom (S1)

Opis: Srednjovjekovni grad na istočnoj, hrvatskoj obali Jadrana, paradigmatični je primjer planiranog urbanističkog razvoja iz 13. stoljeća, s dominantnim graditeljskim razvojem u 15. i 16. stoljeću, unutar zidina i fortifikacijskog sklopa. Do danas je zadržao svoju cjelovitost, opseg, materijalni i duhovni integritet, pa njegova povijesno-urbanistička cjelina kao integralno kulturno dobro, unatoč razornim potresima i mijenama čuva matricu Grada, a u pogledu stilsko-oblikovnih mijena uspješnu i skladnu koegzistenciju graditeljskih stilova od romanike do 20. stoljeća. Povijesna jezgra Dubrovnika, s neposrednom okolinom, nacionalno i UNESCO-vo kulturno dobro je remek-djelo urbanističkih, fortifikacijskih, kulturno-povijesnih i civilizacijskih vrednota.¹⁴ Povijesna jezgra razvila se prvotno na tjemenu strme morske hridine koja je vjerojatno bila ilirska prapovijesna gradina, u čijem se podnožju tijekom prvih stoljeća poslije Krista oblikovalo romanizirano naselje. U vrijeme bizantsko-gotskih ratova izgrađen je kastrum koji će u doba sloma antičke civilizacije sredinom 7. stoljeća postati refugij okolnog stanovništava, prije svega iz obližnjeg Epidaura (današnjeg Cavtata). Grad je nastao u nekoliko proširenja prema sjeveru i istoku, bonifikacijom nekadašnje uvale (na mjestu srednjovjekovne Place) koja se duboko uvlačila u kopno. Zbog dobre konfiguracije terena u kopnenom zaleđu, te blagih prijevoja preko dinarske reljefne barijere, Dubrovnik je vrlo brzo postao spona između kopna i mora, unutrašnjosti Balkana i Sredozemlja.

Morska obala (S1)

Opis: Grad Dubrovnik razvio se na morskoj hridi, na istočnoj obali Jadrana, gdje prestaje niz otoka istočnog jadranskog arhipelaga i počinje otvoreno more. Romansko ime grada izvedeno je od riječi Ragusa, odnosno Rausa - Lausa (imena grebena na kojemu je, prema legendi, osnovano prvo naselje).

Brdo Srđ (S1)

Opis: Iznad stare jezgre grada i Gruške luke uzdiže se masiv Srđa s nadmorskom visinom od 412 metara te zauzima posebno mjesto u aglomeraciji Dubrovnika. Srđ je osobito vrijedni prirodni predjel, istureni jezičac dinarskog krša iznad samog grada na kojem se izmjenjuje borova šuma, mediteranska makija i šumarci hrasta. Masiv Srđa je protagonist gotovo svake slike grada na kojima dolazi do izražaja upravo kontrast između netaknutog ozelenjenog krša njegovih padina i gusto izgrađenog gradskog tkiva u njegovom podnožju. Srđ je i nedjeljiv dio kulturno-povijesnog krajolika Dubrovnika. Upravo usponom na Srđ započinjao je put brojnih trgovaca i njihovih karavana prema unutrašnjosti balkanskog poluotoka. Kao mjesto na kojem se Dubrovnik stoljećima branio od najezi osvajača s istoka, ostao je obilježen tijekom dugog perioda vremena nizom specifičnih obrambenih struktura. Iz funkcije i formi gomila, tvrđava, predutvrda i bitnica strateški razmještenih na platou Srđa možemo iščitati razvoj fortifikacijske arhitekture tijekom povijesti, od prethistorije sve do današnjih dana. Upravo zbog svojih vojno-strateških karakteristika u kojima jednaku važnost imaju i vojne strukture i prostor koji ih okružuje formirajući zajedno fortifikacijski krajolik, Srđ je ostao gotovo netaknuti, te danas najsačuvaniji izvorni prirodni i kulturni krajobraz u aglomeraciji Dubrovnika te stoga i najosjetljivija točka dubrovačkog krajolika.¹⁵

¹⁴ Registar kulturnih dobara, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

¹⁵ Belamarić, J.; Belamarić, I.; Bilić, D.; Šverko, A. Tudor, A. (2014): "Identifikacija i valorizacija prirodne i graditeljske baštine područja Dubrovnika u prostornom kontekstu", Naručitelj: Zavod za

Tlocrtni raspored ulica i trgova (S2)

Opis: Urbanizam grada Dubrovnika temelji se na racionalnim odlukama i smionoj viziji, na planskoj izgradnji s imperativom pravilnosti i reda kao jamstva društvenog reda, te uspostavi pravilnih građevnih čestica i ortogonalnog sustava ulica, s definiranim javnim i stambenim sadržajima, sazdanim na funkcionalnosti i odmjerivosti, otmjenosti plastičnog ukrasa i suzdržanosti.

Javne građevine (S2)

Opis: Formiranje srednjovjekovne gradske matrice s utvrđenim modelom ponašanja u prostoru određeno je odredbama Statuta iz 1272. i njegovom novelacijom iz 1296. godine. Stroga srednjovjekovna parcelacija čini Dubrovnik i danas, unatoč mnogim transformacijama, u osnovi srednjovjekovnim gradom. Ove najranije zakonske odredbe o regulaciji grada temelje se na strogo poštivanju zajedničkog, podređivanjem pojedinačnog cjelini. Unutar planirane ulične mreže s pojedinim proširenjima javnih prostora raspoređene su stambene, javne i crkvene građevine. Upravno-sakralno središte grada je na trgu Luža, na istočnom završetku Place. Tu je smješten sklop reprezentativnih javnih i sakralnih zdanja od Kneževa dvora, vijećnice i carinarnice do stolne crkve i crkve gradskog zaštitnika.¹⁶

Većina privatnih stambenih zgrada (S2)

Opis: Stambena arhitektura nastaje prvo u sklopu nepravilnih blokova kao najstarijih urbanih formacija te pravilnih nakon kodifikacije Statuta. Karakterizira je, s jedne strane, mala tlocrtna markica s izraženim vertikalitetom, te s druge spajanje više čestica u reprezentativna zdanja. Raspon značaja stambene arhitekture je od tipa skromne gradske kuće do reprezentativne gradske palače, što je u vezi sa socijalnim i klasnim statusom vlasnika. Očituje se u načinu obrade kamenih pročelja s vrijednim detaljima arhitektonske plastike, bogatstvu kamenog namještaja kao i u koncepciji rasporeda unutrašnjih prostora.¹⁷ Značajne promjene građevinske strukture i matične tekture nastale su kao izravna posljedica upotrijebljenih građevinskih materijala i ubrzane sanacije šteta nakon prirodnih katastrofa, potresa i požara. U tom procesu događa se metamorfoza u slici Grada i graditeljskim formama. Jednostavne drvene kuće skromnijih raspona, nakon požara i promjene građevinskog materijala, zidanje kamenih zidova umjesto drvenih, multipliciraju prvobitni modul, razvijaju složenije tlocrte. Tako po dubrovačkim kriterijima nastaju raskošnije palače i kuće. To se posebno događa nakon velikog potresa, 1667. godine, kada je veći dio grada porušen.¹⁸

Glavni gradski zid s kulama, tornjevima, tvrđavama i bedemima (S3)

Opis: Gradske zidine i utvrde tvore impozantni fortifikacijski sklop koji opasava cijelu gradsku jezgru u dužini od 1940 metara i definira njen opseg, planski reguliran od 13. do 17. stoljeća. Gradske se zidine sastoje od glavnog gradskog zida, 16 kula, 3 tvrđave, 6 bastiona, 2 ugaona utvrđenja, 3 predziđa s nizom toreta - niskih polukružnih kula, 3 jarka, 2 predutvrde – tvrđave, te valobrana Kaše i 2 gradska podizna mosta koji vode do gradskih vrata. Mjestimično su visoke

prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije; Izrađivač: Institut za povijest umjetnosti, Centar Cvito Fisković, Split.

¹⁶ Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o. (2012): "Dopuna konzervatorske dokumentacije usklađene s postojećim konzervatorskim podlogama za izmjene i dopune GUP-a Grada Dubrovnika", Zagreb.

¹⁷ Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o. (2012): "Dopuna konzervatorske dokumentacije usklađene s postojećim konzervatorskim podlogama za izmjene i dopune GUP-a Grada Dubrovnika", Zagreb.

¹⁸ I. Jemo: Urbana matrica grada Dubrovnika, Utjecaj veličine i oblika parcele u njezinu oblikovanju, pogl.: 2.1. Prijelomne faze u izgradnji Grada, str.45-46, Zagreb-Dubrovnik 2017

i do 25 metara a glavni je gradski zid s kopnene strane debeo 4-6 metara dok s morske strane njegova debljina iznosi 1,5-3 metra. Današnji opseg zidina nastao je u drugoj polovici 13. stoljeća te se one sustavno osuvremenjuju i grade sve do 1660. godine. Svaka utvrda ima svoje ime; većina nosi imena svetaca, neke se zovu po svom položaju (Kula od Ploča, Kula ribarnice, Kneževa kula itd.), a neke po vrsti utvrde (Revelin, Kantonata). Zidine su gradili brojni domaći zidari i klesari od lokalnog kamena i smjese vapnenog morta, a među njima su posebno bili cijenjeni graditelji svodova koji su te arhitektonske dijelove izrađivali od vodenog kamena, sedre, laganog, mekog i podatnog za oblikovanje, koji se brao u Mlinima u Župi Dubrovačkoj. Projektanti su bili domaći i strani graditelji, odabrani od gradske vlasti i cijelo vrijeme nadzirani u svom radu, među kojima se ističu Paskoje Miličević, Marin Držić, Nikifor Ranjina, Juraj Dalmatinac, Michelozzo Michelozzi iz Firence, Onofrio i Simeon della Cava, Antonio Ferramolino iz Bergama, Mark-Antonio Bettacci iz Firence te Seporoso Mateucci iz Ferma.

Opkop (S3)

Opis: Kao dodatna zaštita uzduž kopnenog dijela gradskih fortifikacija iskopan je duboki i 22 m široki jarak.¹⁹

Srednjovjekovni zakonodavni sustav (S4)

Opis: Izgradnja Dubrovnika u 13. i 14. stoljeću, u svjetlu tekstova Statuta iz 1272. godine, javlja se kao posebno, ali vrlo dosljedno i do danas sačuvano ostvarenje zamisli grada kao brižljivo planirane, organizirane cjeline. Čuvena V. knjiga Statuta (*Liber Statutorum Civitatis Ragusii*) koja urbanistički kroji dubrovačke prostore u smjeloj viziji i odlučnoj racionalnosti, gotovo da predstavlja onodobni kodeks prostornog planiranja, arhitektonskog oblikovanja i zaštite okoliša i to u najpotpunijem smislu. Tražeći komparativne primjere na tu temu u jadranskim statutima (Split 1240., Korčula 1214., Venecija 1213.), može se utvrditi kako odredbe V. knjige dubrovačkog Statuta iz 1272. nadrastaju urbanističko-planersku pisanu građu spomenutih statuta srednjovjekovnih jadranskih komunalnih zajednica.

Komunalni sustav (S5)

Opis: Dubrovnik je jedan od prvih srednjovjekovnih europskih gradova koji pred kraj 13. stoljeća promovira ekološki kodeks. Taj se kodeks manifestira u odlukama o popločavanju ulica, određivanju njihova nagiba za odvodnju oborinskih voda, zatim u odredbama za gradnju i održavanje septičkih jama i odvodnih kanala (*gotales* ili *gatti*, lokalno klončine) sa svrhom suzbijanja epidemija kuge, kolere i ostalih zaraznih bolesti koje su se javljale kao posljedica nehigijenskih uvjeta.

Sustav odvodnje i vodoopskrbe (S5)

Opis: Dubrovnik se relativno rano, još odredbama svog Statuta iz 1272. godine ubrojio u zajednice s ekološkom sviješću. U reformaciji Statuta, 1296. godine određuju se smjernice za izgradnju pojedinih dijelova grada, te se predviđa da se između susjednih kuća u pravcu sjever-jug, ostavlja međuprostor širine 3 palma, odnosno 76,8 cm, koji se nazivaju *gotales*, *gatti*, *stricturas*. Kanali nastali između nizova kuća i niza paralelnih ulica (širina dviju parcela s kanalizacijom između sebe) na sjevernom dijelu grada, presječenih okomitom ulicom Prijeko, ulijevali su se u zatvorene septičke jame (*cloaca*). Ti prostori među kućama, ti jednolični kanali, neki otkriveni, neki natkriveni, nazivali su se u prošlosti a i danas, u kolokvijalnom govoru, klončine. Svi ispusti otpadnih voda (nužnici, kuhinje), bili su na posljednjem katu kuće, odakle

¹⁹ Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o. (2012): "Dopuna konzervatorske dokumentacije usklađene s postojećim konzervatorskim podlogama za izmjene i dopune GUP-a Grada Dubrovnika", Zagreb

je voda padala u kanale. Na ostalim je katovima bilo zabranjeno otvaranje prozora u međuprostorima iznad kanala.

Zgrada žitnice Rupe (S5)

Opis: Osobita briga grada za čuvanje zaliha žita očituje se u gradnji dvaju spremišta: starije spremište na lokalitetu Na Andriji s početka 15. stoljeća, na jugozapadnom dijelu grada uz niz ženskih, benediktinskih samostana, te žitnica Rupe u visokom, južnom, klisurastom dijelu grada iz sredine 16. stoljeća (gradnja dovršena 1590.). Rupe su jedinstvena zgrada, gradnja uklopljena u prostor stambenih nizova. U stjenovitoj bazi zgrade, u kamenu živcu izdubeno je 15 bunara za žito, dok su prostori I. i II. kata uređeni kao horizontalna spremišna ploha iz koje – otvorima u podu i svodu, te kanalima u zidu – žito pritječe u bunare. Konstruktivni sustav podsjeća na stare fontike, koji su bili dograđivani između Kneževe kule i arsenala u luci, u 14. stoljeću. Konstrukcija Rupa je jasna, čista, utilitarna, sjajni prostor s razlogom nazvan katedrala žita, s impresivnim sadrenim svodovima.

Zdravstveni sustav (S5)

Opis: Povijest zdravstvene kulture Dubrovnika, nekad Dubrovačke Republike, bogata je kao i cjelokupna dubrovačka znanstvena, kulturna i gospodarska baština. Stoljećima su Dubrovčani uspješnim upravljanjem, snagom uma i diplomatske vještine sačuvali svoju slobodu, mir i opstanak. Istovremeno, to im je omogućavalo gospodarsko-ekonomski, kulturni i znanstveni prosperitet, a dubrovačka medicina sa svojim zakonima, propisima, dostignućima i idejama obogatila je ne samo hrvatsku nego i svjetsku medicinsku povijest. Kao posebnost ističe se sustav karantenske zaštite za suzbijanje epidemijskih bolesti i izgradnja lazareta, kao i Ljekarništvo Male braće u Dubrovniku, zaštićeno kao kulturno dobro.

Zgrade za medicinske usluge, apoteke, bolnice hospiciji i sirotišta (S5)

Opis: Karantena, dobro organizirane liječničke i ljekarničke službe, služba gradskih čistača, izgradnja gradske kanalizacije, snabdijevanje pitkom vodom, osnivanje sabirališta za smeće, osnivanje hospitala, nahodišta i leprazorija, te niz drugih javnozdravstvenih mjera najvažnije su tekovine dubrovačke medicinske tradicije. Liječnička služba u Dubrovniku uvedena je 1301. godine, ljekarnica postoji od 1317. godine, hospitali-ubožnice od 1347., prvi lazaret (karantena) 1377. godine, a 1432. utemeljeno je nahodište.

Vrsta građevnog materijala za zgrade, ulice i trgove (S6)

Opis: Dubrovnik je svoja najvažnija zdanja gradio od kvalitetnog rudistnog vapnenca izvrsne kvalitete, s otoka Korčule. Samo na malenom otočiću Vrniku u korčulanskom arhipelagu bilo je nekoć 29 kamenoloma. Imao je Dubrovnik i svoje kamenolome iz kojih je brao kamen za gradnju, što je svakako utjecalo na razvoj klesarstva i graditeljstva, na veliku koncentraciju klesarskog i kamenarskog zanata u 14., 15. i 16. stoljeću. Kamenari, klesari, graditelji, ti davni majstori domaće krvi, imaju svoje bratovštine, regule, naučnike, alate, svoj zanat. Poznati kamenolomi bili su na otočiću Supetru pred Cavtatom, u Gružu, Rijeci, na Lopudu, Mljetu, Konavlima, a u Župi se vadio raritetni, porozni i meki kamen - sedra, pogodan za izgradnju svodova.

Placa koja se proteže od istoka prema zapadu grada do Luže (S7)

Opis: Placa, poznata i kao Stradun, je glavna ulica u povijesnoj gradskoj jezgri, dugačka 298 m. Naziv "Placa" potječe od latinske riječi *platea*, što znači "ulica". Placa se proteže u smjeru istok – zapad, a nalazi se između dvojica gradska vrata (Vrata od Pila i Vrata od Ploča). Na mjestu današnje Place u prošlosti je bio močvarni teren, kako navode neki povjesničari, koji je razdvajao Ragusu od Dubrave. Na početku i na kraju Place nalaze se i dvije fontane (Velika i

Mala Onofrijeve fontane) te dva zvonika (Gradski zvonik i zvonik franjevačke crkve i samostana). Placa je popločena kamenim blokovima, uglačanim do sjaja drvenog parketa, pa ga nazivaju i ulica – salon.

Stambene zgrade uz Placu (S7)

Opis: Starije slike Dubrovnika nam pokazuju kako zgrade na Placi prije potresa nisu imale tako tipiziran izgled kao danas, mnoge su imale arkade kao palača Sponza, a neke su bile i ukrašenije. Današnji izgled zgrada na Placi, s ujednačenom baroknom arhitekturom niza kuća, potječe iz razdoblja poslije potresa 1667. godine, kada je Statutom Dubrovačke Republike bio određen način gradnje stambenih zgrada: u prizemlju je uvijek bio trgovačko – poslovni prostor s vratima „na koljeno“, a u veliki se magazin ulazilo iz sporedne ulice. Na prvom je katu bio stambeni prostor, dok su sobe bile na drugom katu. Kuhinja i ostale gospodarske prostorije su se nalazile u potkrovlju. Naime, nakon potresa, u Gradu je buknuo požar, koji je uništio velik broj stambenih i ostalih zgrada. Odredbom da se kuhinje presele u potkrovlje sprječavalo se širenje požara.

Upravne, poslovne, sakralne i općinske zgrade uz Lužu i njezin južni produžetak (S7)

Opis: Među najznačajnije pojedinačne spomenike kulturne baštine Dubrovnika uvrstavaju se građevine smještene na Placi i uz Lužu zaštićene kao kulturna dobra: crkva sv. Spasa, franjevački samostan, Velika Onofrijeva fontana, palača Sponza, Orlandov stup, crkva sv. Vlaha, Loža zvonara, Gradski zvonik, Glavna straža, Mala Onofrijeva fontana, Mali arsenal, Knežev dvor, katedrala.

Blokovska izgradnja stambenih zgrada (S8)

Opis: Četrdeset i prva glava pete knjige Statuta, naslovljena *De viis*, donosi nam dragocjene podatke o razvoju grada, koji je prerastao zidine stare *civitas* i počeo se širiti na teritoriju nekadašnje močvare između poluotoka i današnjeg Prijekog. Od trenutka kad je proces postupnog nasipanja močvare završio i dubrovačka vlastela stekla posjede na tom području, na njima su vrlo vjerojatno neplanski građene kuće, a osobito otkad je izgrađen novi gradski zid prema brdu. Kako bi doskočili neplanskoj gradnji u predgrađu, kao i zaposjedanju većih zemljišta od strane vlastele, Dubrovčani su Statutom regulirali ulice, a samim tim i stambene blokove među njima.

U strukturi grada očuvani su gotovo svi stadiji razvoja grada (S10)

Opis: Identitet planski izgrađenog grada unutar fortifikacijskog sustava gotovo u cjelini je formiran do kraja 15., a razrađivan tijekom 16. i 17. stoljeća do velikog potresa 1667. godine nakon čega se događaju pojedine, uglavnom nužne, potresom izazvane urbanističko-stilske izmjene. Dominaciju gotičko- renesansnog stilskog izraza zasjenjuje barokno oblikovanje. Posebnost barokne stilske intervencije u dubrovačkoj urbanoj jezgri je u prilagođavanju zatečenoj situaciji uz poštivanje zacrtanih perimetara; u zadržavanju srednjovjekovne urbane matrice. Tek u rijetkim primjerima barok se ističe svojom monumentalnošću, uvodeći nove dominantne akcente u prostor (katedrala, crkva sv. Vlaha, isusovački sklop)..²⁰

Srednjovjekovno industrijsko predgrađe Pile (S11, S9)

Opis: Pile su u svojoj jezgri planirano dubrovačko naselje s izrazito koncentriranom proizvodnom zonom. Ovaj prostor reguliran je potezima međusobno paralelnih ulica s

²⁰ "Dopuna konzervatorske dokumentacije usklađene s postojećim konzervatorskim podlogama za izmjene i dopune GUP-a Grada Dubrovnika"; Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o.; Zagreb, 2012.

pravilnim nizovima kuća, a uz stambeni imao je i proizvodni karakter grupiranjem radioničkih zgrada. Zanatsko proizvodna djelatnost grupirana u radionicama naročito u području Kolorine podno Lovrijenca i u Pilama neposredno uz Brsalje vuče tradiciju još od 13. stoljeća. Tijekom 14. i 15. stoljeća posebno se ističe napredak u proizvodnji sukna zahvaljujući izvorskoj vodi koja u Dubrovnik stiže preko Konala. Izgradnjom vodovoda 1436. godine, neposredno nakon odredbe o regulaciji Pila, sagrađen je vodovodni krak koji se protezao do rezervoara na Brsaljama.

Tvrđava Lovrijenac (S12, S9)

Opis: Samostojeća snažna utvrda nalazi se u zapadnom predgrađu Pile. Zbog strateške važnosti njen nastanak pretpostavlja se u ranom razdoblju nastanka grada, a prvi arhivski spomen je iz 1301. godine. Tijekom vremena neprestano se fortifikacijski osuvremenjivala, sve do konca 17. stoljeća kad je dovršena njena obnova nakon potresa 1667. godine. Tvrđava ima oblik trokuta, koncipirana tako da se oko središnjeg atrija s cisternom u prizemlju, stepenasto u elevaciji nižu tvrđavski prostori namijenjeni stanovanju posade i kaštelana, pohrani topova i drugog naoružanja, s otvorenim terasama s arkadama i obrambenim platformama s kruništima. Važan je dio fortifikacijskog sustava Dubrovnika i izuzetni scenski prostor.

Lazareti (S13, S9, S5)

Opis: Kompleks Lazareta, smješten na Pločama, uz morsku obalu nedaleko istočnog ulaza u povijesnu jezgru Dubrovnika, izgrađen je između 1627.-1648. godine. Tlocrtno se kompleks raščlanjuje u pet identično organiziranih odjeljenja, a svako se dalje pravilno raščlanjuje u tri dijela – s nizom lučnih otvora na centralno dvorište, koje vratima uspostavlja vezu s obalom. U oblikovanju kompleksa naglašen je utilitarni karakter, u formiranju cjeline i unutrašnjoj organizaciji prostora, te krajnjoj redukciji dekorativnih elemenata, što ne isključuje čist koncept usklađenosti i estetskog oblikovanja cjeline. Cjelovito očuvani kompleks izniman je spomenik zdravstvene kulture i graditeljstva koji značajem nadilazi nacionalne okvire.

Valobran Kaše (S13, S9, S3)

Opis: Valobran Kaše je bez sumnje izniman spomenik graditeljstva renesanse, vrhunska inženjerska građevina svestranog graditelja Paskoja Miličevića. Svoje ime valobran je dobio po “kašeti” - drvenom sanduku u kojem je izgrađen. Prvi, manji, sjeverni dio izgrađen je 1486., a drugi, nešto veći, 1487. godine. Ta dva dijela su 1498. povezana, a 1514. godine su Kaše dograđene prema sjeveru. Prilikom gradnje primijenjene su, u renesansi ponovo otkrivene, antičke tehnike gradnje. Valobran je izgrađen u suhom doku, a ne u kesonu, kako se dosad smatralo. Suhi dok izrađen je kao drvena kutija čije se dno sastojalo od dva sloja greda, dok su bočne stranice bile oplacene jednim slojem greda. Suhi dok je potopljen na mjestu gradnje, a potom je isušen. Valobran je izveden kao zidana konstrukcija, čija je vanjska oplata građena masivnim kamenim blokovima spojenim metalnim sponama i trnovima zalivenim u olovo. Sredina valobrana bila je “betonirana” mortom od vapna i crvenice s dodacima lomljenog kamena.

Tvrđava Revelin (S15, S9)

Opis: Tvrđava Revelin impozantna je predutvrda smještena na istočnom ulazu u grad; vizualno odvojena, a funkcionalno uklopljena u sklop gradskih zidina. Nastala je na slojevitom povijesnom prostoru istočnog predgrađa, koje se postupno izgrađivalo kroz 14. i 15. stoljeće, da bi u razdoblju od 1539. do 1605. nastala današnja tvrđava, po prijedlogu i generalnom nacrtu Antonija Ferramolina, talijanskog graditelja iz Bergama. U 17. i 18. stoljeću na objektu su izvršeni dodatni radovi i prigradnje; na zapadnom dijelu dograđen je magazin soli “Slanica”,

koji sa svoja tri kata seže preko vijenca Revelina. U 19. stoljeću objekt doživljava dodatne devastacije izgradnjom dvaju neskladnih objekata koji su kasnije uklonjeni.

Otok Lokrum (S16, S9)

Opis: Otok Lokrum, smješten 500-600 m jugoistočno od grada Dubrovnika predstavlja specifičan primjer prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti dubrovačkog područja. Naziv mu potječe od latinske riječi "acrumen" - agrumi, a o njegovoj naseljenosti već u pretpovijesti svjedoče nalazi grobnih priloga. Nastanjen od prehistorije, prvi put se spominje u arhivskim dokumentima 1023. godine, kada se osniva i benediktinski samostan, najznačajniji je spomenik kulture na otoku, kompleks povijesno-graditeljskih slojeva u rasponu od romanike do historicizma, snažno izražene dionice habsburškog 19. stoljeća. U 16. stoljeću na Lokrumu se gradi veliki lazaret koji nije dovršen. Vrijednosti nasljeđa očituju se u fortifikacijskoj i karantenskoj izgradnji - ostaci lazareta iz 16. stoljeća i tvrđava Royal iz početka 19. stoljeća. Lokrum je zaštićen i kao prirodni rezervat s Botaničkim vrtom. Posebnim rezervatom šumske vegetacije koji obuhvaća čitav otok Lokrum površine 72 ha upravlja Javna ustanova Rezervat Lokrum.²¹

Gotičko-renesansni samostan (S16)

Opis: Benediktinski samostan sv. Marije na otoku Lokrumu je najstarija i najznačajnija benediktinska opatija na dubrovačkom području, koja je osnovana već u 11. stoljeću. 15. i 16. stoljeće razdoblje je graditeljskog procvata. Benediktinci su tada izgradili reprezentativni gotičko-renesansni samostan, koji je bitno oštećen u velikom potresu 1667. godine. Ukidanjem opatije na samom kraju 18. stoljeća, benediktinci odlaze s otoka, a Lokrum prelazi u vlasništvo moćne austrougarske dinastije Habsburg, koja je samostan pretvorila u svoju ladanjsku rezidenciju i prvorazredan spomenik arhitekture u Hrvatskoj dotičnog razdoblja.

Tvrđava Royal (S16)

Opis: Odmah nakon zauzeća Dubrovnika 1806. godine francuska je vojska zbog strategijskog značenja Lokruma započela izgradnju te utvrde na vrhu Glavice (97 m), kao prostrane višekutne baterije s bedemima, jarkom i zemljanim nasipima. Već započeti radovi se u drugoj polovici 1806. intenziviraju i završavaju 1808. godine. Fort Royal - Kraljevska tvrđava - dobila je ime po potkralju Italije Eugenu Beauharnaisu, Jozefininom sinu i Napoleonovom posinku.

²¹ Nodari, M. (2017): "Sažeti pregled povijesti područja dubrovačko-neretvanske županije", Dubrovnik

V.3. Ilustracije

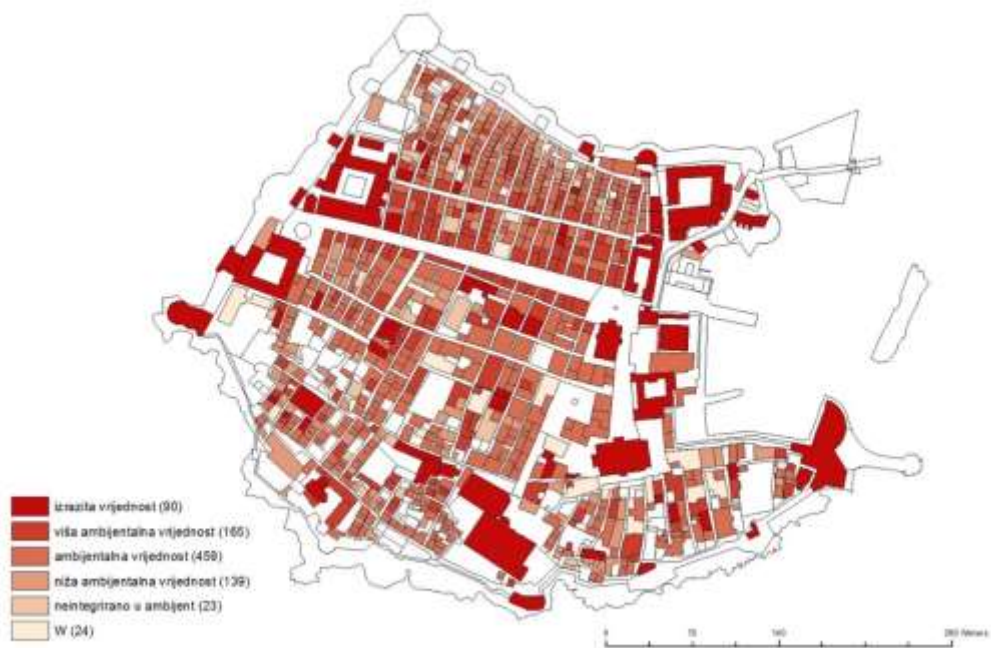
Slika 7. Prostorne kategorije Plana upravljanja

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2019.

Slika 8. Pregled konzervatorskih elaborata unutar povijesne jezgre - ukupno 170 u arhivu ZOD-a

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2020.

Slika 9. Kulturno povijesna valorizacija objekata iz GIS arhiva ZOD-a

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2020

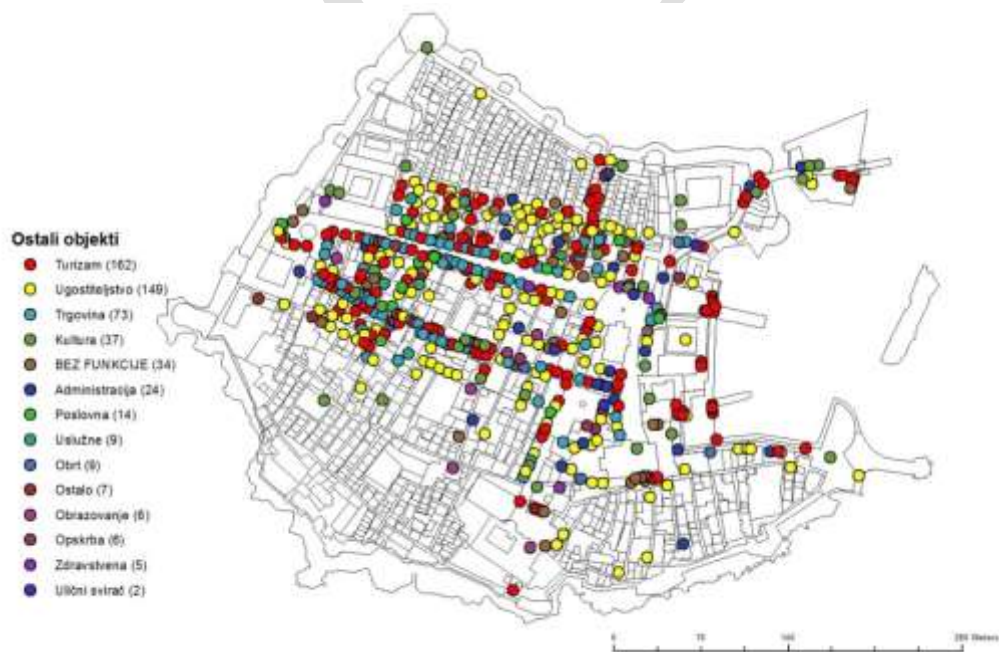
Slika 10. Plan korištenja javnih površina unutar povijesne jezgre

Izvor: Grad Dubrovnik, Upravni odjel za gospodarenje gradskom imovinom, 2019.

Slika 11. Područje kulturnog dobra svjetske baštine (WHP): turistički smještaj

Problemska pitanja: turistički smještaj raspoređen je u cjelokupnom području, stambena područja transformiraju se u turistička

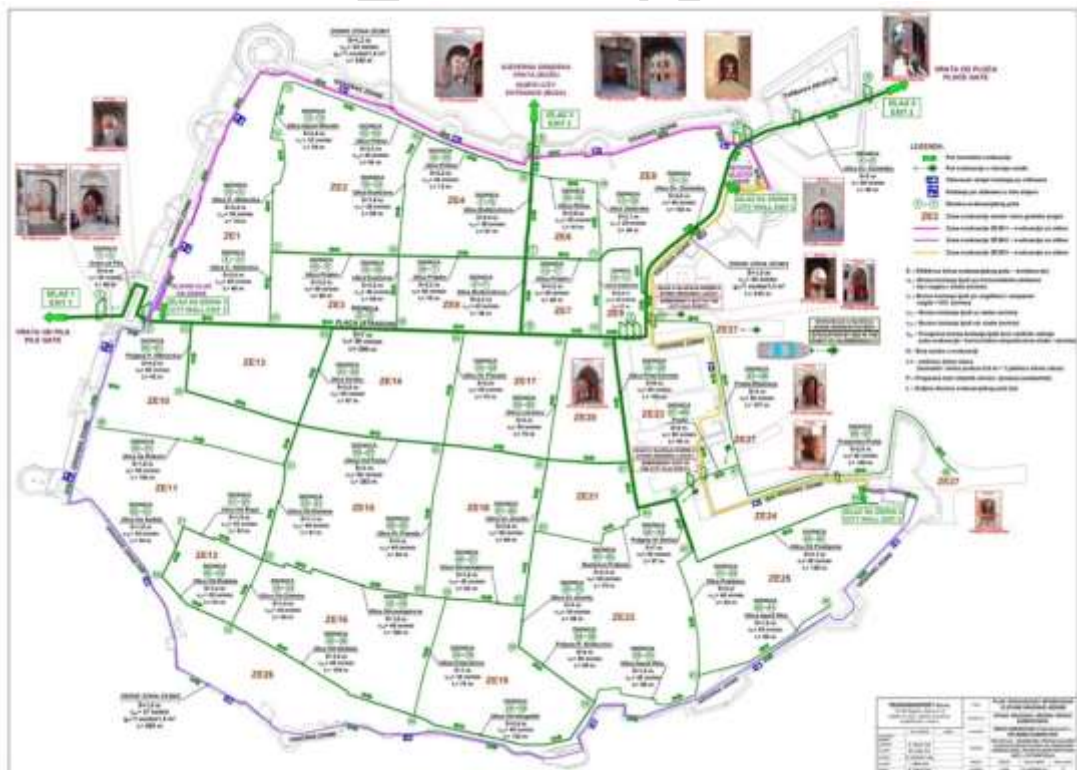
Slika 12. Objekti i sadržaji 2017. godine

Problemska pitanja: prateći sadržaji u funkciji turizma i ugostiteljstva su najzastupljeniji, sadržaji u funkciji stanovanja su minimalizirani

Slika 13. Područje kulturnog dobra svjetske baštine (WHP): stambene zone

Problemska pitanja: uočava se potreba za zoniranjem stambenih područja, utvrđivanjem koridora kretanja turista i prostornog razmještaja ugostiteljsko-turističkih sadržaja

Slika 14. Shematski prikaz glavnih evakuacijskih puteva

Izvor: Plan evakuacije i spašavanja iz stare gradske jezgre, 2014.

Slika 15. Usporedba zona zaštite prema UNESCO-u i prema Rješenju o zaštiti Ministarstva kulture

V.4. *Participacijski proces*

Izrada Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a Starim gradom Dubrovnikom osigurala je participativnim pristupom uključivanje svih relevantnih dionika na regionalnoj i lokalnoj razini te javnosti (građana) u procese donošenja odluka. Navedeni pristup razlikuje se od tradicionalnog pristupa "odozgo prema dolje" te uključuje široki spektar dionika u proces izrade Plana upravljanja. Glavne prednosti ovog pristupa bolji su uvid u stvarne probleme, stvaranje jake baze za intervencije u zajednici, pravovremeno uključivanje javnosti i pružanje prilike svim dionicima da iskažu svoje mišljenje i ideje.

Prije samog početka izrade dokumenta, moguće je utvrditi bogatu pripremu fazu kroz koju su lokalni dionici i stanovnici utvrdili svoje potrebe te kroz koju je provedena prethodna evaluacija stanja u prostoru i u sustavu upravljanja. Zavod za obnovu Dubrovnika je rezultate provedenih istraživanja objavio u knjizi „Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika“ (Klempić Bogadi, S., Vukić, J., Čaldarović, O., 2018.). Istraživanja su obuhvatila:

- sociološko-demografska istraživanja provedena 2016. i 2017. godine u povijesnoj jezgri Dubrovnika (kotar Grad):
 - o sociološka i demografska analiza stanja u povijesnoj jezgri i komparacija s prethodnim sociološkim studijama (Rogić i dr., 1986. i 1987.);
 - o terensko istraživanje;
 - o interni popis stanovništva, kućanstava i stanova proveden 2016. godine uz sudjelovanje stanovnika povijesne jezgre
 - o kvalitativno istraživanje provedeno metodama fokus grupe i intervjua
 - o anketno istraživanje kvalitete života i zadovoljstva stanovnika povijesne jezgre
- stručna analizi stanja u 2019. godini na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku (DZS) na razini popisnih krugova za 2001. i 2011. i istraživanju stavova stanovnika (kvalitativni pristup: fokus grupe, intervjui) te izravnoj participaciji građana (radionica, službena očitovanja dvaju gradskih kotara pristigla na temelju javnog poziva i zaključci s održanih zborova građana Gradskog kotara Grad i Gradskog kotara Ploče – Iza Grada, dok ostali gradski kotari nisu dostavili očitovanja).

Participativni proces izrade Plana upravljanja proveden je u dva velika participacijska kruga. Prvi participacijski krug proveden je u jesen 2019. godine na lokacijama u Dubrovniku. Glavni cilj prvog participacijskog kruga bila je identifikacija problema i prilika u upravljanju dobrom svjetske baštine u Dubrovniku od strane uključenih dionika te vizioniranje kao početna faza izrade strateškog okvira. Popratnim programom u okviru Dana kreativnih/kulturnih industrija dionici su informirani o zadacima koje Plan upravljanja treba sagledati, što je jedan od alata izgradnje i jačanja kapaciteta dionika. Održano je pet radionica:

- Radionica 1, 15.11.2019., Dubrovnik – radionica vizioniranja koja je uključila prijedloge gradskih i županijskih upravnih odjela te ostalih javnopravnih tijela, javnih i trgovačkih društava i udruga. Tematski su obrađeni aspekti upravljanja gradom, socio-demografski aspekti, urbanističko-arhitektonski aspekti, prometni aspekt, ekonomsko-turistički aspekt te okolišni i sigurnosni aspekt.
- Radionica 2, 15.11.2019., Dubrovnik – radionica vizioniranja koja je uključila prijedloge građana i udruga, a sagledala je mišljenja o trenutnom i željenom stanju upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika. Među sudionicima je provedena anketa koja je omogućila precizniju izradu vizije i strateških aktivnosti.
- Radionice 3 i 4, 22.11.2019., Dubrovnik – održane su dvije fokus grupe sa stanovnicima područja pod zaštitom UNESCO-a i radionica s građanima. Cilj fokus grupa i radionica s građanima bio je uvid u stanje i probleme s kojima se građani

susreću u svakodnevnom životu te razgovor i oblikovanje prijedloga vizije grada, ciljeva i mjera koje građani predlažu za Plan upravljanja.

- Radionica 5, 13.12.2019., Dubrovnik – dionicima je predstavljen strateški okvir te prvi nacrt ciljeva i mjera za upravljanje zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika.

Slika 16. Radionica prvog participativnog kruga

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2019.

Participativni proces uključivanja dionika u izradu strateškog okvira u obliku radionica bio je onemogućen tijekom prve polovice 2020. godine zbog ograničenja uzrokovanih pandemijom COVID-19. Iz tog razloga, između dva participacijska kruga, provedena je online anketa među lokalnim dionicima o prvom nacrtu strateških aktivnosti koje su izrađene na temelju rezultata prvog kruga. Rezultati su korišteni za ažuriranje nacrta dokumenta.

Nakon „popuštanja“ mjera vezanih uz COVID-19, tijekom srpnja i kolovoza 2020. godine organizirani su B2B sastanci s javnim tijelima Grada Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije na temu strateških aktivnosti. Cilj B2B sastanaka bilo je precizno usmjeravanje strateških aktivnosti s posebnim naglaskom na definiranju Cilja 1 koji je usmjeren na uspostavu nove organizacijske strukture upravljanja dobrom svjetske baštine Grada Dubrovnika. Rezultat je bio ažuriranje strateških aktivnosti te prilagodba realnim mogućnostima u okvirima upravljanja.

Drugi participacijski krug održan je u jesen 2020. godine koji je popraćen aktivnostima informiranja građana i javnosti. Proveden je intervju s prof. dr. Jukkomi Jokilehto, stručnim suradnikom pri izradi Plana upravljanja, a na temu plana upravljanja kao alata u zaštiti dobra

svjetske baštine. Svrha intervjua bila je upoznati dionike, građane i širu javnost s Planom upravljanja koji je novitet u hrvatskom pravnom sustavu i obveza prema UNESCO-voj Konvenciji o svjetskoj baštini. U suradnji s platformom Grada Gladan, organizirani su razgovori s dionicima koji su objavljeni na društvenim mrežama. Organizirana je izložba „Dubrovački dizajneri o Gradu“. Koncept izložbe je bio prezentirati radove mladih dubrovačkih dizajnera na temu Grada, koji su svojim radom kontinuirano prisutni u svakodnevnom životu, bilo preko informacija na oglasnim pločama, bilo izgledom proizvoda ili pak oblikovanjem prepoznatljivih vizualnih identiteta kulturnih institucija. Izložbom se željelo postići bolje razumijevanje i prezentacija procesa i misli koji su rezultat njihovog poimanja i doživljaja vrijednosti Grada. Održana je projekcija filma *Društveni život malih urbanih sredina* u suradnji s Kinematografima Dubrovnik. Posjećenost ovih aktivnosti bila je zadovoljavajuća te je pobudila interes građana o procesu izrade Plana upravljanja.

Unutar drugog participativnog kruga, održane su sljedeće radionice koje su za cilj imale raspravu o završnom nacrtu strateškog okvira te prioritizaciju ciljeva:

- 18. rujna (online) – udruge civilnog društva
- 19. rujna (dvije radionice: Lađa Lazareti i Kino Jadran) - građani
- 24. rujna (online) – tijela javne uprave i vlasnici
- 25. rujna (online) – tijela javne uprave i javne ustanove

Dionici su raspravljali o ponuđenim rješenjima koja su izrađena u posljednjem nacrtu Plana upravljanja, a dobivene informacije su integrirane u ažurirani dokument. Tijekom drugog participativnog kruga, svi su dionici mogli ispuniti online anketu u kojoj su mogli dati svoje primjedbe i/ili prijedloge za doradu strateških aktivnosti, te mogućnost definiranja razine prioriteta za utvrđene ciljeve. Svi podatci su integrirani u dokument koji je pripremljen za proces javne rasprave.

Proces izrade Plana upravljanja uključivao je i sudjelovanje na sastancima te prezentiranje radnih materijala Povjerenstvu za praćenje izrade Plana upravljanja, u kojem su zastupljeni predstavnici najvažnijih dionika upravljanja - od javne uprave, stručne javnosti do građana i udruga civilnog društva.

Slika 17. Izložba „Dubrovački dizajneri o Gradu“

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2020.

POZIV Rasprava o strateškom okviru Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika

GRAĐANIMA

NA RADIONICU

PETAK, 18.9.2020.
15:00 - 17:00 / ONLINE
radionica za udruge civilnog društva
(upute za sudjelovanje će biti prosljednene nakon registracije)

18:00 - 20:00 / 3. LAĐA LAZARETI
radionica za građane

SUBOTA, 19.9.2020.
9:00 - 11:00 h / ONLINE
radionica za građane
(upute za sudjelovanje će biti podijeljeni nakon registracije)

16:00 - 19:00 / KINO JADRAN
radionica za građane

COVID-19 napomena:
S obzirom na nužne epidemiološke mjere, molimo Vas da svoj dolazak potvrdite na mail zod@zod.hr ili pozivom na broj 020/324 060 od 7 do 15 h. Nakon registracije dobiti ćete upute za online radionice.

Obavezno je nošenje maski, te održavanje razmaka sukladno poznatim uputama. Napominjemo kako je zbog epidemioloških mjera ograničen broj sudionika na radionicama, te je organizirana online radionica i online upitnik za sve građane (bilo da su sudionici radionica ili ne).

Proces izrade Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika u završnoj je fazi. Uz Vašu pomoć te u suradnji s ostalim lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim dionicima i stručnjacima, definirane su ključne strateške teme, ciljevi i aktivnosti na koje je usmjeren Plan upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika i kojima će se ovaj prvi Plan upravljanja baviti do 2025. godine.

Cijenimo Vaše sudjelovanje i molimo vas da se odazovete ovome pozivu kako bi Plan upravljanja bio što kvalitetniji zajednički dokument.

Svaki sudionik radionice dobit će primjerak radnog nacrtu strateškog okvira s temama, ciljevima i aktivnostima te upitnik s ciljem određivanja prioriteta ciljeva i komentara aktivnosti. Materijali će biti dostupni u fizičkom i online formatu. Molimo sve ugrožene skupine da poštuju epidemiološke mjere, te u što većoj mjeri koriste online oblike komuniciranja.

ZAVOD ZA OBNOVU DUBROVNIKA
INSTITUTE FOR RESTORATION OF DUBROVNIK

PROJEKAT U ORGANIZACIJI

PROJEKAT U ORGANIZACIJI

ARC radionica Lazareti

le.ro

Slika 18. Plakat poziva građanima na radionice u okvirima drugog participativnog kruga

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2020.

Slika 19. Radionica s građanima

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2020.

Slika 20. Radionica s udrugama

Izvor: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2020.

Cjelokupni participativni proces omogućio je detaljniju, precizniju i prilagođeniju izradu strateškog okvira Plana upravljanja kao temeljnog segmenta u upravljanju zaštićenom spomeničkom cjelinom Grada Dubrovnika u razdoblju do 2025. godine.

V.4.1. PREGLED REZULTATA RADIONICA S GRAĐANIMA

Tijekom procesa izrade Plana upravljanja, proveden je niz participativnih aktivnosti: radionica, fokus grupa i intervjua sa stanovnicima, kako bi se što bolje razumjelo situaciju, probleme i potencijale za unaprjeđenje stanja sa stajališta stanovnika. U prvom participacijskom krugu provedena je i anketa među lokalnim stanovništvom u koju je bilo moguće unositi dodatne komentare i prijedloge. Sudionici su bili potaknuti dati svoje prijedloge mjera kojima bi se mogla poboljšati kvaliteta života u Dubrovniku te napisati kako zamišljaju Dubrovnik u budućnosti. Teme su bile opće zadovoljstvo kvalitetom života (pozitivni i negativni aspekti vezani uz mjesto stanovanja i Dubrovnik u cjelini); kulturni identitet i zaštita materijalne i nematerijalne baštine, autentičnost ambijenta i načina života; aspekti kvalitete života (stanovanje, dostupnost sadržaja i usluga, svakodnevne aktivnosti, problemi i potrebe, javni prostor grada); turizam i utjecaj turizma na kvalitetu života, pozitivni i negativni aspekti turističke sezone, kulturna i druga događanja na javnom prostoru); održivost; vizija, prioriteti i mjere.

Tijekom siječnja 2020. godine održana su dva zbora građana, čime su također prikupljeni podaci, a njihovi zaključci su uvršteni u izradu ciljeva i aktivnosti. U nastavku donosimo relevantne dijelove očitovanja gradskih kotara i zaključaka zborova građana:

Zbor građana Gradskog kotara Grad održan je 22. siječnja 2020. na temu: *Definiranje glavnih problema i prioriteta koji se trebaju uvrstiti u Plan upravljanja*, a iz izlaganja građana iskristaliziralo se 15 tema:

- Repopulacija, zaštićeni najmoprimci
- Poboljšanje javnih usluga (ambulanta, ribarnica, odvoz glomaznog otpada ...)
- Sigurnost (evakuacija, požar, potres)
- Inovativna urbanistička rješenja (Garaža, Pustjerna ...)
- Izračun i kontrola kapaciteta nosivosti turizma
- Kontrola broja smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta
- Održavanje javnih površina (higijena, čistoća, promet)
- Adekvatna zaštita, očuvanje i obnova spomeničke građe (divlja gradnja, itd.)
- Razvoj komunalne infrastrukture (oborinske vide, pločnici ...)
- Promet oko Grada i pitanje parkinga
- Zaštita od buke (vatromet, kante, dostava ...)
- Poticaji za obrte i malo poduzetništvo
- Razvoj društvene infrastrukture (jeftinije *butige*, raznolikost ponude, Peskarija ...)
- Zaštita okoliša i pitanje otpada
- Poboljšanje komunikacije građana, kotara i gradskih institucija.

Uslijedilo je glasovanje na način da je svaki građanin odabrao pet tema koje smatra najbitnijima. Glasovi su prebrojeni i dobiveno je prvih pet tema koje se trebaju uvrstiti kao prioriteti u Plan upravljanja:

50,77 % *Zaštita od buke (vatromet, kante, dostava ...)*

49,23 % *Poboljšanje javnih usluga (ambulanta, ribarnica, odvoz glomaznog otpada ...)*

46,15 % *Repopulacija, zaštićeni najmprimci*

46,15 % *Kontrola broja smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta*

44,61 % *Razvoj društvene infrastrukture (jeftinije butige, raznolikost ponude, Peskarija ...)*

Zbor građana Gradskog kotara Ploče – Iza Grada održan je **11.2.2020.** u sklopu projekta *Mjesto zajednice, razvoj društveno-kulturnog centra u Lazaretima.*

Nakon rasprave i izlaganja građana, za potrebe glasovanja stvoreno je 12 kategorija, odnosno tema:

- Poboljšanje komunalne infrastrukture (rasvjeta, oborinska odvodnja, pločnici, nogostup, zidovi, kanalizacija, struja)
- Održavanje i zaštita javnih površina (kupališta i koncesije, parkovi)
- Rješavanje pitanja prometa oko Grada (komercijalni autobusi, transferi, taksisti)
- Poboljšanje javnih usluga (javni prijevoz – nove linije, Čistoća – kontejneri i smeće, dostava, trgovine)
- Zaštita od buke
- Dostupnost javnim i privatnim objektima (parkovima, kupalištima, nove ceste, invalidski prilazi i mjesta)
- Rješavanje izoliranosti određenih dijelova kotara (Sveti Jakov, ispod magistrale)
- Stvaranje novog javnog sadržaja (šetnice, Orsula, park Biskupija)
- Razvoj novih parkirališnih mjesta, te gradnja garaža
- Rješavanje problema neadekvatnog urbanističkog planiranja (planovi, GUP, dokumentacija, divlja gradnja)
- Zaštita okoliša (akvatorij Lokruma i kruzeri, zelene površine)
- Rješavanje pitanja sigurnosti (odroni, požar, poplave).

Nakon glasovanja, građani su odabrali kao prioritete 5 kategorija, odnosno tema koje bi trebale biti uzete u obzir kao prioriteti Plana upravljanja za područje gradskog kotara Ploče – Iza Grada.

Izglasani su sljedeći prioritet:

- Poboljšanje komunalne infrastrukture (rasvjeta, oborinska odvodnja, pločnici, nogostup, zidovi, kanalizacija, struja)
- Rješavanje pitanja prometa oko Grada (komercijalni autobusi, transferi, taksisti)
- Poboljšanje javnih usluga (javni prijevoz – nove linije, Čistoća – kontejneri i smeće, dostava, trgovine)
- Stvaranje novog javnog sadržaja (šetnice, Orsula, park Biskupija)
- Razvoj novih parkirališnih mjesta te gradnja garaža. (Svi su citati iz službenih zaključaka Zbora građana).

Na temelju prikazane faze istraživanja 2019./2020. zaključeno je:

- na prostoru dobra svjetske baštine (WHP) najviše je ugrožena kvaliteta i način života stanovnika te je potrebno posebnu pozornost posvetiti njihovoj zaštiti, no problemi su prisutni u čitavoj zoni zaštite

- potrebno je provesti sveobuhvatno istraživanje kvalitete života na području Grada Dubrovnika na reprezentativnom i prostornom uzorku, pratiti promjene te sustavno razvijati i prilagođavati mjere pojedinim prostorima
- potrebno je jačati suradnju građana i lokalne samouprave te uključiti stanovnike u procese odlučivanja
- potrebno je razviti transparentne mehanizme vraćanja određenog dijela prihoda od turizma izravno lokalnoj zajednici u vidu unaprjeđenja kvalitete života.

Osnovni problemi koji su danas zamjetni u području dobra svjetske baštine pod zaštitom UNESCO-a nastavak su i produbljivanje problema koje su detektirala prethodna istraživanja (Rogić i sur. 1986; 1987.). Potrebno je uvesti suštinske promjene prije nego što se Dubrovnik pretvori u grad bez stanovnika, na što upozoravaju stanovnici dobra svjetske baštine koji su sudjelovali na radionici i u fokus grupama u jesen 2019. godine.

Osnovni problemi proizašli iz istraživanja i participacije građana na području WHP su:

- negativni demografski procesi (depopulacija i starenje)
- narušena kvaliteta života zbog pretjeranog, nekontroliranog turizma i nedostatka sadržaja potrebnih za svakodnevni život jer je sve podređeno turističkoj ponudi, a ne stanovnicima (zdravstvena skrb, trgovine i dr.) i gotovo isključiva orijentacija na turizam
- nepostojanje objektivno izračunatog nosivog kapaciteta (engl. *carrying capacity*) povijesne jezgre i WHP-a u cjelini (od strane nezavisnih stručnjaka, a provjerenog s lokalnom zajednicom)
- prometni problemi (gužve, motorizirani promet u mirovanju, turistički autobusi, taksi, dostava i pretovar robe u zonama stanovanja (npr. Pile i Ploče), zagađenje zraka, buka i dr., a nemogućnost adekvatne dostupnosti i dostave roba i usluga stanarima PJ-a)
- zagađenje (buka, zagađenje zraka, zagađenje mora)
- problemi infrastrukture (kanalizacija, odvodnja oborinskih voda, električna mreža i dr.)
- zbrinjavanja otpada (prevelike količine otpada, neadekvatno zbrinjavanje i odvajanje otpada, problem odvoza otpada i dr.)
- zelene površine (premalo ih je i neadekvatno se održavaju), urbano zelenilo i priroda (padine Srđa)
- komunalni red, nepridržavanje pravila i zakona te nedovoljne inspekcije (građevinskih radova, ugostiteljskih objekata, iznajmljivača apartmana i kuća za odmor itd.)
- problemi sigurnosti (u slučaju prirodnih katastrofa, negativnih utjecaja klimatskih promjena i dr.) i smanjenje osjećaja sigurnosti zbog velikog broja stranaca i turista koji svakodnevno koriste prostor u kojemu žive stanovnici WHP-a (nesigurnost je posebno vezana uz ranjive skupine, djecu, starije osobe, samce i druge).

Tijekom radionica i fokus grupa s građanima u jesen 2019. godine pojavio se vrlo jasno definiran stav o problemu netransparentnosti trošenja financijskih sredstava od turizma na rješavanje svih navedenih problema i nedostatnoj participaciji lokalne zajednice u donošenju odluka, te planiranju razvoja. Potrebno je osigurati transparentno raspolaganje приходima i sudjelovanje lokalne zajednice u odlučivanju i time stvoriti temelje povjerenja i suradnje u provedbi Plana upravljanja.

Ističe se problem krhkosti lokalne zajednice, nestajanja susjedstva i nedostatka socijalnog kapitala koji dodatno onemogućava ostanak, primjerice, starijih osoba, pogotovo samaca u povijesnoj jezgri zbog nesigurnosti, nedostatka pomoći u svakodnevnom životu i dr. Kada pomislimo na susjedstvo, pojavi se slika svakodnevnih, dugotrajnih odnosa nekog broja ljudi koji žive na određenom, relativno malenom prostoru unutar povijesne jezgre, njihovih dnevnih ritmova i susjedskih odnosa. Svako susjedstvo ima svoju mikrodinamiku i specifičnosti, ali u

slučaju povijesne jezgre Dubrovnika postoji i niz značajnih sličnosti. One se odnose na povezanost stanovnika s povijesnom jezgrom u cjelini, na određeni način života i baštine, ali i na određene izazove te zajedničke elemente ugroženosti svakodnevnog života, koji prije svega dolaze od nereguliranog turizma. Krhkost svakodnevnog života jasno je vidljiva kada se pogledaju podatci o drastičnom smanjenju broja stanovnika, što dovodi do pucanja ionako "prerastegnutih" susjedskih mreža (spomenuto starije samačko stanovništvo uvelike je ovisno o pomoći zajednice i susjeda), o cijenama robe i usluga, o promjeni sadržaja koji su dostupni u povijesnoj jezgri i o broju posjetitelja tijekom turističke sezone.

Tijekom posljednje faze istraživanja pokazao se spomenuti kontinuitet problema, iako u djelomično promjenjivoj formi, koji uz opterećenje turizmom povijesne jezgre, ubranu *apartmanizaciju* i *gentrifikaciju*, dovodi do pojačavanja ionako prisutnih trendova smanjenja broja stanovnika. U tom pogledu i proces urbane obnove koji se odnosi na uređenje zapuštenih dijelova grada, može imati negativne posljedice jer investicije u nekretnine i njihovo unapređenje ujedno donosi povećanje cijena nekretnina i usluga, što pak utječe na promjene strukture stanovništva i doseljavanja stanovnika višeg materijalnog statusa, a iseljavanje stanovnika koji ne mogu pratiti povećanje cijene života u tom području grada. Isti problemi pokazali su se na fokus grupama i radionici s građanima koje su održane 22. i 23. 11. 2019. godine.

Novu opasnost za depopulaciju dobra svjetske baštine predstavlja nerješavanje situacije s takozvanim zaštićenim najmoprimcima kojima istječe pravo na korištenje stambenog prostora za nekoliko godina pa postoji opasnost da povijesna jezgra izgubi još jedan značajan broj svojih sadašnjih stanovnika.

V.5. Spremnost na rizik od katastrofa

V.5.1. UBLAŽAVANJE I PRIPREMLJENOST

Glavni cilj faze pripravnosti je smanjenje rizika. Potrebno je ojačati sposobnost dobra da se odupre katastrofama ili obuzda njihove posljedice. Potrebno je uspostaviti adekvatan sustav upozoravanja na nadolazeće katastrofe i razviti planove reagiranja u nuždi za pojedinačne posjede, kao i za četvrti.

U svrhu cjelovitog i organiziranog upravljanja kriznim situacijama vezanim za svjetsko dobro, potrebno je izraditi Plan upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik, temeljen na relevantnim dokumentima i stručnim publikacijama UNESCO-a, ICOMOS-a i ICCROM-a., te povezan s postojećim dokumentom *Procjena rizika od velikih nesreća za Grad Dubrovnik* donesenim 2018. godine.

Okoliš: Povijesni urbani krajolik Dubrovnika potrebno je analizirati zbog njegove ranjivosti u pogledu stanja okoliša. Uz ključne proceduralne pogreške navedene u dijelu vezanom uz zaštitu okoliša i prirode, nedostaje učinkovit sustav kontrole i nadzora provedbe mjera propisanih u postupcima SPUO i PUO. Bez mjera ublažavanja, ove bi pogreške mogle imati potencijalni negativni kumulativni utjecaj na okoliš uzrokujući katastrofalne posljedice. Vezano za metodologiju i postupke SPUO i PUO, kako je prethodno navedeno, uočava se problem nedostatnog tretmana kulturne baštine u postojećem formatu ovog dokumenta, iako ona predstavlja osjetljivu i nenadoknadivu sastavnicu okoliša. Međutim, SPUO i PUO mogu predstavljati učinkovit alat za kontrolu i smanjenje rizika od katastrofa za svjetsko dobro, ukoliko se utjecaji zahvata u prostoru okruženja svjetskog dobra preciznije sagledavaju s obzirom na potencijalni negativni kumulativni utjecaj koji može povećati štetne posljedice pojedine prijetnje.

Za projekte u okruženju svjetskog dobra za koje se pretpostavlja da bi mogli imati utjecaj na njegovu iznimnu univerzalnu vrijednost, potrebno je izraditi Procjenu utjecaja na baštinu (*Heritage Impact Assessment*). Izrada ovog elaborata obavezna je za takve projekte unutar obuhvata kontaktne zone, a preporučuje se i za velike i utjecajne projekte u širem okruženju.

Prirodna (zelena) područja podliježu povremenoj provjeri stanja i održavanju vegetacije kako bi se ublažile ranjivosti požara ili poplave.

Infrastruktura: Povijesni urbani krajolik Dubrovnika rezultat je dugog povijesnog razvoja. Neki elementi današnje infrastrukture stari su i do više stoljeća. Prije svega, potrebno je provjeriti postoji li odgovarajuća i cjelovita dokumentacija o trenutnom stanju i eventualnoj ranjivosti različite infrastrukture, poput upravljanja vodama, odvodnje, električne energije i plina. Potrebno je provjeriti postoji li odgovarajuća infrastruktura za osiguravanje vode u slučajevima požara, postoje li aparati za gašenje požara na raspolaganju za sve javne i privatne objekte te postoji li infrastruktura za gašenje pjenom koja uvelike smanjuje štete nastale gašenjem.

Dobro svjetske baštine: Jezgra Dubrovnika najbolje je dokumentirano područje povijesnog urbanog krajolika. Na temelju dokumentacije, preporuča se provjera stanja zgrada u kontekstu otpornosti na potres, požar i poplavu. Osim potpunog arhitektonskog dokumentiranja građevne strukture, ključni dio predstavlja nastavak programa aseizmičke sanacije koju provodi Zavod za obnovu Dubrovnika te kontrola aseizmički saniranih i nesaniranih objekata na opasnost od potresa. Posebnu pozornost treba posvetiti redovnom pregledu ranjivosti svakog objekta, poput stanja stolarije, električnih vodova i instalacija te vodovodnih cijevi. Potrebno je redovito

provjeravati funkcioniranje protupožarnih i alarmnih sustava u svakom objektu. Potrebno je provjeriti jesu li odgovorni rukovoditelji i tehničko osoblje dobro informirani i sposobni za svoje zadatke u slučaju nužde. Također je potrebno periodično provoditi vatrogasne vježbe i vježbe evakuacije. Mjere evakuacije moraju biti značajan faktor u određivanju kapaciteta nosivosti grada.

U sklopu plana upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik, nužno je pripremiti planove i priručnike za provođenje hitnih mjera fizičko tehničke zaštite nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara za prepoznate vrste prijetnji, planove i priručnike za evakuaciju pokretnih kulturnih dobara i baštine u odgovarajuća privremena spremišta, planove i priručnike za raščišćavanje ruševina s načinom zbrinjavanja vrijednih arhitektonskih elemenata. Prema karakteru pojedine prijetnje odredila bi se potreba, vrsta i opseg preventivnih mjera, mjera primjenjivih za vrijeme trajanja katastrofe, mjera hitnog odgovora nakon prestanka katastrofe, te mjera oporavka. Ovi planovi i priručnici namijenjeni su tijelima lokalne i regionalne samouprave, nadležnim stručnim i operativnim službama, te vlasnicima i korisnicima zgrada unutar svjetskog dobra.

Područje kontaktne zone svjetskog dobra: Ovo područje posebno je važno u planiranju upravljanja rizicima budući da obuhvaća njegovo neposredno i šire okruženje te u fizičkom smislu predstavlja zonu pristupa svjetskom dobru, zonu evakuacije iz svjetskog dobra, ali i potencijalno područje nastanka pojedinih vrsta prijetnji. Na prikladnim lokacijama na području kontaktne zone ili šireg okruženja potrebno je osigurati prostor s odgovarajućim uvjetima za pohranu pokretnih kulturnih dobara i baštine, kao i urušenih ili razgrađenih dijelova arhitekture u slučaju potrebe njihove evakuacije.

Privatno vlasništvo: U kontekstu objekata u privatnom vlasništvu, glavni izazov je velik broj i raznolikost privatnih dionika i provjera njihove spremnosti za prevenciju rizika, unutar sustavnog plana reagiranja na izvanredne situacije. Rješenje problema je u izgradnji kapaciteta, što se može postići slanjem informacija internetom i/ili poštom svakom vlasniku objekta ponaosob. Takve bi se informacije trebale nadopuniti programom povremenih javnih okupljanja i istraživanja na terenu, koji se sastoji od objašnjenja i demonstracija. Svaki objekt mora imati uređaje za gašenje požara i plan evakuacije. Posebnu pozornost treba posvetiti redovitim inspekcijskim pregledima koje treba provoditi nadležno tijelo u svakom objektu, posebno s obzirom na njegovu ranjivost u slučaju seizmičkog rizika ili požara. Potreban je odgovarajući sustav upozorenja na nadolazeću katastrofu i plan hitnog odgovora. Vlasnici nekretnina moraju biti svjesni okruženja u susjedstvu kako bi bili sigurni da mogu svladati posljedice eventualne katastrofe.

V.5.2. ODGOVOR I OPORAVAK

ICCROM-ov priručnik za pripravnost na rizike iz 2010. godine navodi kako je odgovor na rizike adekvatna funkcionalnost mjera pripravnosti. Uključuje odgovarajuće planove reagiranja i obuku za stanovnike, posjetitelje i osoblje za hitne slučajeve. Za uspješno reagiranje potrebno je unaprijed osigurati dostupnost plana pripravnosti na rizike. Potrebno je osigurati da svi mogu imati spreman i neposredan pristup planu u slučaju nužde, a također je važno da plan odgovora na rizik bude poznat i jasan za sve uključene. Redovite vježbe i simulacije važne su kako bi se osigurala spremnost za uporabu plana u slučaju nužde.

Ovisno o vrsti katastrofe koja se potencijalno dogodi, ukoliko je moguće, važno je već započeti evidentiranje štete u fazi pripreme za oporavak.

Napori nakon katastrofe uključuju sljedeće vrste inicijativa:

- Napori za ublažavanje negativnih posljedica katastrofe trebali bi se usredotočiti na probleme koji se mogu ublažiti i popraviti u kratkom roku. To uključuje stabilizaciju strukture, uklanjanje poplavnih voda i otpadaka, kao i pružanje privremenog smještaja za stanare.
- Napori na obnovi fizičkih komponenata dobra i socijalne strukture onih koji koriste dobro te njen okoliš. Rekonstrukcija može trajati relativno dugo, ovisno o razini oštećenja i vrsti građevine. Djelomična rekonstrukcija povijesno važnih građevina mora se poduzeti uz potpuno razumijevanje značaja zgrade u njezinom kontekstu i prema principima izraženim u teoriji konzervacije, kao i prema međunarodnoj znanosti. Jedno od pitanja koje treba razmotriti prilikom svake pojedinačne obnove je prikladnost načina obnove u usporedbi s drugim alternativama.
- Napori na ponovnom uspostavljanju i jačanju mjera spremnosti.

V.5.3. KONTROLNI POPIS ZA SPREMNOST NA RIZIK OD KATASTROFA²²

Prostor treba temeljito provjeriti kako bi se uspostavili i održali razumni standardi spremnosti na rizike; u ovom primjeru zaštite od požara. Kontrolni popis u nastavku može poslužiti kao koristan primjer za širok spektar različitih vrsta građevina. Popis treba dograđivati i prilagođavati da bi odgovarao određenim rizicima i prostoru. Prema potrebi, provjere je potrebno izvršiti: (1.) na početku svakog dana, (2.) navečer ili noću te (3.) periodično (potrebne su veće provjere u rjeđim, ali redovitim intervalima).

Palež

- prostori s adekvatno nadziranom otpadom, zapaljivim tekućinama i skladištima unutar i izvan jednostavnog doseg posjetitelja i prolaznika
- novo povremeno osoblje koje radi pod nadzorom
- vrata, prozori, ograde u dobrom stanju
- građevine i vrata osigurane od uljeza na kraju dana

Radnici

- usvojen sustav rada s dozvolama
- zabranjeno pušenje u opasnim područjima
- rezanje, zavarivanje, kotlovi na bitumen i drugi postupci grijanja i sagorijevanja dopušteni samo prema dogovoru
- goriva uklonjena ili zaštićena prije početka radova
- postupak provjere pokrenut za otkrivanje tinjajuće vatre nakon prestanka rada
- uređaji za gašenje požara i uzbunu su na raspolaganju
- postupak požara objašnjen radnicima

Instalacije grijanja

- dimovodi i ognjišta adekvatni i sigurni
- dimnjaci se redovito čiste
- u kotlovnici nema zapaljivanja, zapaljivih materijala i dr.
- kotlovi i peći na plin i naftu redovito se servisiraju
- vatrogasni ventili (kotlovi na lož ulje) potpuno rade
- grijači bez zapaljivih materijala
- stražari na položaju
- prijenosni grijači sigurno smješteni (dalje od vrata, zavjesa, kreveta i namještaja)
- grijači ulja

Kuhanje

- čisto i održavano

²² Sir Bernard M. Feilden, 1987. *Between Two Earthquakes: Cultural Property in Seismic Zones*, Getty Conservation Institute & ICCROM

- ispunjena gospodarska zgrada
- udaljeno od otvorene vatre

Kuhari upozoreni na:

- opasnost velike vatre
- ne napuštati kuhinju prilikom prženja
- kako zaustaviti veliku vatru
- redovito čišćenje napa

Električna oprema

- svakih pet godina pregledati i ispitati električne instalacije
- neispravna oprema isključena i zamijenjena
- nema istrošenih instalacija
- nema preopterećenih vodova
- gorivi materijali zaštićeni od svjetla
- indikatori funkcioniraju

Generatori električne energije

- Redovito servisirani
- benzin i ulje čuvaju se dalje od objekata
- neometana ventilacija

Pušenje

- dovoljno pepeljara
- spremišta
- krovni prostori
- unutar šest metara od skladišta benzina
- druga opasna područja
- oznake „Zabranjeno pušenje“ na vidljivom mjestu

Otpad

- svi prostori očišćeni od smeća
- spremišta; potkrovlja i podrumi; prostorije za bilje
- stubišta i ispod stepenica
- otpad koji čeka na sakupljanje sigurno se skladišti
- izgaranje smeća pažljivo nadzirano

Požarni prolazi

- Požarni prolazi otključani i nesmetani kad su ljudi u objektima
- jasno naznačen „izlaz u slučaju požara“

Požarni alarmi

- Sustavi upozorenja na požar redovito se ispituju
- pozivne točke i detektori neometani
- sustavi se redovito održavaju

Oprema za gašenje požara

- Aparat za gašenje, koluti i kante za crijeva u položaju
- Održavane zalihe vode

U slučaju požara

- Pripremljene upute koje detaljno opisuju radnje koje osoblje mora poduzeti prilikom otkrivanja požara i kada se daje upozorenje na požar
- osoblje poznaje upute
- kako aktivirati alarm
- kako zvati vatrogasce
- kako koristiti opremu za prvu pomoć
- kako evakuirati prostorije
- vatrogasne vježbe redovito se održavaju

Provjera noću/navečer

U objektima se većina velikih požara događa noću, tijekom spavanja. Treba izvršiti sljedeće provjere:

- Otvorena vatra osigurana (s postavljenim štitnicima od iskre), a grijači prostora, štednjaci, lampe isključeni
- skladišni ili drugi konvektorski grijači nemaju na sebi ništa prekriveno što bi ometalo cirkulaciju zraka
- TV i ostali električni uređaji za koje nije potrebno da budu uključeni isključuju se, a utikači uklanjaju iz utičnica

- Nijedna cigareta više ne tinja
- Sva su vrata zatvorena
- Zgrada osigurana od uljeza

NAČRTI

V.6. Povezanost horizontalnih aktivnosti zelene i digitalne tranzicije

Doprinos zelenim ciljevima i prilagodbi klimatskim promjenama

Aktivnost Plana upravljanja	Doprinos zelenim ciljevima i prilagodbi klimatskim promjenama
AKTIVNOST 1.3.: Izrada i provedba Strategije za izgradnju kapaciteta dionika	Strategija će povećati kapacitete dionika u sferi zaštite okoliša i sprječavanju negativnih antropogenih utjecaja, čime se postiže i efekt ublažavanja budućih klimatskih promjena.
AKTIVNOST 1.5: Unaprjeđenje funkcija Zavoda za obnovu Dubrovnika prema tijelu za dinamično upravljanje i praćenje podataka	Jedna od funkcija Zavoda je i integriranje baze podataka, između ostalih i baze podataka o stanju okoliša na području grada. Ovim putem steći će se uvid u rizične aktivnosti i njihove potencijalne utjecaje na klimatske promjene.
AKTIVNOST 2.2.: Razvoj protokola za provedbu Procjene utjecaja na kulturno dobro (HIA)	Protokolom će se utvrditi odnos postupaka procjene utjecaja na okoliš (PUO, OPUO, SPUO) i postupka HIA. Preklapanjem ovih dviju razina zaštite pruža se realna razina statusa okoliša dobra svjetske baštine i usmjerava upravljačka tijela u koordiniranom djelovanju koje sprječava negativne utjecaje na klimatske promjene.
AKTIVNOST 3.2.: Izrada Urbanističkog plana uređenja (UPU-a) za područje svjetskog dobra s detaljnom razinom obrade	Donošenje predloženog akta podliježe postupku strateške procjene utjecaja na okoliš (SPUO) pa time i utvrđenju pozitivnih i negativnih utjecaja na klimatske promjene koje su dio studija u SPUO postupcima.
AKTIVNOST 3.3.: Razviti lokalne uredbe nove generacije za standardizaciju projektiranja, dizajna i postavljanja jednostavnih građevina, urbane opreme i drugih intervencija u javnom prostoru za svjetsko dobro	Potrebno je da sve uredbe uzmu u obzir aspekt zaštite okoliša i integriraju ga prilikom uređenja i korištenja urbanog prostora.
AKTIVNOST 4.1: Unaprjeđenje kapaciteta svih javnih službi koje se brinu za prostor povijesne jezgre	U okviru redovnog rada i nadzora nepravilnosti moguće je doći do saznanja o djelatnostima/zahvatima s negativnim učincima za klimatske promjene i ukazati na iste radi ublažavanja budućih klimatskih promjena.
AKTIVNOST 4.3: Unaprijediti mehanizam za dijalog s građanima	Mogućnost ranog detektiranja problematičnih aktivnosti/imisija u okoliš i njihovih potencijalnih negativnih utjecaja na klimatske promjene te mogućnost efikasne i pravovremene reakcije nadležnih tijela.
AKTIVNOST 5.3: Potaknuti pripremu i održavanje različitih obrazovnih programa	U edukaciju uključiti i specifične stručne aktivnosti usmjerene na sektor zaštite okoliša i utjecaje klimatskih promjena.
AKTIVNOST 6.1.: Očuvati i unaprijediti gradsko zelenilo i prirodno okruženje	Održavanje zelenih površina u urbanim naseljima umanjuje štetne učinke imisija urbanih sredina te sprječava porast prosječne temperature i dnevnog zagrijavanja. Očuvanje prirodnog okruženja osigurava otpornost ekosustava koji služe kao katalizator negativnih utjecaja na promjene u klimi, posebice morskih ekosustava.
AKTIVNOST 6.2: Osigurati održivi razvoj i očuvanje Lokruma	Očuvanje zaštićenih područja podrazumijeva očuvanje vrsta i staništa važnih za ravnotežu svjetskih ekosustava i bolju otpornost nekog područja na klimatske promjene.
AKTIVNOST 6.3: Razvoj projekta sufinanciranja istraživanja, očuvanja i obnove povijesnih vrtova	Razvojem projekta sufinanciranja istraživanja, očuvanja i obnove povijesnih vrtova osigurala bi se njihova adekvatna zaštita i primjerena valorizacija.
AKTIVNOST 7.1.: Osnovati fond socijalnog stanovanja i model zadružnog stanovanja na području pod zaštitom	Održivo upravljanje stanovanjem i optimiziranje korištenja urbanih područja smanjuje pritisak na sastavnice okoliša i unaprjeđuje otpornost okoliša.

AKTIVNOST 7.4.: Rekonstrukcija stambenog fonda i unaprjeđenje stambenih uvjeta radi postizanja otpornosti na rizik od potresa	Rekonstrukciju voditi uz uvažavanje principa zelene infrastrukture i održivosti građevine radi smanjenja potrošnje energenata čime se smanjuje ukupni ekološki otisak zgrade; uz korištenje materijala dobivenih u procesima koji smanjuju učinke negativnih klimatskih promjena.
AKTIVNOST 7.5.: Poboljšati kvalitetu života stalnih stanovnika	Predložene mjere pretpostavljaju smanjenje imisija u okoliš što je pretpostavka smanjenja negativnih utjecaja klimatskih promjena.
AKTIVNOST 7.7.: Ugraditi mjerače buke i razviti učinkovit sustav kontrole	Kao aktivnost 7.5.
AKTIVNOST 8.3.: Modernizirati i povećati učinkovitost upravljanja otpadom i smanjiti stvaranje otpada	Otpad i gospodarenje otpadom jedan su od vodećih uzroka stvaranja negativnih utjecaja klimatskih promjena. Održivo upravljanje otpadom smanjuje pritisak koji otpad stvara na okoliš i osigurava bolji status okoliša.
AKTIVNOST 8.4.: Obnoviti i unaprijediti infrastrukturnu mrežu na području pod zaštitom	Smanjenje onečišćenja voda, posljedično mora. Jača otpornost mora kao najvećeg katalizatora klimatskih promjena.
AKTIVNOST 9.1.: Nastaviti proaktivnu provedbu aktivnosti Programa zaštite okoliša Grada Dubrovnika	Povećana kvaliteta okoliša osigurava pozitivan smjer promjena u klimi na koji se čovječanstvo postepeno adaptira.
AKTIVNOST 9.2.: Praćenje utjecaja na zdravlje i baštinu	Kao cilj 7 aktivnost 7.
AKTIVNOST 10.1.: Uspostava sustava upravljanja posjetiteljima i izrada plana nosivog kapaciteta za dva područja obuhvata svjetskog dobra	Kontrola destinacije u smislu smanjenja, odnosno ograničenja broja potencijalnih posjetitelja direktno utječe na smanjenje ekološkog otiska posjetitelja koji bi organizirali putovanje u isto vrijeme prema istoj destinaciji. Iako ekonomski neodrživ, model smanjenih aktivnosti putovanja avionom, autima, brodovima pozitivno bi se reflektirao na stanje klime.
AKTIVNOST 10.2.: Uspostaviti praćenje održivosti turizma	Omogućit će se pregled procjene pritiska turizma na okoliš te samim time i na negativne utjecaje na klimatske promjene.
AKTIVNOST 10.4.: Poboljšati i ojačati porezni sustav ulaganja prihoda ostvarenog od privatnog i javnog turizma u prirodnu i kulturnu baštinu	Dio prihoda usmjeravati na mitigaciju negativnih klimatskih promjena.
AKTIVNOST 10.5.: Razviti strategiju integriranog upravljanja turizmom	Uz uvažavanje načela održivog razvoja u planiranju preklapanja s drugim gospodarskim granama i diversifikacije turističkih ciljeva te rasterećenja najposjećenijih mjesta ojačala bi se otpornost okoliša zaštićenog dobra.
AKTIVNOST 11.1.: Osigurati da promet ne blokira zaštićeno područje	Razvojem i izgradnjom alternativnih prometnica smanjio bi se utjecaj štetnih prometnih imisija na zaštićenom području koje utječu negativno na klimatske promjene.
AKTIVNOST 11.2.: Izraditi plan održive urbane mobilnosti	Održivo upravljanje prometom i smanjenje emisija štetnih plinova pozitivno utječe na očuvanje ozonskog omotača, posljedično i klimatske promjene.
AKTIVNOST 11.3.: Potaknuti razvoj integriranog prijevoza putnika	Razvojem i izgradnjom alternativnih prometnih rješenja smanjio bi se utjecaj štetnih prometnih imisija na zaštićenom području koje utječu negativno na klimatske promjene.
AKTIVNOST 11.4.: Osigurati razvoj održive mobilnosti u kontaktnoj zoni	Kao kod aktivnosti 11.2. i 3.
AKTIVNOST 12.1.: Izrada Plana upravljanja rizicima od katastrofa za svjetsko dobro Stari grad Dubrovnik	Objedinile bi se aktivnosti za ublažavanje rizika i mogućih posljedica rizika.
AKTIVNOST 12.2.: Pratiti provedbu mjera identificiranih u Procjeni rizika za Grad Dubrovnik	Pojedini rizici mogu korelirati s rizicima za negativne klimatske promjene te bi predstavljali rana upozorenja.
AKTIVNOST 12.7.: Organizirati kontinuiranu edukaciju djece, građana i lokalnih stručnjaka o prirodnim i antropogenim rizicima	Povećana svijest i znanja građana o pritisima na okoliš i što oni znače za njihovu kvalitetu života mogu utjecati na pozitivne promjene u ponašanju građana (smanjeno stvaranje otpada, smanjeno korištenje neobnovljivih izvora energije ...) koji osiguravaju pozitivne učinke na klimatske promjene.

Digitalizacija

Aktivnost Plana upravljanja	Doprinos digitalizaciji
AKTIVNOST 1.3.: Izrada i provedba Strategije za izgradnju kapaciteta dionika	Provedba edukacija te jačanje znanja i kapaciteta o digitalnim vještinama u upravljanju, očuvanju i valorizaciji kulturne baštine i vezanih aktivnosti.
AKTIVNOST 1.5.: Unaprjeđenje funkcija Zavoda za obnovu Dubrovnika prema tijelu za dinamično upravljanje i praćenje podataka	Jačanje kapaciteta i povećanje znanja o mogućnostima digitalnih alata za dinamično upravljanje i praćenje podataka te povećanje dostupnosti podataka o svim elementima vezanim uz upravljanje dobrom svjetske baštine.
AKTIVNOST 3.3.: Razviti lokalne uredbe nove generacije za standardizaciju projektiranja, dizajna i postavljanja jednostavnih građevina, urbane opreme i drugih intervencija u javnom prostoru za svjetsko dobro	Moguća integracija digitalnih alata.
AKTIVNOST 4.1.: Unaprjeđenje kapaciteta svih javnih službi koje se brinu za prostor povijesne jezgre	Provedba edukacija te jačanje znanja i kapaciteta o digitalnim vještinama u upravljanju, očuvanju i valorizaciji kulturne baštine i vezanih aktivnosti.
AKTIVNOST 4.3.: Unaprijediti mehanizam za dijalog s građanima	Integracija digitalnih alata za aktivnu participaciju građana i drugih dionika te dijalog između javne uprave i privatnog i civilnog sektora.
AKTIVNOST 7.2.: Praćenje socioekonomske i vitalne statistike na području dobra svjetske baštine	Integracija digitalnih alata namijenjenih praćenju pokazatelja socioekonomske i vitalne statistike te povećanje dostupnosti podataka.
AKTIVNOST 7.7.: Ugraditi mjerače buke i razviti učinkovit sustav kontrole	Razvoj digitalnih sustava kontrole i praćenja elemenata koji negativno utječu na kvalitetu života građana na području dobra svjetske baštine, uključujući i kontinuirano praćenje buke.
AKTIVNOST 8.4.: Obnoviti i unaprijediti infrastrukturnu mrežu na području pod zaštitom	Moguća integracija i modernizacija digitalnih alata za praćenje stanja i opterećenja infrastrukturne mreže.
AKTIVNOST 9.2.: Praćenje utjecaja na zdravlje i baštinu	Razvoj digitalnih sustava kontrole i praćenja elemenata koji negativno utječu na kvalitetu života i zdravlje građana na području dobra svjetske baštine te okoliš.
AKTIVNOST 10.1.: Uspostava sustava upravljanja posjetiteljima i izrada plana nosivog kapaciteta za sva područja obuhvata svjetskog dobra	Integracija GIS i drugih alata za praćenje stanja kapaciteta i upravljanje sustavom posjetitelja.
AKTIVNOST 10.2.: Uspostaviti praćenje održivosti turizma	Integracija digitalnih alata namijenjenih praćenju pokazatelja održivosti turizma te povećanje dostupnosti podataka.
AKTIVNOST 10.3.: Razvijanje sustava upravljanja posjetiteljima	Integracija GIS i drugih alata za praćenje stanja kapaciteta i upravljanje sustavom posjetitelja te povećanje dostupnosti podataka.
AKTIVNOST 11.2.: Izraditi plan održive urbane mobilnosti	Integracija GIS alata u upravljanje prometnim sustavom.
AKTIVNOST 11.3.: Potaknuti razvoj integriranog prijevoza putnika	Integracija GIS alata u upravljanje prometnim sustavom.
AKTIVNOST 12.6.: Osigurati dodatne kapacitete Zavoda za obnovu Dubrovnika za različite aspekte praćenja i upravljanja rizicima povezanih s dobrom svjetske baštine	Jačanje kapaciteta i povećanje znanja o mogućnostima digitalnih alata za različite aspekte praćenja i upravljanja rizicima povezanih s dobrom svjetske baštine.

V.7. Pojmovnik

HIA – Procjena utjecaja na baštinu ili engleskim nazivom „*Heritage Impact Assessment*“ predstavlja strukturirani postupak koji osigurava uzimanje u obzir značaja kulturne baštine prilikom razvoja intervencija u određenom području. Ono je temeljni dio postupka razvoja projekata koji provjerava jesu li projekti i intervencije u prostoru primjereni značaju povijesnog krajolika i kulturne baštine. Pomaže očuvati značaj kulturne baštine. Zbog specifičnosti naziva, u tekstu Plana koristi se kratica HIA.

Kontaktna zona – Kontaktna zona ili engleskim nazivom *buffer zone* predstavlja zaštitni prostor oko dobra svjetske baštine, a od strane UNESCO-a definira se kao „područje koje okružuje nominirano dobro i koje ima komplementarna pravna i/ili uobičajena ograničenja njegove uporabe i razvoja kako bi se dobio dodatni sloj zaštite dobra. Ona treba uključivati neposredno okruženje nominiranog dobra, značajne vizure i druga područja ili attribute koji su funkcionalno važni kao podrška dobru i njegovoj zaštiti.“ Kontaktna zona na prostoru Dubrovnika uključuje istočno i zapadno predgrađe, padine brda Srđ i akvatorij ispred stare luke i oko otoka Lokruma.

Povijesni urbani krajolik – Povijesni urbani krajolik ili engleskim nazivom *Historic Urban Landscape* (HUL) predstavlja prostornu kategoriju koja uključuje povijesnu cjelinu visoke kulturne i baštinske vrijednosti. Pristup koji vrednuje povijesni urbani krajolik teži očuvanju kvalitete ljudskog okruženja, jačanju produktivne i održive upotrebe urbanih prostora uz prepoznavanje njihovog dinamičnog karaktera i promicanje socijalne i funkcionalne raznolikosti. On integrira ciljeve očuvanja urbane baštine i ciljeve društvenog i ekonomskog razvoja. Ukorijenjen je u uravnoteženom i održivom odnosu između urbanog i prirodnog okoliša, između potreba sadašnjih i budućih generacija i nasljeđa iz prošlosti.

Okruženje – Okruženje ili engleskim nazivom *setting* predstavlja neposredno i šire područje oko dobra svjetske baštine koje doprinosi očuvanju njegova značaja i jedinstvenosti. Okruženje nije dio upisa Dubrovnika kao dobra svjetske baštine, već je prostorno-planska kategorija definirana radi zaštite dobra svjetske baštine. Kategorija dijelom korespondira s definicijom povijesnog urbanog krajolika, koji pak u širem smislu može obuhvaćati i područje cijele Dubrovačke Republike.

Terminologija konzervatorskih pristupa

Kada se raspravlja o konzervatorskim pristupima u međunarodnom i višejezičnom okruženju, potrebno je uočiti kako iste ili slične riječi mogu imati različita značenja u različitim kontekstima. To lako može uzrokovati nesporazume. Stoga je uvijek važno razjasniti što različiti pojmovi znače. Kao što je gore napomenuto, međunarodne organizacije usvojile su definicije za često korištene riječi, obično na engleskom i francuskom jeziku, ponekad prevedene na druge jezike. Najčešći opći pojmovi za zaštitu baštine uključuju konzervaciju, restauraciju, održavanje, sanaciju i rekonstrukciju. Tu već postoje razlike jer anglosaksonski govornici radije koriste riječ konzervacija, romanski restauracija, a američki prezervacija. U Hrvatskoj je češće korišten termin obnova. U ovom Planu upravljanja predloženi su termini koji se koriste u međunarodnim dokumentima.

Kultura *poprima različite oblike kroz vrijeme i prostor. Ta se raznolikost utjelovljuje u jedinstvenosti i pluralnosti identiteta skupina i društava koje čine čovječanstvo. Kao izvor razmjene, inovacija i kreativnosti, kulturna raznolikost jednako je potrebna čovječanstvu kao i*

biološka raznolikost prirodi. U tom je smislu zajedničko nasljeđe čovječanstva i treba ga prepoznati i afirmirati u korist sadašnjih i budućih generacija. (UNESCO-va univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti, 2. studenog 2001.)

Konzervacija kulturne baštine danas je prepoznata kao termin koji se koristi u okolišnom i kulturnom razvoju. Strategije održivog upravljanja koje poštuju kulturnu baštinu zahtijevaju integraciju stavova o konzervaciji sa suvremenim ekonomskim i socijalnim ciljevima, uključujući turizam. Cilj konzervacije je produljiti život kulturne baštine i, ako je moguće, razjasniti umjetničke i povijesne poruke u njoj bez gubitka autentičnosti i značenja. Konzervacija je kulturna, umjetnička, tehnička i zanatska djelatnost koja se temelji na humanističkim i znanstvenim studijama i sustavnim istraživanjima. Konzervacija mora poštivati kulturni kontekst. (ICOMOS smjernice za obuku, 1993.)

Restauracija: Proces restauracije je visoko specijalizirana operacija. Cilj mu je očuvanje i otkrivanje estetske i povijesne vrijednosti spomenika, a temelji se na poštivanju izvornog materijala i autentičnih dokumenata. Mora se zaustaviti na mjestu na kojem započinju nagađanja, bilo koji dodatni rad koji je prijeko potreban mora se razlikovati od arhitektonske kompozicije i imati suvremeni pečat. Restauraciji u svakom slučaju mora prethoditi i slijediti arheološka i povijesna studija spomenika. (Venecijanska povelja, 1964.)

Očuvanje podrazumijeva mjere usmjerene na osiguravanje dugoročne održivosti materijalne i nematerijalne kulturne baštine, uključujući identifikaciju, dokumentaciju, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, unaprjeđivanje, prijenos, posebno kroz formalno i neformalno obrazovanje i osposobljavanje, kao i revitalizaciju različitih aspekata takve baštine. (UNESCO-va konvencija iz 2003.)

Integrirano očuvanje odnosi se na procese kulturno i okolišno održivog razvoja na povijesnim područjima, integrirajući zaštitu s instrumentima planiranja i upravljanja. Integrirano očuvanje ovisi o zakonskoj, administrativnoj, financijskoj i tehničkoj podršci te informiranom sudjelovanju baštinske zajednice u cjelini. (Vijeće Europe, povelja iz 1975.)

Pod „**očuvanjem**“ se podrazumijeva identifikacija, zaštita, konzervacija, obnova, restauracija, održavanje i revitalizacija povijesnih ili tradicionalnih područja i njihova okruženja. ... Svako povijesno područje i njegovu okolicu treba u cjelini promatrati kao koherentnu cjelinu čija ravnoteža i specifična priroda ovise o spajanju dijelova od kojih se sastoji i koji uključuju ljudske aktivnosti jednako kao i zgrade, prostorna organizacija i okolina. Svi valjani elementi, uključujući ljudske aktivnosti, koliko god bili skromni, imaju značaj u odnosu na cjelinu koju se ne smije zanemariti. (Preporuka u vezi sa zaštitom i suvremenom ulogom povijesnih područja, 26. studenog 1976.)

Rekonstrukcija: Vjerujemo kako je replikacija kulturne baštine općenito pogrešno predstavljanje dokaza prošlosti i kako bi svako arhitektonsko djelo trebalo odražavati vrijeme vlastitog stvaranja, u uvjerenju da nove zgrade mogu održavati kontekst okruženja, ali da u iznimnim okolnostima, obnova kulturne baštine oštećene u katastrofi, bilo ljudskog ili prirodnog podrijetla, može biti prihvatljiva kada predmetni spomenik ima izvanredan umjetnički, simbolički ili okolišni (gradski ili ruralni) značaj za regionalnu povijest i kulturu, pod uvjetom da:

- je dostupna odgovarajuća anketa i povijesna dokumentacija (uključujući ikonografske, arhivske ili materijalne dokaze)
- obnova ne krivotvori cjelokupni urbani ili krajobrazni kontekst
- postojeće značajno povijesno tkivo neće biti oštećeno, osiguravajući uvijek da je potreba za obnovom utvrđena kroz potpune i otvorene konzultacije između nacionalnih i lokalnih vlasti te zajednice
- sve zainteresirane vlasti i administracije integriraju ovaj dokument i one koje mu daju kontekst u nacionalne i lokalne politike i prakse, te sve zainteresirane akademske institucije da ga uključe u svoje programe obuke (Riška povelja o rekonstrukciji, 2000.)

Ostala terminologija:

Klimatske promjene: promjena klime koja se izravno ili neizravno pripisuje ljudskoj aktivnosti koja mijenja sastav globalne atmosfere i koja je uz prirodne klimatske varijabilnosti uočene u usporedivim vremenskim razdobljima. (United Nations Framework Convention on Climate Change; <http://unfccc.int/>)

Katastrofa: Ozbiljni poremećaj funkcioniranja zajednice ili društva koji uzrokuje široke ljudske, materijalne, gospodarske ili okolišne gubitke koji premašuju sposobnost pogođene zajednice ili društva da se snađe koristeći vlastite resurse. (www.unisdr.org)

Hitna situacija: Nepredviđeni splet okolnosti ili posljedica stanja koje zahtijeva hitnu akciju. (Merriam Webster Online Dictionary, www.m-w.com)

Opasnost: Svaka pojava, tvar ili situacija koja može prouzročiti poremećaj ili štetu na infrastrukturi ili uslugama, ljudima, njihovoj imovini i njihovoj okolini. (Abarquez and Murshed, 2004)

Ublažavanje: Poduzimanje radnji u vremenskom okviru prije katastrofe radi smanjenja štete na životima i imovini nakon događaja. U upravljanju rizicima, mnoge se opasnosti poput potresa ne mogu smanjiti, ali rizik od te opasnosti može se smanjiti ili ublažiti, npr. izgradnjom zgrada otpornih na potres, ili policia koje sprječavaju klizanje predmeta. Prvo je strukturno ublažavanje, drugo je nestrukturno.

Prevenција: Poduzete mjere za smanjenje vjerojatnosti gubitaka. Idealno bi bilo da se ovim mjerama nastoje smanjiti gubici na nulu, ali to često nije moguće. Ključno pitanje: Koliko prevencije je potrebno poduzeti?

Oporavak: Proces vraćanja ustanove u normalno radno stanje, što također može uključivati popravak i restauraciju zgrade ili mjesta.

Odgovor: Reakcija na incident ili izvanredni slučaj radi procjene štete ili utjecaja na mjestu i njegovim komponentama, te mjere poduzete kako bi se spriječilo da ljudi i imovina trpe daljnju štetu.

Rizik: Šansa da se dogodi nešto što će imati utjecaja na ciljeve. (Emergency Management Australia, 2000.)

Ranjivost: Osjetljivost i otpornost zajednice i okoliša na opasnosti. Otpornost se odnosi na postojeće kontrole i sposobnost smanjenja ili zadržavanja štete. Osjetljivost se odnosi na „izloženost“. (Emergency Management Australia, 2000.)

Upravljanje destinacijom: Svjetska turistička organizacija Ujedinjenih naroda naglašava potrebu uvođenja sustava upravljanja destinacijama kako bi se povezali ponekad odvojeni elementi od interesa radi boljeg upravljanja destinacijom. Upravljanje destinacijom sastoji se od koordiniranog upravljanja svim elementima koji čine turističku destinaciju. Upravljanje destinacijom zauzima strateški pristup povezivanju ovih ponekad vrlo odvojenih elemenata radi boljeg upravljanja destinacijom. Udruženo upravljanje može pomoći u izbjegavanju preklapanja funkcija i udvostručavanja napora u vezi s promocijom, uslugama posjetitelja, obukom, poslovnom podrškom i prepoznavanju bilo kakvih rupa u upravljanju koje se ne rješavaju. Upravljanje destinacijom poziva na suradnju mnogih organizacija i interesa koji rade na zajedničkom cilju, koji u konačnici predstavlja osiguranje konkurentnosti i održivosti turističke destinacije.²³

Pružatelji usluga: Turizam često privlače najvidljiviji dijelovi baštine, zanemarujući druge običaje i mjesta možda jednako zanimljive i vrijedne pažnje. Drugo pitanje je da je turizam obično u rukama turističkih subjekata, koji možda ne žele uključiti lokalno stanovništvo da postanu dionici u procesu. Ključni čimbenik kontinuiranog i uravnoteženog razvoja turizma leži u kvaliteti i učinkovitosti usluga

²³ Ref. UNWTO, Policy and Destination Management: <https://www.unwto.org/policy-destination-management>

koje pružaju ne samo u najposjećenijim mjestima, već i u njihovoj okolini. Takozvani pružatelji turističkih usluga mogu uključivati sljedeće:²⁴

- Pružatelji usluga prijevoza: javne i privatne tvrtke koje pružaju usluge prijevoza ljudi (tj. autobusi, taksiji, zrakoplovi, vlakovi itd.)
- Usluge upravljanja događajima: javne i privatne tvrtke koje se bave organizacijom događaja (npr. konferencije, kongresi, koncerti, sportska događanja)
- Pružatelji turističkih dobara i usluga: tvrtke koje proizvode i nude dopunske robe i usluge za putnike, poput lokalnih trgovina, muzeja, izletničkih usluga, sportskih i zabavnih sadržaja, rukotvorina.

Kodeks prakse: Nužno je uspostaviti ravnotežu između razvoja turizma i očuvanja svjetske kulturne baštine i koordinirati napore na njihovoj uzajamnoj koristi. Generalni direktor Nacionalnog povjerenja Engleske, A. Stirling, u svom obraćanju konferenciji ICOMOS u Canterburyu u VB 1990. godine, predložio je sljedeći Kodeks prakse za resurse o kojima se brine:²⁵

1. Sveobuhvatni turistički planovi razvoja ključni su kao preduvjet za razvoj turističkog potencijala.
2. To bi trebalo biti temeljno načelo svakog plana turističkog razvoja da i konzervacije u njegovom najširem smislu i turizam imaju koristi od njega. Ovo bi načelo trebalo biti dio ustavne svrhe svih nacionalnih turističkih agencija i odjela lokalnih vlasti za turizam i rekreaciju.
3. Značajan dio prihoda ostvarenog od turizma trebao bi se primijeniti u korist očuvanja, kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj razini.
4. Najbolji dugoročni interesi ljudi koji žive i rade u bilo kojoj zajednici domaćina trebali bi biti primarni odlučujući čimbenik u odabiru opcija za turistički razvoj.
5. Obrazovni programi trebali bi pomoći i pozvati turiste da poštuju i razumiju lokalni način života, kulturu, povijest i religiju. Turistička politika treba uzeti u obzir ove čimbenike.
6. Dizajn novih zgrada, lokacija i prometnih sustava trebao bi umanjiti potencijalno štetne vizualne učinke turizma. Kontrole onečišćenja trebaju biti ugrađene u sve oblike infrastrukture. Kada se radi o mjestima velike prirodne ljepote, treba izbjegavati upad umjetnih građevina, ako je moguće.
7. Dobar menadžment trebao bi definirati razinu prihvatljivog razvoja turizma i osigurati kontrole za održavanje te razine.

²⁴ Salvatore Ammirato, Alberto Michele Felicetti and Marco Della Gala: *Tourism Destination Management: A Collaborative Approach* (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-662-44745-1_21)

²⁵ Feilden, B.M. & Jokilehto, J. 1998. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, ICCROM, Rome (p. 104)

V.8. Popis kratica

B2B – Body to body

DNŽ – Dubrovačko-neretvanska županija

DPU – detaljni plan upravljanja

GIS – geografski informacijski sustav

GUP – generalni urbanistički plan

HIA (*heritage impact assessments*) – procjena utjecaja na kulturnu baštinu

HUL (*historic urban landscape*) – povijesni urbani krajolik

HUPG – Hrvatska udruga povijesnih gradova

ICCROM (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*) – Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine

ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*) – Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline

IPU – Institut za povijest umjetnosti

IUCN (*International Union for Conservation of Nature*) – Međunarodni savez za očuvanje prirode

OUV (*outstanding universal value*) – izvanredna univerzalna vrijednost

OWHC (*Organization of World Heritage Cities*) – Organizacija gradova svjetske baštine

PGDP – prosječni godišnji dnevni promet

PPDNŽ – Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije

PUO – procjena utjecaja na okoliš

PUP – provedbeni urbanistički plan

RRF - engl. Recovery and Resilience Facility, hrv. Mehanizam za oporavak i otpornost

SPUO – strateška procjena utjecaja na okoliš

SUMP (*sustainable urban mobility plan*) – plan održive urbane mobilnosti

UAEU – Urbana agenda za Europsku uniju

UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) – Organizacija ujedinenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu

UPU – urbanistički plan uređenja

VFO – višegodišnji financijski okvir

WHC (*World heritage centre*) – Svjetski centar za baštinu

WHP (*world heritage place*) – područje kulturnog dobra svjetske baštine

ZOD – Zavod za obnovu Dubrovnika

V.9. Popis suradnika na različitim fazama izrade plana i/ili pripreme i provedbe radionica

Izrada Plana upravljanja

Mario Gregar, mag.geogr. (struktura plana, aktivnosti, strateško planiranje)

Sven Simov, mag.geogr (struktura plana, aktivnosti, strateško planiranje)

Ivana Krstulović Baković, mag.iur. (okolišno pravo i procjene utjecaja)

prof. Ljubomir Mišćević, dipl.ing.arch. (građevinski aspekt)

Nataša Ivanišević, dipl.ing.arch. (povijesno urbanistički aspekt)

Ranko Lipovac (participativno planiranje)

Petra Marčinko mag. ethiol. et anthrop., mag. soc. (upravljački aspekt, dionici)

Iva Knego Šoletić, mag.ing.arch. (upravljački aspekt, aktivnosti)

Andrea Tvrdić, mag. iur. (okolišno pravo i procjene utjecaja)

Ines Mravunac Sužnjević, mag.ing.arch. (upravljanje podacima)

doc.dr.sc. Alen Žunić, mag.ing.arch. (urbanistički aspekt)

Dino Bečić, mag.geogr. (obrada podataka)

Priprema i provedba radionica i participativnih aktivnosti

Petra Beš, mag. prim. educ. (organizacija izložbe, prijevod i postav podnapisa filma, PR)

Katija Crnčević, mag. educ. philol. hisp., mag. ethiol. et anthrop. (organizacija izložbe)

Žarko Dragojević, mag. nov. et. rel. publ. (snimanje i produkcija videa, PR)

Iva Knego Šoletić mag. ing. arch. (koncept i organizacija izložbe, videa, projekcija filma i radionice)

Petra Marčinko, mag. ethiol. et anthrop., mag. soc. (koncept i organizacija radionica)

Kristina Mirošević mag. ing. techn. graph. (grafički dizajn)

Tomi Šoletić, mag. ing. arch (koncept i organizacija izložbe, videa, projekcija filma i radionice)

V.10. Literatura

- Bačić, J., 1990: "Nekad u Dubrovniku", Dubrovnik
- Baće, A.; Viđen I., 2013: Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), "Prostor", 21, Zagreb, 323-328.
- Belamarić, J.; Belamarić, I.; Bilić, D.; Šverko, A.; Tudor, A., 2014: Identifikacija i valorizacija prirodne i graditeljske baštine područja Dubrovnika u prostornom kontekstu, Naručitelj: Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije; Izrađivač: Institut za povijest umjetnosti, Centar Cvito Fisković, Split
- Beritić, L., 1956: Ubikacija nestalih gradjevinskih spomenika u Dubrovniku, "Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji", Split
- Beritić, L., 1958: "Urbanistički razvitak Dubrovnika", Zagreb
- Council of Europe, 2005: *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage to Society* (Faro Convention)
- CROSTO Dubrovnik 2017: Institut za turizam, Zagreb, 2018.
- Digitalna komora Hrvatske gospodarske komore
- Direktiva 2009/147/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. studenog 2009. o očuvanju divljih ptica (kodificirana verzija) (SL L 20, 26.1.2010.)
- Direktiva 92/43/EEZ o zaštiti staništa i divljih biljnih i životinjskih vrsta (SL L 206, 22.7.1992.)
- Dubrovnik Visitors, 2019.
- Duletić, V.Đ., 2011: Budvanski turizam i održivi razvoj, NU Budvanski kulturni identitet, Budva
- Dumbović-Bilušić, B., 2016: "Registar kulturnih dobara Dubrovačko-neretvanske županije", Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije, Dubrovnik
- Dumbović-Bilušić, B., 2018: Kulturni krajolici - Prepoznavanje i vrednovanje kulturnih krajolika Dubrovačko-neretvanske županije – podloga za zaštitu, podloga za izmjene i dopune Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
- EC, 2013 - Integrating maritime transport emissions in the EU's greenhouse gas reduction policies
- Ferrighi; Plosnić Škarić, A., 2016: "Mapping City Councils' Deliberations for the Urban Development Research: Dubrovnik 1400-1450"
- Fisković, C., 1947: "Naši graditelji i kipari 15. i 16. stoljeća u Dubrovniku", Zagreb
- Fisković, C., 1955: "Prvi poznati dubrovački graditelji", Zagreb
- Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties, ICOMOS, 2011
- Grujić N., 1972: Metode istraživanja starih urbanih aglomeracija – Dubrovnik, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti“, 1/2, Zagreb, 7–12.

Grujić, N., 1986: Dubrovnik – Pustijerna, istraživanje jednog dijela povijesnog tkiva grada, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti“, 10, Zagreb, 7–39.

Grujić, N., 2013: "Kuća u gradu, studije o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi 15. i 16. stoljeća", Zagreb

Horvat-Levaj, K., 2001: "Barokne palače u Dubrovniku", Institut za povijest umjetnosti, HAZU, Zagreb – Dubrovnik

Hrvatska gospodarska komora, Interni podaci dostavljeni za potrebe izrade Plana upravljanja HZZO Područni ured Dubrovnik, Statistički godišnjak, Dubrovnik, travanj 2018.

ICOMOS (2005.), Declaration on the Conservation of the Setting, of Heritage Structures, Sites and Areas, Xi'an Declaration

ICOMOS Australia 1979 (and revisions), Charter for Places of Cultural Significance, Burra Charter

ICOMOS, 1987, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington

ICOMOS, Deklaracija o očuvanju spomeničkih objekata, lokaliteta i zona, 2005.

Institut za razvoj i međunarodne odnose – IRMO (2014): "Strategija razvoja kulture Grada Dubrovnika 2015. – 2025. ", Zagreb

Istraživanje tržišta potražnje za turističkom destinacijom Dubrovnik u svrhu izrade studija održivog razvoja, Obilježja turista, izletnika i posjetitelja s brodova na kružnim putovanjima – potrošnja i zadovoljstvo kvalitetom ponude grada Dubrovnika, Sveučilište u Dubrovniku, Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju, 2015.

Izvešće o reaktivnoj promatračkoj misiji UNESCO-a i ICOMOS-a Starom gradu Dubrovniku, Hrvatska, od 27. listopada do 1. studenog 2015., Dubrovnik, 2015

Izvešće o stanju okoliša Grada Dubrovnika za razdoblje 2012.-2015.

Jemo, I., 2017: "Urbana matrica grada Dubrovnika", ArTresor naklada, Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, Zagreb-Dubrovnik

Jemo, I., 2019: Izvadak iz Programa za izradu Plana upravljanja zaštićenom spomeničkom cjelinom grada Dubrovnika

Karta buke za povijesnu jezgru Grada Dubrovnika, 1998.

Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku, 2014: (ur.) Katarina Horvat-Levaj, Institut za povijest umjetnosti, ArTresor naklada, Katedralna župa Gospe Velike, Dubrovnik – Zagreb

Klempić Bogadi, S., 2010: Populacijski razvoj gradskih regija Hrvatske 1948.-2001., u: I. Lajić (ur.), Migracije i regionalni razvoj Hrvatske, IMIN, Zagreb, 23-62.

Klempić Bogadi, S., Podgorelec, S., 2009: Socio-demografske značajke i procesi u hrvatskim obalnim gradovima, „Geoadria“ 14 (2): 221-247.

Klempić Bogadi, S., Vukić, J., Čaldarović, O., 2018: Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika: sociološko-demografska studija, Dubrovnik: Zavod za obnovu Dubrovnika.

Knežev dvor u Dubrovniku, utvrda, palača, muzej, 2016: (ur.) Pavica Vilać, Dubrovnik

Konzervatorska podloga za područje "kontaktne zone" dobra svjetske baštine – Stari grad u Dubrovniku, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2019.

Lazarević, I., 2012: "Granice dubrovačkih seksterija", Anali Dubrovnik 50, Dubrovnik, 63-74

Lisitzin, K., Mlakar, A., Berlengi, G., 2015: Identifikacija i valorizacija prirodnih i kulturnih krajolika na pilot području grada Dubrovnik, EU projekt IPA prekogranične suradnje HR-CG: Baština – pokretač razvoja, Dubrovnik

Luka Dubrovnik, 2019.

Marasović, J., 1971: Sadržaj i obrada arhitektonskog snimka postojećeg stanja graditeljskog naslijeđa, Split

Marković, V., 1990: Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti“, 14, Zagreb, 137–149.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, <https://min-kulture.gov.hr/>

Nacrt Plana upravljanja za Rezervat Lokrum, JU Rezervat Lokrum

New life for historic cities – The historic urban landscape approach explained, UNESCO, 2013.

Ničetić, A., 1996: "Povijest dubrovačke luke", Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Dubrovnik

Nodari, M., 2017: "Sažeti pregled povijesti područja dubrovačko-neretvanske županije", Dubrovnik

Obnova Dubrovnik 1979–1989, 1989: (ur.) Snješka Knežević, Dubrovnik

Obilježja područja sa stanovišta zaštite prirode s prijedlogom mjera zaštite, podloga za izmjene i dopune Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije, 2018.

Odluka o donošenju Plana upravljanja vodnim područjima 2016.-2021. (NN 66/16)

Odluka o donošenju Programa mjera zaštite i upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem Republike Hrvatske (NN 97/17)

Odluka o izmjenama i dopunama odluke o određivanju osjetljivih područja (NN 141/15)

Odluka o komunalnom redu Grada Dubrovnik (Sl. glasnik GD 10/09, 2/10, 6/11, 2/12 5/14, 8/14 i 19/15)

Odluka o određivanju osjetljivih područja (NN 81/10 i 141/15)

Odluka o odvodnji otpadnih voda Aglomeracije Dubrovnik, Zaton, Trsteno, Koločep i Lopud (Sl. glasnik GD 01/16)

Odluka o odvodnji otpadnih voda na području Grada Dubrovnik (Sl. glasnik GD 2/12);

Odluka o razvrstavanju javnih cesta, NN 103/18

Oreb, M., 2019: "Integracija konzervatorskih smjernica u prostorno-planske dokumente – mogućnosti i ograničenja", 3. Savjetovanja konzervatora Ministarstva kulture u suradnji s Ministarstvom graditeljstva i prostornog uređenja, Zagreb

Pavlić I., Portolan, A., Puh, B., 2018: Does living distance from the center of tourism activities influence on local residents' quality of life?, Proceedings of 5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM.

Pavlić, I., Portolan, A., Puh, B., 2018: Tourism seasonality and level of irritation in a World heritage site: Old City of Dubrovnik, Croatia, Proceedings of 7th International Scientific Symposium Economy of Eastern Croatia – Vision and Growth, Osijek.

Peković, Ž., 2016: „Valobran Kaše: tijek i način izgradnje, primijenjene antičke tehnike gradnje u renesansi“, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Split

Peković, Ž.; Babić, K., 2017: "Predgrađe dubrovačke Civitas", Dubrovnik

Peković, Ž.; Babić, K., 2018: "Razvoj zapadnog ulaza u grad Dubrovnik od 13. do polovine 16. stoljeća", Dubrovnik

Plan civilne zaštite Grada Dubrovnika, 2016

Plan gospodarenja otpadom Grada Dubrovnika za razdoblje do 2015. godine (Sl. glasnik GD 10/11);

Plan gospodarenja otpadom Grada Dubrovnika za razdoblje od 2018. do 2023. godine (Sl. glasnik GD 9/18)

Plan intervencija kod iznenadnih onečišćenja mora (NN 92/08)

Plan intervencija kod iznenadnih onečišćenja mora u DNŽ (Sl. glasnik DNŽ, br. 2/11)

Plan zaštite i spašavanja Grada Dubrovnika, (2016.)

Plan zaštite i spašavanja s mjerama civilne zaštite na području Grada Dubrovnika (usvojen na 28. sjednici Gradskog vijeća od 27. lipnja 2012. godine).

Planić-Lončarić, M. 1980: "Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike", Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Plosnić Škarić, A., 2015-2017: „Dubrovnik: Civitas et Acta Consiliourum“, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Pomorski zakonik (NN 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15)

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 1991., posebna obrada, DZS, Zagreb

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., posebna obrada, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., posebna obrada, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Pravilnik o gospodarenju otpadom (NN 117/17) i Pravilnik o katalogu otpada (NN 90/15)

Pravilnik o granicama područja podslivova, malih slivova i sektora (NN 97/10 i 31/13)

Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11 i NN 30/13)

Pravilnik o ocjeni prihvatljivosti za ekološku mrežu (NN 146/14)

Pravilnik o popisu stanišnih tipova, karti staništa, te ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima (NN 88/14)

Pravilnik o praćenju kvalitete zraka (NN 79/17)

Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13, 73/16)

Pravilnik o uvjetima za utvrđivanje zona sanitarne zaštite izvorišta (NN 66/11, 47/13)

Pravilnik o uzajamnoj razmjeni informacija i izvješćivanju o kvaliteti zraka i obavezama za provedbu odluke komisije 2011/850/EU (NN 3/16)

Prelog, M., 1971.–1972: Dubrovački statut i izgradnja grada, „Peristil“, 14–15, Zagreb, 81–94.

Prelog, M., 1975: Grad kao umjetničko djelo, „Život umjetnosti“, 22-23: 4-21.

Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša Grada Dubrovnika (usvojena na 25. sjednici Gradskog vijeća od 28.1.2012.; studeni 2015. usklađivanje dokumenta);

Program zaštite okoliša Grada Dubrovnika (od 2012. do 2015.) (Sl. glasnik GD 16/12);

Program zaštite okoliša Grada Dubrovnika za razdoblje od 2018.-2021. godine

Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama za područje Grada Dubrovnika 2016.-2020. godine, (Sl. glasnik GD br. 15/16)

Prometna studija Grada Dubrovnika (svibanj 2012. godine)

Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, br. 6/03., 3/05.-uskl., 3/06., 7/10., 4/12.-isp., 9/13., 2/15.-uskl., 7/16., 2/19. i 6/19.-pročišćeni tekst; Presuda Visokog upravnog suda RH Br: Usov-96/2012-8 od 28.11.2014., "Narodne novine", br. 10/15. od 28.1.2015.

Provedbeni urbanistički plan Pile Ploče Sveti Jakov, Dubrovnik, 1989.

Provedbeni urbanistički plan Stari Grad, Dubrovnik, 1986.

Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31>, (30.12.2019.)

Regulacijski plan Lokruma, Dubrovnik, 1989.

Rezultati Internog popisa stanovništva, kućanstava i stanova u povijesnoj jezgri Dubrovnika 2016., Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik, interni materijali

Rogić, I., Kovačević, R., 1986: Dubrovnik – stara gradska jezgra. Sociologijska studija, Urbanistički institut SRH, Zavod za prostorno planiranje, Zagreb

Rogić, I., Kovačević, R., Sarić, B., Šikić, V., 1987: Dubrovnik – Kontaktno područje stare jezgre: Studija sociologijskih i funkcionalnih aspekata. Zagreb: Urbanistički institut SRH, Zavod za prostorno planiranje

Special Eurobarometer 466: Cultural Heritage, <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/special-eurobarometer-report-466-cultural-heritage>

Standardi i smjernice za izradu inventara kulturnih dobara, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=393>, (30.12.2019.)

Statement of Outstanding Universal Value – Old City of Dubrovnik, Draft statement sent to World Heritage Centre, Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.

Strategija razvoja turizma i odredbe u krizing-turizmu na području grada Dubrovnika (I. Faza), Sveučilište u Dubrovniku, Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju, 2017.

Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020., Grad Dubrovnik, 2017.

Stručna podloga za određivanje dopuštenih razina buke prilikom održavanja javnih skupova, razonode, zabavnih i drugih aktivnosti na području Grada Dubrovnika (lipanj 2012. godine)

Šimunović, K., 2008: "Od dječjeg nahodišta do doma za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina: Prilog povijesti socijalne skrbi za djecu u Dubrovniku"

Tehnoekspert d.o.o., 2014: "Plan evakuacije i spašavanja iz stare gradske jezgre grada Dubrovnika"; Naručitelj: Grad Dubrovnik, Dubrovnik

The UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape, UNESCO World Heritage Centre, 2011, <https://whc.unesco.org/en/hul/>

TOMAS Dubrovnik 2018., Stavovi i potrošnja turista i jednodnevnih posjetitelja u Dubrovniku u 2018. godini, Institut za turizam, Zagreb 2018.

Turistička zajednica grada Dubrovnika, Interni podaci dostavljeni za potrebe izrade Plana upravljanja

UNESCO (1972), *World Heritage Convention*

UNESCO (2005), *Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture - Managing the Historic Urban Landscape*

UNESCO, 2011, *Recommendation on The Historic Urban Landscape*

UNESCO, 2011, *World Heritage Capacity Building Strategy, World Heritage Committee (WHC-11/35.COM/9B)*

UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/decisions/6715>

UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/list/95/>

UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/list/95/documents/>

UNESCO, http://whc.unesco.org/en/list/95/multiple=1&unique_number=103

UNESCO-ICOMOS- ICCROM 1994, Document on Authenticity, Nara

Urbanistički zavod Grada Zagreba d.o.o. (2012): "Dopuna konzervatorske dokumentacije usklađene s postojećim konzervatorskim podlogama za izmjene i dopune GUP-a Grada Dubrovnika", Zagreb

Urbos d.o.o. (2020): "Izvješće o stanju u prostoru Grada Dubrovnika za razdoblje od 2014.-2018.", Split

Uredba o ekološkoj mreži (NN 124/13, 105/15)

Uredba o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša (NN 64/08)

Uredba o kakvoći mora za kupanje (NN 73/08)

Uredba o komunalnom otpadu (NN 50/17)

Uredba o određivanju zona i aglomeracija prema razinama onečišćenosti zraka na teritoriju Republike Hrvatske

Uredba o praćenju emisija ugljikova dioksida iz pomorskog prometa, izvješćivanju o njima i njihovoj verifikaciji, te o izmjeni Direktive 2009/16/EZ (EU, 2017/757)

Uredba o razinama onečišćujućih tvari u zraku (NN 117/12 i 84/17)

Uredba o standardu kakvoće voda (NN 73/13, 151/14, 78/15)

Vitalna statistika 2001.-2017., tablogrami, podaci po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Vresk. M., 1976: Ekonomska baza i funkcionalna usmjerenost gradova SR Hrvatske u: A. Cvitanović (ur.), Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, 77-98.

Zakon o gradnji (NN 153/13, 20/17, 39/19, 125/19)

Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih dobara u okolici Dubrovnika (NN 21/86, 33/89, 26/93, 128/99, 19/14, 32/14, 99/14)

Zakon o održivom gospodarenju otpadom (NN 94/13 i 73/17)

Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama (NN 158/03, 141/06, 38/09, 123/11, 56/16)

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17)

Zakon o šumama (NN 140/05, 82/06, 129/08, 80/10, 124/10, 25/12, 68/12, 148/13, 94/14)

Zakon o vodama (NN 153/09, 130/11, 56/13, 14/14, 46/18)

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20)

Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15 i 12/18)

Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13 i 15/18)

Zakon o zaštiti zraka (NN 130/11, 47/14, 61/17)

Zavod za obnovu Dubrovnika, <http://www.zod.hr>

Zborna crkva sv. Vlaha u Dubrovniku, 2017: (ur.) Katarina Horvat-Levaj, Institut za povijest umjetnosti, ArTresor naklada, Dubrovačka biskupija, Dubrovnik Zagreb

Zračna luka Dubrovnik, 2019

Žile, I., 2007: Srednjovjekovna kanalizacija Grada Dubrovnika, "Starohrvatska prosvjeta", III/43, Split, 437-449.

Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika, Sociološko-demografska studija, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik, 2018.

Županijska razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2016.-2020., DUNEA, 2016.

MANUSCRIPT